

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
39
✓

Կ.Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, Մ. Գ. ՍԱՀԱԿՅԱՆ

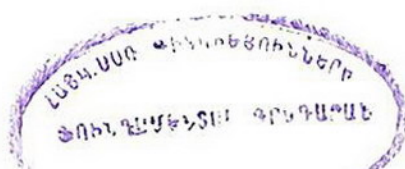

A
II
76484

ՆՐԱՆ-Ք
ՄԱՐՏՆՉԵԼ ԵՆ
ՀԱՆՈՒՆ
ՀԱՅՐԵՆԻ-ՔԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 1988

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ

К. А. АРУТЮНЯН, М. Г. СААКЯН

ОНИ
СРАЖАЛИСЬ
ЗА
РОДИНУ

ИЗДАТЕЛЬСТВО АН АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН 1988

Տպագրվում է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի գիտական
խորհրդի որոշմամբ

Խ մ ր ա գ ր ա կ ա ն Կ ո լ ե գ ի ա

ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս Բ. Ն. ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ, պատմական
գիտությունների դոկտորներ, ՀՍՍՀ ԳԱ իզմակից անդամ
Հ. Ա. ԱՎԼԵՏԻՅԱՆ, Խ. Հ. ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ, Ա. Պ. ՍԻՄՈՆՅԱՆ
(պատ. խմբագիր)

Գիրքը հրատարակության են երաշխավորել գրախոսներ՝ պատմական
գիտությունների լեկնաժողով Գ. Ա. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԸ և
Հ. Մ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԸ

Հարուրդունյան Կ. Ա., Սահակյան Մ. Գ.

Հ 422 Նրանք մարտնչել են հանուն հայրենիքի [խմբ.
կոլեգիա՝ Բ. Ա. Առաքելյան և ուրիշ]; ՀՍՍՀ ԳԱ պատմ.
ին-տ.—եր.: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1988.—398 էջ նկ.

Գրքում լուսարանված են ՀՍՍՀ ԳԱ համակարգում աշխատող
Հայրենական մեծ պատերազմի մասնակիցների մարտական սըխ-
րանքները, աշխատանքային գործունեությունը:

Նախատեսված է ընթերցող լայն շրջանների համար:

Հ 1305010000
703 (02) — 88

ԳՄԴ 63.3 (22) 722.78

© Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, 1988:

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՄԵԾ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ

1941 թ. հունիսի 22-ին ֆաշիստական Գերմանիան ուխտադրժորեն հարձակվեց Սովետական Միության վրա: Պայքեց պատերազմը, որը անեղ փորձություն էր սովետական պետական ու հասարակական կարգի, արտադրության սոցիալիստական եղանակի, բազմազգ սոցիալիստական պետության մեջ համախմբված սովետական ժողովուրդների եղբայրական դաշինքի համար: Օգտվելով ուժերի գերակշռությունից, գերմանական հրոսակները երեք հիմնական ուղղություններով սկսեցին շարժվել դեպի երկրի խորքերը, զավթեցին հազարավոր ֆաղաֆներ ու գյուղեր, սրի ու հրի դաման ռեժիմ հաստատեցին օկուպացրած վայրերում:

Վրա հասած բնդհանուր աղետի, անսպասելիորեն բռնկված պատերազմի առաջին իսկ օրից Սովետական Միության բոլոր ժողովուրդները, համախմբվելով իրենց ավագ եղբոր՝ ռուս ժողովրդի շուրջը, կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությամբ ռաֆի ելան՝ հանուն սոցիալիստական հայրենիքի պաշտպանության:

Սովետական զորքերը հակառակորդի դեմ կենաց ու մահու մարտեր մղեցին Բրեստի ամրոցի, Կիևի, Օդեսայի, Սևաստոպոլի, Մոլոկենսկի, բազմաթիվ ուրիշ ֆաղաֆների և այլ բնակավայրերի պաշտպանության ժամանակ. ձախողեցին Լենինգրադը զավթելու նրա պլանը, Մոսկվայի հակառամարտում անօրինակ ջախջախիչ հարված հասցրին գերմանական բանակին: Այնուամենայնիվ ֆաշիստական Գերմանիային հաջողվեց մոբիլիզացնել իր կրնկի տակ գտնվող եվրոպական երկրների ռեսուրսները և 1942 թ. ամռանը ձեռնարկել նոր հարձակում: Ի տարբերություն 1941 թ. գործողությունների, գերմանական զորքերը այս անգամ հարձակման անցան միայն հարավային ուղղությամբ, հասան Վոլգայի

ափերը, մտան Հյուսիսային Կովկաս, մոտեցան Անդրկովկասին:

... 1942 թ. օգոստոսին պատերազմական բոհուրոնն իր հորձանուտի մեջ էր վերցրել Կովկասյան լեռնաշղթայի հյուսիսային լանջերը, իսկ որոշ վայրերում էլ լեռնային տեղանքում մարտեր վարելու համար հատուկ մարզված գերմանաֆաշիստական զորամիավորումները ոգին ի բռին մագլցում էին լեռնագագաթները՝ ստեղծելով Անդրկովկաս ներխուժելու իրական վտանգ: Գերմանական հրամանատարությունը հավատացած էր, որ իր զորքերը ուր որ է կհաղթահարեն լեռնաշղթան: Հակառակորդի ինֆնարիոնները այստեղ-այնտեղ բոուցիկներ էին սփռում. Գյուրինգի, այսպես կոչված, կանաչ բղրապանակից հանած ֆաղվածքներով «լիցֆավորված» այդ «գերելյան արկերը» նպատակ ունեին սարսափ տարածելու շտեսնված ծանր պայմաններում Անդրկովկասյան ռազմականատի առաջին գիծը պաշտպանող սովետական զորքերի մեջ և խուճապի մատենել տեղի բնակչությանը:

Չնայած բոլոր նիգերին, ֆաշիստական բանակներին չհաջողվեց հաղթահարել սովետական զորքերի հզոր պատենշը: Մեծ Հայրենականի խոշոր նակատամարտերից մեկը՝ Կովկասի համար մղվող պայքարը, ավարտվեց հիտլերյան զորքերի լրիվ պարտությամբ: Կովկասյան լեռների ստորոտից հակահարձակման անցնելով, սովետական զորքերը հակառակորդին դուրս շարտեցին Կովկասից և միանալով Վոլգայի ափերից դեպի արևմուտք արշավող կարմիր բանակի մյուս զորամիավորումներին՝ սկսեցին նոր, կործանիչ հարվածներ հասցնել վայրագ բշնամուն՝ ֆաշիստական նվաճողներից մաքրելով սովետական հողը:

1942 թ. օգոստոսին, նիշտ հենց այն օրերին, երբ հիտլերյան հրոսակները ոչնչի առջև կանգ չէին առնում Էլբրուսի գագաթները շրջանցելու համար, իսկ սովետական զորքերը մեկը մյուսի ետևից ձախողում էին նրանց պլանները, գիտության և ժամանակակից ֆաղափաղրության համար շատ կարևոր իրադարձություններ էին կատարվում այդ վայրերից ոչ շատ հեռու, դեպի հարավ ընկած հոչակավոր լեռնային

զանգվածի՝ Արագածի փեշերին. գիտական սարհերով բեռնված գրաստների փառավաններ, որ Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմի և հանրապետության կառավարության անմիջական օգնությամբ ու օժանդակությամբ կազմակերպել էին գիտնական-ֆիզիկոսները, սարն ի վեր գալարվող կածաններով, ծանոթ տեղացիների ուղեկցությամբ բարձրանում էին զագարի հավերժական ձյուններին ընդառաջ:

Գիտնականների այդ արագածյան արշավանքը, որ տեղի էր ունենում պատերազմական ծանր օրերին, նպատակ ուներ նոր հորիզոններ բացել նյութական աշխարհի օրինաչափությունները մարդու կողմից նանաշելու և դրանք ի շահ բոլոր ժողովուրդների բարօրությանն ի սպաս դնելու նախապահին: Ինչպես հողի հաստ շերտերում կամ փլատակների մեջ, հազարամյակներ շարունակ «նիրհելուց» հետո, նորից լույս աշխարհ գալով անցած գնացած իրողությունների մասին մեզ հավաստի տվյալներ են հաղորդում մեր մոլորակի տարբեր վայրերում պեղումների ժամանակ հայտնաբերվող գտածոները, այնպես էլ տիեզերական անհունում լուսային տարիներ առաջ տեղի ունեցած երևույթների «գաղտնիքները» կարող են բացել հեռուներից եկող տիեզերական նառագայքները, որոնք, հավանական է, նախապահ են ընկել տակավին այն ժամանակներում, երբ քերես չկար և մեր մոլորակը: Սակայն նրանք մեզ կարող են օգտակար լինել, եթե մենք նախ՝ սովորենք «տեսնել» նրանց, ընկալել նրանց այնպես, ինչպես նրանք կան կամ ինչպես մեզ են հասնում և, երկրորդ՝ սովորենք «խոսել» նրանց հետ «հասկանալի» լեզվով: Դեռևս 1940-ական րվականներին պարզ էր, որ նրանց հետ «հանդիպելու» ավելի հարմար «վայրեր» են մթնոլորտի բարձր շերտերը, որտեղ նրանք գտնվում են «անաղարտ» վիճակում: Ահա քե ինչու էին այդ անսովոր փառավանները անսովոր կածաններով բարձրանում «դեպի լյաոն Արագած», ինչպես կասեր բանաստեղծը. ծովի մակերևույթից 3200 մ բարձրության վրա այնտեղ ստեղծվում էր տիեզերական նառագայքների ուսումնասիրության կայան, որի հետ մեծ հույսեր էր կապում ֆիզիկական գիտությունը: Այն ժամանակ, երբ գի-

տուրյան ու մշակույթի ռիսերիմ բշնամի ֆաշիստական բարբարոսները, ոտնատակ տալով երկրի մի զգալի մասը, հասել էին Անդրկովկասի մերձակայքը և ամեն ինչ անում էին, որպեսզի իրենց արյունոտ տիրապետությունը տարածեն նաև այստեղ, սովետական ժողովրդի արդար գործի վեշնական հաղթանակի նկատմամբ անսահման հավատով տոգորված՝ մեր ֆիզիկոսները Արագած լեռան վրա հիմնադրեցին եզակի սարհերով օծոված տիեզերական ճառագայթների հետազոտման այն յուրօրինակ կենտրոնը, որն անընդմեջ՝ գործում է ահա ավելի քան չորս տասնամյակ՝ վիրխարի ներդրում կատարելով ժամանակակից ֆիզիկայի առաջնակարգ պրոբլեմների ուսումնասիրության բնագավառում.

...Պատերազմի առաջին իսկ օրից, հանրապետության քանվոր դասակարգի և աշխատավոր գյուղացիության հետ մեկտեղ, ֆաշիստական բարբարոսներից երկիրը ազատագրելու և հաղթանակի վեհ նպատակին բոլոր ուժերը մինչև վերջ նվիրաբերելու իր պատրաստակամությունը ցուցաբերեց նաև հայ սովետական մտավորականությունը: Ռազմանակատ կամավոր մեկնելու խնդրանքով զինվորական կոմիսարիատներ դիմեցին երևանի գիտական հիմնարկների բազմաթիվ աշխատակիցներ, բուհերի դասախոսներ ու ուսանողներ: Նրանք համալրեցին ամենից առաջ այն զորամասերը, որոնք կազմավորվում էին Հայկական ՍՍՀ տարածքում: Շատ երիտասարդներ, հատկապես բուհերի շրջանավարտներ և բարձր կուրսի ուսանողներ, գործուղվեցին սովորելու ռազմական ուսումնարաններում և դասընթացներում. նրանք զինվորական կրթություն ու պատրաստակամություն ստացան և որպես ստորաբաժանումների հրամանատարներ ու ֆաշիստողներ շուտով մեկնեցին ռազմանակատ:

Պատերազմի պահանջների ոգով քիկունքում իրենց աշխատանքը վերակառուցեցին գիտահետազոտական հիմնարկները և բուհերը, որոնց ջանքերը նպատակամղվեցին ռազմանակատի կողմից առաջադրված խնդիրների կատարմանը:

Հարկ է նշել, որ այդ ժամանակ արդեն գիտությունը

կարևոր տեղ էր զբաղում հանրապետության ժողովրդական տնտեսության համակարգում:

Սովետական Հայաստանում, ինչպես նաև երկրի մյուս հանրապետություններում գիտության զարգացումը ի սկզբանե պայմանավորված էր այն սոցիալ-տնտեսական արմատական վերափոխումներով, որ սոցիալիզմի օրոք ընդգրկեցին հասարակական կյանքի բոլոր էական կողմերը: Հայաստանում գիտության զարգացման ակունքներում բնկած է այն նպատակասլաց, հետևողական աշխատանք, որ կուսակցության ու կառավարության ղեկավարությամբ այստեղ ծավալվեց դեռևս 1920—1930-ական քվականներին: Երևանի պետական համալսարանի, Խ. Աբովյանի անվան հայկական մանկավարժական ինստիտուտի, Կ. Մարսի անվան պոլիտեխնիկական ինստիտուտի և մյուս բուհերի բացումը, առաջին գիտահետազոտական հիմնարկի՝ գիտության ու արվեստի ինստիտուտի հիմնադրումը, շարժ մտնող առաջին խոշոր գործարաններին կից՝ արտադրության գիտական կարիներն սպասարկող գիտահետազոտական լաբորատորիաների ստեղծումը իրոք որ աննախադեպ երևույթներ էին հայ ժողովրդի գիտամշակութային կյանքում: Միաժամանակ ծավալվեց բարձրորակ գիտական կադրերի պատրաստման աշխատանք:

Գիտության զարգացման ասպարեզի ձեռքբերումները հնարավորություն տվեցին 1935 թ. կազմակերպելու ՍՍՀՄ գիտությունների ակադեմիայի Հայկական մասնաճյուղը (Արմֆան) և հանրապետությունում սկզբնավորելու ակադեմիական գիտությունը: Երկրի գիտության զլխավոր կենտրոնի՝ ՍՍՀՄ գիտությունների ակադեմիայի անմիջական օգնությամբ այստեղ սկսվեց ժամանակակից գիտության համալիրի ձևավորումը, գոյություն ունեցող մի շարք գիտական բջիջներ վերանեցին գիտական հիմնարկների, որտեղ աստիճանաբար արմատավորվում էին սովետական գիտության կազմակերպման հիմնական սկզբունքները՝ պլանայնությունը, մասնագիտացումը, կոորդինացումն ու կոոպերացումը: Հասարակական գիտությունների, հատկապես հայագիտական հետազոտությունների գծով կատարվող աշխատանքի հետա-

գա ընդլայնմանը զուգընթաց նախապատերազմյան շրջանում հանրապետությունում մեծ աշխատանք կատարվեց բիմիական, երկրաբանական, կենսաբանական, գյուղատնտեսական և բժշկական գիտությունների բնագավառներում: Հատկանշական է նաև այն սերտ կապը, որ ստեղծվեց գիտահետազոտական հիմնարկների և արտադրական ձեռնարկությունների միջև. հանրապետության ժողովրդական տնտեսության տարբեր ճյուղերի զարգացման շատ հարցեր իրենց լիարժեք պատասխանն էին գտնում տեղում կատարվող գիտական հետազոտությունների շնորհիվ:

Արմֆանում կատարվող գիտահետազոտական աշխատանքի արդյունքներն ամփոփվեցին երևանում 1940 թ. նոյեմբերին տեղի ունեցած գիտական նստաշրջանում, որը նվիրված էր Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման 20-ամյակին: Այդտեղ գիտական ղեկուցումներով հանդես եկան ակադեմիկոսներ Լևոն Օրբելին, Հովսեփ Օրբելին, Հակոբ Մանանդյանը, ՍՍՀՄ ԳԱ քղբակից անդամ Էդրաս Հասարքյանը, Սովետական Հայաստանի գիտական մտքի մի շարք երիտասարդ ներկայացուցիչներ: Նստաշրջանում մեծ հետաբերություն առաջացրին նաև ռուս ակադեմիկոս գիտնականների՝ ակադեմիկոսներ պատմաբան Բորիս Գրեկովի և մեքենաշինարար Եվգենի Չուդակովի ղեկուցումները: Նստաշրջանը ցույց տվեց, որ Արմֆանում գիտական կադրերի անի շնորհիվ ձեռնարկվել են կարևոր նշանակություն ունեցող գիտական հետազոտություններ, որոնք աչքի են ընկնում ինչպես յուրօրինակությամբ, այնպես էլ գիտության տվյալ ճյուղի առանցքային հարցերի լայն ընդգրկումներով:

Արդեն պատերազմի առաջին շրջանում հանրապետության գիտաշխատողների զգալի մասը, որ գրեթե ամբողջությամբ գիտական երիտասարդությունն էր, մեկնեց բանակ: Նրանք հայ ազգային միավորումների կազմում մասնակցեցին ռազմանակատներում՝ սկզբում հատկապես Անդրկովկասյան և Հյուսիս-Լուվկասյան ռազմանակատներում ծավալված պաշտպանական, ապա՝ հարձակողական, մարտերին: Նրանց շարքերում էին Ռուբեն Փոքսուդյանը, Գառնիկ Ոսկանյանը,

Մկրտիչ Ներսիսյանը, Բաբկեն Առաքելյանը և շատ ուրիշներ, որոնք աչքի բնական հրամանատարության մարտական առաջադրանքները կատարելիս: Կուսակցության և կառավարության ձեռնարկած միջոցառումների շնորհիվ մոբիլիզացվեցին քիկուսմամբ մնացած գիտաշխատողների ջանքերը՝ ապահովելու համար պատերազմական իրադրության մեջ հանրապետության ժողովրդական տնտեսության գիտական սպասարկումը, ժողովրդական զանգվածների շրջանում տարվող բազմազան, դաստիարակչական աշխատանքին մտավորականության գործուն մասնակցությունը:

Հանրապետության հասարակական-տնտեսական կյանքը պատերազմական պահանջներին համապատասխան կազմակերպելու խնդիրներն իրենց համակողմանի արտացոլումը գտան ՀԿ(Բ)Կ Կենտկոմի 9-րդ պլենումում, որ տեղի ունեցավ 1941 թ. նոյեմբերին: Գիտական հիմնարկների անելիքների մասին պլենումի որոշման մեջ մասնավորապես ասված էր. «Հանձնարարել գիտական կազմակերպությունների ղեկավարներին և Արմֆանին՝ գիտահետազոտական աշխատանքն ամբողջապես նպատակամղել ռազմականատի սպասարկմանը, այսինքն՝ այդ նպատակով ձեռնարկություններում մեկնաշխատանքի սարքերի լրացուցիչ հզորության բացահայտմանը, մինչև այժմ դրսից ներմուծվող հումքին փոխարինող տեղական հումքի նոր տեսակների ուսումնասիրմանը, երկրի կարիքների համար արդյունաբերական և գյուղատնտեսական արտադրության մնացուկների և քափոնների օգտագործման միջոցառումների մշակմանը»¹:

Անդրադառնալով գյուղատնտեսության բնագավառի գիտական կազմակերպությունների խնդիրներին, պլենումը նշեց, որ անհրաժեշտ է «գիտական աշխատակիցների ուժերը կենտրոնացնել տեխնիկական ու հացահատիկային կուլտուրաների բերքատվության, անասնապահության արդյունավետության բարձրացման, հողերի պարարտանյութերի նոր տեսակների հետազոտման հարցերի վրա»:

¹ ՄԼԻ Հայկական մասնաճյուղի արխիվ, ֆ. 1, ց. 30, գ. 40, թ. 18:

Սովետական Հայաստանի արդյունաբերությունը արդեն 1942 թ. բողարկում էր ավելի քան 300 անուն արտադրանք, այդ թվում ականներ, ականանետեր, նոնակներ, ռումբեր, հրետանային սարքեր, պայրուցիկ նյութեր, օդանավակայանային կոմպրեսորներ, ռազմական հանդերձանք և արտադրանքի այլ տեսակներ, որոնք անմիջապես առավելում էին ռազմականատ կամ օգտագործվում հանրապետության տարածքում ձեավորվող գործափափորումների նյութական մատակարարումը ապահովելու համար:

Ակնհայտ է, որ հանրապետությունը չէր կարող պատերազմական պայմաններում լուծել իր տնտեսությունը ռազմական հուն փոխադրելու, ապա նրա ընդլայնված վերարտադրությունը կազմակերպելու բարդ խնդիրները, երբ շիններ այն գիտական, գիտատեխնիկական և ինժեներական պոտենցիալը, որ այստեղ ձեավորվեց սովետական իշխանության գոյության առաջին երկու տասնամյակների ընթացքում:

Սովետական Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական և գիտամշակութային զարգացման համար բնորոշ է, որ հենց պատերազմի ժամանակ մի կողմից արդյունաբերությունն է շարունակում զարգանալ ընդլայնված վերարտադրության սկզբունքներով, հիմնադրվում են նոր ձեռնարկություններ, մյուս կողմից կազմակերպվում է Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիան, որի ի հայտ գալն իսկ սկզբնավորում էր միանգամայն նոր, ավելի հարուստ ու բովանդակալից փուլ մեր հանրապետության և ընդհանրապես Հայաստանում գիտության զարգացման պատմության մեջ: Պատերազմական ծանր պայմաններում, երբ ժողովուրդն աշխատում էր «Ամեն ինչ ռազմականատի համար, ամեն ինչ հաղթանակի համար» նշանաբանով, կուսակցությունն ու կառավարությունն անհրաժեշտ գտան Հայաստանում կազմակերպել ինֆնուրույն գիտությունների ակադեմիա՝ դրա համար տրամադրելով անհրաժեշտ միջոցներ: Դա բացատրվում էր ինչպես առկա գիտական պոտենցիալով, որ իրեն արդեն դրսևորում էր գիտության և ժողովրդական տնտեսության

համար առաջնակարգ նշանակություն ունեցող արդյունքներով, այնպես էլ այն հեռանկարներով, որ բացվում էին գիտական ուժերը մի միասնական ղեկավարության ներքո միավորվելով հանդերձ գիտական նոր հիմնարկների և ուղղությունների ստեղծմամբ: «Հանրապետության գիտահետազոտական հիմնարկների ղեկավարությունը մի միասնական ղեկավար կենտրոնում միավորվելու և գիտական աշխատանքի ավելի նպատակասլաց զարգացումն ապահովելու համար,— ասված էր Հայկական ՍՍՀ ժողկոմխորհի 1943 թ. նոյեմբերի 10-ի հ. 702 որոշման մեջ,— ՍՍՀՄ գիտությունների ակադեմիայի Հայկական մասնաճյուղի հիման վրա Երևան քաղաքում կազմակերպել Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիա»:

ՀՍՍՀ ԳԱ. առաջին, հիմնադիր անձնակազմը, որ գիտական կոլեկտիվների, բուհերի գիտական խորհուրդների և առանձին գիտնականների կողմից ներկայացվելուց և հանգամանորեն Լենարկվելուց հետո հաստատեց ՀՍՍՀ ժողկոմխորհը, բաղկացած էր 23 իսկական անդամից (ակադեմիկոսից): Ակադեմիան իր կազմի մեջ բնորոշեց բնական և հասարակական գիտությունների գծով ակադեմիկոս-գիտնականների, որոնք գիտությունը հարստացրել էին առաջնակարգ նշանակություն ունեցող գիտական աշխատանքներով և իրենց գործունեությամբ նպաստում էին ՍՍՀՄ սոցիալիստական շինարարությանը, երկրի ռազմական հզորության ամրապնդմանը: Նրանք զբեք բոլորը հայ սովետական մտավորականության ավագ սերնդի ներկայացուցիչներն էին և ջանադրաբար մասնակցում էին Հայաստանի գիտամշակութային կյանքին: Նրանց ննչող մեծամասնությունը մասնագիտական կրթություն էր ստացել դեռևս մինչև հեղափոխությունը՝ Ռուսաստանի ու Եվրոպական այլ երկրների բուհերում և հիմնականում աշխատում էր Հայաստանի սահմաններից դուրս: Իրադրությունը արմատապես փոխվեց սովետական կարգերի հաստատմամբ. ոգևորված հայ պետականության վերականգնմամբ, նրանք շտապեցին դեպի Հայրենիք, դեպի Հայաստան, որպեսզի մայր ժողովրդի հետ իրենց ուժերը նվիրաբերեն երկրի սոցիալիստական վերաշինությանը: Հայ

ժողովրդի դարավոր հարուստ մշակույթի լավագույն ավան-
դույթների կրողները լինելով հանդերձ, նրանք իրենց հայրե-
նասիրական գործունեությամբ, ըստ էության, զոդեցին այն
շղթան, որ միավորում է անցյալի ժառանգությունը արդի
գիտության նվաճումների հետ: ՀՍՍՀ ԳԱ հիմնադիր կազմի
մեջ մտան Մանուկ Աբեղյանը, Արտեմ Ալիխանյանը, Արա-
համ Ալիխանովը, Հրաչյա Անադյանը, Հրաչյա Բունիարյանը,
Վարդան Գուլբանյանը, Իվան Նդիագարովը, Ալեքսանդր Թա-
մամշևը, Միխայել Թումանյանը, Վաչե Իսագույանցը, Ավե-
տիք Իսահակյանը, Սահակ Կարապետյանը, Խաչատուր Կոշ-
տոյանցը, Ալեքսանդր Հակոբյանը, Վիկտոր Համբարձում-
յանը, Լևոն Հովհաննիսյանը, Գրիգոր Ղափանցյանը, Ստեփան
Մալխասյանը, Հակոբ Մանանդյանը, Կոնստանտին Պաֆեն-
հոլցը, Արսեն Տերտերյանը, Հովսեփ և Լևոն Օրբելիները:

ՀՍՍՀ ԳԱ պատվավոր անդամ ընտրվեց նշանավոր ռուս
բուսաբան-աշխարհագետ, ՍՍՀՄ ԳԱ. պրեզիդենտ Վլադիմիր
Կոմարովը:

Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի բացումը
տեղի ունեցավ 1943 թ. նոյեմբերի 29-ին, Սովետական Հա-
յաստանի 23-րդ տարեդարձի օրը: Ալ. Սպենդիարյանի ան-
վան օպերայի և բալետի թատրոնում այդ առթիվ կազմա-
կերպված հանդիսավոր նիստին, որը փաստորեն ԳԱ հիմնա-
դիր ժողովն էր, ՀՍՍՀ ԳԱ. անդամների հետ միասին մաս-
նակցում էին ՀԿԿ Կենտկոմի, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի և
ՀՍՍՀ Ժողկոմխորհի ղեկավարությունը, ՍՍՀՄ ԳԱ., Վրացա-
կան ՍՍՀ ԳԱ., ՍՍՀՄ ԳԱ. ադրբեջանական մասնանյուղի
ներկայացուցիչները, հայ մտավորականության, Հայաստանի
մայրաքաղաքի և գյուղական շրջանների աշխատավորության,
երևանի կայագործի ներկայացուցիչները:

Սահմանվեցին ԳԱ. ընդհանուր խնդիրները, նրա անելիք-
ները հանրապետության գիտական հիմնարկների աշխատա-
կիցների ջանքերը միավորելու, ժողովրդական տնտեսության
պահանջներին համապատասխան նոր գիտական ուղղու-
թյուններ սահմանելու, հետազոտություններ կատարելու գոր-
ծում: ԳԱ. կազմի մեջ մտան 25 տարբեր գիտահետազոտական

հիմնարկներ, բնդ որում Արմֆանի հիմնարկներն ամբողջությամբ, ֆիզիկական, ֆիզիոլոգիական ինստիտուտները, որ մինչ այդ գտնվում էին Երևանի համալսարանի կազմում, ինչպես նաև առանձին ժողովմատների գերատեսչական ենթակայության որոշ գիտական կազմակերպություններ: Այդ հիմնարկների գիտական ղեկավարությունը ապահովելու համար ակադեմիայի կազմում ստեղծվեց չորս բաժանմունք. հասարակական, ֆիզիկամաթեմատիկական և բնական գիտություններ, որ ամփոփում էր նաև տեխնիկական գիտությունները, կենսաբանական, գյուղատնտեսական բաժանմունքները:

ՀՍՍՀ ԳԱ պրեզիդենտ ընտրվեց Հովսեփ Օրբելին, որ մինչ այդ գլխավորում էր Արմֆանը: Այդ ժամանակ Հայաստանում իր գիտական գործունեությունը ծավալեց Վիկտոր Համբարձումյանը՝ ՀՍՍՀ ԳԱ առաջին փոխպրեզիդենտը, իսկ 1947-ից մինչև այժմ՝ պրեզիդենտը: Փոխպրեզիդենտ ընտրվեց նաև Վարդան Գուլիսյանը:

1944 թ. ապրիլին տեղի ունեցավ ՀՍՍՀ ԳԱ ընդհանուր ժողովի և բաժանմունքների առաջին, իսկ նոյեմբերին՝ երկրորդ նստաշրջանը: Ամփոփելով ակադեմիայի գործունեության առաջին տարվա արդյունքները, նոյեմբերյան նստաշրջանը որպես կարևորագույն նվաճում ընդգծեց այն հանգամանքը, որ հանրապետությունում գիտության «ավանդական» նյութերի հետ միասին բուռն զարգացում են ապրել ֆիզիկամաթեմատիկական և տեխնիկական գիտությունները, որոնց արդյունքները ամենից առաջ խիստ կարևոր են ժողովրդական տնտեսության զարգացման խնդիրների հաջող լուծման համար: Հաշվի առնելով դրանց նյութական հիմքի ամրապնդման կարևորությունը, կառավարությունը ձեռնարկեց մի շարք միջոցառումներ, այդ թվում տիեզերական նաուգայքների արագածյան կայանի ընդլայնումն ու վերազինումը, ջրաէլեկտրական լաբորատորիայի շինարարությունը և այլն: Հենց այդ ժամանակ էլ սկսվեցին ժամանակակից աստղադիտարանի հարմար տեղի որոնումները, որոնք շուտով ավարտվեցին Բյուրականի ընտրությամբ: Դեռևս մինչև պատերազմի ավարտը, 1945 թ. մարտ-ապրիլին ծավալվեցին ՀՍՍՀ ԳԱ

կազմի համալրման նպատակով կատարվող առաջին բնորոշ-
քյունները, որոնք տեղի ունեցան հուլիսին: Ընտրվեցին 17
քղրակից անդամ: Վաստակաշատ գիտնականների հետ միա-
սին ԳԱ համալրվեց գիտության մի շարք տաղանդավոր երի-
տասարդ ներկայացուցիչներով, որոնց քվում էին Արմեն
Թախտաշյանը, Արտաշես Շահինյանը, Արմեն Նազարովը,
Միհայել Չալախյանը, Բարդուղիմեոս Ֆանարճյանը, Բորիս
Պիոտրովսկին և ուրիշներ: Հատկանշական է, որ այդ ժամա-
նակ ՀՍՍՀ ԳԱ քղրակից անդամներ բնտրվեցին նաև արտա-
սահմանում աշխատող հայ գիտնականներ. Փարիզում Պաս-
տերի ինստիտուտի լաբորատորիայի վարիչ, ակադեմիկոս
մանրէաբան, պրոֆեսոր Երվանդ Մանվելյանը և ԱՄՆ-ում
էլեկտրատեխնիկական հաշվարկների գծով խոշորագույն
մասնագետներից մեկը՝ Արամ Բոյաճյանը: ՀՍՍՀ ԳԱ դառնում
է գիտական կարևոր կենտրոն, որի բարերար ազդեցությունը
շատ դեպքերում դուրս է գալիս հանրապետության սահման-
ներից:

Մեծ Հայրենականի տարիներին հայ գիտնականներն
առաջնակարգ հետազոտություններ են կատարել և ծանա-
կչի առդյունների հասել հիմնարար և կիրառական գի-
տությունների մի շարք բնագավառներում: Այդ հետազոտու-
թյունները հիմնականում ուղղված լինելով ռազմականատի
պահանջները բավարարելու նպատակին՝ արտադրական ձեռ-
նարկությունների առջև ծառացած գիտական խնդիրների
լուծմանը, միաժամանակ սկզբնավորեցին գիտական նոր
ուղղություններ, որտեղ կատարվող աշխատանքների արյ-
ունները շուտով լայն նաեաշում գտան:

Հայ գիտնականների այդ հիմնարար ուսումնասիրություն-
ներից ամենից առաջ պետք է նշել պղտոր միջավայրում
լույսի ցրման տեսությունը, որ մշակեց Վիկտոր Համբարձում-
յանն իր իսկ առաջարկած ինվարիանտության սկզբունքի հի-
ման վրա: Վ. Համբարձումյանի տեսությունն արագորեն
ներդրվեց արտադրության մեջ՝ լայն կիրառություն գտնելով
գիտության ու տեխնիկայի տարբեր նյութերում:

Ֆիզիկական գիտության ասպարեզում, մասնավորապես

տիեզերական նառագայքների բնույթը, էությունը պարզելու, ապա և ընդհանրապես առումի կառուցվածք ուսումնասիրելու և նրա ընձեռած հնարավորությունները օգտագործելու առումով արտակարգ կարևոր հետազոտություններ կատարեցին Լորայրներ Աբրահամ և Արտեմ Ալիխանյանները: Նրանք էին, որ 1942 թ. օգոստոսին Արագածի վրա կազմակերպեցին տիեզերական նառագայքների հետազոտման՝ մեր երկրում առաջին քարձր լեռնային կայանը: Շատ շանցած այստեղ ստացված արդյունքների հիման վրա նրանք Եկան այնպիսի հետևությունների, որոնք, ըստ էության, նոր խոսք են գիտության մեջ և իրենց հաստատուն տեղն են գրավել ֆիզիկական գիտության զանձարանում:

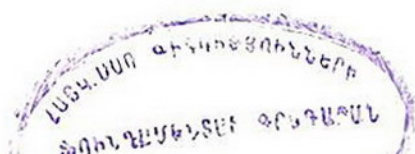
476485
A
Լենինգրադում Արտեմ Ալիխանյանի ստեղծած մագնիսական ծովային ականները ամբողջ պատերազմի ընթացքում հատու զենք էին Բալթյան նավատորմի ռազմիկների համար:

Պատերազմի ժամանակ նավատորմում լայն կիրառություն գտավ նավերի հակաականային պաշտպանության նամակարգը, որի ստեղծմանը մասնակցել է ՀՍՍՀ ԳԱ պատվավոր անդամ Անատոլի Ալեխանդրովը:

Սովետական ռազմածովային գիտության մեջ վիրխարի ներդրում կատարեց ՀՍՍՀ ԳԱ պատվավոր անդամ Հովհաննես Իսակովը: Պատերազմի ժամանակ ղեկավարելով Բալթյան և Սևծովյան նավատորմների ռազմական գործողությունները, Իսակովը միաժամանակ գիտականորեն ընդհանրացնում էր մարտական փորձը, հարստացնում սովետական ռազմական գիտության զանձարանը:

Թերմոդինամիկայի բնագավառում հետաքրքիր արդյունքներ ստացավ Ալեխանդր Հակոբյանը, որը տվեց նրա երկրորդ սկզբունքի նոր հիմնավորումը: Կիրառական նշանակություն ունեցան հեղուկի և գազերի խառնուրդների քերմոդինամիկական հատկություններին նվիրված նրա ուսումնասիրությունները:

Բանակի և ռազմածովային նավատորմի պատվերները կատարման գործում Երևանի մի շարք ձեռնարկությունների

կողեկտիվներին զգալի օգնություն ցույց տվեցին Երևանի մի խումբ ֆիզիկոսներ՝ Նորայր Քոչարյանի ղեկավարությամբ:

Ջի կարելի չնշել նաև մաթեմատիկայի, հատկապես կոմպլեքս փոփոխականի ֆունկցիայի տեսության բնագավառում Արտաշես Շահինյանի ստացած արդյունքները:

Կիրառական կարևոր նշանակություն ունեն ֆիմիկոսների հետազոտությունները: Բանն այն է, որ մի կողմից պատերազմի պատճառով Երկրի տարբեր վայրերից, մասնավորապես Դոնբասից Լանրապետության ֆիմիական արդյունաբերության համար մինչև պատերազմը ներմուծվող հումքի դադարեցումը, մյուս կողմից՝ ֆիմիական արտադրանքը, առաջին հերթին արհեստական կաուչուկի քողարկումը խիստ ավելացնելու վերաբերյալ ռազմանական տի պահանջարկը ֆիմիկոսների առջև դրեց շատ բարդ խնդիրներ, որոնք պահանջում էին անհապաղ լուծում: Դա իսկական փորձություն էր հայ ֆիմիկոսների համար, և պետք է ասել, որ նրանք դրանից պատվով դուրս եկան:

Ֆիմիկոսները Վաչե Իսագուլյանցի ղեկավարությամբ կառարեցին արդյունավետ ուսումնասիրություններ, որոնք նվիրված էին կրածին կարբիդին և նրա ածանցյալներին: Հաջողվեց մշակել վինիլացետատի ջրալուրացման յուրօրինակ մեթոդ, ներդնել խոր ստուգման միջոցով ագետիլենի պոլիմերիլացման տեխնոլոգիան: Կիրառության մեջ դրվեց նաև կատալիզատորի նոր տիպ, որ ստեղծվել էր տեղական հումքի օգտագործմամբ: Էլեկտրաֆիմիայի մի շարք հարցերի ուսումնասիրության ասպարեզում կարևոր արդյունքներ ստացավ Լևոն Ռոտինյանը: Արաֆսյա Բաբայանի և Արծրուն Դասպարյանի աջակցեին վերաբերող հետազոտությունների արդյունքները արագորեն ներդրվեցին կաուչուկի արտադրության մեջ: Արմենակ Մնջոյանը սինթեզեց նոր, ցավազրկիչ միջոցներ, միաժամանակ ցույց տալով դեղամիջոցի ազդեցության պայմանավորված լինելը նրա ֆիմիական բաղադրությամբ:

Ֆիմիկոսների, ինժեներատեխնիկական աշխատողների և բանվորների անձնվեր աշխատանքի գլխավոր արդյունքը

եղավ այն, որ հանրապետությունում ոչ միայն շղաղարեցվեց սինրեթիկ կառուչուկի արտադրությունը, այլև տարեցտարի այդ արտադրանքը ավելի մեծ չափերով կիրառություն էր գտնում ինչպես քիկոնում, այնպես էլ Կովկասյան, Անդր-կովկասյան, Հյուսիս-Կովկասյան և մյուս ռազմանակատներում, Սևծովյան նավատորմում: Հայ ֆիմիագործների նվաճումները շուտով կիրառություն գտան երկրի ֆիմիական արդյունաբերության համապատասխան ձեռնարկություններում:

Ռազմապաշտպանական և ժողովրդատնտեսական առաջնահերթ նշանակություն ուներ երկրաբանների աշխատանքը: Կոնստանտին Պաֆենհոլցի ղեկավարությամբ կազմվեցին հանրապետության տարածքի երկրաբանության տարբեր հարցերն ընդգրկող ֆաբտեզներ, որոնք օգնեցին նշտելու գիտության մեջ մինչ այդ եղած պատկերացումները Հայաստանի երկրաբանական կառուցվածքի, նրա բնական հարստությունների տեղաբաշխման և պաշարների մասին:

Ստացված արդյունքները օգտագործվեցին օգտակար հանածոների որոնման և հետախուզման գործը բարձր մակարդակով կազմակերպելու համար: Երկրաբանների հետազոտությունների հիման վրա ՀԿ(Բ)Կ Կենտկոմը արդեն 1943 թ. հուլիսին որոշում ընդունեց Քաջարանում պղնձամոլիբդենային հանքանյութի հարստացման փորձնական ձեռնարկություն կառուցելու մասին: Ճշտվեցին Ղափանի և Ալավերդու պղնձահանքների շահագործման հետ կապված մի շարք գիտական հարցեր:

Արարատյան դաշտավայրի կենտրոնական մասերում հայտնաբերված արտեզյան ջրերը հնարավորություն տվեցին արմատապես բարելավել մի ամբողջ շարք կոլեկտիվ ու սովետական տնտեսությունների ջրամատակարարումը: Պատերազմի ժամանակ ավարտվեց Հայաստանի ջրային աղբյուրների հաշվառման աշխատանքը. հաշվառման վերցվեց ընդամենը 9420 աղբյուր:

Տեխնիկական գիտությունների բնագավառում լուրջ աշխատանք կատարվեց բարձրլեռնային էլեկտրահամակարգե-

րին առնչվող խնդիրների մշակման ուղղությամբ: Սակայն պետք է ասել, որ այդ ժամանակ արդեն ուշադրության կենտրոնում գտնվող մի շարք հարցեր, որ վերաբերում էին Սևանին, ամբողջ խորությամբ չուսումնասիրվեցին, բույլ տրված սր-խալներին հետպատերազմյան առաջին տարիներին ավելացան նորերը, առաջացան նոր պրոբլեմներ, որոնց լուծումը հսկայական միջոցներ ու ջանքեր էր կլանում:

Հանրապետությունում հաջողությամբ բերանում էին շինարարական նյութերի, կառուցվածքների տեղաբաշխման, նախագծման ու կառուցման հարցերն ընդգրկող գիտական աշխատանքները: Ստացվեց բեքե երկաթբետոնի նոր տեսակ, որը շուտով գանգվածային կիրառություն գտավ շինարարության մեջ: Սեյսմադիմացկունության դինամիկ տեսությունը, որ մշակեց Արմեն Նազարովը, կարևոր ներդրում էր գիտության մեջ:

Զգալի արդյունքներ ստացվեցին կենսաբանական և գյուղատնտեսական գիտությունների բնագավառներում: 1942-1943 թթ. լույս տեսած Արմեն Թախտաշյանի երկու մենագրություններում բարձր մակարդակով հետազոտված էին բույսերի դասակարգման, կառուցվածքի, բջջաբանության և ֆիզիոլոգիայի հետ կապված բազմաթիվ գիտական պրոբլեմներ: Սահակ Կարապետյանի աշխատանքներում իրենց առաջնությունը գտան գյուղատնտեսական կենդանիների կերակրման ֆիզիոլոգիայի և արդյունավետության հարցերը: Բույսերի գենետիկային էին նվիրված Վարդան Գուլանյանի, Հայաստանի հողերի մանրէակենսաբանությանը՝ Հարություն Փանոսյանի, Հայաստանի տարածքում հացահատիկային բույսերին՝ Միխայել Թումանյանի, խոշոր եղջերավոր անասուններին՝ Ալեքսանդր Թամամշևի հետազոտությունները: Հատկապես կարևոր էին այն աշխատանքները, որոնք օգնում էին հանրապետության գյուղական շրջաններին հաջողությամբ կատարելու պատերազմի պայմաններում նրանց առջև դրված գլխավոր խնդիրը՝ գյուղատնտեսական մթերքների նկատմամբ տեղական բնակչության պահանջները բավարարելով հան-

դերձ, ավելի ու ավելի մեծացնել ուղղամասկափն ցույց տրվող օգնությունը:

Մավալուն աշխատանք կատարվեց բժշկական գիտությունների բնագավառում. բնդհանրացվում էր հանրապետության տարածքում գործող զինվորական հոսպիտալներում վիրավոր զինվորների բուժման փորձը, որը առագործն տարածվում էր մյուս բուժական հիմնարկներում, գիտականորեն հիմնավորվում էր կոնկրետ կանխարգելիչ միջոցների անհրաժեշտությունը՝ հաշվի առնելով առկա պայմանները: Մեծ է բժշկ-գիտնականների ավանդը այն բանում, որ պատերազմի ամբողջ ընթացքում հանրապետության բնակչությունը զերծ մնաց համանարակներից, որոնք անցյալում բռնկված բոլոր պատերազմների ժամանակ սոսկալի աղետ էին դառնում:

Հաջողությամբ շարունակվում էր հին ժամանակներից մինչև մեր օրերը հայ բժշկության պատմության հետազոտությունը, որ կատարում էր Լևոն Հովհաննիսյանը: Պատերազմը դեռևս չէր ավարտվել, երբ դրվեց այդ աշխատության ամբողջական հրատարակության հարցը:

Պատերազմի տարիներին հատուկ ուշադրություն նվիրվեց հանրապետության հանգային ջրերը առողջապահական նպատակներով օգտագործելու խնդրի վրա: 1943 թ. օգոստոսին ՀԿ(Բ)Կ Կենտկոմը բնդունեց «Հայրենական պատերազմի հաշմանդամների բուժման համար Ջերմուկի հանգային ջրերի օգտագործման մասին» որոշումը, որով խնդիր դրվեց առողջարանի համալիրի ուսումնասիրության նպատակով մեկ տարով այնտեղ աշխատանքի ուղարկել տարբեր մասնագիտությունների գիտական աշխատակիցների մի բրիգադ: Միջոցառումներ էին ձեռնարկվում նաև Արզնու առողջարանի օգտագործումն ընդլայնելու ուղղությամբ:

Հասարակական գիտությունների բնագավառի հիմնարկների աշխատանքներն ընթանում էին երկու հիմնական ուղղություններով: Շարունակվում էր այն հիմնարար աշխատանքը, որ կատարվում էր հայագիտության բնագավառում: Մանասկ Աբեղյանը, Հրաչյա Անադյանը, Հակոբ Մանանդյանը, Ար-

սեն Տերտերյանը, Գրիգոր Ղափանցյանը, հայ սովետական մտավորականության ավագ սերնդի մյուս ներկայացուցիչները, չնայած իրենց արդեն բավականին առաջացած տարիքին, տոկունաբար հաղթահարելով պատերազմի հետևանքով ստեղծված դժվարությունները, արդյունավետ աշխատանք էին կատարում՝ ստեղծելով մեծարժեք գործեր։ Այսպես, Աբեղյանն ավարտեց հայ գրականության պատմության երրորդ հատորը, Անառյանը՝ Անձնանունների բառարանի վերջին գիրքը, Մանանդյանը՝ հայ ժողովրդի պատմությանը նվիրված նոր երկը։ Ուսումնասիրվում էին այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են՝ հայ ժողովրդի ծագումը, հայկական վերածնության պրոբլեմը, հայ նարտաբալետության զարգացման օրինաչափությունները և այլն։ Տպագրության պատրաստվեցին հայ նարտաբալետության պատմության ականավոր ներկայացուցիչ Թորոս Թորամանյանի գիտական ժառանգության ամփոփմանը նվիրված սովորաձավալ երկը, ուս-հայերեն նոր բառարանը, մի շարք այլ գրքեր։

Պատերազմի հետևանքով Հայրենիքի համար ստեղծված վտանգը կյանքի կոչեց՝ հանուն ազատության և անկախության հայ ժողովրդի բազմադարյան պայքարի մարտական ավանդույթները։ Մեր պատմաբանները, գրականագետները, տնտեսագետները, փիլիսոփաները գրեցին և հրատարակեցին գրքեր երեսուն անուն աշխատություն, որտեղ ցույց էին տրվում Ավարայրի նահատակների մեծ սխրանքը, Սասունի դյուցազունների արիությունն ու փաշությունը։ Առանձին գրույկներ նվիրվեցին Վարդան Մամիկոնյանին, Գևորգ Մարգալետունուն, Դավիթ-Յեկին և իրենց հայրենասիրությամբ մեր պատմությունը զարդարող ուրիշ գորավարների, որոնց անունները նոր լույսով ու ներշնչանքով փայլատակեցին պատերազմի ժամանակ։ Մեծ ուշադրություն էր դարձվում հայ-ռուսական հարաբերությունների, ժողովուրդների եղբայրական բարեկամության, օտարերկրյա զավթիչների դեմ նրանց հերոսական պայքարի պատմության ուսումնասիրությանը։

Հայ գիտնականները քիկունում և ռազմաճակատում ակտիվորեն մասնակցում էին կուսակցական կազմակերպությունների զաղափարական, ֆաղափական-մասսայական աշխատանքին, նրանք հանդես էին գալիս աշխատավորական կոլեկտիվներում և զորամասերում դասախոսություններով, զեկուցումներով, զրույցներով, իրենց նշմարաղի խոսքով նպաստում պատերազմի ժամանակ քիկունի առջև դրված խնդիրների կատարմանը, սխառնների կոչում սովետական ռազմիկներին: Խոր գիտակցելով պատերազմում հաղթանակը նվանելու գործում բոլոր միջոցները մոբիլիզացնելու անհրաժեշտությունը, հանրապետության մտավորականության ներկայացուցիչները պատերազմի սկզբին դիմեցին սվյալոփա-հայությանը. «Մենք դիմում ենք ձեզ և կոչ ենք անում համախմբել ձեր բոլոր ուժերը ի պաշտպանություն Սովետական Միության՝ հանուն մարդկության խաղաղի ու ամենից վտանգավոր բշտամու ոչնչացման»:

Պատերազմի ժամանակ Հայաստանում գիտական աշխատանքի անցան Լենինգրադից էվակուացված մի խումբ գիտնականներ, այդ քվում Բորիս Պրոտրովսկին, Կամիլա Տրեեր, Նիկոլայ Տոկարսկին:

Հենց պատերազմի ժամանակ էլ սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմի պատմության ուսումնասիրությունը: Ի կատարումն ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմի 1943 թ. հունվարի 22-ին տրված առաջադրանքի, ՀԿ(բ)Կ Կենտկոմը նույն քվականի մարտի 3-ին ընդունեց «Հայրենական պատերազմի պատմության ուսումնասիրության հանձնաժողով ստեղծելու մասին» որոշումը: Այդ որոշման համաձայն ԱրմՖանի նախագահությունը հանձնարարեց «վերակառուցել պատմության ինստիտուտի աշխատանքի պլանը՝ ինստիտուտի հիմնական խնդիրներից մեկը համարելով Հայրենական մեծ պատերազմի պատմության, մասնավորապես Հայրենական մեծ պատերազմին հայ ժողովրդի մասնակցությանը վերաբերող նյութերի հավաքումը, ուսումնասիրությունը և հրատարակումը»: Հ. Օրբելու նախաձեռնությամբ պատմության ինստիտուտում դեռևս 1942 թ. ստեղծվել էր Հայրենական պատերազմի պատմու-

քյան ուսումնասիրության կաբինետը: Որոշակի աշխատանք կատարվեց այդ բնագավառում, լույս տեսան գրքույկներ, որտեղ պատկերված են Հայրենական մեծ պատերազմում հայ ռազմիկների սխրագործությունները, Սովետական Միության մարշալ (այն ժամանակ՝ բանակի գեներալ) Հովհաննես Բաղրամյանի, գեներալներ՝ Սարգիս Մարտիրոսյանի, Հայկ Մարտիրոսյանի, Նվեր Սաֆարյանի և մի շարք ուրիշ զորավարների, զորապետների և ռազմանակատում սխրանքներ կատարած հերոսների մարտական գործերը: Այդ աշխատանքները լայն տարածում գտան ինչպես հանրապետությունում, այնպես էլ ռազմանակատում: Նրանք տարածվեցին մասնավորապես Կովկասյան, Հյուսիս-Կովկասյան և Անդրկովկասյան ռազմանակատների զորքերի մեջ և որպես ազդեցիկ-պրոպագանդիստական աշխատանքի նյութ օգտագործում էին կարմիր բանակի ֆաղաշխատողները:

Սովետական Հայաստանում պատերազմի տարիներին կատարված գիտահետազոտական աշխատանքի որոշ արդյունքների քեկուզ համառոտակի քվարկումը կամ տվյալ ժամանակ նրանց կարևոր նշանակության բնորոշումը ցույց են տալիս այն հսկայական ներդրումը, որ կուսակցության ու կառավարության ղեկավարությամբ հանրապետության աշխատավորության հետ միասին Հայաստանի գիտնականները կատարել են Հայրենական մեծ պատերազմում՝ սովետական ժողովրդի համաշխարհային պատմական հաղթանակը նվաճելու գործում:

Ավելի քան չորս տասնամյակ է մեզ բաժանում այն օրերից, երբ չախչախելով ֆաշիստական Գերմանիային և միլիտարիստական Ճապոնիային, սովետական ժողովուրդը ձեռնամուխ եղավ խաղաղ, ստեղծագործ աշխատանքի: Հեղափոխության ժամանակաշրջանում ամբողջ երկրի հեռամիասին զարգացման արգասավոր ուղի է անցել սովետական գիտությունը, բնդ որում և Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիան, որը անել և դարձել է հանրապետության գիտության գլխավոր կենտրոնը:

ՀՍՍՀ ԳԱ հաշոդություններում մեծ է այն վաստակը, որ ունեն Հայրենական մեծ պատերազմի մասնակից նրա գիտաշխատողները: Պատերազմի ավարտից հետո շատերը գլեհր փոխարինեցին գրչով, նստեցին ուսանողական նստարանին, աշխատանքի անցան գիտահետազոտական ինստիտուտներում՝ այստեղ ևս իրենց դրսևորելով որպես իսկական հայրենասերներ: Պատերազմի բովով անցած մեր վաստակաշատ գիտնականներից են ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոսներ Հրանտ Ադոնցը, Ռաֆայել Ալեքսանդրյանը, Աշոտ Ասլանյանը, Արտաշես Առաքելյանը, Բաբկեն Առաքելյանը, Գուրգեն Բաբաջանյանը, Նագուշ Հարությունյանը, Վահան Ղազարյանը, Կևորգ Ղարիբջանյանը, Հովհաննես Մաղաֆյանը, Էմիլ Միրզաբեկյանը, Մկրտիչ Ներսիսյանը, Էդվարդ Զրբաշյանը, Գուրգեն Սահակյանը, Սարգիս Վարդանյանը, քյրակից անդամներ՝ Բենիամին Աբրահամյանը, Իվան Գևորգյանը, Վոսմ Դովլաբյանը, Գուրգեն Թադևոսյանը, Արտաշես Մաքևոսյանը, Վահան Մխիթարյանը, Վաչե Նալբանդյանը, Ռաֆայել Ստամբուլյանը, Արտաշես Քարամյանը, գիտությունների բազմաթիվ ղոկտորներ և քեկնածուներ, որոնց անունները անխզելի են հետպատերազմյան ժամանակներում մեր գիտության զարգացման պատմությունից:

Ընդառաջելով ՀՍՍՀ ԳԱ Հայրենական մեծ պատերազմի վետերանների խորհրդի խնդրանքին, ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահությունը որոշել է հրատարակել սույն ժողովածուն, որն առաջինն է ԳԱ ակադեմիայի ամբողջ պատմության ընթացքում: Ժողովածուն կազմել են պատմական գիտությունների քեկնածուներ Կլիմենտ Հարությունյանը և Մարտո Սահակյանը, որոնք գրեթե երկու տասնամյակ է, ինչ զբաղվում են Մեծ Հայրենականի և պատերազմում հայ ժողովրդի մասնակցության պատմության ուսումնասիրությամբ:

Չնայած պատմականորեն ոչ մեծ ժամանակ է անցել Հայրենական պատերազմի օրերից և ակտիվորեն դեռևս աշխատում են պատերազմի շատ վետերաններ, սակայն ինչպես ցույց է տալիս փորձը, այս կամ այն պատճառով ոչ միշտ է

հնարավոր հավաքել տվյալ դեպքում հասուկ կարևորություն ներկայացնող նյութերը: Անհրաժեշտ նյութերի պակասի պատճառով ժողովածուում հնարավոր են նաև բացթողումներ, որոնք կարող են յրացվել նոր հրատարակություններում:

ԱՅԵԼ ՍԻՄՈՆՅԱՆ

Պատմական գիտությունների դոկտոր,
ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի
Հայրենական պատերազմի պատմության
բաժնի վարիչ

ԻՍԱԿՈՎ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ (ԻՎԱՆ) ՍՏԵՓԱՆՈՒ

Ծնվել է 1894 թ. օգոստոսի 22-ին, Կարսի մարզի Հաջիքենդ գյուղում: 1913-ին Իսակովը ավարտել է Թիֆլիսի ռեալական դպրոցը, մեկնել Պետերբուրգ և ընդունվել տեխնոլոգիական ինստիտուտ: Սակայն ծովային գործի հանդեպ սերը Իսակովին 1914 թ. տարել է ռազմածովային նավատորմ: Երբ սկսեց առաջին համաշխարհային պատերազմը, Իսակովը ծովային դպրոցի

սան էր: Մինչև 1917 թ. նա մասնակցել է Հեռավոր-արևելյան ծովային երկու արշավների, եղել Վլադիվոստոկում, Կամչատկայում, Ճապոնիայում, Չինաստանում, Կորեայում, ծառայել «Շտորմ» նավի «Սունգուլայ» և «Սերդիտի» ականակիրներին վրա: 1917 թ. ավարտել է առանձին զարգեմարինյան դասընթացները, ստացել միչմանի կոչում և ծառայության ուղարկվել «Իլյասլավ» էսկադրային ականակիր: Սովետական ռազմածովային նավատորմում ծառայել է 1918-ից՝ Բալթյան նավատորմի «Իլյասլավ», «Ռիգա», «Կորչիկ» և «Կորշուն» նավերում: Մասնակցել է 1918-ին Բալթիկ ծովում գերմանական նավատորմի դեմ մղված ծովային մարտերին՝ ապահովելով Հելսինգֆորսից ռուսական նավերի կրոնշտադտյան «սառցային արշավանքը»: 1920-ին, որպես Վոլգա-Կասպիական նավատորմ «Դեյատելնի» ականակրի հրամանատար, Կասպից ծովում մարտնչել է սպիտակգվարդիականների և անգլիական ինտերվենտների դեմ: 1920 թ. եղել է Բալթյան նավատորմի «Յակոր» նավի, 1921-ին՝ «Իլյասլավ» ականա-

կրի հրամանատար: 1922—1926-ին ծառայել է Սևծովյան նավատորմում: 1927—1928-ին Լենինգրադում սովորել է ռազմածովային ակադեմիային կից ԲԳԿԲ-ի պետկադմի բարձրագույն դասընթացներում: 1929—1935-ին աշխատել ԲԳԿԲ-ի գլխավոր շտաբում, դասախոսել Ռազմածովային ակադեմիայում, ղեկավարել Բալթյան նավատորմի շտաբը: 1933-ին հաջողությամբ գլխավորել է Բելոմորբալթյան նորակառույց ջրանցքով Բալթիկ ծովից Սպիտակ ծով նավեր փոխադրելու էքսպեդիցիան: 1935—1936-ին եղել է ռազմածովային ակադեմիայի ֆակուլտետի ավագ ղեկավար: 1937 թ. հունվարին կրկին նշանակվել է Բալթյան նավատորմի շտաբի պետ, իսկ օգոստոսին՝ հրամանատար: 1938 թ. հունվարին Իսակովը ստանձնել է ՍՍՀՄ ռազմածովային նավատորմի Ժողկոմի տեղակալի և ռազմական խորհրդի անդամի, իսկ 1939 թ. ապրիլին՝ Ժողկոմի առաջին տեղակալի պաշտոնը և վարել մինչև 1946 թ. ապրիլը: 1938 թ. հունվարից մինչև 1939 թ. օգոստոսը միաժամանակ եղել է ՍՍՀՄ ռազմածովային ակադեմիայի պետ, իսկ 1940—1943 թթ.՝ Գլխավոր ծովային շտաբի պետ:

Հ. Իսակովը 1939 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը:

Սովետաֆիննական պատերազմի ժամանակ (1939 թ. նոյեմբերի 30—1940 թ. մարտի 12) Իսակովը ապահովել է Բալթյան նավատորմի համադորժակցությունը զորքի մյուս տեսակների հետ:

Հայրենական մեծ պատերազմի սկզբից գտնվելով Լենինգրադում, նա կոորդինացրել է Բալթյան նավատորմի, Լադոգա և Չուդ լճերի նավատորմիկների մարտական գործողությունները ցամաքային զորքերի հետ: 1941 թ. հոկտեմբերին Իսակովը Սևծովյան նավատորմի և Անդրկովկասյան ռազմաճակատի հրամանատարության հետ նախապատրաստել և, 1941 թ. դեկտեմբերի 25-ից մինչև 1942 թ. հունվարի 2-ը, հաջողությամբ իրականացրել է հանրահայտ Կերչ-Թևդոսյան գործողությունը: 1942 թ. ապրիլից եղել է Հյուսիս-Կովկասյան ուղղության գլխավոր հրամանատարի, ապա Հյուսիս-Կովկասյան ռազմաճակատի հրամանատարի տեղակալ և

ռազմական խորհրդի անդամ, օգոստոսից՝ Անդրկովկասյան ռազմաճակատի հրամանատարի տեղակալ և ռազմական խորհրդի անդամ: 1942 թ. հոկտեմբերի 4-ին Տուապսեի պաշտպանական ծանր մարտերի ժամանակ Իսակովը վիրավորվել է, զրկվել ձախ ոտքից: 1946—1947-ին աշխատել է Գլխավոր ծովային շտաբի պետ, 1947—1950-ին ՍՍՀՄ Ռազմածովային ուժերի գլխավոր հրամանատարի տեղակալ, 1950—1956 թթ.՝ ՍՍՀՄ Ծովային նաւատորմի մինիստրի տեղակալ: Իսակովը նշանակվել է ՍՍՀՄ պաշտպանության մինիստրության գլխավոր տեսուչների խմբի գլխավոր տեսուչ և այդ պաշտոնում աշխատել մինչև իր կյանքի վերջը:

1944 թ. Իսակովին շնորհվել է ծովակալի, իսկ 1955-ին՝ Սովետական Միության նավատորմի ծովակալի կոչում:

Ռազմածովային գործին զուգընթաց Իսակովը զբաղվել է ռազմատեսական ու ռազմապատմական հարցերով, նավատորմի զարգացման հեռանկարների ուսումնասիրությամբ: 1932—1933-ին մասնակցել է Առաջին համաշխարհային պատերազմի պատմության փաստաթղթերի ժողովածուների կազմմանն ու խմբագրմանը: 1937 թ. պաշտպանել է դիսերտացիա՝ «Ճապոնացիների օպերացիան Յինդաոի դեմ 1914 թ.» և ստացել ռազմածովային գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Ակտիվ մասնակցություն է ունեցել ռազմածովային ուժերի մարտական կանոնադրքերի մշակմանը: Որպես պատերազմի փորձի ուսումնասիրության գծով՝ ՍՍՀՄ պաշտպանության ժողովրդի տեղակալ, նա մի շարք տեսական ու գործնական միջոցառումներ է մշակել երկրի ռազմածովային ուժերի պատմության, Հայրենական մեծ պատերազմում նավատորմի դերի լուսաբանման և երկրորդ համաշխարհային պատերազմի փորձի ուսումնասիրման ուղղությամբ: 1947-ին նշանակվել է «Ծովային ատլասի» (հ.1-3) խմբագրական կոլեգիայի նախագահ: 1-ին հատորի համար նրան շնորհվել է 1-ին կարգի ՍՍՀՄ Պետական մրցանակ: Եղել է Լենինյան և ՍՍՀՄ Պետական մրցանակների կոմիտեի՝ երկրաբանության ու աշխարհագրության հանձնաժողովի անդամ, ռազմածովային գիտությունների գծով՝ բարձ-

բազույն ատեստացիոն հանձնաժողովի նախագահ, Սովետական մեծ հանրագիտական հանձնաժողովի, Հայկական աշխարհագրական ընկերության, ՍՍՀՄ գրողների միության անդամ: Գրել է ծովային կյանքին նվիրված ավելի քան 250 պատմվածք, ուսումնասիրություններ ծովակալ Լ. Սերեբրյակով-Արծաթագործյանի և Սովետական Միության կրկնակի հերոս Նելսոն Ստեփանյանի մասին:

1958 թ. Իսակովն ընտրվել է ՍՍՀՄ ԳԱ թղթակից անդամ, 1967-ին՝ ՀՍՍՀ ԳԱ պատվավոր անդամ: 1951-ին նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: Նդել է ՍՍՀՄ I գումարման Գերագույն սովետի ղեպուստատ:

Հայրենական մեծ պատերազմում ցուցաբերած արիության ու խիզախության համար ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահության 1965 թ. մայիսի 7-ի հրամանագրով Իսակովին շնորհվել է Սովետական Միության հերոսի կոչում: Պարգևատրվել է Լենինի (6), Կարմիր դրոշի (3), Ուշակովի I աստիճանի (2), Հայրենական պատերազմի I աստիճանի, Կարմիր աստղի շքանշաններով, ինչպես նաև Գրյունլանդի I աստիճանի խաչ՝ լեհական, Պարտիզանական աստղ և ժողովրդական ազատագրում՝ հարավսլավական շքանշաններով:

Հ. Ա. Իսակովը մահացել է 1967 թ. հոկտեմբերի 11-ին, Մոսկվայում: Թաղված է Նովոդեիչի գերեզմանատանը: Նրա անունով է կոչվել ՍՍՀՄ Ռազմածովային նավատորմի հակասուզանավային խոշոր ուղմանավերից մեկը:

Ծնվել է 1908 թ. սեպտեմբերի 18-ին, Թիֆլիս քաղաքում: 1928 թ. ավարտել է Լենինգրադի պետական համալսարանը, 1931 թ. ՍՍՀՄ ԳԱ գլխավոր (Պոլիկովյան) աստղադիտարանի ասպիրանտուրան: 1935-ին պաշտպանել է դոկտորական զինվորացի, ստացել ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան և աշխատանքի անցել Լենինգրադի համալսարանում (1934-ից պրոֆեսոր): Եղել է ՍՍՀՄ-ում առաջին աստղաֆիզիկայի մամբիտների վարիչ (1939): 1940-ին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Երբ սկսվել է Հայրենական մեծ պատերազմը, Վիկտոր Համբարձումյանը Լենինգրադի պետական համալսարանի ուսումնական մասի պրոռեկտորն էր և աստղադիտարանի ղեկավարը: Սովետական էառավարության որոշմամբ Լենինգրադի գիտական շատ հիմնարկներ, այդ թվում նաև պետական համալսարանի մի շարք լաբորատորիաներ ու հետազոտական խմբեր 1941 թ. սեպտեմբերին էվակուացվեցին Թաթարական ԻՍՍՀ Ելաբուգա քաղաքը: Համալսարանի գիտական մասնաճյուղը, որի ղեկավար նշանակվեց Վիկտոր Համբարձումյանը, աշխատեց մեծ վերելքով և հաջողությամբ կատարեց իր առջև դրված խնդիրները: Մասնաճյուղի մի խումբ աշխատողներ 1944 թ. արժանացան կառավարական բարձր պարգևների, իսկ Վիկտոր Համբարձումյանը՝ Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանի: Մասնաճյուղը Վիկտոր Համբարձումյանի ղեկավարությամբ կատարեց գիտական և գործնական նշանակություն ունեցող տեսական մի շարք ուսումնասիրություններ, մասնավորապես մի այնպիսի մեծ խնդիր, ինչպիսին մթնոլորտում և ընդհանրապես պղտոր միջավայրում լույսի ցրման պրոբլեմն է,

որի ուղղությամբ ֆիզիկոսները և աստղաֆիզիկոսները մինչ այդ աշխատել էին տասնամյակներ, իր լուծումը գտավ միանգամայն նոր մեթոդների հիման վրա: Այդ աշխատանքի համար Վիկտոր Համբարձումյանը արժանացավ Պետական մրցանակի: Հայտնի է, որ այժմ էլ մասնաճյուղում մշակված «ինվարիանտության» սկզբունքները ելակետ են ծառայում լույսի տարրեր մասնիկների տարածման հետ կապված հարցերի լուծման համար: Գիտական բեղմնավոր աշխատանքի համար 1945 թ. հունիսին Վիկտոր Համբարձումյանը պարգևատրվել է Լենինի շքանշանով: 1943 թ. նա փոխադրվում է Երևան և ակտիվորեն մասնակցում Հայկական ՍՍՀ ԳԱ ըստեղծման աշխատանքներին, դառնում նրա հիմնադիր անդամներից և առաջին փոխպրեզիդենտը: Վիկտոր Համբարձումյանը մեծ ավանդ ունի ՀՍՍՀ-ում ֆիզիկամաթեմատիկական բնական ու տեխնիկական պիտույթյունների զարգացման բնագավառում: Խոշոր գիտնականի աշխատանքները վերաբերում են տեսական աստղաֆիզիկայի, աստղերի ու միգամածությունների ֆիզիկայի, աստղաբաշխության ու աստղային դինամիկայի, արտագալակտիկ աստղագիտության, աստղերի և գալակտիկաների էվոլյուցիայի հարցերին: Ստեղծել է գաղային միգամածությունների լուսարձակման քանակական տեսությունը, մշակել նոր աստղերից արտանետվող և անկայուն աստղերի մակերևույթից արտահոսող գաղային զանգվածների գնահատման մեթոդը, հայտնագործել է նոր տիպի աստղային համակարգեր, որոնց անվանել է աստղասփյուռներ, մշակել է նախաստղերի վարկածը: Նա տվել է աստղերի դերիսիտ կոնֆիգուրացիաների տեսության հիմունքները: 1939 թ. ընտրվել է ՍՍՀՄ ԳԱ թղթակից անդամ, իսկ 1953 թ.՝ իսկական անդամ: Վիկտոր Համբարձումյանը 1947 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ անփոփոխ պրեզիդենտն է, Բյուրականի աստղադիտարանի հիմնադիրը և ղեկավարը (1946-ից): Նա օտարերկրյա ազգային ավելի քան 20 ակադեմիկոսների անդամ է: 1948—1955 թթ. եղել է միջազգային աստղագիտական միության փոխպրեզիդենտը, իսկ 1961—1964 թթ.՝ պրեզիդենտը: 1968—1972 թթ. եղել է գիտական ընկերությունների մի-

չազգային խորհրդի պրեզիդենտը: 1948 թվականից Կենտ-կոմի անդամ է, ՍՍՀՄ III—XI գումարումների Գերագույն սովետի ղեկավարատ: Վիկտոր Համբարձումյանը ՀՍՍՀ «Գի-տելիք» ընկերության վարչության նախագահն է (1947-ից), Հայկական Սովետական Հանրապետությանի առաջին գլխավոր խմբագիրը և խմբագրական կոլեգիայի նախագահը, նույն թվականից Երևանի պետական համալսարանի պրոֆեսոր: Նա Սոցիալիստական աշխատանքի կրկնակի հերոս է (1968, 1978), ՍՍՀՄ պետական մրցանակի դափնեկիր (1946, 1950): Պարգևատրվել է Լենինի (5), Հոկտեմբերյան հեղափոխու-թյան, Աշխատանքային կարմիր դրոշի (2) շքանշաններով, Մ. Վ. Լոմոնոսովի, Ս. Ի. Վավիլովի, Հ. Հելմհոլցի, Յու. Ա. Գազարինի անվան մեդալներով: 1940-ին նրան շնորհվել է Հայկական ՍՍՀ, իսկ 1968-ին՝ Վրացական ՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում:

ՕՐԲԵԼԻ ԼԵՎՈՆ ԱԲԳԱՐԻ

Ծնվել է 1882 թ. հուլիսի 7-ին, Ախտալի (այժմ՝ Հրազդան) Դա-րաշիշակ (Մաղկաձոր) գյուղում: 1899 թ. ոսկե մեդալով ավար-տել է Թիֆլիսի 3-րդ գիմնա-զիան և ընդունվել Պետերբուրգի ռազմաբժշկական ակադեմիան, միաժամանակ աշխատել Ի. Պ. Պավլովի լաբորատորիայում: Իր առաջին գիտական ուսում-նասիրության համար պարգե-վատրվել է ոսկե մեդալով: 1904 թ.

ռազմաբժշկական ակադեմիան ավարտելուց հետո, կրտսեր բժշկի կոչումով աշխատանքի է նշանակվել Բալթյան նավա-տորմում: 1908 թ. «Աչքի պայմանական ռեֆլեքսները շներին

մոտ» թեմայով պաշտպանել է ղոկտորական դիսերտացիա: 1908—1910 թթ. նա գործուղվել է արտասահման և աշխատել մի շարք առաջնակարգ լաբորատորիաներում: Վերադառնալուց հետո շարունակել է աշխատել ռազմաբժշկական ակադեմիայում, սկզբում որպես ֆիզիոլոգիայի ամբիոնի պրիվատ դոցենտ, իսկ հետո՝ դոցենտ: Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ հեղափոխությունից հետո նա շարունակել է իր գիտահետազոտական ուսումնասիրությունները: 1935 թ. ընտրվել է ՍՍՀՄ ԳԱ իսկական անդամ: Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին Լևոն Օրբելին ղեկավարելով ՍՍՀՄ ԳԱ նախագահության ռազմասանիտարական հատուկ հանձնաժողովը, շատ բան արեց կարմիր բանակի մարտունակությունը բարձրացնելու ուղղությամբ: Նա առաջիններից էր, որ պարգևատրվել է «Լենինգրադի պաշտպանության համար» մեդալով: Լևոն Օրբելին 1942 թ. ընտրվել է ՍՍՀՄ ԳԱ փոխպրեզիդենտ, միաժամանակ վարելով կենսաբանական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-բարտուղարի պաշտոնը (1939—1946): Նա վարել է ռազմաբժշկական ակադեմիայի պետի (1943—1950), ՍՍՀՄ ԳԱ Ի. Պ. Պավլովի անվան ֆիզիոլոգիայի (1936—1950), Ի. Մ. Սեչենովի անվան էվոլյուցիոն ֆիզիոլոգիայի և կենսաքիմիայի (1957-ից) ինստիտուտների ղերկատորների պաշտոնները: 1944 թ. նրան շնորհվել է բժշկական ծառայության գեներալ-գնդապետի կոչում: 1945 թ. Լևոն Օրբելուն Սոցիալիստական աշխատանքի հերոսի կոչում շնորհելու կապակցությամբ, ՍՍՀՄ ԳԱ պրեզիդենտ Վ. Լ. Կոմարովը նույն թվականի հունիսին «Պրավդա» թերթում գրել է. «Ռուս մեծ ֆիզիոլոգ Ի. Պ. Պավլովի ամենանշանավոր աշակերտը ակադեմիկոս Լ. Ս. Օրբելին է: Այժմ նա գլխավորում է ֆիզիոլոգիական իր սեփական դպրոցը: Վեգետատիվ նյարդային համակարգի նրա վաղ, սակայն կլասիկ հետազոտությունների շնորհիվ Լ. Ս. Օրբելու անունը հայտնի դարձավ եվրոպական ֆիզիոլոգիական լաբորատորիաներում: Լ. Ս. Օրբելու և նրա դպրոցի գործունեության շնորհիվ վեգետատիվ-նյարդային համակարգի ֆիզիոլոգիան դարձավ մի խոշոր ուղղություն գիտու-

թյան մեջ...»։ Լ. Ա. Օրբելին ստեղծեց նյարդային համակարգի ֆունկցիաների ընդհանուր տեսություն։ Ֆիզիոլոգիայի բնագավառում նրան են պատկանում նաև օրգանների զգայությունների մասին դասական աշխատությունները և այն հարցերի մշակումը, որոնք վերաբերում են կենտրոնական նյարդային համակարգին։ Լ. Ա. Օրբելու հայտնագործությունները լայնորեն կիրառվում են բժշկության մեջ։ Նրա խոր միտքը, փորձագետի բացառիկ տաղանդը, տեսական մտքի խորությունն ու թափը ազդակ հանդիսացան սովետական բժշկագիտության զարգացման համար։ Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին Լ. Ա. Օրբելին ռազմաբժշկական այն աշխատանքի ղեկավարներից մեկն էր, որը տարվում է կարմիր բանակի մարտիկների կյանքը փրկելու համար։ Ժամանակակից բժշկության ամենակարևոր հիմունքները մշակող սովետական խոշորագույն ֆիզիոլոգ Լ. Ա. Օրբելին մեծ ծառայություններ մատուցեց վաղահաս մահվան դեմ մղած պայքարում։

Կոն Օրբելին պարգևատրվել է Լենինի (5), Աշխատանքային կարմիր դրոշի (3), Կարմիր աստղի շքանշաններով և բազմաթիվ մեդալներով։ Լ. Ա. Օրբելու անունով է կոչվում ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտը։ Ծննդավայրում՝ Ծաղկաձորում ստեղծվել է Օրբելի եղբայրների տուն-թանգարան։ Նա ՀՍՍՀ ԳԱ հիմնադիր անդամներից է (1943)։ Լ. Ա. Օրբելին մահացել է 1958 թվականի դեկտեմբերի 9-ին Լենինգրադում։

Ծնվել է 1887 թ. մարտի 8-ին Բոթալիսի քաղաքում: 1911 թ. ավարտել է Պետերբուրգի համալսարանը և աշխատել այնտեղ որպես դասախոս: 1920 թ. ըսկրսել է աշխատել պետական էրմիտաժում: 1919 թ. ընտրվել է նյութական մշակույթի պատմության, 1935-ին՝ ՍՍՀՄ ԳԱ, 1941-ին ՍՍՀՄ ճարտարապետության ակադեմիաների իսկական անդամ: Պետական էրմիտաժի

գիրեկտոր ակադեմիկոս Հովսեփ Օրբելին 1941—1945 թթ. Լենինգրադի հերոսական պաշտպանների շարքում էր: Նրա անմիջական ղեկավարությամբ ու մասնակցությամբ է կատարվել էրմիտաժի թանկարժեք ցուցանմունքների տեղափոխումը երկրի խորքը: Նա հաճախակի էր լինում «Հոկտեմբերյան հեղափոխություն», «Պոլյարնայա զվեզդա», «Ավրորա» և շատ ուրիշ խոշոր նավերում, նավաստիների համար կարդում դասախոսություններ ու ղեկուցումներ: Մինչև 1942 թ. մարտի 20-ը Լենինգրադի աշխատավորության, սովետական բանակի մարտիկների ու նավաստիների համար նա կարդացել է 200 դասախոսություն: 1941 թ. դեկտեմբերի 22-ին հանդես գալով զորամասերից մեկի առջև Օրբելին կոչ է արել ղինվորներին՝ անխնա հարվածել ֆաշիստներին. «...Ռուսական հին քաղաքները՝ Նովգորոդն ու Պսկովը վերածվել են ավերակների: Հիտլերը հետամտում է խեղացնոր նպատակ՝ ոչնչացնել ռուս մեծ ժողովրդի մշակույթը: ...Մեկնելով ռադմաճակատ, երիտասարդ ռադմիկ, Լենինգրադի պաշտպան, հիշի՛ր, որ դու կոչված ես ֆաշիստական բարբարոսներից պաշտպանելու Լենինի քաղաքը, համաշխարհային մշակույթի օջախը: Մենք՝ Լենինգրադցիներս, հանուն մեծ նպատակի կտանենք և՛ ցուրտը և՛ սովը»: Օրբելու անմիջա-

կան նախաձեռնութեամբ ու զլիսավորութեամբ Լենինգրադի գիտնականները պետական էրմիտաժի շէնքում նշեցին աղբր-բեջանական ժողովրդի մեծ պոետ Նիկոլայ Նիկոլայի 800-ամյակը (1941 թ. հոկտեմբեր) և ուղբեկական գրականութեան հիմնադիր՝ Ալիշեր Նավոյի ծննդյան 500-ամյակը:

Լենինգրադի քաղաքային կուսակցական կազմակերպության կոմիտեն և գինվորական հրամանատարութեանը անում էր հնարավորին ամեն ինչ օգնելու պետական էրմիտաժի գիրեկտորին: Սուզանավերի բրիգադի հրամանատար, Սովետական Միութեան հերոս Ա. Վ. Տրիպոլսկու հրամանով Չմեռացին պալատի դիմաց, նեա գետում կանգնած սուզանավից հազորդալարերով էլեկտրաէներգիա անցկացվեց Օրբելու առանձնասենյակը: Էրմիտաժում կոնսերվացիոն աշխատանքները ավարտելուց հետո, Հ. Օրբելին Լենինգրադից էվակուացվեց Նրեան և ստանձնեց ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի (Արմֆան) նախագահի պաշտոնը: 1943 թ. երբ ստեղծվեց Հայկական ՍՍՀ գիտութեանների ակադեմիան, Հ. Օրբելին դարձավ նրա առաջին պրեզիդենտը: Լենինգրադի շրջափակման պայմաններում գիտական ու մշակութային արժեքներ պահպանելու անձնազուհ աշխատանքի համար Հովսեփ Օրբելին պարգևատրվեց Լենինի շքանշանով: Պատմական հաղթանակից հետո Նյուրնբերգյան միջազգային տրիբունալում, որպէս ֆաշիստական շարագործութեանների ականատես, նա ղայրույթով դատապարտեց պատերազմի հանցագործներին:

Հովսեփ Օրբելին խոշոր գիտնական էր: Նրա գիտական հետազոտութեանները նվիրված են կովկասագիտութեանը և Մերձավոր Արեւելքի երկրների միջնադարյան մշակույթի պատմութեանը: 1906—1917 թթ. մասնակցել է Անիի և Վանի միջնաբերդի պեղումներին: Նրա մի շարք գիտական աշխատութեանները վերաբերում են միջնադարյան Հայաստանի մշակույթին, հայկական վիմագրութեանը, հայ ժողովրդական էպոսին, բրդերեն լեզվին, Հայաստանի և Վրաստանի միջնադարյան ճարտարապետութեանը: 1956—1961 թթ. նա ՍՍՀՄ ԳԱ արեւելագիտութեան ինստիտուտի լենինգրադյան

բաժանմունքի վարիչն էր: Պարգևատրվել է Լենինի երկու շքանշանով: Մահացել է 1961 թ. փետրվարի 2-ին Լենին-գրադում:

ԱԼԵԿՍԱՆԴՐՈՎ ԱՆԱՏՈՒ ՊԵՏՐՈՎԻՉ

Ծնվել է 1903 թ. փետրվարի 13-ին Կիևի մարզի Տարաշչի քաղաքում: Ռուս սովետական նշանավոր ֆիզիկոս է: 1930 թ. ավարտել է Կիևի համալսարանը և աշխատել ՍՍՀՄ ԳԱ Լենինգրադի ֆիզիկատեխնիկական ինստիտուտում: Հայրենական պատերազմի տարիներին աշխատել է ակադեմիկոս Ա. Ֆ. Իոֆեի ղեկավարությամբ գործող ՍՍՀՄ ԳԱ ռադիաժուլային նավա-

տորմի հատուկ տեխնիկական հանձնաժողովում՝ սկզբում Լենինգրադում, ապա Սևաստոպոլում, ուր թշնամու կրակի տակ նշանավոր ֆիզիկոսներ Ի. Վ. Կուրչատովի և Վ. Մ. Տուշկևիչի հետ համատեղ ստեղծեցին նավերի հակաականային պաշտպանության սխեման: 1942 թ. ստացել է ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան և պրոֆեսորի կոչում: 1943 թ. ընտրվել է ՍՍՀՄ ԳԱ թղթակից, 1953 թ.՝ իսկական անդամ: Ա. Պ. Ալեքսանդրովի աշխատանքները նվիրված են միջուկային պինդ մարմնի, պոլիմերների ֆիզիկային, միջուկային ռեակտորաշինությանը: Ս. Ն. Յուրկովի և Պ. Պ. Կոբեկոյի հետ մշակել է ամրության վիճակագրական տեսությունը, որը դարձավ պինդ մարմինների երկարատևության ժամանակակից ֆիզիկական տեսության բաղադրիչ մասը: Մշակել է պոլիմերների ֆիզիկական հատկությունների ռեակտացիոն տեսության հիմունքները և

ներա փորձնական հիմնավորումը: 1946—1955 թթ. վարել է ՍՍՀՄ ԳԱ ֆիզիկական պրոբլեմների, իսկ 1960 թ. Ի. Վ. Կուրչատովի անվան ատոմային էներգիայի ինստիտուտների ղիրեկտորի պաշտոնները: ՍՄԿԿ անդամ է 1962 թ., ՍՄԿԿ Կենտկոմի անդամ 1966 թվականից: Նա Սոցիալիստական աշխատանքի եռակի հերոս է (1954, 1960, 1973), Լենինյան (1959) և ՍՍՀՄ Պետական (1942, 1951, 1958) մրցանակների դափնեկիր: Արժանացել է Ի. Վ. Կուրչատովի (1968), Մ. Վ. Լոմոնոսովի (1978), Ս. Ի. Վավիլովի (1978) անվան մեդալների: 1984-ին ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ պատվավոր անդամ:

ԱՌՐԱՀԱՄՅԱՆ ՍԵՐԳԵՅ ԳՅԱՆԶՈՒՄԻ

Ծնվել է 1925 թ. փետրվարի 14-ին, Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար մարզի Հազրութի շրջանի Տումի գյուղում:

Կարմիր բանակ է զորակոչվել գյուղի միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո՝ 1942 թ. դեկտեմբերի 20-ին: Նախ ծառայել է Բաքվի սնայպերական ուսումնարանում, ապա մեկնել ռազմաօդային 39-րդ հրաձգային գնդի կազմում որպես շարքային մասնակցել է Բրյանսկի և Գոմելի ազատագրման համար մղվող մարտերին: Ծանր վիրավորվել է 1943 թ. նոյեմբերի 26-ին՝ Գոմելն ազատագրելու ժամանակ: Մինչև 1944 թ. մայիսի 9-ը բուժվել է հոսպիտալում, որտեղից և զորացրվել:

1945-ին ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը, որն ավարտել է 1950-ին: Նույն թվականին անդամագրվել է Լենինյան կուսակցությանը և

քնդունվել էր երևանի պետական համալսարանի ասպիրանտուրան՝ ժամանակակից հայոց լեզվի դժուր։ Ասպիրանտուրան ավարտել է 1953-ին և պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա։ 1953 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի Հր. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում, սկզբում ավագ աշխատող, իսկ 1959 թվականից ինստիտուտի ժամանակակից հայոց լեզվի բաժնի վարիչ։

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր է 1966 թվականից, պրոֆեսոր՝ 1970 թվականից։ Հեղինակ մի շարք մենագրությունների, ձեռնարկների, դասագրքերի, շուրջ ութսուն հոդվածների։ Գիտական աշխատանքները հիմնականում վերաբերում են ժամանակակից հայոց լեզվի ձևաբանական, շարահյուսական կառուցվածքներին, հնչյունական համակարգին, բառապաշարին, ոճաբանությանը, հայոց լեզվի զարգացմանը, տերմինաշինությանը, խոսքի մշակույթին, լեզվի նորմավորմանը և այլն։ Մասնակցել է ՀՍՍՀ ԳԱ Հր. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի «Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարանի» ստեղծման աշխատանքներին։

Գիտահետազոտական աշխատանքներին զուգահեռ 1951 թվականից դասախոսական աշխատանք է տանում տարբեր բուհերում։ Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և մի շարք մեդալներով։

Ծնվել է 1922 թ. հունիսի 18-ին, Աշտարակի շրջանի Օշական գյուղում: Սովորել է տեղի միջնակարգ դպրոցում: 1942 թ. հունվարին զորակոչվել է բանակ և ծառայել Հայկական 89-րդ հրաձգային դիվիզիայի 526-րդ հրաձգային գնդի հետախուզական դասակում: Նույն թվականի օգոստոսի կեսերին մեկնել է ռազմաճակատ և մասնակցել Հյուսիսային Կովկասի մի շարք քաղաքների ազատագրմանը:

1943 թ. աշնանը աչքի է ընկել Թաման թերակղզու ազատագրման մարտերում, ղեկտեմբերին՝ Կերչի շրջանում: Դեկտեմբերի 11-ին հետախուզության ժամանակ ծանր վիրավորվել է և չորս ամիս բուժվել: Ապաքինվելուց հետո, 1944 թ. ապրիլի 18-ին վերադարձել է հարազատ զորամաս և մասնակցել Սևաստոպոլի ազատագրմանը: Դիվիզիայի շարքերում մարտնչել է Լեհաստանում և Գերմանիայում, աչքի ընկել Օդերի Զրանկֆուրտի շրջանում գրաված հենակետի պաշտպանության և Բեռլինի գործողության ժամանակ, պարգևավատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով, «Արիության համար»*, «Կովկասի պաշտպանության համար», «Վարչավայի ազատագրման համար», «Բեռլինի գրավման համար» և այլ մեդալներով ու շնորհակալագրերով:

1945 թ. ղեկտեմբերին զորացրվել է, վերադարձել հայրենի գյուղ, աշխատել աֆտեղ, ապա՝ շրջանի ջրային վարչությունում: 1974 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտում որպես հյուան:

Ձաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

* Տե՛ս Հավելված, № 17:

Ծնվել է 1923 թ. մարտի 29-ին, Ալեքսանդրապոլում (այժմ՝ Լենինական): 1926-ին փոխադրվել է Երևան, 1940-ին ավարտել Ստ. Շահումյանի անվան № 1 միջնակարգ դպրոցը: Դպրոցն ավարտելուց հետո ուսումը շարունակել է Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետում: 1942 թվականի սկզբին զորակոչվել է կարմիր բանակ և մարտնչել 180-րդ

հրաձգային գնդում: Ռադիստ-հեռագրիչ, կարմիրբանակային Ալեքսանդրյանը աչքի է ընկել Հյուսիսային Կովկասում, արևի բեկորներից վիրավորվել՝ Տուապսեից հյուսիս-արևելք ընկած շրջանում, 1942 թ. հոկտեմբերի 17-ին տեղի ունեցած մարտում, բայց մնացել է շարքում և կատարել մարտական առաջադրանքը: 1943 թ. հուլիսին զորացրվել է և վերադառնալով Երևան, շարունակել ուսումը: Միաժամանակ մինչև 1945 թ. օգոստոսը դասավանդել է №17 հրետանային դպրոցում: 1945-ին ավարտել է համալսարանը և ընդունվել ասպիրանտուրա: Ասպիրանտական կրթությունը ստացել է Մոսկվայի Լոմոնոսովի անվան պետական համալսարանի դիֆերենցիալ հավասարումների ամբիոնում՝ ակադեմիկոս Սոբոլևի ղեկավարությամբ: 1949-ին պաշտպանել է դիսերտացիա, ստացել ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան, վերադարձել Երևան և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ մաթեմատիկայի և մեխանիկայի ինստիտուտում որպես կրտսեր, ապա՝ ավագ գիտաշխատող, միաժամանակ համալսարանի մաթեմատիկական անալիզի և ֆունկցիաների տեսություն ամբիոնում կատարել դոցենտի պարտականություններ: 1950-ին գործուղվել է Մոսկվա՝ դոկտորանտուրայում սովորելու համար: Ուսումնառությունը

ընթացել է ՍՍՀՄ ԳԱ Ստեկլովի անվան մաթեմատիկայի
ինստիտուտի զիֆերենցիալ հավասարումների բաժնում՝ ակա-
դեմիկոս Սորոլևի ղեկավարությամբ: 1954 թ. մարտին ավար-
տել է ղոկտորանտուրան, վերադարձել Նրևան և շարունակել
աշխատանքը ՀՍՍՀ ԳԱ մաթեմատիկայի և մեխանիկայի
ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող: 1954—1960-ին
աշխատել է նաև Նրևանի պետական համալսարանում որպես
զիֆերենցիալ հավասարումների ամբիոնի վարիչ: 1957-ից
աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ հաշվողական էկոնոմիկայում որպես սեկ-
տորի վարիչ, ապա՝ զիրեկտոր: 1969 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ
շարքերը: 1962 թ. Մոսկվայի Լոմոնոսովի անվան պետական
համալսարանում պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել
ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների ղոկտորի գիտա-
կան աստիճան: 1963—1976 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ մաթեմատի-
կայի ինստիտուտի զիֆերենցիալ հավասարումների և ֆունկ-
ցիոնալ անալիզի բաժնի վարիչ: 1964 թ. նրան շնորհվել է
պրոֆեսորի, 1974 թ. ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի
կոչում: 1965 թ. Ռ. Ա. Ալեքսանդրյանը ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ
թղթակից, իսկ 1896 թ.՝ իսկական անդամ: 1978—1988 թթ.
վարել է Նրևանի պետական համալսարանի մեխանիկամա-
թեմատիկական ֆակուլտետի ղեկանի պաշտոնը:

Ռ. Ա. Ալեքսանդրյանի աշխատանքները հիմնականում
վերաբերում են զիֆերենցիալ հավասարումների տեսությանը
և ֆունկցիոնալ անալիզին: Նա հետազոտել է ոչ ստացիոնար
եզրային խնդիրների լուծելիությունը սոբոլևյան տիպի մաս-
նական ածանցյալներով հավասարումների համակարգերի
համար, ինչպես նաև դրանց լուծումների որակական հատ-
կությունները: Նրա առաջարկած մեթոդը, որը հենված է
գիտարկվող տիրույթի եզրագծի հատուկ տոպոլոգիական
ավտոմորֆիզմների մանրազնին ուսումնասիրության վրա,
հնարավորություն տվեց ստեղծել լարի տատանման համար
Դիրիխլեյի խնդրի սպառիչ տեսությունը: Առաջին անգամ
իրականացնելով և հանգամանորեն ուսումնասիրելով հիպեր-
բոլական օպերատորների վերլուծությունը ըստ սեփական
ֆունկցիոնալների, Ռ. Ա. Ալեքսանդրյանը նոր ուղղություն է

Հիմնել գիֆերենցիալ օպերատորների սպեկտրալ տեսության ասպարեզում: Ալեքսանդրյանը առաջ է քաշել նաև ընդհանրացրած սեփական ֆունկցիայի գաղափարը, որը լայն զարգացում և տարածում է ստացել:

Նրա մշակած յուրահատուկ եղանակով հաջողվել է ստանալ նաև մի շարք ընդհանուր արդյունքներ հիլբերտյան տարածություններում ինքնահամալուծ օպերատորների սպեկտրալ տեսության բնագավառում:

Ռ. Ա. Ալեքսանդրյանի ծառայությունները բարձր են գնահատվել հայրենիքի կողմից: Նա պարգևատրվել է «Պատվո նշան» շքանշանով, «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում անձնուրաց աշխատանքի համար», մի շարք հոբելյանական մեդալներով, շնորհակալագրերով և պատվոգրերով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Մահացել է 1988 թ. մարտի 22-ին:

ԱԼԵԿՍԱՆՅԱՆ ՌՈՒԲԵՆ ԱՐՇԱԿԻ

Ծնվել է 1920 թ. փետրվարի 28-ին, ՀՍՍՀ Արթիկի շրջանի Փոքր Պարնի գյուղում (այժմ՝ Անուշավան): Արթիկի միջնակարգ դպրոցի 7-րդ դասարանն ավարտելուց հետո ընդունվել է Երևանի ղեղազործական տեխնիկում, 1940 թ. ավարտել այն և զորակոչվել բանակ: Արևմտյան ռազմաճակատում եղել է հետեւակալին զորամասի ղեղատան ղեկավար, 10-րդ գլխավորական զին-

դին կից գրոհիչ գումարտակում իբրև հրաձիգ, այնուհետև Ուկրաինական 2-րդ ռազմաճակատում՝ հետևակային զորամասի ղեղապան վարիչ։ Նրա մարտական ուղին է՝ Ուկրաինա, Բելոռուսիա, Լիտվա, Քյոնիգսբերգ, Լեհաստան, Չեխոսլովակիա, Գերմանիա, որտեղ ծառայել է մինչև 1947 թվականը։

Պատերազմի ընթացքում ստացել է կրտսեր լեյտենանտի կոչում։ 10-րդ զվարդիական գնդի գրոհիչ գումարտակի կազմում թշնամու դեմ մղված մարտերում ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով։

1948 թ. զորացրվելուց հետո ընդունվել է 1954 թ. ավարտել է Նրեանի բժշկական ինստիտուտը։ Նույն թվականից մինչև օրս աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ նուրբ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում որպես սրտի պսակաձև անոթների անբավարարության ղեղազիտական լաբորատորիայի վարիչ։ Զբաղվում է սրտամկանի սակավարյունության ամոքիչ դեղանյութերի որոնմամբ։ Հեղինակ է երկու ինքնատիպ դեղանյութերի և ֆիզիոլոգիական երկու ակտիվ միացությունների, որոնք զբաղվում են կլինիկական փորձարարական փուլում։ Հայտնաբերել է ենթաստամոքսային գեղձի բջիջներում գոյացող ներզատիչ ֆիզիոլոգիական ակտիվ նյութեր, որոնք կարգավորում են սրտամկանի արյան մատակարարումը սրտի ֆունկցիոնալ ակտիվության ժամանակ։ Ռ. Ալեքսանյանը ստացել է 31 հեղինակային վկայական, 1978 թվականին նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակ։ 1985 թ. պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով։

Ծնվել է 1908 թ. հունիսի 24-ին, Ռիֆլիսում: 1931 թ. ավարտել է Լենինգրադի պետական համալսարանը և աշխատանքի անցել ՍՍՀՄ ԳԱ ֆիզիկատեխնիկական ինստիտուտում: Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին այդ ինստիտուտը ակադեմիկոս Ա. Ֆ. Իոֆֆեի զբաղառությամբ հակալուսնային աշխատանք կատարեց երկրի պաշտպանական հզորության ամրապնդման գործում: Ֆիզիկոս Արտեմ Ալիսանյանի ստեղծած մագնիսական ականները մինչև պատերազմի վերջը հաջողությամբ օգտագործվում էին Կարմրադրոշ Բալթյան նավատորմի կողմից: Իր ավագ եղբոր՝ Արթուրի հետ 1942 թ. ստեղծել է Արագածի տիեզերական ճառագայթների հետազոտման կայանը, ուր հայտնաբերել են լիցքավորված մասնիկների «նեղ» հեղեղները (1943), մեծ էներգիայով պրոտոնների ազատ հոսքի գոյությունը տիեզերական ճառագայթներում (1945) և տիեզերական նեյտրոնների ազդեցության մասին արագ պրոտոններ առաջանալու երևույթը (1950): Նրա նախաձեռնությամբ ստեղծվել է Երևանի 6 ԳէՎ էներգիայով էլեկտրոնաօդակային արագացուցիչը: Մշակել է կայծային խցիկների նոր տեսակ՝ տրեկային խցիկը: Կազմակերպել է Մոսկվայի ինժեներաֆիզիկական ինստիտուտի միջուկային ֆիզիկայի ամբիոնը (1946): 1943—1973 թթ. վարել է Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտի գիրեկտորի պաշտոնը: Նա հիմնադրել է նոր Ամբերդի կայանը (1958), ուր գործում է տեսական և փորձարարական ֆիզիկայի նոր Ամբերդի միջազգային դպրոցը: Արտեմ Ալիսանյանը 1940 թ. ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտոր է, 1942 թ. պրոֆեսոր, 1943 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ իսկական անդամ, 1946 թ.

պնդման գործում: Ֆիզիկոս Արտեմ Ալիսանյանի ստեղծած մագնիսական ականները մինչև պատերազմի վերջը հաջողությամբ օգտագործվում էին Կարմրադրոշ Բալթյան նավատորմի կողմից: Իր ավագ եղբոր՝ Արթուրի հետ 1942 թ. ստեղծել է Արագածի տիեզերական ճառագայթների հետազոտման կայանը, ուր հայտնաբերել են լիցքավորված մասնիկների «նեղ» հեղեղները (1943), մեծ էներգիայով պրոտոնների ազատ հոսքի գոյությունը տիեզերական ճառագայթներում (1945) և տիեզերական նեյտրոնների ազդեցության մասին արագ պրոտոններ առաջանալու երևույթը (1950): Նրա նախաձեռնությամբ ստեղծվել է Երևանի 6 ԳէՎ էներգիայով էլեկտրոնաօդակային արագացուցիչը: Մշակել է կայծային խցիկների նոր տեսակ՝ տրեկային խցիկը: Կազմակերպել է Մոսկվայի ինժեներաֆիզիկական ինստիտուտի միջուկային ֆիզիկայի ամբիոնը (1946): 1943—1973 թթ. վարել է Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտի գիրեկտորի պաշտոնը: Նա հիմնադրել է նոր Ամբերդի կայանը (1958), ուր գործում է տեսական և փորձարարական ֆիզիկայի նոր Ամբերդի միջազգային դպրոցը: Արտեմ Ալիսանյանը 1940 թ. ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտոր է, 1942 թ. պրոֆեսոր, 1943 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ իսկական անդամ, 1946 թ.

ՍՍՀՄ ԳԱ թղթակից անդամ, ՍՍՀՄ պետական մրցանակների (1941, 1948) և Լենինյան մրցանակի (1970) դափնեկիր: Պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի (2) շքանշանով: 1967 թ. նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում: Մահացել է 1978 թ. երևանում:

ԱԼԻԽԱՆՈՎ ԱՐԱՆԱՄ ԻՍԱՀԱԿԻ

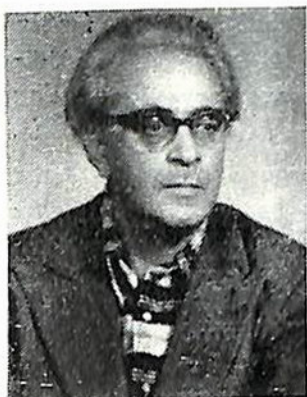

Ծնվել է 1904 թ. մարտի 4-ին Թիֆլիսում: 1928-ին ավարտել է Լենինգրադի պոլիտեխնիկական ինստիտուտը և աշխատանքի անցել ՍՍՀՄ ԳԱ ֆիզիկատեխնիկական ինստիտուտում (1928—1941): Հայրենական պատերազմի տարիներին նշանավոր ֆիզիկոսներ Ա. Ֆ. Իոֆֆեի, Ա. Պ. Ալեքսանդրովի, Ի. Վ. Կուրչատովի հետ միասին ակտիվորեն մասնակցել է երկրի պաշտպանության

հոլթյան հզորության ամրապնդման գործին: Կաշմակերպել է էլբրուսի տիեզերական ճառագայթների հետազոտման առաջին արշավախումբը (1940): Կրտսեր եղբոր՝ Ա. Ալիխանյանի հետ ստեղծել է Արագածի հետազոտման կայանը: Ա. Ի. Ալիխանյանի և Մ. Ս. Կոզլովի հետ միասին հայտնաբերել է էլեկտրոն-պոզիտրոն զույգի առաջացումը գրգռված միջուկի էներգիայի ներքին կոնվերսիայի շնորհիվ: Ապացուցել է էներգիայի և իմպուլսի պահպանումը էլեկտրոնի և պոզիտրոնի աննգիլյացիայի ժամանակ: Իրագործել է սովետական առաջին ծանրաջրային ռեակտորի գործարկումը: 1945—1968-ին եղել է Զերմատեխնիկական լաբորատորիայի, իսկ 1957-ից ՍՍՀՄ ԳԱ տնտեսական ու փորձարարական ֆիզիկայի ինստիտուտի գիրեկտոր: Ա. Ալիխանովը միջուկային ֆիզիկայի սովետական դպրոցի և ՍՍՀՄ-ում տարրական մասնիկների

բի արագացուցիչների ստեղծման հիմնադիրներից է: Նրա ղեկավարությամբ սկսվել է (1961) Մոսկվայի 7 ԳէՎ էներգիայով պրոտոնների կոշտ կիզակետմամբ արագացուցիչի կառուցումը: Աբրահամ Ալիխանովը 1939-ից ՍՍՀՄ ԳԱ թըղթակից անդամ է, 1943-ից իսկական անդամ և ՀՍՍՀ ԳԱ իսկական անդամ, ՍՍՀՄ Պետական մրցանակների դափնեկիր (1941, 1948, 1953): 1945 թ. նրան շնորհվել է Սոցիալիստական աշխատանքի հերոսի կոչում: Պարգևատրվել է Լենինի երեք և Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշաններով: Մահացել է 1970 թ. Մոսկվայում:

ԱՂԱԲԱԲՅԱՆ ՍՈՒՐԵՆ ԲԱՐԴՈՒՆԻ

Ծնվել է 1922 թ. հունվարի 22-ին Ղարաբեյլիսա (այժմ՝ Կիրովական) քաղաքում: Միջնակարգ կրթություներ ստացել է տեղում, 1939 թ. ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի եվրոպական լեզուների և գրականության բաժինը: 1942 թ. սեպտեմբերին կամավոր մեկնել է ռազմաճակատ, ծառայել 320-րդ հրաձգային դիվիզիայի ուսումնական

գումարտակում, մասնակցել Մոզդոկի տակ տեղի ունեցած մարտերին և վիրավորվել: 1943-ի մարտին զորացրվել է. շարունակել ուսումը և 1944 թ. ավարտել համալսարանը: 1945—1948 թթ. սովորել է ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի ասպիրանտուրայում, միաժամանակ աշխատել «Ավանգարդ» թերթի խմբագրությունում՝ բաժնի վարիչ, պատասխանատու քարտուղար, խմբագրի տեղակալ: 1949 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը, նույն թվականին դարձել ՍՍՀՄ գրողների միության անդամ: 1950—1952 թթ.

եղիլ է «Սովետական գրականություն» ամսագրի քննադատության բաժնի վարիչը: 1950 թ. պաշտպանել է թեկնածուական, 1963-ին դոկտորական դիսերտացիաներ: 1954 թ. մինչև իր կյանքի վերջը (1986 թ. մարտի 19) ղեկավարում էր ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի հայ սովետական գրականության բաժինը: 1969 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի, իսկ 1974 թ. ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչումներ: «Եղիշե Չարենց» երկհատոր մենագրության համար 1979 թ. Աղաբաբյանին շնորհվել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակ:

Ս. Աղաբաբյանի աշխատությունները հիմնականում նվիրված են հայ սովետական գրականության պատմության, և տեսության, գրողի գեղարվեստական մտածողության վերլուծության, արդի քնարերգության և արձակի հարցերին: Նրա ղեկավարությամբ կազմվել և խմբագրվել է «Սովետահայ գրականության պատմություն» (հ. 1—2, 1961—1965) և «Հայ սովետական գրականության պատմություն» (1966, ռուս.) աշխատությունները: Գրել է «Սովետական բազմազգ գրականության պատմություն» վեցհատորյակի առաջին և երկրորդ հատորների (1970, ռուսերեն) հայ գրականությանը նվիրված գլուխները, «Հայ գրականության կերպարները և ոճերը» քննադատական հոգվածների ժողովածուն: Մասնակցել է մի շարք դպրոցական և բուհական դասագրքերի կազմման ու հրատարակման աշխատանքներին:

Պարգևատրվել է Ժողովուրդների բարեկամության, «Պատվո նշան», Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշաններով, մեդալներով և պատվոգրերով:

Մահացել է 1986 թ. մարտի 19-ին, Երևանում:

Ծնվել է 1921 թ. հունիսի 7-ին Ղուկասյանի շրջանի Ղազանչի գյուղում: 1939-ին ավարտել է Ղուկասյանի միջնակարգ դպրոցը, մեկ տարի անց զորակոչվել կարմիր բանակ: Պատերազմի նախօրյակին ծառայել է էստոնական ՍՍՀ մայրաքաղաք Տալլինում, սովորել սպայական դպրոցում: Մարտական գործողություններին մասնակցել է պատերազմի առաջին իսկ

օրվանից, մարտնչել Սովետական Մերձբալթիկայի համար: 1942-ին ծանր վիրավորվել է և 6 ամիս բուժվել հոսպիտալներում: Ապաքինվելուց հետո ծառայել է Ներքին գործերի ժողկոմատի զորամասերում, 1944-ին ընդունվել ՍՄԿԿ շարքերը: Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթական ավարտից հետո վերադարձել է Սովետական Հայաստան և աշխատել հանրապետության Ներքին գործերի մինիստրության համակարգում որպես քաղաշխատող: 1977-ին անցել է թոշակի՝ փոխգնդապետի կոչումով: 1981-ից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Սփյուռքահայ համայնքների պատմության ու մշակույթի բաժնում որպես տնտեսական մասի վարիչ:

Պարգևատրվել է «Պատվոք նշան» շքանշանով, «Մարտական ծառայությունների համար» և ավելի քան 10 այլ մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1905 թ. հոկտեմբերի 16-ին, Կարսում: Պատերազմից առաջ ստացել է բարձրագույն կրթություն, աշխատել Ստալինգրադի (այժմ՝ Վոլգոգրադ) մարզի Արշևի երկաթուղային գաղթում որպես ինժեներ-մեխանիկ: 1939 թ. բնդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1942-ին զորակոչվել է բանակ և Բելոռուսական 1-ին, ապա՝ Ուկրաինական 3-րդ

ռազմաճակատների 12-րդ վերականգնման, 7-րդ գվարդիական, 34-րդ երկաթուղային բրիգադների կազմում մասնակցել Հայրենական մեծ պատերազմին, արժանացել գվարդիական կոչման: Հաղթանակից հետո վերադարձել է Հայաստան և աշխատել ՀՍՍՀ ջրային տնտեսություն մինիստրությունում որպես ինժեներ, մասնակցել Արփա լճի ջրամբարի, Գառնի-Հաջալվան ջրանցքի, Հոկտեմբերյանում ոռոգման համակարգի կառուցմանը, այնուհետև աշխատել Քանաքեռի ալյումինի գործարանում: Այժմ աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Ընդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտի փորձնական գործարանում որպես հրշեջ պահպանության պետ:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ծնվել է 1909 թ. ապրիլի 28-ին, Լեոնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի Շուշի քաղաքում: 1928 թ. ավարտել է Բաքվի Հովհ. Թումանյանի անվան միջնակարգ դպրոցը, իսկ 1932 թ. Բաքվի Կ. Մարքսի անվան ժողովրդական տնտեսությունների ինստիտուտը: Աշխատել է Լեոնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի մարզպետների նախագահի տեղակալ, մասնակցել մարզի 2-րդ հնգա-

մյա պլանի կազմմանը: 1933—1936 թթ. սովորել է Մոսկվայի պլանային ինստիտուտի ասպիրանտուրայում: 1936—1941 թթ. աշխատել է ՍՍՀՄ ԳԱ տնտեսագիտությունների ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող: 1940 թ. ապրիլին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1941 թ. հոկտեմբերին կամավոր մտել է Մոսկվայի Կիևյան շրջանի աշխարհազորային ջոկատի շարքերը: Մասնակցել է 32-րդ բանակի քաղաքամուկ որպես «Боевой путь» թերթի աշխատակից, դասախոս, եղել է «Ժողովրդական վրիժառու» պարտիզանական ջոկատի հետախույզը: Ավագ քաղդեկ Առաքելյանը Մոսկվայի ճակատամարտի պաշտպանական մարտերի (սեպտեմբեր-դեկտեմբեր 1941 թ.) ակտիվ մասնակիցներից է: Աչքի է ընկել Վյազմայի մոտ տեղի ունեցած մարտերում, երկու անգամ վիրավորվել, ստացել կոնտուզիա, պարգևատրվել Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով: 1945 թ. հունիսին զորացրվել է և մինչև 1960 թ. աշխատել ՍՍՀՄ ԳԱ տնտեսագիտությունների ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող, միաժամանակ քաղաքատնտեսություն դասավանդել Մոսկվայի միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտում: 1960—1987 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ տնտեսագիտությունների ինստիտուտի դիրեկտոր, ապա՝ խորհրդա-

Ա. Ա. Առաքելյանը 1954 թ. տնտեսագիտության դոկտոր է, 1955 թ. պրոֆեսոր, իսկ 1960 թ.՝ ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս: 1970 թ. նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում:

Ա. Ա. Առաքելյանը սոցիալիստական արտադրության հիմնական ֆոնդերի վերարտադրության տեսության հիմնադիրներից է: Գիտական ուսումնասիրությունները վերաբերում են սոցիալիզմի քաղաքատնտեսության, արդյունաբերության, էկոնոմիկայի հանգույցային խնդիրներին, ՍՍՀՄ հիմնական ֆոնդերի վերարտադրության պրոբլեմին, գիտատեխնիկական առաջադիմության գլխավոր ուղղություններին: Լուսաբանել է ՍՍՀՄ-ում մեքենաների ավանդական համակարգից ավտոմատ համակարգի անցման պրոցեսի տնտեսական էությունը: Մշակել է կառավարման և տնտհաշվարկի տեսության, աշխատանքի արտադրողականության, սովետական հանրապետությունների տնտեսական կապերի, կենսոլորտի պահպանման, ՀՍՍՀ տնտեսական և սոցիալական զարգացման պրոբլեմները:

Ա. Ա. Առաքելյանը միջազգային ճանաչում ունեցող սովետական տնտեսագետներից է, որի մենագրությունները հրատարակվել են Չեխոսլովակիայում, Լեհաստանում, Հունգարիայում, Ռումինիայում, Բուլղարիայում, ԳԴՀ-ում, Չինաստանում, ԱՄՆ-ում, Անգլիայում, Ֆրանսիայում, Իտալիայում, Ճապոնիայում, Հնդկաստանում և այլուր՝ շուրջ 40 լեզուներով: «ՍՍՀՄ արդյունաբերության էկոնոմիկա» (1956, ուս.) դասագրքի, տնտեսագիտական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների համար հրատարակված «Քաղաքատնտեսության դասընթաց» (1963, 1970 ուս.) ձեռնարկի հեղինակներից է: Գրել է նաև «Սոցիալիզմի քաղաքատնտեսություն» ուսումնական ձեռնարկը (1960), քաղաքատնտեսության և արդյունաբերության էկոնոմիկային վերաբերող շուրջ 250 աշխատություններ: Առաքելյանը եղել է Մոսկվայի՝ Պլեխանովի անվան ժողովրդական տնտեսության ինստիտուտի պրահավորման ամբիոնի դոցենտ, Մոսկվայի միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտի և Երևանի պետական համալ-

օսարանի բաղաբառնատեսության ամբիոնների պրոֆեսոր:
Պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի և ժողովուրդների բարեկամության շքանշաններով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեդալով:

ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ ԲԱՔԿԵՆ ՆԻԿՈԼԱՅԻ

Ծնվել է 1912 թ. փետրվարի 1-ին, Հոկտեմբերյանի շրջանի Մրգաշատ գյուղում: ՍՄԿԿ անդամ է 1940 թվականից: Մեկնել է կարմիր բանակ 1941 թ. դեկտեմբերի 20-ին, ՍՍՀՄ զինությունների ակադեմիայի Հայկական մասնաճյուղի պատմության ինստիտուտից, որտեղ եղել է ավագ զինական աշխատող, պատմական զինությունների թեկնածուի աստիճանով: 1941 թ.

դեկտեմբերից մինչև 1942 թ. օգոստոսը եղել է Սուխումիի ռազմական ուսումնարանի դասատու, 1942 թ. սեպտեմբերից մինչև 1944 թ. մայիսը՝ ազիտատոր Հյուսիս-Կովկասյան և Բելոռուսական 2-րդ ռազմաճակատների քաղաքական վարչություններում, 1944 թ. մայիսից մինչև 1945 թ. օգոստոսը՝ Բելոռուսական 1-ին ռազմաճակատի 33-րդ բանակի քաղբաժնի դասախոս: 1945 թ. օգոստոսից մինչև 1946 թ. օգոստոսը վարել է Սմոլենսկի ռազմական օկրուգի դասախոսի պաշտոնը: 1944 թ. հունիսի 21-ին Դրուտ գետի ափին (Բելոռուսիա) ստացել է կոնտուզիա:

Բաբկեն Առաքելյանը ակտիվորեն մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասի, Բելոռուսիայի, Լեհաստանի ազատագրման մարտերին և 33-րդ բանակի կազմում հաղթանակը դիմավորել Բեռլինում: ՍՍՀՄ պաշտպանության մինիստրության

կենտրոնական արխիվում պահվող փաստաթղթերից մեկում նրա մասին գրված է. «Առաքելյանը կարգապահ, կատարող, կուսակցության գործին նվիրված աշխատող է: Նա իր անձնական օրինակով մարտիկներին մղում է պայքարի՝ ընդդեմ ֆաշիստական զավթիչների: ...Օգերի արևմտյան ափին վերջին հարձակման ժամանակ և Բեռլինից հարավ-արևելք թըշնամու խմբավորումը ոչնչացնելու ընթացքում ռուսներին կատարում էր բանակի քաղաքային առաջադրանքը, բարձրացնում մարտիկների հարձակողական ոգին: Գտնվելով 16-րդ և 64-րդ հրաձգային կորպուսներում, մեծ օգնություն էր ցույց տալիս գնդերի քաղաքաբառներին՝ կատարելու հրամանատարության մարտական առաջադրանքը»: Նա պարգևատրվել է Կարմիր դրոշի*, Հայրենական պատերազմի 1-ին և 2-րդ աստիճանի, Կարմիր աստղի շքանշաններով և բազմաթիվ մեդալներով:

Բանակից ղորացրվել է 1946 թ. սեպտեմբերի 6-ին: Վերադառնալով Նրևան, աշխատանքի է անցել ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում՝ ավագ գիտական աշխատողի պաշտոնով: Միաժամանակ եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ հասարակական գիտությունների բաժանմունքի գիտական քարտուղարը և «Տեղեկագիր հասարակական գիտությունների» ամսագրի խմբագրի տեղակալը: 1949 թ. ապրիլից մինչև 1959 թ. հունիսը վարել է պատմության ինստիտուտի հնագիտության բաժնի վարիչի պաշտոնը: 1955 թ. նրան շնորհվել է պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, 1957 թ.՝ պրոֆեսորի կոչում:

1959—1987 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի գիրեկտոր, 1959—1961 թթ.՝ «Պատմաբանասիրական հանգեսի» խմբագրի տեղակալ: 1968 թ. ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ, 1974 թ. ակադեմիկոս, 1982 թ.՝ պատմության և տնտեսագիտության բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղար և նախագահության անդամ: Ղեկավարել է Գառնիի (1948—1982), Արմավիրի (1962—1969), Արտաշատի (1970—1984) հնագիտական ար-

* Տե՛ս Հավելված, № 27:

շավախմբերի աշխատանքները: Հեղինակ է շուրջ 130 գիտական աշխատությունների, որոնցից 10-ը լույս են տեսել անգլիական գրքերով: Նա իբրև հեղինակ և խմբագիր մասնակցել է «Հայ ժողովրդի պատմություն» բազմահատորյակի հրատարակությանը: 1965 թ. նրան շնորհվել է գիտության վաստակավոր գործչի կոչում:

Հետպատերազմյան գիտական արդյունավետ և անբասիր գործունեության համար Բ. Ն. Առաքելյանը պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի երկու շքանշանով (1976, 1982), «Աշխատանքային արիության համար» մեդալով (1958, 1970), «Աշխատանքի վետերան» մեդալով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի պատվոգրով (1972): 1978 թ. և 1985 թ. նա արժանացել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակի, 1980 թ. նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի «Մեծարման գիր»:

Առաքելյանն աչքի բնկնող գիտնական է և հասարակական գործիչ, զգալի վաստակ ունի գիտական կազմերի պատրաստման բնագավառում:

ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ ԹՈՐԳՈՄ ՏԻԳՐԱՆԻ

Ծնվել է 1914 թ. մայիսի 7-ին, Անիի շրջանի Շիրակավան գյուղում: Ավարտել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտը և աշխատել նյութերի դիմադրության ամբիոնում որպես ասիստենտ: 1939 թ. զորակոչվել է կարմիր բանակ: Հայրենական մեծ պատերազմին մասնակցել է 1942 թ. գարնանից՝ Իզյում-Բարվենկովոյի ուղղությամբ, լեյտենանտի կոչումով, 266-րդ հրա-

ձգային դիվիզիայի կազմում: Այնուհետև, մարտնչել է տանկային զորամասերում՝ Հյուսիս-Կովկասյան, Բելոռուսական

1-ին ռազմաճակատներում, պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով, մի շարք մեդալներով: 1946թ. մայիսին ավագ տեխնիկ-լեյտենանտ Առաքելյանը զորացրվել է և վերադարձել նախկին աշխատանքին, միաժամանակ աշխատել Հայկական ՍՍՀ ԳՈՒ համակարգում: 1952-ին պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա, ստացել տեխնիկական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1963 թ. Հայկական ՍՍՀ ԳԱ մեխանիկայի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող է: Մշակել է տեխնիկական գործնական միջոցառումներ հողագործային միացումների ամրությունը բարձրացնելու, ինչպես նաև պարենային ծրագրի կատարման ասպարեզում գյուղատնտեսական կոլտուրաների բերքատվության բարձրացման տեխնոլոգիա:

ՍՄԿԿ անդամ է 1940 թվականից:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԱՍԱՏՐՅԱՆ ՄՈՒՇԵՂ ԱՐՄԵՆԱԿԻ

Ծնվել է 1912 թվականի դեկտեմբերի 25-ին, Աշտարակի շրջանի Բյուրական գյուղում: Աշխատել է տեղի կոլտնտեսությունում որպես բրիգադիր: Բանակ է զորակոչվել 1941 թ. հուլիսին: Մինչև 1944 թ. ծառայել է 55-րդ ամրացված շրջանի զնդացրային վաշտում, ապա Բևոռուսական 2-րդ ռազմաճակատի 101-րդ գվարդիական հակատանկային, հրետանային կործանիչ զնդում որպես ավագ խոհարար՝ գվարդիայի ավագ սերժանտի կոչումով: 1945 թ. սեպտեմբերի 25-ին զորացրվել է և մինչև 1953 թ. որպես ավագ խոհարար աշխատել է Լենինա-

կանի տեքստիլ կոմբինատում: Փոխադրվել է Նրեան և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳՍ Ընդհանուր և անօրգանական բիմիայի ինստիտուտում որպես ապարատավար, ուր աշխատում է մինչև օրս:

Պարգևատրվել է մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

ԱՍԼԱՆՅԱՆ ԱՇՈՏ ՏԻԳՐԱՆԻ

Ծնվել է 1919 թ. փետրվարի 7-ին, Քարվանսարայում (այժմ՝ Իջևան): 1936 թ. ավարտելով միջնակարգ դպրոցը, ընդունվել է Նրեանի պետական համալսարանի երկրաբանական ֆակուլտետ: Համալսարանն ավարտելուց հետո, 1941 թ. ղտրակոչվել է կարմիր բանակ: Սովորել ու ավարտել է Մուրոմ քաղաքի ռազմական ուղմական դպրոցը, ըստացել լեյտենանտի կոչում և

մեկնել Հարավարևմտյան ռազմաճակատ: 102-րդ հրաձգային դիվիզիայի կազմում լեյտենանտ Ասլանյանը մասնակցել է Դոնբասի, Վորոշիլովգրադի, Դոնի Ռոստովի պաշտպանության համար մղված մարտերին, 1942 թ. նշանակվել է Հյուսիս-Կովկասյան ռազմաճակատի 275-րդ հրաձգային դիվիզիայի ղտրամասերից մեկում որպես դասակի հրամանատար, մասնակցել Պյատիգորսկ, Կիսլովոդսկ, Նալչիկ և Օրջոնիկիձե քաղաքների համար մղված մարտերին: 1942 թ. հունիսի 24-ին, Դոնի Ռոստովի մոտ մղված մարտերից մեկում խիզախ սպան վիրավորվել է, ստացել կոնտուզիա, բուժվել մերձճակատային սանիտարական գումարտակում և կրկին վերադարձել հարազատ ղտրամաս: Նույն թվականի աշնանը Ասլանյանը վիրավորվել է երկրորդ անգամ՝ Թերեք գետի ափին տեղի ունեցած դաժան մարտերից մեկում: Այս անգամ նրա վերքը եղել է ծանր, որի պատճառով ուղարկվել է հոսպիտալ:

1943 թ. սկզբում Նալչիկի, իսկ Հետո Թբիլիսիի հոսպիտալներում բուժվել է, բայց հետագա ծառայության համար ոչ պիտանի լինելու պատճառով զորացրվել։ Մարտական առաջադրանքները ժամանակին կատարելու և այդ ընթացքում ցուցաբերած արիության համար լեյտենանտ Ասլանյանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին և 2-րդ աստիճանի շքանշաններով և մի շարք մեդալներով։

1944 թ. Ս. Ս. Ասլանյանը աշխատանքի է անցել ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանության ինստիտուտում։ 1945 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը։ Նույն թվականին ընդունվել է ասպիրանտուրա, ավարտել 1947-ին և պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա։ 1947—1954 թթ. աշխատել է նույն ինստիտուտում որպես սեկտորի վարիչ, ապա ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր երկրաբանական վարչությունում որպես գլխավոր ինժեներ (1954—1961) և պետ (1961—1965)։ 1965—1966 թթ. եղել է Նրեանի Կ. Մարքսի անվան պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ուսկուռ, 1966—1975 թթ. ՀՍՍՀ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստր։ 1975 թ. առաջատար ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի դիրեկտորն է։

1958 թ. Ա. Ս. Ասլանյանը ստացել է դոկտորի գիտական աստիճան, 1960 թ.՝ պրոֆեսորի, իսկ 1961 թ.՝ ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում։ 1965 թ. Ա. Ս. Ասլանյանը ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից, իսկ 1986 թ.՝ իսկական անդամ։ Նա հեղինակ է տեսական և գործնական նշանակություն ունեցող աշխատանքների, որոնք հիմնված են առավելագույն ճշգրիտ գիտությունների հետազոտման արսիմոնիկ մեթոդի վրա։ Աշխատությունում լուսաբանված են ՀՍՍՀ երկրաբանական կառուցվածքը, օգտակար հանածոների տեղաբաշխման օրինաչափությունները, ինչպես նաև երկրաբանության և երկրաֆիզիկայի ընդհանուր տեսական հարցերը։ 1968 թ. Հայկական երկրաբանական ընկերության նախագահն է, 1970 թ. Մոլորակաբանության միջազգային ասոցիացիայի անդամ։ Ընտրվել է ՀՍՍՀ VII և VIII գումարումների Գերագույն սովետի դեպուտատ։ Պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր

դրոշի (3) և ժողովուրդների բարեկամության շքանշաններով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեդալով:

ԱՎԱԳՅԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ ԴԱՎԹԻ

Ծնվել է 1906 թ. էջմիածնի շրջանի Սամաղար (այժմ՝ Գեղակերտ) գյուղում: Տարրական կրթությունը ստացել է գյուղում իսկ միջնակարգը՝ էջմիածնում: 1924—1929 թթ. որպես ուսուցիչ, ապա դպրոցի վարիչ աշխատել է Թալիշ (այժմ՝ Արուճ), Ինգալնատուն, Մեծ Շահրիյար (այժմ՝ Նալբանդյան), Գեչըլու (այժմ՝ Մրգաշատ) գյուղերում: 1929 թ. էջմիածնի ԼԿԵՄ գավ-

կոմի գործուղմամբ ընդունվել է Երևանի պետական համալսարան, 1932—1933 ուսումնական տարում ավարտել հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի կենսաբանական ֆակուլտետը և նշանակվել Աղբաբայի շրջանի (այժմ՝ Ամասիայի և Ղուկասյանի շրջաններ) լուսբաժնավար: 1933 թ. աշնանը զորակոչվել է կարմիր բանակ և ծառայել Հայկական լեռնահրաձգային դիվիզիայի հեծյալ գնդում: 1934 թ. զորացրվել է բանակից և մինչև 1936 թ. աշխատել սկզբում որպես Երևանի Նար-Դոսի անվան դպրոցի և նկարչական տեխնիկումի ուսուցիչ, ապա բնապատմական թանգարանի գիտաշխատող: 1936 թ. սկզբներին ընդունվել է ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի՝ Արմֆանի ասպիրանտուրան՝ միջատաբանության գծով: 1939 թ. պաշտպանել է դիսերտացիա, ստացել կենսաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան և մինչև 1941 թ. հունիսի 22-ը աշխատել

Արմֆանում որպես կենդանաբանություն բաժնի ավագ գիտաշխատող, միաժամանակ դասավանդել Նրեանի հեռակա մանկավարժական ինստիտուտում:

Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին իսկ օրերին կամավոր մեկնել է կարմիր բանակ: Սկզբում ծառայել է Սովետական Հայաստանի տարածքում կազմակերպված 61-րդ հրաձգային դիվիզիայում, իսկ 1942 թ. վերջից 320-րդ հրաձգային դիվիզիայի շարքերում մասնակցել Կովկասի պաշտպանության մարտերին, արժանացել «Կովկասի պաշտպանության համար» մեդալի: Այնուհետև, նույն միավորման շարքերում կարմիրբանակային Գ. Դ. Ավագյանի մարտական ուղին ընթացել է Ենակիևո, Ստալինո (Դոնեցկ), Մելիտոպոլ, Խերսոն, Կախովկա, Բերիսլավ, Նիկոլաև, Օդեսա երթուղով: 1943 թ. հոկտեմբերին մարտերում աչքի ընկած ռազմիկը ընդունվել է կոմունիստական կուսակցության շարքերը:

1944—1945 թթ. 320-րդ հրաձգային դիվիզիան, որն արժանացել էր Ենակիևյան պատվավոր կոչման և պարգևատրվել Կարմիր դրոշի շքանշանով, ակտիվ մասնակցություն է ունեցել Ռումինիայի, Հունգարիայի և Ավստրիայի ազատագրմանը: Մարտական սխրանքների համար շարքային Գ. Դ. Ավագյանը պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով*, ինչպես նաև «Բուդապեշտի գրավման համար» մեդալով:

Զորացրվելուց հետո Գ. Դ. Ավագյանը վերադարձել է Նրեան և շարունակել գիտական աշխատանքը ՀՍՍՀ ԳԱ կենդանաբանության ինստիտուտում: Նա 2 մենագրության, 5 գիտահանրամատչելի գրքույկների և շուրջ 100 այլ գիտական աշխատությունների հեղինակ է, որոնք նվիրված են կենդանաբանության, մասնավորապես միջատաբանության հարցերին: Դիտական բեղմնավոր աշխատանքի համար պարգևատրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ «Դոկետագրով»:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ սովետական ժողովրդի տարած պատմական հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ Գ. Դ. Ավագյանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ

* Տե՛ս Հավելված, № 50:

աստիճանի շքանշանով, ինչպես նաև համապատասխան հորեկյանական մեդալով:

1986 թ. փետրվարին անցել է կենսաթոշակի:

ԱՎԱՆԵՍՈՎ ԻՍԱՀԱԿ ԲԱԼԱԲԵԿԻ

Ծնվել է 1916 թ. հունիսի 20-ին, Լեոնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի Հաղբուլի շրջանի Կարմրաքար գյուղում: Ավարտել է Հաղբուլի միջնակարգ դպրոցը: 1937 թ. զորակոչվել է կարմիր բանակ, մինչև 1940 թ. հունիսը ծառայել 115-րդ ղենիթային-հրետանային գրնդում, սովորել կրտսեր լեյտենանտների դասընթացներում: 1942 թ. մասնակցել է մարտական

գործողություններին՝ սկզբում կրակային դասակի, ղենիթային մարտկոցի, ապա՝ հետախուզական դասակի հրամանատարի պաշտոններում: Աչքի է ընկել Գերագույն հրամանատարության ուղերվի 15-րդ ղենիթային, ապա՝ 228-րդ հրաձգային դիվիզիաների շարքերում, պարգևատրվել Հայրենական պատերազմի 1-ին և 2-րդ աստիճանների, Կարմիր աստղի* շքանշաններով, «Կովկասի պաշտպանության համար», «Բուդապեշտի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ մեդալներով, ստացել կապիտանի կոչում:

Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթական ավարտից հետո աշխատել է որպես ԴՕՍԱԱՑ-ի շրջանային կոմիտեի նախագահ: Այժմ աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտում որպես ավագ ինժեներ:

* Տե՛ս Հավելված, № 12

Յաշխատական Գերմանիայի դեմ շարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հորելյանական մեդալով:

ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ ԽԱԶԻԿ ԱՆԴՐԵԱՍԻ

Ծնվել է 1911 թ. սեպտեմբերի 9-ին, Արտաշատի շրջանի Դարդալու (այժմ՝ Այգեղարդ) գյուղում: Միջնակարգ կրթությունը ստացել է տեղում, 1936 թ. ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի աշխարհագրական-երկրաբանական ֆակուլտետ, որտեղ և 1937 թ. անդամագրվել լենինյան կուսակցությանը: 1938 թ. ընտրվել է համալսարանի ԼԿԵՄ կոմիտեի ա-

ռաջին քարտուղար: 1941 թ. հունիսի վերջերին, ավարտական քննությունները հանձնելուց հետո, կամավոր մեկնել է բանակ և սովորել Թբիլիսիի ռազմաքաղաքական վեցամսյա դասընթացներում: Նույն թվականի դեկտեմբերին ավարտել է դասընթացները, ստացել կրտսեր քաղզեկի կոչում և նշանակվել Երևանում կազմավորվող Հայկական 89-րդ հրաձգային դիվիզիայի 526-րդ հրաձգային գնդի 7-րդ վաշտի քաղզեկ: 1942 թ. ապրիլին ընտրվել է դիվիզիայի վարժական գումարտակի կուսակցական կազմակերպության պատասխանատու քարտուղար, ակտիվորեն մասնակցել անձնակազմի ռազմաճակատ մեկնելու նախապատրաստական աշխատանքներին: Օգոստոսի 6—11-ը դիվիզիայի զորամասերը փոխադրվել են Գրոզնի և պաշտպանական դիրքեր գրավել Թերեքի աջ ափին՝ Բենո Յուրտ-Թերեք-Բալաշով տեղամասում: Սեպտեմբերի 26-ին դիվիզիայի զորամասերը անցնում են հար-

ձեռնարկ՝ նպատակ ունենալով ազատագրել Ռերեր, Ռերսկոյե և Պրեդմոստնի ավանները։ Այստեղ իր մարտական մկրտությունը ստացավ նաև խաչիկ Ավետիսյանը։ Հոկտեմբերի 21-ից Ավետիսյանի գումարտակը Մալգոբեկի տակ հաջողությամբ ետ էր մղում հակառակորդի գրոհները՝ թույլ չտալով նրան անցնել Գրոզնի։ 1942 թ. նոյեմբերին Ավետիսյանը ուղարկվել է Ռբիլիսիի եռամյա հրամանատարական դասընթացները, 1943 թ. ավարտել, ստացել լեյտենանտի կոչում և նշանակվել 402-րդ հրաձգային դիվիզիայի դասակներից մեկի հրամանատար։

1944 թ. հունիսից լեյտենանտ Ավետիսյանը թշնամու դեմ մարտնչել է Ուկրաինական 3-րդ ռազմաճակատի 375-րդ հրաձգային դիվիզիայի շարքերում որպես դասակի հրամանատար։ Նա ակտիվ մասնակցություն է ցուցաբերել աջափնյա Ուկրաինայի, Մոլդավիայի և Ռումինիայի ազատագրմանը, աչքի ընկել Յասսի-Քիշինևյան զործողության ժամանակ, պարգևատրվել «Մարտական ծառայությունների համար» մեդալով։ 1944 թ. հոկտեմբերի 5-ին ռումինական Արատ քաղաքի համար մղված մարտերում լեյտենանտ Ավետիսյանը ծանր վիրավորվել է և փոխադրվել հոսպիտալ։ Ապաքինվելուց հետո, մինչև 1945 թ. գեկտեմբերը, շարունակել է զինվորական ծառայությունը թիկունքային զորամասում, ապա զորացրվել որպես Հայրենական մեծ պատերազմի հաշմանդամ։

1946—1950 թթ. աշխատել է ՀԿԿ Երևանի Կիրովյան շրջկոմում որպես պրոպագանդիստ, կուսակցական կարիների վարիչ, իսկ 1950—1956 թթ. Վ. Բրյուսովի անվան օտար լեզուների և խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտներում որպես տնտեսական աշխարհագրության ավագ դասախոս։ 1955 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և ստացել աշխարհագրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան։ 1957—1962 թթ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ արտադրողական ուժերի ուսումնասիրության խորհրդում, իսկ 1962 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանական գիտությունների ինս-

տխտուտի աշխարհագրության բաճնում որպէս ավագ գիտաշխատող:

Պարգևատրվել է «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ մեդալներով ու շնորհակալագրերով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեդալով:

ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ ՀՐԱԶ ԾԱՎԱՐԾԻ

Ծնվել է 1919 թ. մայիսի 12-ին, Արուսյանի շրջանի Գառնի գյուղում: Մինչև պատերազմը աշխատել է որպէս անտառապահ: Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին եղել է գնդի զինամթերքի պահեստապետ: Մասնակցել է Բելոռուսիայի, Մերձբալթիկայի և Լեհաստանի ազատագրման մարտերին, աչքի ընկել գերմանական մի շարք քաղաքների գրավման ժամանակ, եղել Բելոլինը գրոհողների շարքերում: Հրամանատարության առաջադրանքները օրինակելիորեն կատարելու համար պարգևատրվել է «Արիության համար», «Մարտական ծառայության համար» և մի շարք այլ մեդալներով ու 10-ից ավելի շնորհակալագրերով, 1943-ին ընդունվել ՍՄԿԿ շարքերը:

Այժմ աշխատում է Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Գառնիի հատուկ կոնստրուկտորական բյուրոյում:

Ծնվել է 1912 թ. նոյեմբերի 1-ին, Երևանում: Միջնակարգ կրթությունը ստացել է տեղում, ավարտել օդաչուական դպրոց և որպես օդաչու-հրահանգիչ աշխատել Երևանի ակերտակումբում: 1941 թ. դեկտեմբերին զորակոչվել է բանակ և որպես կապավոր օդաչու ծառայել 45-րդ բանակի շտաբի ակերտակումբում, կատարել հետախուզական բնույթի թռիչքներ, մի շարք այլ առա-

ջադրանքներ, պարգևատրվել «Կուլկասի պաշտպանության համար» մեդալով: Լեյտենանտ Ավետիքյանը զորացրվել է 1946 թ. մայիսին: Նա աշխատել է Երևանի գինեթմբվի գործարանում, «Արարատ» տրեստում, ՀԿԿ Կենտկոմում որպես հրահանգիչ, Շամպայն գինիների գործարանի գիրեկտոր, Երևանի առևտրի վարչության պետ, ավտոդողերի գործարանի գիրեկտորի տեղակալ, 1975 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ Բյուրականի օպտիկամեխանիկական լաբորատորիայի գիրեկտորի տեղակալ, ապա՝ ՀՍՍՀ ԳԱ ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտի հատուկ կոնստրուկտորական բյուրոյի պետի տեղակալ:

Գինեթմբվի արտադրության տեխնոլոգիայի մեջ փոփոխություններ մտցնելու և մաքուր գինեթմբու ստանալու համար 1966 թ. պարգևատրվել է «Պատվո նշան» շքանշանով, ինչպես նաև հոբելյանական մի շարք մեդալներով:

Ծնվել է 1920 թ. մայիսի 15-ին, Քանաքեռ գյուղում: Երբ սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը աշխատում էր Շամլուղի պղնձահանքերում որպես հերթափոխի պետ: Զորակոչվել է բանակ, սովորել և ավարտել օդաչուական դպրոց, ապա մարտնչել Բելոռուսական 1-ին ռազմաճակատի 519-րդ կործանիչ ավիացիոն շարքերում, պարգևատրվել «Վարչապետի ազատագրման համար», «Բելոլինի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով, մի շարք շնորհակալագրերով: Պատերազմի հաղթական ավարտից հետո լեյտենանտ Արարատյանը զորացրվել է և աշխատել Դաստակերտի պլանավորման շտաբում որպես բաց հանքի պետ, Թբիլիսիի մետրոպոլիտենում՝ տեղամասի պետ, մասնակցել «Պուշկինյան լեռնանցքի» թունելի շինարարությանը, 10 տարի շարունակ եղել Ապարանի շրջանի Մադկաշենի նեֆելինային սիենիտների հանքավայրի պետ, բազալտի քարահանքի տեխնիկական ղեկավար: 1980 թ. անցել է կենսաթոշակի և աշխատանքի ընդունվել ՀՍՍՀ ԳԱ ընդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտի փորձնական գործարանում:

ՄՄԿԿ անդամ է 1947 թ.:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1921 թ. մայիսի 21-ին, Սմոլենսկի մարզում: Ծրնողների հետ տեղափոխվել է Մոսկվա և բնակվել այնտեղ մինչև 1939 թվականը: Մեր զորքերի կողմից Արևմտյան Ուկրաինայի ազատագրումից հետո 1939 թ. կոմերիտական ուղևորով մեկնել է Կովել և աշխատել քաղաքի երկաթուղու գծային դատարանում որպես ավագ քարտուղար: Ընդունվել է տեղի հեռա-

կա իրավաբանական դպրոցը, բայց պատերազմը ընդհատել է ուսումը: 1941 թ. հունիսին զորակոչվել է բանակ և ծառայության անցել ՆԳԺԿ-ի զորամասերում՝ սկզբում Դոնի, իսկ հետո՝ Ստալինգրադյան և Կենտրոնական ռազմաճակատներում: 1947 թ. փետրվարի 14-ին զորացրվելուց հետո աշխատել է արդարադատության մինիստրությունում, նույն թվականին տեղափոխվել է Հայաստան: Սկզբում աշխատել է սահմանապահ զորքերի վարչությունում, իսկ հետո՝ «Կոմունիստ» թերթի խմբագրությունում որպես ավագ մեքենագրուհի: 1971 թ. մինչև այսօր աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահությունում: Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով, «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Ստալինգրադի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթանակի 20 տարին», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթանակի 30 տարին», «Սովետական բանակի և նավատորմի 30 տարին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 50 տարին» և «Աշխատանքի վեցերորդ» մեդալներով:

Ծնվել է 1924 թ. սեպտեմբերի 13-ին, Գիլիջան քաղաքում: Երբ սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը, նա Գիլիջանի միջնակարգ դպրոցի 10-րդ դասարանի աշակերտ էր: 1941 թ. հունիսին մի խումբ համադասարանցիների հետ կամավոր մեկնել է կարմիր բանակ և սովորել Երևանի հրետանային դպրոցում, որտեղ նույն թվականին ընդունվել է կոմերիտմիության շարքերը: Ավարտելուց հետո լեյտենանտ Բաբայանը Գերագույն հրամանատարության ռեզերվի 7-րդ հրետանային ձեզբման դիվիզիայի 25-րդ հաուբիցային հրետանային բրիգադի 877-րդ հաուբիցային հրետանային գնդի շարքերում, որպես կրակային դասակի հրամանատար, մասնակցել է Հարավ-սլավիայի, Հունգարիայի և Ավստրիայի ազատագրման մարտերին, ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով*, արժանացել մի շարք շնորհակալագրերի:

1947 թ. զորացրվել է և ընդունվել Հայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտ: 1951 թ. ավարտել է և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳՍ համակարգում: Գյուղատնտեսական գիտությունների թեկնածու Գ. Բ. Բաբայանը աշխատում է ՀՍՍՀ ագրոքիմիական պրոբլեմների և հիդրոպոնիկայի ինստիտուտի սննդանյութերի շրջանառության և հաշվեկշռի լաբորատորիայի վարիչն է: Հեղինակ է շուրջ 100 գիտական աշխատության, այդ թվում՝ 4 մենագրության:

Պարգևատրվել է նաև «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի

* Տե՛ս հավելված, № 41:

Համար», «Անձնուրաց աշխատանքի Համար՝ ի նշանավորումն վ. Բ. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի» և մի շարք այլ հորեկյանական մեղալիներով, ՀԿԵՄ Կենտկոմի պատվոգրով, Դոկուչանի անվան մեղալիով (1984):

Գ. Բ. Բաբայանը 1972—1975 թթ. աշխատել է Կուբայի հողագիտության ինստիտուտում որպես գիտական խորհրդատու: 1979—1980 թթ. աշխատել է Լիբիայում որպես հողաէկոլոգիական էքսպեդիցիայի կոմիտեի խմբի ղեկավար: Նա Հողագիտության համամիութենական ընկերության Հայկական բաժանմունքի նախագահի տեղակալն է:

ՍՄԿԿ անդամ է 1954 թ.:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեղալիով:

ԲԱԲԱՅԱՆ ԼԵՎՈՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԻ

Ծնվել է 1917 թ. օգոստոսի 1-ին, Թիֆլիսում: 1940 թվականին ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետը: Երբ սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը, Լ. Հ. Բաբայանը ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի պատմության ինստիտուտի ասպիրանտ էր: 1942 թ. փետրվարին նա զորակոչվել է կարմիր բանակ և ուղարկվել սովորելու Թբիլիսիի 2-րդ

հետևակային ուսումնարանում: Սեպտեմբերին որպես դասակի հրամանատար, 394-րդ հրաձգային դիվիզիայի 815-րդ գնդի կազմում ավագ սերժանտ Բաբայանը Հյուսիսային

Կողակասում մասնակցել է Կլուխորի լեռնանցքի համար մղված մարտերին: 1943 թ. փետրվարի սկզբին նա 165-րդ հրաձգային բրիգադի կազմում դեռանալ է իջել «Մալայա դեմլյալում» և մինչև սեպտեմբերի 16-ը՝ Նովոռոսիյսկի աղատագրումը, մարտնչել սկզբում նշված, իսկ հետագայում 18-րդ բանակի 255-րդ ծովային հետևակի բրիգադի շարքերում իբրև ավտոմատավորների դասակի, ապա՝ հետախուզական դասակի հրամանատար: 1943-ին նա անդամագրվել է լենինյան կուսակցությանը: Այնուհետև ավարտելով հրամանատարական դասընթացները, ստացել է լեյտենանտի կոչում և նշանակվել Հայկական Քառանջյան հրաձգային դիվիզիայի 226-րդ գրնդի 2-րդ գումարտակում՝ հակատանկային զենքի դասակի հրամանատար: Բաբայանը ակտիվորեն մասնակցել է Կերչի և Ղրիմի թերակղզիների աղատագրման մարտերին, պաբգևատրվել Կարմիր աստղի* և Հայրենական պատեբաղմի 2-րդ աստիճանի շքանշաններով: Վինկով գումարտակի շտաբի պետ աչքի է ընկել Լեհաստանի աղատագրման, Օդերի Ֆրանկֆուրտի շրջանում դիվիզիայի գրաված հենակետի պաշտպանության մարտերում, երկրորդ անգամ արժանացել Կարմիր աստղի շքանշանի և «Արիության համար» մեդալի: 1945 թ. ապրիլի 16-ին ավագ լեյտենանտ Բաբայանը ծանր վիրավորվել է և հունիսին դորացրվել որպես 2-րդ կարգի հաշմանդամ: Զորացրվելուց հետո նա շարունակել է սովորել ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտուրայում, 1946 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և մինչև 1948 թ. աշխատել նույն ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող:

1948—1960 թթ. Լ. Հ. Բաբայանը վարել է Լուսակցական, սովետական մի շարք ղեկավար աշխատանքներ՝ ՀԿԿ Կենտկոմի գիտության բաժնի վարիչի տեղաւալ, ՀԿԿ Նրեանի Կիրովյան և Սպանդարյան շրջկոմների առաջին քարտուղար, ՀԿԿ Նրեանի քաղկոմի երկրորդ քարտուղար, ՀՍՍՀ ռադիոհաղորդումների և հեռուստատեսության պետական Լոմիտեի

* Տե՛ս Հավելված, № 30:

Նախագահ: 1960 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում անցել է հիտաժան աշխատանքի, 1962 թ. պաշտպանել դոկտորական դիսերտացիա: 1969 թ. մինչև իր կյանքի վերջը (1985) պատմագրության բաժնի վարիչն էր: Նրա աշխատությունները հիմնականում վերաբերում են Հայաստանի միջնադարյան պատմությանը և պատմագրությանը:

Լ. Հ. Բաբայանը 1952—1962 թթ. եղել է ՀԿԿ Կենտկոմի անդամ, 1955—1959-ին՝ ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի ղեկավարատ: Պարգևատրվել է ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով, ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության «Վառուկազբով» և «Գովեստագրով»:

ԲԱԲԱՋԱՆՅԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ ՀՄԱՅԱԿԻ

Ծնվել է 1907 թ. սեպտեմբերի 3-ին, Բաբվում: Միջնակարգ կրթությունը ստացել է Լենինականում: 1924 թ. անդամագրվել է կոմերիտների կազմակերպությանը, աշխատել որպես շրջկոմի հրահանգիչ: 1929 թ. ընդունվել է Տաշքենդի Միջինասիական բամբակի ինստիտուտը, որն ավարտել է 1932 թ.: Այնուհետև վերագործվել Հայաստան և աշխատել Հոկտեմբերյանի շրջանում որպես

ՄՏԿ-ի գյուղատնտես, ապա՝ շրջանի հողաբաժնի վարիչ: 1935 թ. ընդունվել է ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի ասպիրանտուրան, 1936 թ. փոխադրվել Օդեսա և ուսումը շարունակել Համամիութենական սելեկցիայի և գենետիկայի ինստիտուտի ասպիրանտուրայում՝ ակադեմիկոս Տ. Դ. Լիսենկոյի գեղավարությամբ: 1938 թ. պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել կենսաբանական գիտությունների թեկնա-

ծուր գիտական աստիճան: 1938—1939 թթ. աշխատել է ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի կենսաբանական ինստիտուտում որպես գենետիկայի բաժնի վարիչ: 1939 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Նույն թվականին մեկնել է Մոսկվա և բովորել ՍՍՀՄ ԳԱ դոկտորանտուրայում՝ ակադեմիկոս Տ. Գ. Լիսենկոյի ղեկավարությամբ: Ուսումը կիսատ է մնացել Հայրենական մեծ պատերազմը սկսվելու հետևանքով: 1941 թ. հունիսի 23-ին Գ. Հ. Բաբաջանյանը զորակոչվել է կարմիր բանակ և մինչև պատերազմի հաջթական ավարտը մարտնչել թշնամու դեմ որպես քաղաշխատող: Բանակից զորացրվել է 1946 թ. կապիտանի կոչումով: Մինչև 1952 թ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ բույսերի գենետիկայի և սելեկցիայի ինստիտուտի ղիբեկտոր: Միաժամանակ 1949—1953 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ գյուղատնտեսական զիտուլյունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-բարտուղարը, «Հայաստանի կենսաբանական հանդեսի» պատասխանատու խմբագիրը: 1954 թ. պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել կենսաբանական զիտուլյունների գումարի զիտական աստիճան: 1956 թ. մինչև իր կյանքի վերջը աշխատել է ՀՍՍՀ գյուղատնտեսության մինիստրության հողագործության ինստիտուտում որպես բույսերի գենետիկայի բաժնի վարիչ: 1948 թ. Գ. Հ. Բաբաջանյանը ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ իսկական անդամ: Նա հեղինակ է ավելի քան 150 գիտական աշխատության, որոնք հիմնականում նվիրված են սելեկցիայի գենետիկական հիմունքներին, բերմնավորման կենսաբանությանը, հետերոզիսին և նրա զործնական էիրաումանը: Գ. Ա. Բաբաջանյանը զգալի աշխատանք է կատարել զիտական կադրերի պատրաստման գործում: 1948 թ. եղել է Երևանի պետական համալսարանի դարվինիզմի և գենետիկայի հիմունքների ամբիոնի վարիչ: Նրա ղեկավարությամբ զիսերտացիա են պաշտպանել 80-ից ավելի զիտաշխատողներ:

Գ. Հ. Բաբաջանյանը 1949—1953 թթ. եղել է ՀԿԿ Կենտկոմի անդամության թեկնածու, ՀՍՍՀ III գումարման Գերագույն սովետի զեպուտատ, ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության ան-

դամ, պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի, «Պատվո նշան» շքանշաններով, «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում կատարած անձնուրաց աշխատանքի համար» և բազմաթիվ այլ մեդալներով:

Գ. Հ. Բարաջանյանը մահացել է 1982 թ. մարտի 5-ին, Երևանում:

ԲԱԲԼՈՅԱՆ ՄԱՆՎԵԼ ԱՎԵՏԻՔԻ

Ծնվել է 1910 թ. մայիսի 15-ին, Իրանի Սալմաստի գավառի Փայաջուկ գյուղում: 1914 թ. բնտանիքով գաղթել է Թիֆլիս, որտեղ և 1928 թ. ավարտել միջնակարգ դպրոցը: Սովետական Հայաստանի Շամշադինի շրջանի Ղուլալի (այժմ՝ Այգեձոր), Գորիսի շրջանի Խնձորեսկ և Սիսիանի շրջանի Ղարաքիլիսա (այժմ՝ Սիսիան) գյուղերում աշխատել է ուսուցիչ: 1931—1941 թթ.

դասավանդել է Թիֆլիսի հայկական դպրոցներում: 1934 թ. ավարտել է օտար լեզուների եռամյա բարձրագույն դասընթացների գերմաներեն, իսկ 1937 թ. Վրացական ՍՍՀ պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետի հեռակա մանկավարժական բաժինները: 1941 թ. հունիսին զորակոչվել է կարմիր բանակ: Օգոստոսին 20-րդ լեռնահրաձգային դիվիզիայի կազմում մտել է Իրան:

1942 թ. օգոստոսին շարքային Բաբլոյանը ծառայել է

10-րդ գվարդիական կորպուսի 6-րդ հրաձգային բրիգադում, մասնակցել Կովկասի համար մղված մարտերին և ստացել լեյտենանտի կոչում: 1943 թ. ավարտելով Առանձին մերձ-ծովյան բանակի սպայական կազմի վերապատրաստման դասընթացները, որպես գումարտակի շտաբի պետ, ավագ լեյտենանտ Բաբլոյանը կոչվել է Հայկական Թամանյան հրաձգային դիվիզիայի կազմում, մասնակցել Ղրիմի թերակղզու ազատագրմանը, պարգևատրվել Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով: 1945 թ. Լեհաստանի ազատագրման ժամանակ հրամանատարության մարտական առաջադրանքը օրինակելիորեն կատարելու համար արժանացել է Կարմիր աստղի* շքանշանի, ստացել կապիտանի զինվորական կոչում:

1945 թ. փետրվարին կապիտան Բաբլոյանը ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը:

Բեռլինի ճակատամարտում կապիտան Բաբլոյանը փոխարինել էր շարքից դուրս եկած գումարտակի վիրավոր հրամանատարին: Գումարտակի գործողությունները հմտորեն ղեկավարելու և ցուցաբերած արիության համար նա պարգևատրվել է Կարմիր դրոշի շքանշանով:

Մ. Ա. Բաբլոյանը զորացրվել է 1946 թ. ապրիլին և աշխատանքի անցել Արտասահմանյան երկրների հետ բարեկամության և մշակութային կապերի հայկական ընկերությունում՝ բաժնի վարիչ, ապա՝ վարչության նախագահի տեղակալ: 1961—1965 թթ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում, ապա տեղափոխվել պատմության ինստիտուտ, որտեղ աշխատում է առաջօրե որպես ավագ գիտաշխատող: 1965 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

Հասարակական ակտիվ աշխատանքի համար Մ. Ա. Բաբլոյանը արժանացել է Խաղաղության պաշտպանության սովետական կոմիտեի (1959) և պատերազմի վետերանների

* Տե՛ս Հավելված, № 29:

սովետական կոմիտեի (1980) պատվոգրերին, պարգևատրվել «Աշխատանքի վետերան» և մի շարք մեդալներով:

Հայրենական մեծ պատերազմում ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ լուրջ առաջնություն ցուցաբերող հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԲԱԳՐԱԶՅԱՆ ՄԱԿԱՐ ԿԱՐԱՊԵՏԻ

Ծնվել է 1907 թ. հունվարի 10-ին, Կարսի մարզի Կողբ գյուղում: 1918 թ. գաղթել է Ներսիս, մինչև 1929 թ. զբաղվել բաժնեկցությամբ, եղել սևագործ բանվոր: 1929 թ. զորակոչվել է կարմիր բանակ, 1931—1935 թթ. սովորել Անդրկովկասյան հետախույզական դպրոցում, որն ավարտելուց հետո հրամանատարական աստիճանի պաշտոններ է վարել տարբեր զբաղմունքներում: 1939—

1940 թթ. մասնակցել է սովետաֆիննական պատերազմին, ապա՝ Հայրենական մեծ պատերազմին, վիրավորվել մարտերում, պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով, «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ լուրջ հաղթանակի համար» մեդալով և շնորհակալագրերով: 1946 թ. զորացրվել է և մինչև 1951 թ. աշխատել որպես բանվոր, 1952—1972 թթ. Քանաքեռի ալյումինի գործարանում՝ հրշեջ դասակի հրամանատար: 1974 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ քնդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտի փորձնական գործարանում որպես բանվոր:

Հետպատերազմյան տարիներին պարգևատրվել է «Աշխատանքային արիության համար» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ծնվել է 1923 թ. փետրվարի 23-ին, Ստեփանավան քաղաքում: Կարմիր բանակ է մեկնել 1941 թ. հունիսի 23-ին, տեղի միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո: Ծառայել է 462-րդ առանձին հետախուզական, 107-րդ կապի առանձին վաշտերում, 55-րդ հրաձգային դիվիզիայի 270-րդ հրաձգային գնդում որպես շարքային հետախույզ, ջոկի, դասակի, վաշտի հրամանատար:

Մասնակցել է Կովկասի ճակատամարտին, Դոնի Ռոստովի, Տազանոդի, Պոլտավայի, Խարկովի, Կիևի, ժիտոմիրի, Նովոդերադ-Վոլինսկի, Շևպետովկայի, Ռովնոյի, Լուցկի ազատագրմանը, Բելոլինի գրավման և Պրագայի մարտական գործողությանը: Մարտերում ցուցաբերած սխրանքների համար պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով, «Արիության համար» երկու և մի շարք այլ մեդալներով ու շնորհակալագրերով:

Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթական ավարտից հետո զորացրվել է բանակից և, վերադառնալով Հայաստան, աշխատել ՀՍՍՀ ԳԱ ընդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտում, ուր աշխատում է մինչև օրս:

ՍՄԿԿ անդամ է 1957 թվականից: Պարգևատրվել է նաև մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Մնվել է 1921 թ. հունիսի 22-ին, Բաքվում: 1940 թ. ավարտել է տեղի №4 միջնակարգ դըպրոցը և կամավոր մեկնել բանակ: Մինչև 1943 թ. սովորել է ռազմական թարգմանիչների դպրոցում, Մոսկվայի արևելագիտության և օտար լեզուների ռազմական ինստիտուտներում, ապա ծառայության ուղարկվել Իրանում գտնվող սովետական զորամասերը: 1943 թ. նոյեմբերի 28-ից

մինչև դեկտեմբերի 1-ը Թեհրանում տեղի է ունեցել ՍՍՀՄ, Մեծ Բրիտանիայի և ԱՄՆ-ի ղեկավարների կոնֆերանսը: Պարսկերենին հմուտ գիտակ ավագ-լեյտենանտ Բալայանն այդ օրերին կատարել է կոնֆերանսի նախապատրաստման և անցկացման հետ կապված մի շարք պատասխանատու հանձնարարություններ: Շարունակել է ծառայությունը Իրանում, կատարել հրամանատարության հատուկ առաջադրանքներ, հիմնական նպատակը եղել է Պարսկաստանում ֆաշիստական գործակալների մերկացումն ու գերմանական հետախույզության պլանների վիժեցումը: Այդ օրերին Բալայանը հաճախ է վտանգի ենթարկել կյանքը՝ ֆաշիստական զինվորականների դեմ մղված պայքարում և հաջողությամբ կատարել հրամանատարության առաջադրանքները Պարսից ծոցի շերտերում: Պատերազմի հաղթական ավարտից հետո Բալայանը շարունակել է զինվորական ծառայությունը Անդրկովկասյան զինվորական օկրուգի շտաբում, կատարել ռազմական խորհրդի մի շարք հատուկ առաջադրանքներ, միաժամանակ 1950 թ. էքստեռն ավարտել Թբիլիսիի պետական համալսարանի արևելագիտության ֆակուլտետի միջազգային հարաբերությունների բաժինը: Նույն թվականին մայրիկ կոչումով զորացրվել է և որպես պարսկերեն լեզվի դասախոս աշխատել

Թբիլիսիի պետական համալսարանում: 1959 թ. փոխադրվել է Երևան և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ արևելագիտության սեկտորում որպես ավագ գիտաշխատող, 1964 թ. պաշտպանել դիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1967—1977 թթ. աշխատել է Երևանի պետական համալսարանում որպես ռազմական ամբիոնի դասախոս, արաբական և թուրքական բանասիրության ամբիոնի վարիչ, հինգ տարի՝ արևելագիտության ֆակուլտետի ղեկան: 1978 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի հայ-ռուսական հարաբերությունների բաժնում որպես ավագ գիտաշխատող: 1985 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:

Բալայանը հեղինակ է շուրջ 50 գիտական աշխատությունների, որոնք հիմնականում նվիրված են Արևելյան Հայաստանի Ռուսաստանին միացման, ռուս-պարսկական պատերազմների դիվանագիտական պատմության, XIX դարի առաջին կեսի Իրանի միջազգային հարաբերությունների, Ա. Ս. Գրիբոյեդովի դիվանագիտական գործունեության, Իրանում ազգային-ազատագրական շարժումների, երկրի հարավի էթնիկական պրոցեսների և մի շարք ալլ հարցերի լուսաբանմանը:

Բ. Պ. Բալայանը ՍՄԿԿ անդամ է 1950 թ. փետրվարից: Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի երեսուն տարին», «Աշխատանքի վետերան» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1908 թ. մայիսի 10-ին, Երևանում: Միջնակարգ էրթուլթյունը ստացել է Խ. Աբովյանի անվան միջնակարգ դպրոցում: 1931 թ. ավարտել է Երևանի պետական համալսարանը, աշխատանքի անցել Անդրկովկասի հայկական երկրաբանական բաժանմունքում: 1932—1933 թթ. ծառայել է կարմիր բանակում: Զորացրվելուց հետո՝ 1934—1936 թթ. աշխատել է Ալավեր-

դու լեռնային կոմբինատում որպես հետախուզական շրջանի վարիչ, իսկ 1936—1937 թթ.՝ Սևան-Հրազդան նորմատիվ կայանում որպես ինժեներ: 1938—1939 թթ. Բաղդասարյանը Երբաղսովետի «Ինժստրոյ» տրեստի ինժեներ էր, իսկ 1939—1941 թթ. ՍՍՀՄ գիտությունների ակադեմիայի Հայկական մասնաճյուղի երկրաբանական ինստիտուտի ասպիրանտ: 1942 թ. փետրվարին զորակոչվել է և 47-րդ բանակի 158-րդ հատուկ մոտորահրաձգային գումարտակում որպես դասակի, վաշտի հրամանատար մասնակցել Կերչի ծանր մարտերին, սպա Հյուսիսային Կովկասի ազատագրմանը: 1943 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Նույն թվականին ծանր վիրավորվել է և որպես 2-րդ կարգի հաշմանդամ զորացրվել: Այնուհետև վերադարձել է Երևան և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանական ինստիտուտում, ուր աշխատում է առայսօր: 1951 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և ստացել երկրաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Վարել է ավագ գիտաշխատողի, ինստիտուտի գիտական քարտուղարի, պետրոգրաֆիայի և հանքաբանության լաբորատորիայի վարիչի պաշտոնները: Այժմ միջուկային գեոխրոնոլոգիայի և իզոտոպային հետազոտությունների լաբորատորիայի վարիչն է:

Հեղինակ է ավելի քան 160 գիտական աշխատությունների, որոնցից 30-ը հրատարակվել են անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն, ռումիներեն, չեխերեն և սլովակերեն: Մասնակցել է Արզականում՝ ղոլոմիտների և Աղվերանում՝ մարմարի խոշոր հանքավայրերի, Փամբակի լեռներում՝ նեֆելինային սիենիտների հսկայական պաշարների, Մարմարիկ գետի ավազանում՝ հանքային ջրերի նոր աղբյուրների հայտնաբերմանը:

Պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով, «Աշխատանքային արիության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 20 տարին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 50 տարին», մի շարք այլ մեդալներով, ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության «Վաստակագրով» և բազմաթիվ շնորհակալագրերով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հորելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1915 թ. հունիսի 29-ին, Լեոնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի Շուշի քաղաքում:

Պատերազմի սկզբին աշխատել է «Հայհիդրոնախագիծ» ինստիտուտում և միաժամանակ սովորել Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ասպիրանտուրայում: 1941 թ. հուլիսին զորակոչվել է բանակ: Հրամանատարական կազմի կատարելագործման ինժեներա-

կան կարճատև դասընթացներն ավարտելուց հետո 1941 թ. հոկտեմբերին, ավագ-տեխնիկ լեյտենանտի կոչումով ծառայության է ուղարկվել Մոսկվայի մոտերքում կազմավորվող սակրավոր զորամասերից մեկը:

1941—1945 թթ. մասնակցել է ռազմական գործողություններին՝ Արևմտյան, Կենտրոնական և Բելոռուսական ռազմաճակատների սակրավոր զորամասերի շարքերում որպես ինժեներ-ֆորտիֆիկատոր, ապա՝ գումարտակի և ինժեներասակրավորական միավոր ջոկատի հրամանատար: 1943-ի օգոստոսին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Պատերազմից հետո ծառայել է Բելոլինում՝ Գերմանիայում սովետական զորքերի կազմում, որտեղից զորացրվել է 1946 թ.՝ ինժեներ-փոխգնդապետի կոչումով: Ռազմաճակատում ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին* աստիճանի երկու, Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի և Կարմիր աստղի շքանշաններով, «Մարտական ծառայությունների համար», «Վարչավայի ազատագրման համար», «Բեռլինի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած

* Տե՛ս Հավելված, № 33:

Հաղթանակի համար» մեղալիներով և հինգ շնորհակալագրերով: Պարգևատրվել է նաև Լեհական ժողովրդական հանրապետության «Քաջերի խաչ» շքանշանով: Բանակից զորացրվելուց հետո ավարտել է ասպիրանտուրան, 1948 թ. պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա և ստացել տեխնիկական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Դասավանդել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում: 1948 թ. վերադաս օրգանների որոշմամբ ուղարկվել է սահմանապահ զորամասեր, որտեղից 1952 թ. զորացրվել և նշանակվել է հանրապետության ջրային տնտեսության մինիստրի տեղակալ, մեկ տարի հետո՝ մինիստր: Այդ պաշտոնում անընդմեջ աշխատել է մինչև 1978 թվականը, իսկ հետո տեղափոխվել ՀՍՍՀ ԳԱ համակարգ, որտեղ աշխատում է մինչև այժմ՝ կենսոլորտի պրոբլեմների գիտական խորհրդի նախագահի պաշտոնում:

1972 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա և ստացել տեխնիկական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:

Աշխատանքի վետերան է, ունի հանրապետության վաստակավոր իռիգատորի կոչում:

Պատերազմից հետո պարգևատրվել է Լենինի, Հոկտեմբերյան հեղափոխության և Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշաններով, 7 մեդալներով և ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրերով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Շնվել է 1918 թ. հունիսի 7-ին, Հայկական ՍՍՀ Գորիսի շրջանի Շինուհայր գյուղում: 1937—1941 թթ. սովորել և աշխատել է Երևանի հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը: 1931 թ. ընդունվել է Լենինյան էոմերիտմիության, իսկ 1940-ին՝ կոմունիստական կուսակցության շարքերը: Մեծ Հայրենականի առաջին ամիս-

ներից մինչև 1944 թ. մայիսը ծառայել է սովետական բանակում, սկզբում Հայկական 408-րդ հրաձգային դիվիզիայում իբրև շարքային, հրանոթի նշանառու, իսկ հետո՝ Հայկական հրաձգային դիվիզիայում՝ վաշտի քաղղեկ, գնդի ԼԿՆՄ կոմիտեի քարտուղար: Խ. Բարսեղյանը 1942—1944 թթ. ռազմաճակատում արիարար կռվել է գերմանաֆաշիստական զավթիչների դեմ, և՛ գրչով և՛ զենքով մարտնչել է հանուն Կովկասի պաշտպանության, ակտիվ մասնակցություն է ունեցել Գրոզնու մատուցներում, Թերեքի ափերին, Հյուսիսային Կովկասում, Ստավրոպոլի և Կրասնոդարի երկրամասերում, հատկապես Թամանյան թերակղզում ծավալված ահեղ մարտերին, Ղրիմի՝ Կերչի աղատագրմանը: Թամանյան թերակղզու աղատագրման համար մղված մարտերում ցուցաբերած խիզախության համար պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների համար» մեդալով*, իսկ Կերչի աղատագրմանը՝ Կարմիր աստղի շքանշանով: Խ. Հ. Բարսեղյանը հետագայում պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի երկրորդ աստիճանի, Ժողովուրդների բարեկամության շքանշաններով, մարտական և հոբելյանական տասներեք մեդալով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության հինգ պատվո-

* Տե՛ս Հավելված, № 5:

գրով, ակադեմիկոս Վավիլովի անվան մեդալով, Ստ. Շա-
հումյանի անվան մրցանակով, ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության
գովասանագրեբով: Նա Հայկական ՍՍՀ կուլտուրայի վաստա-
կավոր գործիչ է:

Մեծ հայրենականի տարիների մայրը Խ. Հ. Բարսեղյանի
գործունեությունը արտացոլված է ռադմաճակատային և
թիկունքի մամուլում հրապարակված նրա հարցուրավոր հոդ-
վածներում, «Կրակների միջով» (1982) և «Այսպես ապրե-
ցին...» (1985) գրքերում: Նա միշտ էլ եղել է առաջին հծում,
ագիտացիոն-պրոպագանդիստական աշխատանք էատարել
չինվորների շրջանում, նրանց ոգեշնչել սովետական հայրե-
նասիրություն և ինտերնացիոնալիզմի ոգով, իր անձնական
օրինակով համակել ընկերներին: Նա մարտական սխրանքներ
է կատարել 1943 թ. փետրվարին Պոդլի (Կրասնոդարի երկ-
րամաս) համար մղված ծանր ու դաժան կռիվներում: Ռադ-
մաճակատային «Վալերյոզ» թերթը 1943 թ. փետրվարի 18-ին
«Խիզախություն» խորագրով հոդվածում գրել է. «Օղբ դրդում
է հրանոթային կրակոցների որոտից, գնդացրային կրակա-
հերթերի տկտկոցից և գլուղում դեռ ու դեն սլացող մի քանի
տասնյակ ֆաշիստական տանկերի թրթուրների զնգզնգոցից,
բայց Խիկար Բարսեղյանը հեծվարին այդ ոլորտի մեջ իրեն
ամուր էր պահում և պահպանում էր մտքի պայծառությունը...
Նա ուներ միայն վստահելի ստուգված ավտոմատ, մի քանի
հատ էլ պահեստի փամփշտակալ: Ռադմիկը պառկած էր
մի խրճիթի մոտ գտնվող փոքր փոսի մեջ և կրակում էր թըշ-
նամու մեքենաների վրա... Մի ժամից ավել տեկց այդ ան-
հավասար մարտը: Բայց Խիկար Բարսեղյանը հաղթող դուրս
եկավ: Տանկերը վերջիվերջո հեռացան... նրա կամքը, կայու-
նությունը հաղթեցին ֆաշիստական զրահը, գնդացիներն
ու թնդանոթները»:

Խ. Բարսեղյանը մեծ հեղինակություն է վայելել Հայկա-
կան Թամանյան դիվիզիայի հրամանատարների, քաղ-
աշխատողների և չինվորների շրջանում: Դիվիզիայի հրամա-
նատար, լեգենդար գեներալ Նվեր Սաֆարյանը գրվատելով
Խ. Բարսեղյանի Հայրենիքին մատուցած ծառայությունները

գրել է. «Նա և՛ ճանաչված քաղաշխատող էր, կոմերիտական-ներին դաստիարակ, և՛ ժողովրդատ-պատմաբան: Առաջավոր գծում, ղինվորների մոտ, հարձակողական մարտերում միշտ նույն համեստ, նվիրված, խոհուն և խիզախ ռազմիկն էր, մարտական ընկերների սերն ու համակրանքը վայելող»:

ՍՍՀՄ պաշտպանության մինիստրության կենտրոնական արխիվում պահվող փաստաթղթերից մեկում և. Բարսեղյանի մասին գրված է. «Թշնամու տեղատարափ կրակի տակ անցել է խրամատից խրամատ, ղինվորների հետ զրույցներ անցկացրել, ոգևորել նրանց, հարձակողական մարտերի տարել. Նովոռոսիյսկի համար մղված մարտերում ակտիվորեն մասնակցել է Սախարնայա Գոլովկա բարձունքի և Դոլգայա լեռան պաշտպանության ճեղքմանը, հարձակվող ստորաբաժանումների հետ միասին առաջինն է մտել Վերխնե Բականսկի շրջանային կենտրոնը և երկաթուղային կայարանը: Այստեղ նա կազմակերպել է 39 վիրավորների էվակուացիան: Նա մարտերի ընթացքում կոմերիտմիության շարքերն է ընդունել 560 ռազմիկ... կուսակցական կազմակերպությանը օգնել է հաջողությամբ կատարելու գնդի առջև դրված մարտական խնդիրները»:

Զորացրվելով, և. Բարսեղյանը ավելի քան 40 տարի է, ինչ հմտորեն լուսաբանում է մեծ Հայրենականի պատմությանը, ռազմահայրենասիրական գործունեություն ծավալում:

Մեծ Հայրենականի հաղթական ավարտից հետո և. Բարսեղյանը տարբեր ժամանակներում աշխատել է «Սովետական Հայաստան» թերթի կուսակցական կյանք բաժնի վարիչ, խմբագրի տեղակալ, Լենինականի քաղաքային և օկրուգային «Բանվոր» թերթի խմբագիր, եղել է Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի մամուլի, հրատարակչությունների և ռադիոյի բեկտորի վարիչ, ՍՄԿԿ Կենտկոմին առընթեր մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի Հայկական մասնաճյուղի՝ Հայաստանի կոմկուսի պատմության ինստիտուտի և «Հայաստան» հրատարակչության դիրեկտոր, ՀՍՀ ԳԱ հասարակական գիտությունների գիտական ինֆորմացիայի կենտրոնի դիրեկտոր: 1984 թ. հուլիսից և. Բարսեղյանն աշխատում է որպես ՀՍՀ

ԳԱ հրատարակչության դիրեկտոր: Նա միաժամանակ ՀՍՍՀ ԳԱ աղագային պրոցեսների ուսումնասիրման գիտական խորհրդի նախագահն է:

Նա 50 արժեքավոր գրքերի ու մենագրությունների, ավելի քան 400 գիտական հոդվածների և ուսումնասիրությունների հեղինակ է: Նա գերազանցապես մշակում է նոր, տակավին քիչ ուսումնասիրված պրոբլեմներ, որոնք լուսաբանվում են մարքս-լենինյան գիտական մեթոդի, գիտության մեջ լենինյան սկզբունքների հիման վրա:

Նրա գլխավոր աշխատություններն են՝ «Մարքսիզմի տարածումը Հայաստանում» երկհատոր, «Հայաստանում մարքսիզմ-լենինիզմի տարածման պատմություն» (երկու գրքով), «Վ. Ի. Լենինը և Անդրկովկասյան բոլշևիկյան կադմակերպությունների ձևավորումը», «Հայաստանի կոմունիստական կուսակցության կազմավորումը», «Ստեփան Շահումյան», «Կարմիր պանթեոնից» և այլն:

Խ. Հ. Բարսեղյանի աշխատություններում նշանակալի արժեք ունեն «Բոլշևիկյան հայ պարբերական մամուլի պատմություն» (հրատարակվել է հայերեն և ռուսերեն), «Բոլշևիկյան հայ պարբերական մամուլի բիրլիոգրաֆիա» և այլն:

1947 թ. բուհերում դասավանդում է ՍՄԿԿ պատմություն, սովետական պարբերական մամուլի տեսություն ու պրակտիկա, բոլշևիկյան մամուլի պատմություն, հասարակական-քաղաքական գրականության մատենագրության հիմունքներ:

Խ. Հ. Բարսեղյանը ստեղծել է մի շարք աշխատություններ, որոնք մտել են հայկական լենինապատման մեջ. «Ստեփան Շահումյան», «Լենինի հետ», «Հայկական լենինապատմում» և այլն: Երևանում, Մոսկվայում և Կիևում հրատարակված աշխատություններում հեղինակը բացահայտում է Վ. Ի. Լենինի կապերը հայ հեղափոխական գործիչների և կոմունիստների հետ, Վ. Ի. Լենինի դերը հայ ժողովրդի ազատագրման գործում, Հայաստանում մարքսիզմ-լենինիզմի տարածման և հաղթանակի պատմական հոլովույթը: Խ. Բարսեղյանը շահումյանագիտության հիմնադիրներից է, Ստեփան

Շահումյանի անվան մրցանակի առաջին դափնեկիրը: Նա բազմիցս ընտրվել է ՀԿԿ Երևանի քաղաքային և օկրուգային, Մյասնիկյանի շրջանային և Լենինականի քաղաքային կոմիտեների անդամ, եղել է Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի անդամ, Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի, ժողովրդական դեպուտատների քաղաքային և շրջանային սովետների ղեկուտատ: Նա մի շարք գիտական-ուսումնական հաստատությունների գիտական խորհուրդների անդամ է, Հայկական ՍՍՀ «Գիտելիք» ընկերության վարչության նախագահի տեղակալը:

ԲԵԳԻՅԱՆ ԱՐՄԵՆԱԿ ԶՈՒԼՖԻԳԱՐԻ

Ծնվել է 1910 թ. դեկտեմբերի 26-ին, Պարագա գյուղում (այժմ՝ Նախիջևանի ԽՍՀ Օրդուբադի շրջան): 1924 թ. ընդունվել է Կամերիտմիության, իսկ 1929 թ. կոմունիստական կուսակցության շարքերը: 1934 թ. ավարտել է Մոսկվայի սովետական շինարարության և իրավունքի, 1938 թ. Կարմիր պրոֆեսուրայի ինստիտուտները: Երբ սկսվեց Հայրենական մեծ

պատերազմը, նա Պոլոժիեի գերմանացիների ԽՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության բարտուղարն էր: 1941 թ. զորակոչվել է բանակ: Սկզբում եղել է Կարելյան ռազմաճակատի 14-րդ առանձին բանակի 83-րդ հրաձգային դիվիզիայի քաղբաժնի, ապա Բելոռուսական 2-րդ ռազմաճակատի 19-րդ բանակի 27-րդ հրաձգային դիվիզիայի քաղբաժնի ավագ հրահանգիչ: Մարտերում ցուցաբերած սխրանքների համար Լապիտան Բեգիյանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի երկրորդ աստիճանի և Կարմիր աստղի* շքա-

* Տե՛ս Հավելված № 20:

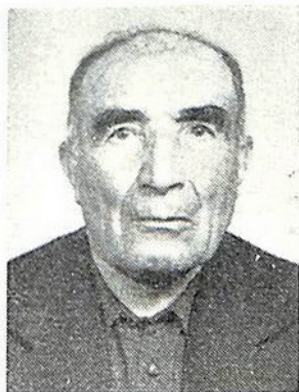
նշաններով, մի շարք մեղալններով: Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթական ավարտից հետո ղորացրվել է Բանակից: 1946—1958 թթ. աշխատել է Նրեանի ուսական մանկավարժական ինստիտուտում, իսկ 1959 թ. առ այսօր ՀՍՍՀ Գեղի խոփայության և իրավունքի ինստիտուտում ոչպես բաժնի վարիչ: 1965 թ. նրան շնորհվել է իրավաբանական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: Հեղինակ է լրավագիտական 19 գրքերի ու գրքույկների, 100-ից ավելի հոդվածների:

Հետպատերազմյան տարիներին պարգևատրվել է հորեկյանական մի շարք մեղալններով, զանազան պատվոգրերով և շնորհակալագրերով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեղալնով:

ԳԱԼՍՏՅԱՆ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԱՐԱՊԵՏԻ

Ծնվել է 1906 թ. հոկտեմբերի 7-ին, Անիի շրջանի Սառնաղբյուր գյուղում: 1923 թ. սկսել է աշխատանքային գործունեությունը, եղել բատրակ: 1929 թ. ընդունվել է կոմերիտմիության շաքերը, ակտիվորեն մասնակցել կոլեկտիվացմանը: Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին օրերին ղորակռվել է կարմիր բանակ, մարտնչել Բելոռուսիայում: 1942 թ. ընկել է շրջապատման մեջ, բայց խուսափել գերությունից և միացել պարտիզաններին, աչքի ընկել Դեղովիչ կայարանի կամրջի

պաշկեցման ժամանակ: 1943 թ. մարտնչել է Լենինգրադի պաշտպանների շարքերում, ծանր վիրավորվել: Բուժվելուց հետո ծառայությունը շարունակել է Լենինգրադում, մինչև 1945 թ. նոյեմբերը: Զորացրվելուց հետո վերադարձել է հայրենի գյուղ և մինչև 1970 թ. աշխատել աշխտեղ: 1970 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտում որպես բանվոր:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով, «Լենինգրադի պաշտպանություն համար», «Արիություն համար» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով ու շնորհակալագրերով:

ԳՅՈՒՆՆԱԶԱՐՅԱՆ ԽԱԺԱԿ ՄԵՍՐՈՊԻ

Ծնվել է 1918 թ. օգոստոսի 11-ին, Նրեանում: 1936 թ. ավարտել է Խ. Աբովյանի անվան միջնակարգ դպրոցը և նույն տարում ընդունվել Նրեանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետ:

1941 թ. հունիսին ավարտել է համալսարանը և զորակոչվել բանակ: Մինչև զեկտեմբեր ամիսը եղել է Թբիլիսիի հրետանային ուսումնարանի

կուրսանտ, ավարտելուց հետո, լեյտենանտի կոչումով մեկնել է ռազմաճակատ: 1942 թ. հունվարից մինչև մայիս Ղրիմի ռազմաճակատի 51-րդ բանակի 271-րդ հրաձգային դիվիզիայի 850-րդ հրետանային գնդի կազմում, իբրև հրետանային կրակի ղեկավարման դասակի հրամանատար մասնակցել է Կերչի թերակղզում ծավալված ծանր ու դժան մարտերին: Նրբ մայիսի 14—20-ը ռազմաճակատի դորքերը կազմակերպված թողնում են Կերչը և էվակուացվում Թաման թերակղզի,

լեյտենանտ Գյուլնազարյանի հրետանավորները դիպուկ կրակով ապահովում են նրանց հետքաշումը: Ավելի քան 120 հազար զինվորների ու սպաների, այդ թվում 23 հազար վիրավորների հաջողվում է անվնաս հասնել Թաման: Սակայն խիզախ հրետանավորին դա չհաջողվեց, որովհետև մայիսի 19-ին կոնտուզիա ստանալով, ընկավ թշնամու ձեռքը: Նա ծանր օրեր ապրեց սովետական գերի սպաների՝ Ռումինիայի համակենտրոնացման ճամբարներում: Սակայն գրող-մարտիկը չընկճվեց հոգով և գրեց մի շարք բանաստեղծություններ, որոնք արտահայտում էին սովետական մարդկանց անսահման հայրենասիրությունը, անընկճելի հավատը, թշնամու հանդեպ տածած ատելությունն ու հայրենիքի կարոտը: Այդ բանաստեղծությունները հենց ճամբարներում թարգմանվել են ռուսերեն ու Սովետական Միության ժողովուրդների այլ լեզուներով և բերնեբերան տարածվելով ոգեշնչել գերի սպաներին, օգնել նրանց մաքառելու և տոկալու: Փախուստի անհաջող փորձից հետո Գյուլնազարյանը կորցրել էր ճամբարում գրած գրքի ձեռագիրը: Սակայն պատահամբ այն փրկվել է ոչնչացումից ու հանձնվել ռումինահայ հայրենասերներին: Տարիներ անց գիրքը վերադարձրել են հեղինակին, որը այն հրատարակել է 1985 թ.՝ «Գիրք անակնկալ» խորագրով:

1944 թ. օգոստոսի 23-ին Գյուլնազարյանը աղատվել է գերությունից և միացել գործող բանակին: Ուկրաինական 3-րդ ռազմաճակատի 37-րդ պահեստի սպայական գնդի կազմում 1944 թ. գեկտեմբեր—1945 թ. հունվար ամիսներին մասնակցել է Բուդապեշտի գրավման մարտերին: Հունվարի 18-ին փողոցային մարտերից մեկի ժամանակ վիրավորվել է և տեղափոխվել Բրաշով քաղաքի զինվորական հոսպիտալ: Ապաքինվելուց հետո, 1945 թ. ապրիլին կրկին մեկնել է գործող բանակ և մարտնչել Զխտսլովակիայում՝ Ուկրաինական 2-րդ ռազմաճակատի 11-րդ առանձին բրիգադի 565-րդ հակատանկային հրետանային կործանիչ գնդի կազմում որպես հրետանային դասակի հրամանատար: 1945 թ. մայիսի վերջերին տեղափոխվել է Ուկրաինական ՄՍՀ Կիևի մարզի Ուման քաղաքը, որտեղ ծառայել է նույն գնդում, միաժամանակ կա-

տարել քաղաքի ղինվորական պարետի օգնականի պարտականությունը: 1946 թ. հունվարին զորացրվել է, վերադարձել Երևան և ընդունվել ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականություն ինստիտուտի ասպիրանտուրան: 1950 թ. «Հայրենական պատերազմի արտացոլումը սովետահայ արձակույթում» թեմատով պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Նույն թվականից աշխատել է գրականության ինստիտուտում նախ որպես կրտսեր, իսկ 1960 թ.՝ ավագ դիտական աշխատող: 1957 թ. Գյուլնազարյանը ընդունվել է ՍՍՀՄ գրողների միության անդամ, իսկ 1962 թ. սեպտեմբերին՝ ՍՄԿԿ շարքերը: 1972 թ. «Հայ քննադատական միտքը 1920-ական թվականներին» մեկնագրության համար նրան շնորհվել է բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:

Գրող-գրադանագետը հեղինակ է ավելի քան 30 գրքերի, որոնցից մի քանիսը թարգմանվել և լույս են տեսել ուսերեն, ուկրաիներեն, էստոներեն, մոլդավերեն, տաջիկերեն, վրացերեն, ղաղախերեն, լատիշերեն, լիտվերեն: Նրա մի շարք պատմվածքներն ու բանաստեղծությունները հրատարակվել են նաև օտար լեզուներով: Երկար տարիներ ղկավարել է Հայաստանի գրողների միության մանկական գրականություն սեկցիան: 1972 թ. մանկապատանեկան ստեղծագործությունների համար Գյուլնազարյանին շնորհվել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակ: 1978 թ. պարգևատրվել է ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով:

Անվանի գրող-գրականագետ-մարտիկի կուրծքը ղարդարում են Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի, «Պատվո նշան» շքանշանները, «Մարտական ծառայությունների համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի քսան տարին», «Սովետական բանակի և նավատորմի 30 տարին», «Սովետական ղինված ուժերի 40 տարին», «ՍՍՀՄ ղինված ուժերի 50 տարին» և մի շարք այլ մեդալներ:

Ծնվել է 1916 թ. մայիսի 1-ին, Կարսում: 1920 թ. բնակեցվել է հաստատել Ալեքսանդրապոլում (այժմ՝ Լենինական): Սովորել է տեղի հանրակրթական դպրոցում և նկարչական ստուդիայում: 1930 թ. տեղափոխվել է Երևան, ընդունվել նկարչական տեխնիկում, որն ավարտելուց հետո՝ 1932—1936 թթ. աշխատել Հայկինոյում որպես նկարիչ: 1936 թ. ղորակոչվել է կարմիր բանակ և մինչև 1938 թ. աշխատել որպես քարտեզագիր: Բանակից ղորացրվելուց հետո ընդունվել է Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետ: 1941 թ. հունիսի 23-ին Հ. Ն. Գործակալյանը ղորակոչվել է բանակ: Նա Հայկական 408-րդ հրաձգային դիվիզիայի շարքերում Տուալսեի և Գելենջիկի շրջաններում մարտնչել է թշնամու դեմ: 1942 թ. վերջերին ծառայությունը շարունակել Հայկական Թամանյան հրաձգային դիվիզիայում, աչքի ընկել Հյուսիսային Կովկասում տեղի ունեցած մարտական գործողությունների ժամանակ, մասնակցել Թաման թերակղզու ազատագրմանը, Կերչի հերոսամարտերին: Վերափոխվել է և փոխադրվել հոսպիտալ, սակայն ապաքինվելուց հետո ծառայությունը շարունակել այլ ղորամասում որպես քարտեզագիր: 1945 թ. դեկտեմբերի վերջերին սերժանտ Գործակալյանը ղորացրվել է և վերադարձել Երևան: 1946—1948 թթ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ տնտեսագիտության սեկտորում որպես քարտեզագիր: 1948—1958 թթ. նույն մասնագիտությամբ աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում: 1958—1976 թթ. ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում եղել է ինժեներ-քարտեզագիր, իսկ

1976 թ. մինչև այսօր աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչությանում որպես գլխավոր նկարիչ:

Մեծ է Հ. Ն. Գործակալյանի ներդրումը հայ տպագրական գործի և քարտեզագրության զարգացման բնագավառում: Նրա ստեղծած քարտեզագրական տառատեսակի 14 դասնի-տուրները հայկական քարտեզագրության մեջ գործնական կարևոր նշանակություն ունեն և արդեն հաջողությամբ կիրառվում են հայ արդի պոլիգրաֆտեխնիկայում՝ հարստացնելով հայկական տպագրական կուլտուրան: Հ. Ն. Գործակալյանը քարտեզագրական նորաստեղծ տառատեսակներով կազմել, ձևավորել, դժագրել և տպագրության է հանձնել Սովետական Հայաստանի և հարևան երկրների տարբեր ժամանակաշրջաններին վերաբերող բազմաթիվ քարտեզներ, ձևավորել է տարբեր լեզուներով հարյուրավոր գրքեր, դիպլոմներ, ուղերձներ, ոսկկամներ և այլ աշխատություններ, որոնց ղգալի մասը արժանացել է մրցանակների: Հիշատակության են արժանի «Հայկական ՍՍՀ ատլասի», Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի, Ս. Տ. Երևմյանի «Հայաստանն ըստ աշխարհացույցի» աշխատությունների համար պատրաստած 8 քարտեզագրական տառատեսակները, 1973 թ. հրատարակված «Հայկական տառատեսակներ» աշխատությունը:

Հ. Ն. Գործակալյանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով, «Մարտական ծառայությունների համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», 7 այլ մեդալներով, զանազան պատվոգրերով և շնորհակալագրերով:

Ծնվել է 1913 թ. մարտի 28-ին, Առաջածոր գյուղում (այժմ՝ Լեռնային Ղարաբաղի Մարդակերտի շրջանում): 1929 թ. ավարտել է գյուղի ոչ լրիվ միջնակարգ դպրոցը, իսկ 1931 թ. Շուշիի մանկավարժական տեխնիկումը: Մինչև 1937 թ. աշխատել է Առաջածոր գյուղի միջնակարգ դպրոցում որպես ուսուցիչ, ուսմասվար, ապա՝ դիրեկտոր: 1937 թ. ընդունվել և 1941 թ.

գերազանց առաջադիմությամբ ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը: 1942 թ. ընդունվել է համալսարանի ասպիրանտուրան՝ ժամանակակից հայոց լեզվի մասնագիտությամբ: Նույն թվականին էորակոչվել է կարմիր բանակ և Հյուսիս-Կովկասյան ռազմաճակատի 320-րդ հրաձգային դիվիզիայի շարքերում որպես շարքային զինվոր մասնակցել Հյուսիսային Կովկասում տեղի ունեցած մարտերին, աչքի ընկել Օրջոնիկիձե և Մոզդոկ քաղաքների ազատագրման ժամանակ: 1943 թ. հունվարին Մոզդոկի տակ տեղի ունեցած մարտերում ծանր վիրավորվել է, բուժվել հոսպիտալում և մայիսին զորացրվել բանակից: Վերադառնալով Երևան, շարունակել է ուսումը ասպիրանտուրայում, 1945 թ. պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա, ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան և որպես դասախոս աշխատանքի անցել Երևանի պետական համալսարանում: 1958 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում որպես ավագ գիտական աշխատող:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով, «Կովկասի պաշտպանության համար»,

«1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և այլ մեդալներով:

ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ ՊԱՐԳԵՎ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԻ

Ծնվել է 1919 թ. փետրվարի 23-ին, Յալթա քաղաքում: Կարմիր բանակ է զորակոչվել 1939 թ. Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետից: Մասնակցել է 1939—1940 թթ. սովետաֆիննական պատերազմին, գրոհել «Մաներ-հայմի» գիծը: Հայրենական մեծ պատերազմը դիմավորել է Մուդավիայում և մինչև հաղթանակը մարտնչել թշնամու դեմ: Ե-

ղել է ջոկի հրամանատար, վաշտի հրամանատարի տեղակալ, վաշտի հրամանատար, գումարտակի, ապա գնդի կուսկազմակերպիչ: Մարտերին մասնակցել է Հարավարևմտյան, Հարավային, Հյուսիս-Կովկասյան, Բելոռուսական 2-րդ ռազմաճակատներում, պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով, «Արիության համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «Վարչավայրի ազատագրման համար», «Քյոնիգսբերգի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով: Զորացրվել է ավագ լեյտենանտի կոչումով որպես 2-րդ կարգի հաշմանդամ, աշխատել իբրև ավագ ապրանքագետ-տնտեսագետ: 1972 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ընդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտի փորձնական գործարանի մատակարարման բաժնում որպես ավագ ապրանքագետ:

ՍՄԿԿ անդամ է 1942 թ.:

Պարգևատրվել է նաև մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ ԳԱՅԱՆԵ ԳԵՎՈՐԳԻ

Ծնվել է 1924 թ. սեպտեմբերի 10-ին, Օրջոնիկիձե քաղաքում: Միջնակարգ կրթությունն ավարտելուց հետո 1942 թ. նոյեմբերին զորակոչվել է կարմիր բանակ, կրտսեր լեյտենանտի կոչումով մասնակցել մարտերին և պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով, «Կովկասի պաշտպանության համար» և «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի

դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով: Պատերազմից հետո, մինչև 1963 թ. աշխատել է պետական անվտանգության մարմիններում, այնուհետև տեղափոխվել ՀՍՍՀ ԳԱ գեոֆիզիկայի և ինժեներային սեյսմոլոգիայի ինստիտուտ, որտեղ աշխատում է որպես կադրերի բաժնի վարիչ:

ՍՄԿԿ անդամ է 1948 թ.: Պարգևատրվել է նաև «Աշխատանքային արիություն համար», «Անձնուրաց աշխատանքի համար՝ ի նշանավորումն Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի», «Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 30 տարին» և մի շարք այլ մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1920 թ. սեպտեմբերի 14-ին, Երևանում: Ավարտել է էլեկտրամեխանիկական տեխնիկումը, աշխատել մայրաքաղաքի էլեկտրատրեստում որպես բանվոր: 1940 թ. զորակոչվել է կարմիր բանակ և ծառայել կառավարչում՝ 41-րդ ինժեներատեխնիկական բրիգադի 33-րդ էլեկտրատեխնիկական գումարտակում: Հայրենական մեծ պատերազմին մասնակցել է սկզբից:

Նահանգի ծանր օրերին ավագ սերժանտ Գեորգյանի ղապակի սակրավորներն ակնապատել են ճանապարհները և փակուցներ ստեղծել թշնամու տանկերի հարձակման ուղղությամբ: Պաշտպանական մարտերով Գեորգյանը Ռիգայի մոտերքից հասել է մինչև Ստարայա Ռուսսա, մասնակցել հարձակողական գործողություններին, մարտնչել Բելոռուսիայի և Լեհաստանի ազատագրման համար, աչքի ընկել Վարշավայի, Լյուբլինի, Շչեցինի ազատագրման մարտերում: Հրամանատարության առաջադրանքները ժամանակին կատարելու և այդ ընթացքում ցուցաբերած սխրանքների համար խիզախ հայորդին պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի, Կարմիր աստղի*, Փառքի 3-րդ աստիճանի շքանշաններով, «Մարտական ծառայությունների համար», «Լյուբլինի ազատագրման համար» (լեհական) և մի շարք այլ մեդալներով: 1943 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1946-ին զորացրվել է և աշխատանքի անցել Երևանի էլեկտրատրեստի լաբորատորիայում: 1982 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ մեխանիկայի ինստիտուտում որպես բանվոր:

* Տե՛ս Հավելված, № 25:

Ծնվել է 1907 թ. մարտի 28-ին, Ղուլալի գյուղում (այժմ՝ Կարմիր գյուղ, Կամոյի շրջան): 1924 թ. բնտանիքով տեղափոխվել է Կրասնոդար, որտեղ և բատաղել միջնակարգ կրթություն: 1925—1930 թթ. սովորել և ավարտել է Լենինգրադի բժշկական ինստիտուտը, վերագործել Սովետական Հայաստան և շուրջ 5 տարի աշխատել Ալավերդու (այժմ՝ Թումանյան) շրջանում: 1934 թ.

փոխադրվել է Երևան, աշխատել որպես առողջապահության ժողովմատի տեսուչ և քաղաքային 1-ին պոլիկլինիկայի գլխավոր բժշկի տեղակալ: 1935 թ. գործուղվել է Խարլով, 3 տարի սովորել է ասպիրանտուրայում՝ նշանավոր վիրաբույժ Վ. Ն. Շամոլի ղեկավարությամբ: Վերջինս Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին եղել է կարմիր բանակի գլխավոր վիրաբույժի տեղակալը և գլխավոր ներքո վիրաբույժը: Ավարտելուց հետո Ի. Ք. Գևորգյանը վերագործել է Երևան և որպես ասիստենտ աշխատել պրոֆեսորներ Քեչեկի, ապա՝ Շարիմանյանի մոտ, միաժամանակ վիրաբուժության դասընթաց կարգացել բժշկական տեխնիկումում, վարել Երևանի կայազորի զինվորական հոսպիտալի վիրաբուժական բաժնի վարիչի պաշտոնը:

1941 թ. հունիսի 24-ին նա զորակոչվել է կարմիր բանակ և նշանակվել Հայկական 76-րդ Կ. Ն. Վորոշիլովի անվան կարմրադրոշ լեռնահրաձգային դիվիզիայի 150-րդ բժշկասանիտարական գումարտակի բժշկական վաշտի հրամանատար: Սեպտեմբերի վերջերին Պոլտավայի մարտի Չուտովոյի շրջանի Իսկրովկա գյուղի մոտ իր մարտական մերտությունն է ստանում վիրաբույժ Գևորգյանը: Նա փոխարինում է շարքից դուրս եկած բժշկասանիտարական գումարտակի

հրամանատարին, կազմակերպում վիրավորներին բուժօգնություն ցույց տալու գործը: Այնուհետև Իվան Գևորգյանի մարտական ուղին ձգվել է Վոլջանսկ-Խարկով-Հյուսիսային-Դոնեց գետ-Շերիկինո-Բոլշոյե-Տրոիցկոյե-Նիկոլաևկա-Վեսյոլոչե-Դոն գետ-Պետրոպոլիովսկայա-Կլետսկայա-Ստալինգրադ երթուղով, դաժան մարտերի և ծանր փորձությունների միջով:

Ճակատային դժվարին պայմաններում բժշկական անձնակազմի հետ հաճախակի կազմակերպում էր ռաճադաշտային վիրաբուժության վերաբերյալ կոնֆերանսներ, իր փորձը բիրով հաղորդում գործընկերներին, նորեկ բուժաշխատողներին: Ստալինգրադի հերոսամարտերի օրերին բժշկական ծառայության մայոր Գևորգյանը նշանակվել է 21-րդ բանակի (որի մեջ մտնում էր 76-րդ դիվիզիան) առանձին վիրաբուժական խմբի ղեկավար: Գևորգյանի վիրաբուժական խմբի գործունեությունը աչքի ընկավ Դոնի աջ ափին, Կլետսկայա երկաթուղային հանգույցի մոտ ստեղծված հենակետում՝ 1942 թ. հոկտեմբերի 24-ից նոյեմբերի 19-ը ընկած ժամանակամիջոցում: 21-րդ բանակի մի քանի հազար վիրավորների կյանքը, շնորհիվ Գևորգյանի գլխավորած վիրաբուժների ջանքերի, փրկվեց: Հրամանատարությունը անվանի վիրաբույժին պարգևատրեց Կարմիր աստղի շքանշանով*, շնորհեց գվարդիականի կոչում: Դեռևս 1942 թ. փետրվարին 76-րդ դիվիզիայի կուսակցական կազմակերպությունը վիրաբույժ Գևորգյանին ընդունել է ՍՄԿԿ շարքերը որպես անդամ, առանց թեկնածուական ժամկետն անցնելու:

Ստալինգրադյան ճակատամարտի օրերին Գևորգյանն աշխատում էր անձնվիրաբար, հաճախ առանց հանգստի, սառնամանիքի պայմաններում: Ծանր հիվանդությունից ապաքինվելուց հետո նրան նշանակեցին Նրևանի դինվորական հոսպիտալի վիրաբուժական բաժանմունքի պետ, գլխավոր վիրաբույժ և ռազմաբժշկական հանձնաժողովի նախագահ: Ի. Ք. Գևորգյանը միաժամանակ Նրևանի բժշկական ինստիտուտի ուսանողների համար կարգում էր ռազմադաշտային

* Տե՛ս Հավելված, № 4:

վիրաբուժության դասընթաց: 1946 թ. սեպտեմբերին բժշկական ծառայության գվարդիայի փոխգնդապետ Գևորգյանը զորացրվել է և մշտական աշխատանքի անցել Նրևանի բժշկական ինստիտուտում: 1952 թ. հաջողությամբ պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա և ստացել բժշկական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1953 թ. մարտին նրան շնորհվել է պրոֆեսորի, իսկ 1961 թ.՝ ՀՍՍՀ գիտությունների վաստակավոր գործչի կոչում: 1962 թ. ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ: 1954 թ. Ի. Ք. Գևորգյանը վարել է Նրևանի բժշկական ինստիտուտի ընդհանուր և հոսպիտալային վիրաբուժության ամբիոնի գոցենտի, պրոֆեսորի, ապա՝ ամբիոնի վարիչի պաշտոնները: 1954—1956 թթ. եղել է ինստիտուտի ուսումնական և գիտական գծով պրոռեկտոր, 1959—1964 թթ. ՀՍՍՀ առողջապահության մինիստրության գլխավոր վիրաբույժ: Վիրաբույժների համաշխարհային 20-րդ կոնգրեսում (1963 թ., Հոոմ) Ի. Ք. Գևորգյանն ընտրվել է վիրաբույժների միջազգային ընկերության անդամ:

Ի. Ք. Գևորգյանը հեղինակ է ավելի քան 150 գիտական աշխատությունների, որոնք հիմնականում նվիրված են ցավազրկման, արյան փոխներարկման, վնասվածքաբանության, դեղամիջոցների և արյան ներմուծման նոր ուղիների հայտնաբերմանը, բիրտ-անոթային համակարգի հիվանդությունների բուժմանը, վիրաբուժության զարգացման պատմությանը: Նրա անմիջական ղեկավարությամբ դոկտորական և թեկնածուական դիսերտացիաներ են պաշտպանել ավելի քան 30 գիտաշխատողներ:

Ի. Ք. Գևորգյանը պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով: 1985 թ. նա արժանացավ Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանի:

Ծնվել է 1923 թ. ապրիլի 11-ին, Մարտունու շրջանի Զուլաբար գյուղում: Սովորել է տեղի միջնակարգ դպրոցում: 1942 թ. օգոստոսին Հայկական 89-րդ հրաձգային դիվիզիայի 390-րդ գնդի կազմում մեկնել է ռազմաճակատ, մասնակցել Հյուսիսային Կովկասի համար մղված մարտերին՝ Մալգոբեկից հասել Կրոպոտկին, վիրավորվել երեք անգամ, կրկին վերադարձել շարք և մարտնչել Նովոռոսիյսկ, Կերչ, Կրիմսկ քաղաքների ազատագրման համար: 1943 թ. վերջերին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1944 թ. փոխադրվել է այլ զորամաս և կռվել Լեհաստանում, ապա Գերմանիայում: 1948 թ. հունվարին Լիբրեյտոր Դավթյանը զորացրվել է, վերադարձել Հայաստան, աշխատել գյուղատնտեսության և արդյունաբերության տարբեր նաղավառներում: 1978 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտի հատուկ կոնստրուկտորական բյուրոյում:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեդալով:

Ծնվել է 1921 թ. նոյեմբերի 26-ին, Կաշիրե քաղաքում (Եղիպտոս): Նախապատերազմյան տարիներին ներգաղթել է Հայրենիք, սովորել և ավարտել է Երևանի օտար լեզուների երկամյա մանկավարժական ինստիտուտը: 1939 թ. ընդունվել է կոմերիտ-միության շարքերը: 1941 թ. զորակոչվել է բանակ և ծառայել Անդրկովկասյան ռազմաճակատի առանձին պարաշու-

տային գումարտակում: 1943 թ. փետրվարին մեկնել է գործող բանակ և մարտնչել Նովոռոսիյսկի շրջանում՝ 56-րդ բանակի 20-րդ լեռնահրաձգային դիվիզիայի 174-րդ լեռնահրաձգային գնդի կազմում: Կրիմսկայա ստանցիայի (Կրասնոդարի երկրամաս) մոտ 1943 թ. մայիսին տեղի ունեցած մարտերից մեկում սերժանտ Դելալյանը վիրավորվել է, ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել «Մարտական ծառայությունների համար մեդալով»: Ապաքինվելուց հետո ուղարկվել է Զուլֆա որպես Արտաքին առևտրի մինիստրության աշխատակից և այդ պաշտոնում ծառայել մինչև պատերազմի հաղթական ավարտը: 1945 թ. զորացրվել է և մինչև 1950 թ. Երևանում աշխատել որպես անգլերեն լեզվի ուսուցիչ, այնուհետև տեղափոխվել է ՀՍՍՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտի օտար լեզուների ամբիոն, որտեղ աշխատում է առ այսօր: 1979 թ. նշանակվել է ամբիոնի վարիչ: Բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Դելալյանը մեծ վաստակ ունի ՀՍՍՀ ԳԱ ասպիրանտուրայում սովորողների օտար լեզուների ուսուցման գործում: Նա շնորհակալ աշխատանք է կատարել նաև զանազան բառարանների, տեղեկատուների, ինչպես նաև արտասահմանյան երկրների ուսանող-

ների համար հայոց լեզվի ինքնուսույցներ կազմելու ասպարեզում:

Պարգևատրվել է նաև «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի քսան տարին», «Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 30 տարին» և այլ մեդալներով ու շնորհակալագրերով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԳԻՒՍԱՆՅԱՆ ԼԱԵՐՏ ԱՐԱՄԱՅԻՍԻ

Ծնվել է 1923 թ. մայիսի 14-ին, Թբիլիսիում: 1941 թ. ավարտել է Երևանի օդաչուական հատուկ միջնակարգ դպրոցը, սովորել Դոնի Ռոստովի, ապա՝ Կիրովաբադի ռազմաօդաչուական ուսումնարաններում: Բանակ է զորակոչվել 1942 թ.: Ծառայել է 547-րդ հրետանային-հաուբիցային գնդում որպես հետախուզական ջոկի հրամանատար՝ ավագ սերժանտի կոչումով: Մաս-

նակցել է Նովոռոսիյսկի և Կուբանի աղատագրման մարտերին, պարգևատրվել «Արիության համար» մեդալով: 1944 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Զորացրվել է 1948 թ. և աշխատել ԴՕՍԱԱՖ-ում որպես ավագ տեսուչ-օդաչու: 1949—1954 թթ. սովորել է Հայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտում,

աշխատել Մասիսի սովխոզում: 1970 թ. ընտրվել է Երևանի 2-րդ ավիաչուկի միավորման կուսակցական կոմիտեի ազատված քարտուղար: ՀՍՍՀ ԳԱ համակարգում աշխատում է 1980 թ.: Այժմ մեխանիկայի ինստիտուտի հատուկ էոնստրուկտորատինստիտուտիական բյուրոյի ղեկավարի տեղակալն է՝ ընդհանուր հարցերի գծով:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

ԴՈՎԼԱԹՅԱՆ ՎՌԱՄ ՎԱՂԻՆԱԿԻ

Ծնվել է 1923 թ. օգոստոսի 14-ին, ՀՍՍՀ Կամո քաղաքում: 1940 թ. ավարտել է Երևանի Մ. Գորկու անվան միջնակարգ դըպրոցը, ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի քիմիական ֆակուլտետը: ԼԿԵՄ շարքերն է ընդունվել 1938 թվականին: 1942 թ. նոյեմբերի 7-ին զորակոչվել է կարմիր բանակ՝ կրտսեր լեյտենանտի կոչումով: Ծառայել է Անդրկովկասյան ռազմաճակատի շտաբի և նրա զորամասերի ծածկագրային բաժիններում:

1946 թ. զորացրվել է և շարունակել ուսումնառությունը Երևանի պետական համալսարանի քիմիական ֆակուլտետում, որն ավարտել է 1949 թ.: Ավարտել է Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի դեղագործական քիմիայի լաբորատորիայի (այժմ ՆՕՔԻ) ասպիրանտուրան, 1953 թ. պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա: 1965 թ. հրատարակված աշխատանքների և գյուտարարությունների միազուգահեռությամբ պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա և ստա-

ցել քիմիական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:

1958 թվականից առ այսօր Հայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտի ընդհանուր քիմիայի ամբիոնի վարիչն է: 1968 թ. նույն ամբիոնի պրոֆեսոր է: 1980 թվականին շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում: 1986 թ. գեկտեմբերին ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ:

Վ. Վ. Դովլաթյանը օրգանական քիմիայի բնագավառի խոշոր մասնագետ է, հիմնարար հետազոտություններ է կատարում բույսերի պաշտպանության քիմիական միջոցների սինթեզի և ուսումնասիրությունների շուրջ: Նա հեղինակ է բազմաթիվ պատրաստուկների, որոնք երաշխավորված են գյուղատնտեսության մեջ լայն մասշտաբով կիրառելու համար (էֆոտիլին, ֆենագոն, մետազին, սուլֆազին և այլն): Մշակել է օրգանական նոր ռեակցիաների և միացությունների ստացման ինքնատիպ եղանակներ, ունի շուրջ 250 գիտական աշխատանքներ, այդ թվում 85 հեղինակային վկայագրեր և 5 արտասահմանյան արտոնագրեր (պատենտներ):

Պարգևատրվել է «Պատվո նշան», երկու «Աշխատանքային կարմիր դրոշի» և «Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի» շքանշաններով:

ԵՄԿԿ անդամ է 1948 թվականից:

Ծնվել է 1919 թ. մայիսի 24-ին, Հյուսիսային Օսեթիայի ԻՍՍՀ Օրջոնիկիձե (նախկինում՝ Վլադիկավկազ) քաղաքում: 1940 թ. ավարտելով Բբիլիսիի վ. Ի. Լենինի անվան երկաթուղային տրանսպորտի ինստիտուտը, գորակոչվել է կարմիր բանակ և ուղարկվել Կիևյան Հատուկ ռազմական օկրուգի 6-րդ երկաթուղային գունդ (Կիև) որպես շարքային:

Զինվորական ծառայության ընթացքում մասնակցելով երկրի հարավարևմտյան մասում սահմանամերձ երկաթգծային մայրուղու կառուցմանը, 1941 թվականի հունիսի 22-ից դարձել է Հայրենական մեծ պատերազմի մասնակից: Պատերազմը սկսվելու առաջին օրերին 6-րդ երկաթգծային գունդը վերականգնվել է 13-րդ առանձին երկաթգծային բրիգադի, որի շտաբում որպես ինժեներ մասնակցել է ճակատային շրջանների երկաթգծային մասնահատվածների շահագործման, մայրուղիների, կամուրջների և այլ կառուցվածքների պայթեցման աշխատանքներին՝ կարմիր բանակի նահանջի պայմաններում, ինչպես նաև այգալիսի օբյեկտների ականազերծման, վերականգնման, կառուցման և շահագործման աշխատանքներին՝ մեր զորքերի առաջխաղացման ժամանակ:

Ս. Մ. Դուրդարյանը գործող բանակի կազմում մարտնչել է Հարավարևմտյան, Վորոնեժյան, Ստալինգրադյան և Դոնի, Ուկրաինական 3-րդ, Մերձբալթյան 2-րդ, Լենինգրադյան ռազմաճակատներում մինչև 1945 թվականի մայիսի 8-ը: Անցնելով Ուկրաինական արևմուտքից արևելք, մասնակցելով Մոսկվայի ճակատամարտին, Ստալինգրադի պաշտպանությանը, այնուհետև մասնակցել է դեպի արևմուտք տանող

բաղմամբիւ ճակատամերձ երկաթգծային մայրուղիների վերականգնման և շահագործման աշխատանքներին:

1942—1943 թթ. Ստալինգրադին սնող Պավորինո-Ստալինգրադ մայրուղիով էշելոնների շարժումը ապահովելու, ռազմական գործողությունների պայմաններում մայրուղու վերականգնման աշխատանքները կազմակերպելու և ժամանակին կատարելու համար պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների համար» և «Ստալինգրադի պաշտպանության համար» մեդալներով, իսկ Արեւելյան Ուկրաինայի մի շարք աղատագրված շրջանների ճակատամերձ մայրուղիների և արհեստական կառուցվածքների վերականգնման ու շահագործման աշխատանքներին մասնակցելու համար՝ Կարմիր աստղի շքանշանով*: Հետագայում պարգևատրվել է նաև ինը այլ մեդալներով:

Կոմերիտմիության շարքերն է ընդունվել 1937 թ., ինստիտուտում սովորելու տարիներին, ռազմաճակատում՝ 1944 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը:

Պատերազմի հաղթական ավարտից հետո տեղափոխվել է կարմիր բանակի երկաթուղային զորամասերի կենտրոնական վարչություն (Մոսկվա), ծառայել տեխնիկական հետախուզության բաժնում, իսկ 1946 թ. ուղարկվել է Երևանի Կ. Մարքսի անվան պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ռազմական ամբիոն, որտեղ դասավանդել է «Պայթեցման աշխատանքներ», «Ականափակում» և այլ առարկաներ:

Զորացրվել է 1948 թ.՝ ինժեներ-կապիտանի զինվորական կոչումով: Մինչև 1959 թ. աշխատել է նույն ինստիտուտի տեսական մեխանիկայի ամբիոնում՝ ասիստենտի, դոցենտի պաշտոններում, միաժամանակ հանդիսանալով երեկոյան և հեռակա ուսուցման ֆակուլտետի ղեկանք:

1959 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ մեխանիկայի (մինչև 1971 թ. մաթեմատիկայի և մեխանիկայի) ինստիտուտում ավագ գիտաշխատողի, թաղանթների և սալերի տեսության բաժնի վարիչի (1979) և դիրեկտորի (1983) պաշտոններում:

* Տե՛ս Հավելված, № 13:

1979 թ. հատուկ առաջադրանքի կատարման համար պարգևատրվել է «Պատվո նշան» շքանշանով:

Ս. Մ. Դուրգարյանին 1977 թ. շնորհվել է տեխնիկական գիտությունների դոկտորի գիտական աւստիճան, իսկ 1980 թ.՝ պրոֆեսորի կոչում: Ս. Մ. Դուրգարյանը հեղինակ է հիսունից ավելի գիտական աշխատությունների, որոնք հրապարակվել են ակադեմիական պարբերական մամուլում, ինչպես նաև միութենական և միջազգային համաժողովների աշխատություններում:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հերկյանական մեդալով:

ԵՂԻԳԱՐՅԱՆ ԱՐԱՄ ԱՎԵՏԻՍԻ

Ծնվել է 1925 թ. Աշտարակի շրջանի Փարպի գյուղում: Սովորել է տեղի դպրոցում: 1942 թ. նոյեմբերին զորակոչվել է բանակ և ծառայության անցել 111-րդ հրաձգային բրիգադի ավտոմատավորների գումարտակում: 1943 թ. հունվարին ընդունվել է կոմերիտմիության շարքերը: Մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասում սովետական զորքերի հարձակողական գործողություններին: Մարտի 8-ին ծանր վիրավորվել է: Ապաքինվելուց հետո, նույն թվականի հուլիսի սկզբին մեկնել է ռազմաճակատ և 32-րդ զվարդիական հրաձգային դիվիզիայի կազմում մարտնչել թշնամու դեմ: Օգոստոսի 8-ին երկրորդ անգամ ծանր վերք է ստացել և ուղարկվել հոսպիտալ: Բուժվելուց հետո մեկնել է ռազմաճակատ, բայց առաջին մարտում ստացել է ծանր կոնտուզիա: 1944 թ. սկզբին Եղիգարյանը

Նորից է մեկնել ռազմաճակատ և 20-րդ դեկտեմբերին դիվիզիայի կազմում, որպես դեկտեմբերին գնդապետ, մարտնչել Բելոռուսիայի, Լեհաստանի ազատագրման համար, մասնակցել պրոսական յունիկերների միջնաբերդ Քյոնիգսբերգի գրոհին և հաղթանակը դիմավորել Բեռլինում: Նա մարտերում ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել է «Արիության համար», «Մարտական ծառայությունների համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «Քյոնիգսբերգի գրավման համար», «Բեռլինի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթանակի 40 տարին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 60 տարին» մեդալներով:

Ա. Եղիզարյանը աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ հիմնարար գրադարանում:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեդալով:

ԵՍԱՅԱՆ ԱՐԱՔՍՅԱ ԱՌԱՔԵԼԻ

Ծնվել է 1913 թ. հունվարի 1-ին, Լեռնային Ղարաբաղի Խնդավար Մարզի Մարտունու շրջանի Ծովատեղ գյուղում: Մինչև բանակ զորակոչվելը աշխատել է Մարտունու շրջանային սովետի գործադիր կոմիտեում որպես հրահանգիչ, 1940 թ. ընդունվել ՍՄԿԿ շարքերը: 1942 թ. դեկտեմբերի 9-ին մեկնել է ռազմաճակատ և 65-րդ առանձին կապի գումարտակի շարքերում մաս-

նակցել Կովկասի պաշտպանությանը, մարտնչել Ուկրաինա-

կան 2-րդ և 3-րդ ռազմաճակատներում: 1945 թ. նոյեմբերի 19-ին զորացրվել է և աշխատանքի անցել Քանաքեռի ալյու-մինի գործարանում: 1970 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ Գ.Վ. րնդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտի փորձնա-կան ինստիտուտում որպես ապարատավար:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստի-ճանի շքանշանով, «Կոշկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գեր-մանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Մարտական ծառայությունների համար» և մի շարք այլ հոբելյանական մեդալներով:

ԵՐՎԱՆԴՅԱՆ ԱԼԵԶԱՆ ՀՄԱՅԱԿԻ

Ծնվել է 1925 թ. Աշտարակի շրջանի Բյուրական գյուղում: Կարմիր բանակ է զորակոչվել 1943 թ. հունվարի 22-ին, որպես շարքային ծառայել 136-րդ զը-վարդիական հրաձգային գնդում, վիրավորվել մարտերում: Հաղ-թանակից հետո զորացրվել է, վերադարձել հայրենի գյուղ և մինչև 1948-ը աշխատել անտառ-տնտեսությունում, ապա՝ Ե-րևանի Կիրովի անվան քիմիա-կան կոմբինատում որպես ապարատավար: 1951 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Բյուրականի աստղագիտարանում որպես փականագործ:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստի-ճանի շքանշանով, «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի հա-մար» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

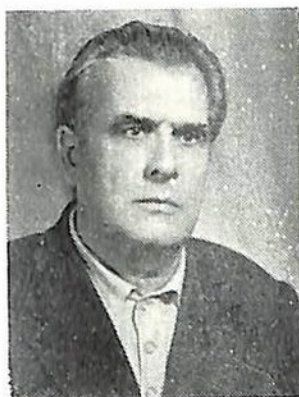

Ծնվել է 1922 թ. հունվարի 3-ին, Ղոշավանք (այժմ՝ Անիի շրջանի Հայկաձոր) գյուղում: Ըսկըզբնական կրթությունը ստացել է տեղի միջնակարգ դպրոցում: 1941 թ. վերջերին զորակոչվել է բանակ և ծառայությանցել նոր կազմակերպվող Հայկական թամանյան հրաձգային դիվիզիայում: Այդ զորամիավորման կազմում Զատիկյանը Հյուսիսային Կովկասից մարտե-

րով հասել է Բեռլին: Մարտերում ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով, «Կովկասի պաշտպանության», «Վարչավայի ազատագրման», «Բեռլինի գրավման» և այլ մեդալներով: ՍՄԿԿ շարքերն է ընդունվել 1944 թվականին: 1946 թ. զորացրվել է: 1949 -- 1972 թթ. աշխատել է Երևանի այլումինի գործարանում որպես բանվոր: 1975 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում որպես ապարատավար:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1914 թ. փետրվարի 2-ին, Ախուրյանի շրջանի Գետք գյուղում: Մինչև բանակ զորակոչվելը աշխատել է Լենինականի զինառում որպես հաշվապահ: Ռազմաճակատ է մեկնել 1941 թ. օգոստոսի 4-ին, մարտնչել որպես հակատանկային զենքի դասակի հրամանատար՝ կրտսեր լեյտենանտի կոչումով: Աչքի է ընկել Հյուսիսային Կովկասի մարտերում՝ Գրոզնի-Մալկոս-

Մոզդոկ ուղղությամբ, պարգևատրվել «Արիության համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով: Մոզդոկի ազատագրման ժամանակ ծանր վիրավորվել է և զորացրվել: Այնուհետև աշխատել է Ախուրյանի շրջանի ղինկոմիսարիատում որպես բաժնի պետ, ապա քաղսովետի առևտրի բաժնում՝ վերահսկիչ հաշվապահ: 1972 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ գեոֆիզիկայի և ինժեներական սեյսմոլոգիայի ինստիտուտում որպես գլխավոր հաշվապահ:

1985 թ. հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական մեծ պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1919 թ. փետրվարի 16-ին, Ուղունլար (այժմ՝ Հայկական ՍՍՀ Թումանյանի շրջանի Յձուն) գյուղում: Միջնակարգ կրթությունը ստացել է տեղում, ապա ուսումը շարունակել իս. Աբովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտում: Երբ սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը, Զոհրաբյանը ինստիտուտի ասպիրանտ էր: 1941 թ. հուլիսին նա

գորակոչվել է բանակ և ծառայել 21-րդ հատուկ պահեստային ռազմաօդային գնդում, որը 1942 թ. վերակազմավորվել է 21-րդ հատուկ ուսումնական տանկային գնդի: Չնայած գունդին անմիջապես չի մասնակցել ռազմական գործողություններին, բայց ռազմաճակատի համար տանկիստներ պատրաստելով իր ավանդն է ներդրել հաղթանակի գործում: 1945 թ. նոյեմբերին զորացրվելուց հետո նա ուսումը շարունակել է ասպիրանտուրայում, ավարտելուց հետո դասախոսական աշխատանքի անցել իս. Աբովյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտում: Պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և ստացել աշխարհագրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1958 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող: Հեղինակ է «Հայկական լեռնաշխարհի լեռնագրությունը» (1979) մենագրության, համահեղինակ՝ «Հայկական ՍՍՀ երկրաբանություն» (I հատոր, 1962), «Հայկական ՍՍՀ ատլաս» (1961), «Հայկական ՍՍՀ ֆիզիկական աշխարհագրություն» (1971), «ՍՍՀՄ գեոմորֆոլոգիայի քարտեզը» (1985) կոլեկտիվ աշխատությունների:

Պարգևատրվել է «Կոմկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ մեդալներով:

ՍՄԿԿ անդամ է 1946 թվականից:

ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆ ԱԼԵԿՍԱՆԴՐ ԳՐԻԳՈՐԻ

Ծնվել է 1914 թ. փետրվարի 15-ին, Երևանում, որտեղ և ըստացել է միջնակարգ կրթությունը: Այնուհետև ընդունվել է Լենինգրադի պետական կոնսերվատորիան 1940 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1941 թ. հունիսին, երբ հանձնում էր ավարտական քննությունները, սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը: Հուլիսի 4-ին կոմունիստ Թադևոսյանը կամավոր մեկնել է կարմիր բանակ և մարտնչել քաղաքի Հոկտեմբերյան շրջանի կամավորական

դիվիզիայի առանձին զնդացրահրետանային գումարտակի, ապա 85-րդ հրաձգային դիվիզիայի կազմում: Շաբաթյին սակրավորը աչքի է ընկել Կրասնոյե Սելո, Նեսկայա Դուբրովկա շրջանների պաշտպանական մարտերում: 1942 թ. հունիսին եղել է 42-րդ բանակի ագիտերիզադի շարքերում, այնուհետև կռվել 675-րդ գնդի, բանակի հրետանու հրամանատարի շտաբային մարտկոցում, իսկ 1943 թ. մարտին ընդգրկվել 221-րդ հրաձգային գնդի ագիտերիզադի կազմում իբրև երաժիշտ: Հայրենական մեծ պատերազմում ցուցաբերած սխրանքների համար Թադևոսյանը պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների համար», «Լենինգրադի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական

մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և այլ մեղալներով:

1945 թ. ղորացրվել է, վերադարձել Նրևան և մինչև 1948 թ. Սայաթ-Նովայի անվան հրաժշտական դպրոցում և Ռոմանոս Մելիքյանի անվան հրաժշտական ուսումնարանում աշխատել որպես հրաժշտության դասատու: Այնուհետև ընտրվել է Հայաստանի կոմպոզիտորների միության պատասխանատու քարտուղար, տարբեր տարիներ գլխավորել ՀՍՍՀ կուլտուրայի մինիստրության արվեստի գործերի վարչությանը, եղել հայկական ռադիոյի գեղարվեստական ղեկավարը: 1958 թ. առ այսօր աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ արվեստի ինստիտուտում իբրև ավագ գիտաշխատող: 1965 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և ուտացել արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճան: 1961 թ. նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ արվեստի վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում: Հեղինակ է 12 հրաժշտագիտական աշխատության, որոնց թվում՝ «Սպիրիդոն Մելիքյանը և հայ ժողովրդական երգը» և «Էջեր հայ-ռուսական հրաժշտական կապերի պատմությանից» մենագրությունները:

1956 թ. պարգևատրվել է ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆ ԳԱՌՆԻԿ ՇԱՀԱՍՁԻ

Ծնվել է 1915 թվականի օգոստոսի 20-ին, Աշտարակի շրջանի Արագյուղում: Մինչև ուղմաճակատ մեկնելը եղել է ուսուցիչ հայրենի գյուղում: Հայրենական մեծ պատերազմին մասնակցել է 1941 թ. հունիսից որպես դասակի հրամանատար: Մարտերում ցուցաբերած սխրանքների համար պարգևատրվել է Կարմիր աստղի 2 շքանշանով, մի շարք մեդալներով: Հաղթանակից հետո աշխատել է Երևանում որպես «Մոսկվա» կինոթատրոնի ադմինիստրատոր: 1957 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ագրոքիմիական պրոբլեմների և հիդրոպոնիկայի ինստիտուտում:

ՍՄԿԿ անդամ է 1954 թվականից:

ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ ՏԻԳՐԱՆԻ

Ծնվել է 1906 թ. Թիֆլիսում: 1924 թ. ավարտել է միջնակարգ դպրոցը և փոխադրվել Երևան, որտեղ ընդունվել է պետական համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետ: 1929-ին ավարտել է համալսարանը և աշխատել Ներքին Ախտաչի (այժմ՝ Հրադզան) և Կիրովականի ժողդատարաններում որպես ստաժոր, ապա՝ դատարանի քարտուղար: 1930 թ. ընդունվել է Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի քիմիական ֆակուլտետը, որն ավարտել է 1933 թ.: Այնուհետև, մինչև 1936 թ.

աշխատել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում որպես լաբորանտ, ապա՝ օրգանական քիմիայի ամբիոնի գասախոս: 1936 թ. ընդունվել է ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի քիմիայի ինստիտուտի ասպիրանտուրան, զործուղվել Մոսկվա և ուսումը շարունակել ՍՍՀՄ ԳԱ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում՝ ակադեմիկոս Բ. Ա. Կազանսկու ղեկավարությամբ: 1940 թ. փետրվարին պաշտպանել է դիսերտացիա, մալիսին վերադարձել Երևան և ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի քիմիայի ինստիտուտում աշխատել որպես գիտական քարտուղար, ապա՝ ավագ գիտաշխատող: 1942 թ. փետրվարին զորակոչվել է կարմիր բանակ և սովորել Սուխումիի հետևակային դպրոցում: Ավարտելուց հետո կրտսեր լեյտենանտ Թադևոսյանը նշանակվել է Հայկական 409-րդ հրաձգային դիվիզիայի 684-րդ հրաձգային գնդում որպես գասակի հրամանատար, ակտիվ մասնակցություն ունեցել Մոզդոկի մոտ տեղի ունեցած մարտերին և 1942-ի դեկտեմբերի վերջերին ծանր վիրավորվել: Հոսպիտալում երկարատև բուժվելուց հետո 1943 թ. շոգոստոսին զոհացրվել է, վերադարձել Երևան և շարունակել աշխատանքը ՀՍՍՀ ԳԱ քիմիայի ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող, ապա՝ բաժնի վարիչ: 1947 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1944—1951 թթ. միաժամանակ եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիկամաթեմատիկական, բնական և տեխնիկական գիտությունների բաժանմունքի գիտնական քարտուղարը: 1955 թ. փոխադրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ նույր օրգանական քիմիայի ինստիտուտ որպես բնական միացությունների սեկտորի վարիչ, աշխատել է մինչև կյանքի վերջը:

1956 թ. պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել քիմիական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1961 թ. նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտություն վաստակավոր գործչի, իսկ 1964 թ.՝ պրոֆեսորի կոչում: 1968 թ. Գ. Տ. Թադևոսյանը ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ:

1963—1973-ին եղել է «Հայկական քիմիական ամսագրի» պատասխանատու խմբագիրը:

Անվանի քիմիկոսի գրչին են պատկանում շուրջ 100 գի-

տական աշխատություն, որոնցում հիմնականում ուսումնասիրվել է արեմատիկ բնույթով տեղակալիչների ազդեցությունը էթիկենային կապի փոխազդման ունակության վրա:

Հայրենիքը բարձր է գնահատել Գ. Տ. Թադևոսյանի ծառայությունները, նրան պարգևատրելով «Պատվո Նշան» շքանշանով, «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում անձնուրաց աշխատանքի համար» և մի շարք հերելյանական մեդալներով:

Գ. Տ. Թադևոսյանը մահացել է 1973 թ. դեկտեմբերի 18-ին, Նրեանում:

ԹԱԾՅԱՆ ԻՎԱՆ ԲԱԳՐԱՏԻ

Ծնվել է 1916 թ. սեպտեմբերի 20-ին Մեղրի քաղաքում: 1929 թ. տեղափոխվել է Սամարղանդ: 1942 թ. փետրվարին աշխատել է տեղի Վ. Վ. Կուլբիշևի անվան ժողովրդական տնտեսության ինստիտուտը: Նույն թվականին Մոսկվայում ընդունվել է Զինիական պաշտպանության ակադեմիան, որն ավարտել է 1942 թ. դեկտեմբերին և նշանակվել Գերագույն գլխավոր հրամանատարության ռեզերվի 16-րդ հրետանային դիվիզիայի 14-րդ ականանհետային բրիգադի 228-րդ ականանհետային զնդի քիմիական ծառայության պետ: 1943 թ. հունվարին լեյտենանտ Թաշյանը զնդի շարքերում մեկնել է գործող բանակ և մարտնչել Հյուսիսարևմտյան, ապա՝ Արևմտյան, Բրյանսկի, Տափաստանային, Ուկրաինական 2-րդ ռազմաճակատներ:

րում: Մասնակցել է ՌՍՖՍՀ-ի, Ուկրաինական ՍՍՀ-ի, Մոլդովական ՍՍՀ-ի, Ռումինիայի, Հունգարիայի, Ավստրիայի և Ջեխոսլովակիայի ազատագրման մարտերին, ցուցաբերած սխրանքների համար պարգևատրվել Կարմիր աստղի* երկու շքանշանով, «Մարտական ծառայությունների համար» և այլ մեդալներով, 16 անգամ արժանացել շնորհակալության:

Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթական ավարտից հետո ղինվոբական ծառայությունը շարունակել է մինչև 1964 թ. փետրվարը և ղորացրվել մայրիկ կոչումով: 1964 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահությունում որպես բաժնի պետ:

ՍՄԿԿ անդամ է 1947 թվականից:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ ՆԵՐՍԵՍ ՌԱՖԱՅԵԼԻ

Ծնվել է 1910 թ. հունվարի 6-ին, Վանի նահանգի Հայոց ձոր գավառի Հայք գյուղում: 1915 թ. գաղթել է Երևան: Նախնական կրթությունը ստացել է որբանոցում: 1929 թ. ավարտել է Երևանի Խ. Աբովյանի անվան միջնակարգ դպրոցը և մինչև 1933 թ. աշխատել որպես ուսուցիչ: 1933 թ. ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի տրնտեսագիտական ֆակուլտետը,

ավարտել և 1938 թ. աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ Հողժողովոմատում: Մինչև 1940 թ. աշխատել է որպես պլանբաժնի վարիչի

* Տե՛ս Հավելված, № 24:

տեղակալ և միաժամանակ դասավանդել ՍՍՀՄ ֆինանսների ժողովրդատի հեռակա ֆինանսական ինստիտուտի Երևանի մասնաճյուղում: 1939 թ. աշխատել է Երևանի պետական համալսարանի տնտեսագիտական ֆակուլտետում: Պատերազմի առաջին իսկ օրը Թովմասյանը կամավոր մեկնել է բանակ: Մինչև 1942 թ. աշունը Հյուսիս-Կովկասյան ռազմաճակատում մասնակցել է Կովկասի պաշտպանության համար մղվող մարտերին: 1942 թ. սեպտեմբերին շարքային Թովմասյանը ծանր վիրավորվել է և ղորացրվել: Աշխատել է ՀՍՍՀ ֆինանսների մինիստրոսթյունում, 1945 թ. անդամագրվել լենինյան կուսակցությանը: 1947 թ. ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի ասպիրանտուրան: 1950 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և ստացել տնտեսական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1968 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա և մեկ տարի անց ստացել տնտեսական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1971 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում:

1964—1966 թթ. Թովմասյանը աշխատել է համալսարանի տնտեսագիտական ֆակուլտետի դեկան, 1966—1968 թթ.՝ ՀՍՍՀ ԳԱ տնտեսագիտության ինստիտուտի դիրեկտորի գիտական գծով տեղակալ: 1968 թ. ինստիտուտի տնտեսական զարգացման և տնտեսական մտքի պատմության բաժնի վարիչն է, միաժամանակ շարունակում է մանկավարժական աշխատանքը համալսարանում:

Աշխատությունները վերաբերում են Հայաստանի միջին դարերի տնտեսագիտական մտքի պատմության, մարքսիստական քաղաքատնտեսության հարցերին, արդի բուրժուական քաղաքատնտեսության քննադատությանը:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ծնվել է 1921 թ. նոյեմբերի 13-ին, Աշտարակում: Սովորել է տեղի միջնակարգ դպրոցում, որն ավարտելուց հետո ընդունվել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտ: 1942 թ. հունվարին, հրկրորդ կուրսից զորակոչվել է բանակ: Ծառայել է 256-րդ հրաձգային դիվիզիայի 999-րդ հրաձգային գնդում: Հակատանկային դասակի հրամանատարի օգնական, ավագ սեր-

ժանտ Թումանյանը մասնակցել է միլիտարիստական Ճապոնիայի Կվանտունյան բանակի ջախջախման մարտական գործողություններին, Կորեայի ազատագրմանը, պարգևատրվել «Ճապոնիայի դեմ առարած հաղթանակի համար» մեդալով: 1946 թ. զորացրվել է և շարունակել ուսումը Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում: Ավարտելուց հետո սովորել է Լենինգրադի Ա. Ն. Կոիլովի անվան ակադեմիայում, և մինչև 1973 թ. ծառայել ՍՍՀՄ զինված ուժերի շարքերում: 1976 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտի հատուկ կոնստրուկտորական բյուրոյում:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեդալով:

Ծնվել է 1910 թ. դեկտեմբերի 29-ին, Վրացական ՍՍՀ Ախալցխա բաղաբում: Դպրոցն ավարտելուց հետո 1929—32 թթ. սերտվել է մանկավարժության՝ հայոց լեզու և գրականություն դասավանդել Գորիսի և Ալավերդու (Թումանյան) շրջաններում՝ զուգընթաց հեռակայնի երևանի մանկավարժական ինստիտուտի լեզվագրական ֆակուլտետում: 1932 թվականին ընդունվել է երևանի պետական համալսարանի լեզվագրական ֆակուլտետի երբորդ կուրս: Համալսարանն ավարտելուց հետո, 1933—34 թթ. հայոց լեզու և գրականություն է դասավանդել Ախալցխայի գյուղատնտեսական տեխնիկումում, միաժամանակ աշխատել «Դեպի սոցիալիզմ» շրջանային թերթի խմբագրությունում: 1934—37 թթ. սովորել է երևանի պետական համալսարանի ասպիրանտուրայում, զուգահեռ աշխատելով Հայաստանի գրական թանգարանում (1935—36), որն ավարտելուց հետո որպես կրտսեր գիտաշխատող պաշտոնավարել Արմֆանի պատմության և գրականության ինստիտուտում: 1937 թ. Ա. Ինճիկյանը ընդունվել է ՍՍՀՄ գրողների միության անդամ: 1938—40 թթ. ծառայել է կարմիր բանակում, մասնակցել սովետաֆիննական պատերազմին: Եղել է 14-րդ բանակի «Часовой севера» թերթի խմբագիրը: Զորացրվելուց հետո շարունակել է աշխատել Արմֆանի լեզվի և գրականության ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող: 1942 թ. մեկնել է բանակ, կռվել է Հարավային ռազմաճակատում, Տուապսեի ուղղությամբ, ապա վիրավորվել և գերի ընկել: Գերության մեջ չի ընկճվել գիտնական մարտիկի ոգին: Եղել է Գերմանիայի տարբեր ռազմական ճամբարներում: Այդ մասին է պատմում Ա. Ինճիկյանի «Մահ-

վան ճամբարներով» օրագրությունը («Սովետական գրականություն», 1985, №4): Պատերազմի ավարտից հետո աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող, ապա՝ տեքստաբանության բաժնի վարիչ (1958—1975): 1946 թ. նրան շնորհվել է բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Այս թվականին է ստացել նաև մեդալ «1941—45 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար»: 1970 թ. «Թումանյան. կյանքը և ստեղծագործության պատմությունը. 1869—1899» թեմայով գիտերտացիա է պաշտպանել և ստացել բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: Նույն թվականին Ինճիկյանին շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում: Ա. Ինճիկյանը ստացել է նաև ՀՍՍՀ ԳԱ «Վաստակագիր» (1975):

Անվանի գրականագետի հրատարակած աշխատություններից են՝ «Միքայել Նալբանդյան» (1954), «Միքայել Նալբանդյանի կյանքի և գործունեության տարեգրությունը» (1954), որի համար նույն թվին նա ստացել է ՀՍՍՀ նախագահության շնորհակալագիրը (աշխատությունը վերահրատարակվել է հետմահու, 1980 թ., գրականագետի լրացումներով), «Ավետիք Իսահակյան» (1955), վերահրատարակված է հետմահու, 1977 թ., գրականագետի լրացումներով, «Մտերիմներ և մտորմունք (էջեր հայ գրականության պատմությանից)» (1967), «Հովհաննես Թումանյան (կյանքի և ստեղծագործության պատմությունը, 1869—1899)» (1969): 1937 թ. սկսած հանդես է եկել հոգվածներով և ուսումնասիրություններով՝ գրական, գիտական հանդեսներում, հանրագիտաբաններում և «Հայ նոր գրականության պատմություն» բազմահատորյակում, գրել է առաջաբաններ մի շարք ժողովածուների և գրքերի, գործուն մասնակցություն ունեցել մեր դասականների՝ Հովհ. Թումանյանի, Մ. Նալբանդյանի, Մ. Պեղիկթաշլյանի, Ավ. Իսահակյանի, Շիրվանզադեի, Պ. Պոռչյանի, Ռ. Պատկանյանի երկերի կամ գիտական հրատարակություններին կամ բնագրային աշխատություններին,

կազմելով դրանց ճշգրիտ տեքստերը և ծանոթագրելով: Հետմահու լույս են տեսել գրականագետի մի քանի անտիպ հոդվածները, նաև «Ավ. Իսահակյան. Արվեստի մասին» (1977) վածները, նաև՝ «Ավ. Իսահակյան. արվեստի մասին» (1977)

Ա. Մ. Ինճիրկյանը մահացել է 1975 թ. մարտի 22-ին Երևանում:

1980 թ. նրան հետմահու շնորհվել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակ՝ «Հայ նոր գրականություն» կոլեկտիվ աշխատության համար:

ԻՆՃԻԿՅԱՆ ՀՈՎՀԱՆԵՍ ԳՐԻԳՈՐԻ

Ծնվել է 1913 թ. սեպտեմբերի 25-ին, Ախալցխա քաղաքում: Սկզբնական կրթությունը ստացել է ծննդավայրում, այնուհետև ավարտել է Թիֆլիսի Հայկական մանկավարժական տեխնիկումը: Երեք տարի վարել է գյուղական դպրոցի դիրեկտորի և ուսուցչի պաշտոնը: 1934—1939 թթ. սովորել և ավարտել է Մոսկվայի պատմության, փիլիսոփայության և գրականության ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը: 1939 թ. դորակոչվել է բանակ, ստանալով քաղզեկի կոչում, աշխատել է Վ. Ի. Լենինի անվան Ռազմաքաղաքական ակադեմիայի ընդհանուր պատմության ամբիոնի դասախոս: 1941 թ. նշանակվել է 50-րդ բանակի քաղբաժնի ավագ հրահանգիչ: Հոկտեմբեր-նոյեմբերին ակտիվորեն մասնակցել է Տուլայի պաշտպանությանը, այնուհետև, 340-րդ դիվիզիայի կազմում Կաշիրա, Վենյով, Ստալինոգորսկ, Բելյով և այլ բնակավայրերի համար մղվող մարտերին:

1942 թ. փետրվարին Հ. Ինճիրկյանը ստացել է գումարա-
կային կոմիսարի կոչում և նշանակվել նոր կազմակերպված
Հայկական Հրաձգային զինվորի 309-րդ հրաձգային
դնդի կոմիսար: 1942 թ. օգոստոսին նա տեղափոխվել է
45-րդ, ապա 7-րդ զվարդիական բանակի քաղբաժին, որտեղ
աշխատել է որպես դասախոս: Պարգևատրվել է «Մարտական
ծառայությունների համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական
պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի հա-
մար» և մի շարք այլ մեդալներով ու ՀՍՍՀ Գերազույն սո-
վետի պատվոգրերով:

ՍՄԿԿ անդամ է 1940 թ.: Զորացրվել է 1946 թ., անցել
դասախոսական աշխատանքի: 1947—1955 թթ. վարել է կու-
սակցական և պետական պաշտոններ. եղել է ՀԿԿ Երևանի
քաղկոմի և ՀԿԿ Կենտկոմի ագիտացիայի և սրբապաշտանության
բաժնի վարիչ, ՀԿԿ Կենտկոմի անդամ, բյուրոյի անդամու-
թյան թեկնածու, ինչպես նաև ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի
կուլտուրայի ու լուսավորության բաժնի պետ: 1955—1958 թթ.
Երևանի պետհամալսարանում դասավանդել է ՍՄԿԿ պատ-
մություն: 1958 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ գիտությունների
ակադեմիայի համակարգում. 1959—1971 թթ. որպես արե-
վելագիտության սեկտորի վարիչ, 1971—1984 թթ.՝ արևելա-
գիտության ինստիտուտի զիրեկտորի գիտական գծով տեղա-
կալ: Այժմ ավագ գիտական աշխատող է, պատմական գիտու-
թյունների ղեկավար, պրոֆեսոր: Հրատարակել է մենագրու-
թյուններ Բոգդան Կնունյանցի հեղափոխական գործունեու-
թյան մասին, «Օսմանյան կայսրության բուրժուազիան», «Օս-
մանյան կայսրության անկումը (սոցիալ-տնտեսական ակ-
նարկ)» և վեց տասնյակից ավելի գիտական հոդվածներ:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի
40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազ-
մի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեդալով:

Ծնվել է 1907 թ. օգոստոսի 5-ին, Զալալօղլի (այժմ՝ Ստեփանավան) քաղաքում, բանվորի ընտանիքում: Նախնական կրթությունը ստացել է Շուլավերում, ապա՝ Թիֆլիսում: 1922 թ. Իշխանյանը մասնակցել է Լոռու մարտկոմական կազմակերպությունների ստեղծմանը, 1923 թ. ընդունվել կոմերիտմիության շարքերը: 1928 թ. նա ավարտել է Ղարաբեիլիսայի (այժմ՝

Կիրովական) միջնակարգ դպրոցը և մինչև 1940 թ. մանկավարժական աշխատանք կատրել Լոռու և Բաքվում: 1940 թ. անդամագրվել է կոմունիստական կուսակցությանը, աշխատել կուսակցության Բաքվի Ձերժինսկու անվան շրջկոմում որպես հրահանգիչ: Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին օրերին նա կամավոր մեկնել է բանակ, սովորել և 1942 թ. մայիսին ավարտել Բրյանսկի ռազմաքաղաքական ուսումնարանը, ապա նշանակվել Հարավային ռազմաճակատի «Вославу Родины» թերթի գրական աշխատող: 1942 թ. վերջերին լեյտենանտ Իշխանյանը նշանակվել է Հայկական 261-րդ հրաձգային դիվիզիայի «Մարտ հանուն հայրենիքի» թերթի պատասխանատու քարտուղար, իսկ 1943 թ. աշնանը փոխադրվել այլ զորամաս որպես հրետանային գնդի ագիտատոր:

1944 թ. ամռանը լեյտենանտ Իշխանյանը նշանակվել է №1921 էվակոհոսպիտալի ավագ պրոպագանդիստ, մասնակցել Ռումինիայի, Հունգարիայի, Չեխոսլովակիայի և Ավստրիայի ազատագրման մարտերին: Հոսպիտալի անձնակազմը հատկապես լարված է աշխատել Յասսի-Քիշինևյան, Բուդապեշտյան և Վիեննայի մարտական գործողությունների օրերին: Գիշեր-ցերեկ բուժաշխատողները առաջին անհրաժեշտ օգնություն էին ցույց տալիս վիրավոր մարտիկներին

ու սպաներին, կազմակերպում նրանց փոխադրումը: Ռուսի-
նական Ֆոկշանի, Պլոեշտի, Այուդ քաղաքներում, Հուն-
գարիայի մայրաքաղաք Բուդապեշտում լեյտենանտ Իշխան-
յանը անձնվեր աշխատանքով մշտապես օրինակ էր ծառա-
յում հոսպիտալի աշխատակիցների համար, ոգևորում նրանց:
1945 թ. ապրիլի 13-ին Վիեննայի գրավումից հետո հոսպի-
տալը տեղափոխվեց Մարխեգ դյուդաքաղաք, որտեղ և
Իշխանյանը դիմավորեց հաղթանակը: 1946 թ. վերջերին
զորացրվելուց հետո, 1947—1950 թթ. նա աշխատել է ՀԿԿ
Կենտկոմում որպես ագիտացիայի և պրոպագանդայի բաժնի
հրահանգիչ: 1950—1960 թթ. եղել է «Սովետական Հայաս-
տան» թերթի մարքս-լենինյան տեսության պրոպագանդայի
բաժնի վարիչ: 1953 թ. Իշխանյանը ավարտել է ՍՄԿԿ Կենտ-
կոմին առընթեր բարձրագույն կուսակցական դպրոցի հեռա-
կա բաժնի ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետը: Նա 1957 թ. ՍՍՀՄ
Ժուռնալիստների միության անդամ է: 1960—1975 թթ. աշ-
խատել է ՀՍՍՀ ԳԱ խմբագրական-հրատարակչական խոր-
հրդում որպես խմբագիր-կոնսուլտանտ: 1975 թ. մինչև
այսօր Ս. Թ. Իշխանյանը աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմու-
թյան ինստիտուտում որպես հասարակական մտքի և հայ
պարբերական մամուլի պատմության բաժնի ավագ գիտաշ-
խատող: 1963 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտա-
ցիա և ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի
գիտական աստիճան: Հրատարակել է «Հայ դեմոկրատական
մամուլի պատմությունից» և «Քսաներորդ դարի սկզբի հայ
քաղաքական երգիծանքը» մենագրությունները, մի շարք
հոգվածներ:

Պարգևատրված է «Բուդապեշտի գրավման համար»,
«Վիեննայի գրավման համար» և մի շարք այլ մեդալներով,
ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի
40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազ-
մի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Մնվել է 1905 թ. մայիսի 25-ին, Վան քաղաքում, բանավորի ընտանիքում: 1915 թ. մեծ եղևնի օրերին զրկվել է ծընողներից և ապաստան գտել Երևանի որբանոցներում: 1925 թ. ավարտել է Երևանի Խ. Աբովյանի անվան միջնակարգ դրպրոցը: 1921—1925 թթ. ղեկավար աշխատանք է տարել Սովետական Հայաստանի պատկոմական կազմակերպության շարքերում,

եղել նրա առաջին կազմակերպիչներից մեկը, վարել հրահանգչի և քաղլուսավարի պաշտոններ: 1923 թ. ընդունվել է լենինյան կոմերիտմիության շարքերը: Նույն թվականին նա պիւնեռական կազմակերպության I համագումարում ընտրվել է կենտրոնական խորհրդի անգամ, գործուղվել տարբեր գավառներ, զլխավորել Զանգեզուրի և Լոռի-Փամբակի պիոներական կազմակերպությունները: 1925—1929 թթ. սովորել և ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի իրավա-տնտեսագիտական ֆակուլտետը, ալնուհետև աշխատել ՀՍՍՀ լուսծողկոմատի գիտության սեկտորում որպես գավառագիտական կենտրոնական բյուրոյի պատասխանատու քարտուղար: 1931 թ. նա աշխատանքի է անցել ՀԿԿ Կոմկուսի կուսպատմության ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող, իսկ 1939 թ.՝ ՀՍՍՀ հեղափոխության թանգարանում՝ դիրեկտորի տեղակալ, ապա՝ դիրեկտոր: 1939 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Կարմիր բանակ է գորակոչվել 1941 թ. սեպտեմբերին, ծառայել 406-րդ հրաձգային դիվիզիայի քաղբաժնում որպես հրահանգիչ: 1942 թ. նա փոխադրվել է Հայկական 408-րդ հրաձգային դիվիզիա որպես գումարտակի կոմիսար*, մասնակցել Կովկասի պաշտպանության մարտե-

* Տե՛ս հավելված № 3:

րին՝ Տուապսեի և Նովոռոսիյսկի ուղղութիւններում: 1943 թ. կապիտան խալեյանը նշանակվել է 1971 էվակոհոսպիտալի պետի քաղաքական էթով տեղակալ: Պարզեատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով, «Կովկասի պաշտպանութեան համար», «Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ մեդալներով, 1945 թ. խալեյանը զորացրվել է և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ պատմութեան ինստիտուտում որպէս ավագ գիտաշխատող: 1947—1948 թթ. նա եղել է ՀԿԿ Երևանի քաղկոմի Ստ. Շահումյանի անվան քաղլուստան վարիչ, միաժամանակ դասավանդել մի շարք բուհերում և տեխնիկումներում: 1948 թ. խալեյանը նշանակվել է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմութեան ինստիտուտի Հայրենական մեծ պատերազմի պատմութեան կարփնետի վարիչ, որտեղ աշխատում է առայսօր: 1950 թ. նա պաշտպանել է ԽՍՀՄ Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ կոլեկտիվ աշխատութիւններին ու ժողովածոների կազմակերպչական և հրատարակչական աշխատանքներին:

Ե. Մ. խալեյանի գրչին են պատկանում 150-ից ավելի գիտական աշխատութիւններ, 5 մենագրութիւն, որոնք նվիրված են Հայրենական մեծ պատերազմին հայ ժողովրդի մասնակցութեան, հայ պարտիզանների կատարած սխրանքների, ինչպէս նաև Հայաստանի հեղափոխական շարժումների հարցերի լուսաբանմանը: Նա մասնակցել է Հայ ժողովրդի պատմութեան բազմահատորյակի, Հայաստանի կոմկուսի պատմութեան ուրվագծերի, Սովետական Հայաստանը Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին, «Գիրք հերոսների մասին» և մի շարք այլ կոլեկտիվ աշխատութիւններին ու ժողովածոների կազմակերպչական և հրատարակչական աշխատանքներին:

Հետպատերազմյան գիտական բեղմնավոր գործունեութեան համար Ե. խալեյանը պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով (1955), «Աշխատանքային արիութեան համար» (1970), «Աշխատանքի վետերան» (1984) մեդալներով, ՀամԿԵՄ Կենտկոմի, «Գիտելիք» ընկերութեան պատվոգրերով, ՀՍՍՀ ԳԱ «Վաստակագրով» (1985):

Ծնվել է 1900 թ. ապրիլի 3-ին, Բուրքիայի Զմյուռնիա քաղաքում: Սովորել և ավարտել է Փարիզի նավագնացության բարձրագույն ու Ֆրանսիայի ռազմածովային ուժերի գլխավոր շտաբի դպրոցները: Երկար տարիներ ծառայել է Ֆրանսիայի զինված ուժերում, ստացել կոմանդորի կոչում: Առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո մասնակցել է Փարիզի հաշ-

տության կոնֆերանսի նախապատրաստական աշխատանքներին (1919): 1930—1955 թթ. վարել է Սևրի Մուրադ-Ռափայելյան վարժարանի տնօրենի պաշտոնը: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին աէտիվորեն մասնակցել Ֆրանսիայի դիմադրության շարժմանը: Հետպատերազմյան տարիներին ծավալել է հայրենասիրական գործունեություն: Խանդավանդ ֆրանսահայ խոշոր ինժեներ-հիդրոլոգ, աշխարհագրագետ և քարտեզագետ է: Հրատարակել է 25 քարտեզներից կազմված «Պատմական Հայաստանի աշխարհագրական միասնության ատլաս» (1920): Նա եղել է ֆրանսահայ մշակութային միության պատվավոր նախագահը, Ֆրանսիա-ՍՍՀՄ ընկերության անդամ (1966—1980): 1967 թ. նա ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ արտասահմանյան անդամ: Մահացել է 1980 թ. Փարիզում:

Ծնվել է 1923 թ. հունվարի 15-ին, ՀՍՍՀ Արթիկի շրջանի Փանիկ գյուղում: Ավարտել է Զիթահանքով (Անիի շրջան) գյուղի միջնակարգ դպրոցը: 1941 թ. 18-ամյա կոմերիտականը կամավոր մեկնել է բանակ և մարտնչել Հայկական 409-րդ հրաձգային դիվիզիայի շարքերում: Նա աչքի է ընկել Մոզդոկի, Միներալնիե վոդիի, Կրասնոդարի, Վորոշիլովգրադի, Խարկովի շրջաններում տեղի ունեցած մարտական գործողություններում: 1943 թ. հունիսին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը, պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով*, «Արիության համար», «Մարտական ծառայությունների համար», «Կովկասի պաշտպանության համար» մեդալներով, վիրավորվել է երկու անգամ: Ապարինվիլուց հետո Խաչատրյանը սովորել է 51-րդ բանակին կից սպայական դասընթացներում, ստացել կրտսեր լեյտենանտի կոչում և ծառայել 267-րդ հրաձգային դիվիզիայի շարքերում, մասնակցել Մերձբալթիկայի ազատագրմանը, պարգևատրվել «Քյոնիգսբերգի գրավման համար» մեդալով, արժանացել Գերագույն գլխավոր հրամանատարի շնորհակալագրերին: 1946 թ. հունիսին ավագ լեյտենանտ Խաչատրյանը էորացրվել է բանակից, վերադարձել Զիթահանքով գյուղ և մինչև 1953 թ. աշխատել որպես գյուղատնտեսի նախագահ, ապա գյուղի կուսակցական կազմակերպության ազատված քարտուղար, կոլտնտեսության գլխավոր հաշվապահ: 1960 թ. հեռակա կարգով ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի տնտեսագիտական ֆակուլտետը: 1964 թ. տեղափոխվել է Երևան և որպես գլխավոր հաշվա-

* Տե՛ս Հավելված, № 46:

պահ աշխատել մայրաքաղաքի մի շարք ձեռնարկություններում ու շինարարական կազմակերպություններում: Թողակի անցնելուց հետո 1984 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում որպես հրշեջ:

1985 թ. պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԽԱՐՄԱՆԴԱՐՅԱՆ ՍԵԳՎԱՐԴ ՎԱՂԱՐՇԱԿԻ

Ծնվել է 1919 թ. սեպտեմբերի 3-ին, Վրացական ՍՍՀ Թելավի քաղաքում, հեղափոխականի բնտանիքում: 1936 թ. երևանում հայկական միջնակարգ դըպրոցը ավարտելուց հետո, ընդունվել է 1941 թ. գերազանցիկի դիպլոմով ավարտել է Մոսկվայի Մ. Վ. Լոմոնոսովի անվան պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետը: Հայրենական պատերազմի ըս-

կըզբի՝ 1941 թ. հուլիսին, որպես շարքային, կամավոր մեկնել է գործող բանակ և մինչև 1943 թ. վերջը Արևմտյան, Կալինինյան և Տափաստանային ռազմաճակատների զորքերի կազմում ակտիվորեն մասնակցել սովետական զորքերի պաշտպանական ծանր մարտերին: 1942 թվականին ընդունվել է կոմունիստական կուսակցության շարքերը և առաջ քաշվել հրամանատարական պաշտոնի: 1943 թ. մարտին վիրավորվել է: Հայրենական պատերազմի արմատական բեկման տարում Ուկրաինական 3-րդ ռազմաճակատի 93-րդ Միրգորոդյան, Սուլորովի 2-րդ աստիճանի շքանշանակիր կարմրադրոշ հրաձգային դիվիզիայի կազմում՝ սկզբում՝ 100-րդ հրետանային գնդի հրանոթի հրամանատար, նույն գնդի 3-րդ հրե-

տանային զիվիզիոն կուսակազմակերպիչ, իսկ հետո 2-րդ հրե-տանային զիվիզիոն հրամանատարի քաղաքով տեղակալ լեյ-տենանտ Ս. Վ. Խարմանդարյանը մասնակցել է Ուկրաինայի, Մոլդավիայի, Ռումինիայի, Բուլղարիայի, Հարավսլավիայի, Հունգարիայի և Ավստրիայի ազատագրման մարտերին: ՍՍՀՄ պաշտպանության մինիստրության կենտրոնական արխիվում պահվող փաստաթղթերից մեկում գրված է. «Ավստրիական Սենտպետերֆ և Ռաուխվարդ բնակավայրերի շրջանում Խարմանդարյանը անձամբ կրակելով թնդանոթից, ոչնչացրել է թշնամու ավտոմեքենան և մեկ տասնյակից ավելի հիտլերական, իսկ հետո գերել 6 զինվորի»: Այդ սխրագործության համար զիվիզիայի հրամանատարությունը Խարմանդարյանին պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով*: 1945 թ. հունվարին Բուդապեշտի համար մղված մարտերում կրկնակի վիրավորվել է:

Սովետական բանակից ղորացրվել է 1946 թվականին: 1947—1956 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտ: 1951 թ. պաշտպանել է թեկնածուական զիսերտացիա՝ «Հայկական ՍՍՀ-ն նոր տնտեսագիտական քաղաքականության առաջին տարում (1921—1922)» թեմայով, (հրատարակված է առանձին մենագրությամբ) և ստացել պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1951—1953 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ ասպիրանտուրայի բաժնի վարիչ: 1951—1966 թթ. աշխատել է Հայկական ՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում որպես կրտսեր, ավագ գիտաշխատող, զիրենկտորի տեղակալ, իսկ 1966—1971 թթ. ՄՄԿԿ Կենտկոմին առընթեր մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի Հայկական մասնաճյուղում՝ ավագ գիտաշխատող: 1970 թ. պաշտպանել է դոկտորական զիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1971 թ. տեղափոխվել է Մոսկվա և մինչև 1986 թ. աշխատել ՍՍՀՄ ԳԱ պատմության ինստիտուտում, որպես ավագ գիտաշխատող: Նա 1986 թ. փետրվարից ՄՄԿԿ Կենտկոմին

* Տե՛ս Հավելված, № 36:

առնթեր մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի Հայկական մասնաճյուղի ՍՄԿԿ պատմության սեկտորի վարիչն է։ Ս. Վ. Խարմանդարյանը շուրջ 80 գիտական աշխատությունների ու հոդվածների հեղինակ է։ Հրատարակել է «Հայկական ՍՍՀ 4-րդ հնգամյակի տարիներին (1946—1950)», ռուսերեն լեզվով «Հայաստանի սովետների համագումարները (1922—1937)», «Լենինը և Անդրֆեդերացիայի ձևավորումը (1921—1923 թթ.)», «Ժողովուրդների համախմբումը սոցիալիզմի պոռոցման գործում (Անդրֆեդերացիայի փորձը)» մենագրությունները։ Վերջինս արժանացել է ՍՍՀՄ ժողովրդական տնտեսության նվաճումների ցուցահանդեսի բրոնզե մեդալի։ Բազմաթիվ կոլեկտիվ աշխատությունների հեղինակ է։ Դրանցից են «Անդրկովկասի կոմունիստական կազմակերպությունների պատմության ուրվագծերը» (հատորներ I, II), «Հայ ժողովրդի պատմություն» (հատոր VIII), «ՍՍՀՄ-ը որպես եղբայր ժողովուրդների համագործակցություն» և այլն։ Նա «ՍՍՀՄ-ի կազմավորումը» փաստաթղթերի ժողովածուի պատասխանատու կազմող և խմբագրական կոլեգիայի անդամ է։

Մոսկվայում եղած տարիներին ակտիվորեն մասնակցել է տեղի կուսակցական-հասարակական աշխատանքներին։ Նա Հայրենական պատերազմի վետերանների սովետական կոմիտեի միջազգային սեկցիայի հարավսլավական խմբի անդամ է։ Գիտական ղեկուցումներով հանդես է եկել միջազգային ու համամիութենական գիտական կոնֆերանսներում, ղեկավարել սովետական ու արտասահմանյան գիտնականների թեկնածուական ու դոկտորական դիսերտացիոն աշխատանքները։ Բազմիցս մեկնել է Հեռավոր Արևելք, ԲԱՄ, Ալթայ, Ուրալ, Միջին Ասիա, դասախոսություններով հանդես եկել աշխատավորության շրջանում։

Ս. Վ. Խարմանդարյանի գիտական և հասարակական աշխատանքը արժանացել է բարձր գնահատականների։ Նա պարգևատրվել է ՍՍՀՄ ԳԱ նախագահության, համամիութենական «Գիտելիք» ընկերության, ԴՕՍԱՖ կազմակերպության, Պատերազմի վետերանների սովետական կոմիտեի պատվոգրերով։

Հայրենական մեծ պատերազմում ֆաշիզմի դեմ տարած պատմական հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ Ս. Վ. Խարման-դարյանը պարգևատրվել է նաև Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԿԱԳՐԱՄԱՆՈՎ, ՆԵՐՍԵՍ ՈՍԿԱՆՈՒ

Ծնվել է 1910 թ. մարտի 23-ին, Բաքվում: Նախնական կրթությունը ստացել է տեղում, 1925-ին ընդունվել կոմերիտմիության շարքերը և մինչև 1931 թ. աշխատել տպարանի ֆոտոցինկոգրաֆիայում: 1931 թ. զործուղվել է Մոսկվա՝ Գորկու անվան զրականության բանֆակում սովորելու: Այնուհետև ավարտել է Լոնաշարսկու անվան թատերական արվեստի պետական

ինստիտուտը: ՍՄԿԿ անդամ է 1938 թ.: 1939 թ. աշխատել է ՍՍՀՄ Ժողկոմխորհին առընթեր Արվեստի զործերի կոմիտեում որպես Ադրբեջանի, Հայաստանի և Վրաստանի թատրոնների գծով ավագ տեսուչ: 1940—1941 թթ. աշխատանքի է անցել ՀԿԿ Կենտկոմում որպես արվեստի բաժնի վարիչ, ապա ՀՍՍՀ Ժողկոմխորհում՝ արվեստի զործերի վարչության պետի տեղակալ: Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին օրերին զինվել է ՀԿԿ Կենտկոմի ռազմական բաժին՝ ռազմաճակատ մեկնելու խնդրանքով: 1941 թ. սեպտեմբերին Կազրամանովը նշանակվել է Անդրկովկասյան ռազմաճակատի 45-րդ բանակի «Боевая звезда» թերթի խմբագրության աշխատակից, իսկ դեկտեմբերին, երբ Նրևանում սկսվել էին Հայկական հրաձգային զիվիզիայի կազմավորման աշխատանքները՝ «Կարմիր զինվոր» թերթի խմբագիր: Թերթի առաջին համա-

րը Կազբրամանովի ստորագրութեամբ լույս է տեսել 1942 թ. հունվարի 12-ին: 1943 թ. ավագ լեյտենանտ Կազբրամանովը նշանակվել է 233-րդ հրաձգային դիվիզիայի «Вперед, за Родину!» թերթի խմբագիր, ակտիվորեն մասնակցել Կիրովոգրադ քաղաքի ազատագրման մարտերին, Կորսուն-Շեչենկովյան և Յասսի-Քիշինևյան հարձակողական գործողություններին, աչքի ընկել Բուխարեստի, Բելգրադի, Բուդապեշտի և Վիեննայի գրավման ժամանակ, պարգևատրվել Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով*, մի շարք մեդալներով:

Բանակից զորացրվելով, 1946 թ. սկսել է աշխատել ՀՍՍՀ ժողկոմխորհում որպես արվեստի գործերի վարչության պետի տեղակալ: 1954 թ. նշանակվել է Նրեանի Ստանիսլավսկու անվան ռուսական թատրոնի ղիրեկտոր, իսկ 1956 թ.¹ նոր կազմակերպված հայկական հեռուստատեսության ստուդիայի ղիրեկտոր և ՀՍՍՀ հեռուստատեսության և ռադիոհաղորդումների պետական կոմիտեի նախագահի տեղակալ: 1966 թ. մինչև իր կյանքի վերջը (1987) աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ արվեստի ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող:

Կազբրամանովը գրել է հայ թատերական արվեստին, հայ-ռուսական, հայ-ուկրաինական թատերական կապերին, հայկական բեմում ռուս դասականների բեմականացման և այլ հարցերին նվիրված աշխատություններ:

Նա արվեստագիտության թեկնածու էր, ՀՍՍՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, ՍՍՀՄ ժողնալիստների միության անդամ: Պարգևատրվել է «Պատվո նշան» շքանշանով, «Աշխատանքի վետերան» մեդալով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով, արժանացել «Լիդիցե-60» միջազգային գրական կոնկուրսի դափնեկրի կոչման:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

* Տե՛ս Հավելված, № 23:

Ծնվել է 1921 թ., Իջևանի շրջանի Ուղունթալա (այժմ՝ Այգեհովիտ) գյուղում: Միջնակարգ կրթությունը ստացել է տեղում, 1939 թ. ընդունվել է կոմերիտ-միության շարքերը: 1941 թ. նոյեմբերի 20-ին կամավոր մեկնել է կարմիր բանակ, մարտնչել Կերչում, Ղրիմում, մասնակցել Սևաստոպոլի հերոսական պաշտպանությանը, Ստալինգրադյան ճակատամարտին: Վիրավոր

գերվել է թշնամու կողմից և տեղափոխվել արևմուտք: Գերությունից փախել է և անցել Ֆրանսիայում գործող Սովետական 1-ին պարտիզանական զնդի շարքերը, արժանացել Ֆրանսիական կառավարության պարգևներին: Հայրենական մեծ պատերազմի ավարտից հետո վերադարձել է հայրենիք: Շուրջ քառորդ դար է, ինչ աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտում որպես կրտսեր գիտաշխատող:

Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի քսան տարին», «Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի երեսուն տարին», ՍՍՀՄ ղինված ուժերի 50 տարին», «ՍՍՀՄ ղինված ուժերի 60 տարին» և մի շարք այլ մեդալներով:

Ծնվել է 1918 թ. մայիսի 1-ին, Կրասնոդար քաղաքում: Միջնակարգ կրթությունը ստացել է տեղում, 1941-ին ավարտել Թբիլիսիի երկաթուղային տրանսպորտի ինստիտուտը՝ երկաթուղային գծերի կառուցում և գծային տնտեսություն մասնագիտությամբ: Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին խսկ օրերին շոգանկոչվել է բանակ և սովետական տրանսպորտային ափսոսանքների միջին հրամկազմի պատրաստման արագացված դասընթացներում: Երկրորդ կարգի ղինվորական տեխնիկ Կարապետյանը նշանակվել է 13-րդ երկաթուղային բրիգադի երկաթուղիների աշխատանքների մեքենայացման 39-րդ գումարտակում և ծառայել մինչև պատերազմի հաղթական ավարտը: Կարապետյանը վարել է երկաթուղային կողմնակի պետի, տեխնիկի, գումարտակի տեխնիկական մասի ինժեների պաշտոններ, մարտական գործողություններին մասնակցել Հարավարևմտյան (1. 1—5. 7. 1942 թ.), Վորոնեժյան (5. 7—10. 12. 1942 թ.), Ստալինգրադյան, Դոնի (10. 12. 1942 թ.—4. 2. 1943 թ.), Լենինգրադյան, Ուլերաինական 3-րդ և 2-րդ ռազմաճակատներում:

Հրամանատարության մարտական առաջադրանքները օրինակելիորեն կատարելու համար Կարապետյանը պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով*, «Մարտական ծառայությունների համար», «Ստալինգրադի պաշտպանության համար» մեդալներով, «Պատվավոր երկաթուղային» նշանով: 1943 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը:

* Տե՛ս Հավելված, № 35:

1946 թ. դեկտեմբերին ավագ տեխնիկ-լեյտենանտ Կա-
րապետյանը զորացրվել է բանակից: 1947 թվականից աշխա-
տում է ՀՍՍՀ ԳԱ համակարգում: Մինչև 1955 թ. նույնիսկ
աշխատել է Շինանյութերի և կառուցվածքների ինստիտու-
տում որպես կրտսեր, ապա ավագ գիտաշխատող, այնուհետև՝
մաթեմատիկայի և մեխանիկայի ինստիտուտում՝ ավագ գիտ-
աշխատող (1955—1960), գիրեկտորի գիտական գծով տեղա-
կալ (1960—1971): 1971—1975 թթ. աշխատել է մեխանի-
կայի ինստիտուտում որպես գիրեկտորի գիտական գծով տե-
ղակալ: 1975—1979 թթ. եղել է սողրի և ամրության, իսկ
այժմ՝ փորձարարական լաբորատորիայի վարիչ: 1968 թ.
տեխնիկական գիտությունների դոկտոր է: Հեղինակ է ավելի
քան 70 գիտական աշխատությունների:

Հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում պարգևատրվել
է «Անձնվեր աշխատանքի համար՝ ի նշանավորումն Վ. Ի.
Լենինի ծննդյան 100-ամյակի» և մի շարք այլ մեդալներով,
ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության «Գովեստագրով», 1953 և 1957 թթ.
բնտրվել է Երևանի քաղաքային և շրջանային սովետների
դեպուտատ:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի
40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազ-
մի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1921 թ. ապրիլի 14-ին, Հոկտեմբերյանի շրջանի Փոքր-Շահրիար (այժմ՝ Նոր Արտազերս) գյուղում: Մինչև զորակոչվելը եղել է ուսուցիչ: 1940 թ. մեկնել է բանակ, ծառայել տանկային զորամասում: 1941 թ. հունիսի 1-ից կրտսեր լեյտենանտ Կարապետյանը մասնակցել է Սմոլենսկի, Վելիկի Լուկիի և Ռժևի տակ տեղի ունեցած դաժան ու արյունահեղ մարտերին,

ծանր կոնտուզիա է ստացել և այդ վիճակում գերվել հակառակորդի կողմից: Սակայն գերության մեջ չի ընկճվել հայրենասեր սպայի ոգին: Նա ընդգրկվել է ընդհատակյա հակաֆաշիստական հայրենասիրական կազմակերպության մեջ, մի քանի անգամ խիստ պատիժներ կրել գեստապոլից: 1943 թվականի սեպտեմբերին Կարապետյանին հաջողվել է 40 հայ ռազմագերիների հետ փախչել գերությունից և միանալ Ուկրաինայի պատվիրակներին: Մինչև 1944 թ. մայիսը Կարապետյանը մարտնչել է Ա. Ի. Միկոյանի անվան հայկական պարտիզանական ջոկատի շարքերում, մասնակցել մի շարք մարտական գործողությունների, ղեկավարել հետախույզների աշխատանքը, վիրավորվել 4 անգամ:

Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթական ավարտից մեկ տարի հետո զորացրվել է և վերագործել Հայաստան: Սկզբում զբաղվել է մանկավարժությամբ (ուսուցիչ, ուսմասվար, դիրեկտոր) ապա՝ գյուղատնտեսությամբ: 1968—1982 թթ. աշխատել է Ուկրաինական ՍՍՀ կարտոֆիլի գիտահետազոտական ինստիտուտում որպես գիտաշխատող: 1983 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտաշխատող է:

Մ. Մ. Կարապետյանը 1964 թ. ՍՄԿԿ անդամ է: Պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների համար» և հոբելյանական մի շարք մեդալներով:

Ծնվել է 1922 թ. օգոստոսի 14-ին, Կամո քաղաքում, ծառայողի ընտանիքում: 1940-ին ավարտել է Թբիլիսիի 89-րդ միջնակարգ դպրոցը: Թբիլիսիի 26 կոմիսարների անվան կոմիսարիատը նրան հաղարկել է Սարատովի մարզի Վոլսկ քաղաքը, որտեղ, ընդունելության քննությունները հանձնելուց հետո, 1940 թ. վերջերին ընդունվել է տեղի ռազմական ավիատեխնի-

կական ուսումնարանը: Հայրենական պատերազմը սկսվելուց հետո, 1941-ի հուլիսին ուղարկվել է Մեխիտոպոլի ռազմական օդաչուական դպրոց, որն ավարտել է 1941 թ. վերջերին: Որպես օդաչու-բորտմեխանիկ ուղարկվել է Պենզայի մարզի Կուզնեցկ քաղաքում գտնվող 5-րդ պահեստային ավիագունդ, այստեղից՝ 1942 թ. կեսերին Մերձբալթյան ռազմաճակատի 593-րդ գրոհային Նովոդեոբրզիսկյան գունդ և որպես օդաչու մասնակցել Վիտեբսկ, Պոլոցկ, Դվինա, Ռիգա, Վարշավա քաղաքների ուղղությամբ մղվող մարտերին: 1943 թ. աշնանը Վիտեբսկի մոտ կոնտուզիա է ստացել և բուժվելուց հետո տեղափոխվել ռազմական ավիացիա և ուղարկվել Մերձվոլգյան ռազմական օկրուգ, որտեղ որպես օդաչու ծառայել է 5-րդ ավանգարդային էսկադրիլիայում, որը գտնվում էր Ռազդոլշինա կայարանում: Զորացրվել է 1944 թ. մամանը:

1945 թ. ընդունվել է Նրեանի գեղարվեստաթատերական ինստիտուտ, որի թատերագիտական ֆակուլտետն ավարտել է 1950 թվականին:

1950—1951 թթ. որպես դասախոս աշխատել է Հայաստանի թատերական ընկերությունում: 1951 թ. ընդունվել է Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Խ. Աբելյանի անվան գրականության ինստիտուտի ասպիրանտուրան: Դիսերտացիա է պաշտպանել

1962-ին: 1955—1966 թթ. աշխատել է ԳԱ հրատարակչության խմբակում որպես ավագ, ապա՝ գլխավոր խմբագիր:

1966—1977 թթ. ավագ գիտաշխատող է եղել ՀՍՍՀ ԳԱ արվեստի ինստիտուտում: 1978-ից մինչև օրս աշխատում է ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող:

ՍՄԿԿ անդամ է 1951 թվականից:

Պարգևատրվել է Կարմիր դրոշի, Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի, Կարմիր աստղի շքանշաններով, «Մարտական ծառայությունների համար» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

ԿԱՐՃԻԿՅԱՆ ԷԴՈՒԱՐԴ ԲԱԳՐԱՏԻ

Ծնվել է 1917 թ. մարտի 17-ին, էջմիածին քաղաքում: 1930—1936 թթ. էջմիածնի հեծյալ զբնդում եղել է նվագող: 1932 թ. ընդունվել է ՀամԿԵՄ շարքերը: 1936—1941 թթ. որպես տպագրիչ բանվոր աշխատել է Երևանի 1-ին տպարանում: 1941 թ. օգոստոսին զորակոչվել է բանակ: Կապավորի 20-օրյա դասընթացներն ավարտելուց հետո մեկնել է ռազմաճակատ և մասնակցել

Ահատոպոլի հերոսական պաշտպանությունը: Մեկ ամիս մարտերին մասնակցելուց հետո Կարճիկյանը հրամանատարության կողմից ուղարկվել է սովորելու սերժանտական երեքամսյա դասընթացները: Ավարտելուց հետո նորից մեկնել է ռազմաճակատ և մասնակցել Հյուսիսային Կովկասի պաշտպանական մարտերին: 1942 թ. ծանր վիրավորվել է: Բուժվելուց հետո նորից մեկնել է ռազմաճակատ և 20-րդ հրաձգային դիվիզիայի կազմում, որպես կապի ջոկի հրամանատար, մասնակցել Հյուսիսային Կովկասի ազատագրման

մարտերին: Յուցաբերած խիղախության համար պարգևատրվել է «Արիության համար» մեդալով: 1944 թ. սկզբին ծանր վիրավորվել է և ուղարկվել թիկունք: Ապաքինվելուց հետո զորացրվել է և վերադարձել Նրեան: Նույն թվականից մինչև այսօր աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Նրեանի տպարանում: Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Սևաստոպոլի պաշտպանության համար» և այլ մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԿՈՍՏԱՆՅԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ ԲԱԳՐԱՏԻ

Ծնվել է 1914 թ. մարտի 21-ին, ՀՍՍՀ Դիլիջան քաղաքում: 1940 թ. զորակոչվել է բանակ: Ակտիվորեն մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասում սովետական զորքերի պաշտպանական և հարձակողական գործողություններին: Մարտերից մեկի ժամանակ ծանր վիրավորվել է: Ապաքինվելուց հետո, որպես 2-րդ կարգի հաշմանդամ, զորացրվել է: Մարտերում ցուցաբերած խիղախության համար պարգևատրվել է «Արիության համար» և մի շարք այլ մեդալներով: Աշխատել է տարբեր հիմնարկ-ձեռնարկություններում որպես շինարարության աշխույժ: 1977 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ նուրբ օրգանական բիմիալի ինստիտուտում որպես շինարարության ինժեներ:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1923 թ. դեկտեմբերի 7-ին, Աթենքում: Նախնական կրթությունը ստացել է տեղի հայկական 7-ամյա դպրոցում, հաճախել հունական գիմնազիա և ավարտել 1943 թ.: Ֆաշիստական Գերմանիայի օկուպացիայի տարիներին գլխավորել է գիմնազիայի աշակերտական ընդհատակյա կազմակերպությունը, մտնելով էԱՄ-ի շարքերը. ակտիվորեն մասնակցել է գիմադրական շարժմանը: Նույն է էԱՄ-ի երիտասարդական կազմակերպության (էՊՕՆ) ընդհատակյա շրջանային կոմիտեի պրոպագանդայի և ագիտացիայի բաժնի վարիչ, 1944 թ.՝ Թեսսալիայի Տրիկալա քաղաքի շրջանում գործող պարտիզանական ջոկատներում պատասխանատու աշխատող*:

Հունաստանի ազատագրումից հետո սովորել է Աթենքի համալսարանում (1945—1947), միաժամանակ որպես խմբագիր աշխատել Աթենքում հրատարակվող հայկական «Նոր կյանք» առաջադիմական օրաթերթի խմբագրությունում: 1945—1947 թթ. հասարակական ակտիվ գործունեություն է ծավալել ներգաղթի կազմակերպման գործում: 1947 թ. ներգաղթել է Սովետական Հայաստան, աշխատել դպրոցում որպես ուսուցիչ, իսկ 1950 թ. ընդունվել է Աբովյանի անվան հայկական մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետ և ավարտել 1954 թ.: 1959—1962 թթ. սովորել է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտուրայում: 1963 թ. «Հելլենիստական թագավորների փոխհարաբերու-

* Ի պատիվ Հունաստանում գիմադրական շարժման հայ մասնակիցների, Աթենքի Նիկեա (նախկին Քոքինիա) արվարձանի նախկին Ամֆիտս փողոցը, որը հարում էր Հայոց եկեղեցուն, այժմ վերանվանվել է «Դիմադրական շարժման հայ մարտիկների փողոց»:

Քյունները քաղաքների հետ» թեմայով պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել դիտուՅյունների թեկնածուի դիտական աստիճան: 1962 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում որպես կրտսեր, ապա՝ ավագ դիտաշխատող: 1980 թ. «Հին Հայաստանի պետական կառուցվածքը» թեմայով դիսերտացիա է պաշտպանել և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի դիտական աստիճան: Կրկյաշարյանի ուսումնասիրությունները հիմնականում վերաբերում են հին Հայաստանի հասարակական, տնտեսական և քաղաքական պատմությանը, աղբյուրագիտությանը: Ս. Կրկյաշարյանը միաժամանակ զբաղվում է հին հունական դասական գրականության հայերեն թարգմանությամբ: Բնագրից աշխարհաբար է թարգմանել Հոմերոսի «Ոդիսականը», Բուկոնի «Անաբասիսը», Հերոդոտոսի «Պատմությունը» և այլ երկեր: Ս. Մ. Կրկյաշարյանը 1965 թ. ընդունվել է ՍՍՍՀ շարքերը: 1977 թ. ՍՍՀՄ գրողների միության անդամ է, Չարենցի անվան մրցանակի դափնեկիր (1986), Հոմի Տիբերինա ակադեմիայի ակադեմիկոս (1987):

ՀԱԿՈՒՅԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԿՐՏՁԻ

Ծնվել է 1904 թ. նոյեմբերի 4-ին, Բաթումի նահանգի Արդահանի գավառի Շավշետ գյուղում (Թուրքիա): 1931 թ. մինչև Հայրենական պատերազմի սկսվելը որպես օրգանական քիմիայի դասախոս աշխատել է Երևանի գյուղատնտեսական ինստիտուտում, իսկ Ս. Մ. Կիրովի անվան քիմիական գործարանի շահագործումից հետո միաժամանակ ղեկավարել նրա կենտրոնական

լաբորատորիայի օրգանական քիմիայի բաժինը: 1939 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա՝ «Բարդե եթեր-

ների ստացումը ալյումինի քլորիդի և երկաթի քլորիդի ներկայությամբ» թեմայով և ստացել քիմիական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

1941 թ. սեպտեմբերի 9-ին լեյտենանտի կոչումով զորակոչվել է բանակ և նշանակվել նոր կազմավորվող 409-րդ հայկական հրաձգային դիվիզիայի 684-րդ գնդի քիմիական ծառայության պետ: 1942 թ. դեկտեմբերից մինչև 1943 թ. ապրիլն այդ գնդի կազմում մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասի ազատագրման մարտերին: Այնուհետև, որպես դիվիզիայի քիմիական վաշտի հրամանատար, մասնակցել է սովետական զորքերի 1944 թ. հարձակողական գործողություններին: Նույն թվականին առաջ է քաշվել և նշանակվել Ուկրաինական 2-րդ ռազմաճակատի շտաբին կից լաբորատորիայի բաժնի պետ: 1945 թ. մասնակցել է Մոլդավիայի, Ռուսինիայի, Հունգարիայի ու Զեխտսլովակիայի ազատագրման մարտերին: Հրամանատարության մարտական առաջադրանքները օրինակելիորեն կատարելու և մարտերում ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով: ՍՄԿԿ շարքերն է ընդունվել 1944 թվականին: Զորացրվել է 1945 թ. սեպտեմբերին և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում: 1948—1984 թթ. վարել է նույն ինստիտուտի լաբորատորիայի վարիչի պաշտոնը, իսկ այժմ նույն ինստիտուտում կոնսուլտանտ է: 1971 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա՝ «Սինթեզներ դիվինեկացետիլինի և քլորիդների բազայի վրա» թեմայով և ստացել քիմիական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1958—1974 թթ. վարել է Հայաստանի «Գիտելիք» բնկերության քիմիայի բաժնի վարիչի պաշտոնը: Պարգևատրվել է Վավիլովի անվան մեդալով: Հակոբյանը 19 գյուտերի և 80 գիտական հոգվածների հեղինակ է:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1908 թ. հունվարի 6-ին, Կարսի մարզի Սարիղամիշի գավառի Ստճան գյուղում: 1924—1928 թթ. Հակոբյանն աշխատել է Երևանի տպարանում որպես դրաշար, միաժամանակ սովորել բանֆակում: 1928 թ. հոկտեմբերին տպարանի կուսակցական կազմակերպությունը 20-ամյա կոմերիտական ակտիվիստին ընդունել է իր շարքերը: 1929—1930 թթ. եղել է «Խոր-

հրդային Հայաստան» (այժմ՝ «Սովետական Հայաստան») թերթի կուսակցական և մասսայական բաժնի քարտուղար, բանֆակն ավարտելուց հետո նշանակվել է Երևանի գյուղատնտեսական բանֆակի ուսմասվար, միաժամանակ դասավանդել պատմություն: 1932—1939 թթ. նա վարել է կուսակցական ղեկավար աշխատանք, եղել շրջկոմի բաժնի վարիչ, քարտուղար, Լենինականի քաղկոմի հրահանգիչ, ՀԿԿ Կենտկոմի պրոպագանդիստ: 1939—1941 թթ. աշխատել է ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի պատմության ինստիտուտում որպես կրտսեր գիտաշխատող, միաժամանակ մարքսիզմ-լենինիզմի հիմունքներ դասավանդել Հայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտում: 1941 թ. հուլիսին զորակոչվել է կարմիր բանակ և ծառայել Հայկական 408-րդ հրաձգային դիվիզիայում, սկզբում՝ 672-րդ հրաձգային գնդի պրոպագանդիստ, 1942 թ. մարտից՝ դիվիզիայի «Հանուն հայրենիքի» թերթի խմբագիր: Դիվիզիայի կազմում Ա. Հակոբյանը մասնակցել է Նովոռոսիյսկի, ապա՝ Տուապսեի շրջաններում տեղի ունեցած մարտերին:

1942 թ. նոյեմբերին ավագ քաղղեկ Ա. Մ. Հակոբյանը նշանակվել է Անդրկովկասյան ռազմաճակատի զորքերի հյուսիսային խմբավորման «Вперед за Родину» թերթի խմբա-

գրի տեղակալ, միաժամանակ նույնանուն հայերեն թերթի խմբագիր: 1943 թ. սեպտեմբերի սկզբին կապիտան Հակոբ-շանը նշանակվել է Հայկական հրաձգային դիվիզիայի քաղբաժնի ագիտատոր և մասնակցել Թամանի, Կերչի ու Ղրիմի թերակղզիների ազատագրման մարտերին: Նա հաճախ լինում էր վաշտերում, դասակներում և զրոհային ջոկատներում, վարում հետաքրքիր զրույցներ, որոնք հիմնականում նվիրված էին հայ ժողովրդի հերոսական պատմական անցյալին, հայ և ռուս ժողովուրդների դարերի խորքից եկող բարեկամական կապերին: Կերչի և Սևաստոպոլի համար մղված մարտերում ցուցաբերած արիության համար կապիտան Հակոբյանն արժանացել է Կարմիր աստղի երկու շքանշանի: 1945 թ. հունվարին Հակոբյանը ակտիվորեն մասնակցել է Լեհաստանի ազատագրման մարտերին, աչքի ընկել Ռուսկի Բրուդի մոտ տեղի ունեցած կռիվներում, որի համար պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով, ստացել մաշորի զինվորական կոչում: Մաշոր Հակոբյանը այնուհետև մասնակցել է Օդեսի Ֆրանկֆուրտ քաղաքից հարավ գրաված հենակետի 60 օր տևած հերոսական պաշտպանությանը, ապա՝ Բեռլինի ճակատամարտին: Երբ 1945 թ. ապրիլի 14-ին զրոհի ժամանակ մահացու վիրավորվեց 526-րդ հրաձգային գնդի հրամանատարի քաղզոմ տեղակալ, մաշոր Պապիկ Ավալյանը, դիվիզիայի հրամանատարությունը այդ պաշտոնը վստահեց Հակոբյանին: Վերջինս լիովին արդարացրեց հրամանատարության վստահությունը և աչքի ընկավ ինչպես Օդեսի Ֆրանկֆուրտ քաղաքի գրավման, այնպես էլ Բեռլինի փողոցային մարտերում: Բեռլինի գրավման ժամանակ գրսեկորած արիության համար մաշոր Հակոբյանը պարգևատրվեց Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով*:

Պատերազմի հաղթական ավարտից հետո մաշոր Հակոբյանը Հայկական Թամանյան եռակի շքանշանակիր հրաձգային դիվիզիայի կազմում վերադարձել է Սովետական

* Տե՛ս Հավելված, № 37:

Հայաստան և մինչև 1946 թվականի հուլիսը շարունակել ծառայությունը գնդում: Այնուհետև աշխատել է Երևանի սպայի տանը որպես մարքս-լենինյան պատրաստության գծով ավագ-հրահանգիչ: Զորացրվել է 1947 թ. հուլիսին:

Մայրը Հակոբյանը պարգևատրվել է նաև «Կովկասի պաշտպանության համար», «Վարշավայի ազատագրման համար», «Բեռլինի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և այլ մեդալներով, արժանացել հրամանատարության 8 շնորհակալագրերի:

Նա դասախոսել է Երևանի պետական համալսարանում, Հայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտում, 1949—1951 թթ. եղել է Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի ՄՄԿ պատմության ամբիոնի վարիչը: Միաժամանակ (համատեղության կարգով) աշխատել է ՀՍՍՀ ԳՍ պատմության ինստիտուտում: 1951 թ. նա նշանակվել է նույն ինստիտուտի բովետական հասարակության, այնուհետև՝ Հոկտեմբերյան հեղափոխության և սոցիալիստական շինարարության պատմության բաժնի վարիչ և այդ պաշտոնում աշխատել մինչև 1980 թ.: Այժմ նույն բաժնի ավագ գիտաշխատող է:

Ա. Մ. Հակոբյանը «Քաղաքացիական կռիվները Հայաստանում 1921 թվականին» թեկնածուական դիսերտացիան պաշտպանել է 1947 թ., իսկ «Սովետական Հայաստանը ժողովրդական տնտեսության վերականգնման տարիներին (1921—1925)» դոկտորականը՝ 1954 թ.: 1960 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի, իսկ 1967 թ.՝ ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում: Հակոբյանի գիտական ուսումնասիրությունները հիմնականում վերաբերում են Սովետական Հայաստանում սոցիալիստական հասարակարգի կառուցման պատմությանը: Հրատարակել է 12 մենագրություն, ավելի քան 150 գիտական և հրապարակախոսական հոդվածներ: Նա վետերանների Երևանի կոմիտեի ակտիվ գործիչներից է, գիտական աշխատանքի հետ միաժամանակ ակտիվորեն մասնակցում է մատաղ սերնդի ռազմահայրենասիրական դաստիարակության կարևոր գործին:

Գիտական-մանկավարժական բեղմնավոր աշխատանքի համար Ա. Հակոբյանը պարգևատրվել է «Պատվո նշան» շքանշանով, «Աշխատանքային արիության համար», «Աշխատանքի վետերան» մեդալներով, պատվոգրերով, «50 տարի ՍՄԿԿ շարքերում» կրծքանշանով: 1985 թ. արժանացել է Հայկական ՍՍՀ Պետական մրցանակի: Նույն թվականին պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի երկրորդ շքանշանով:

ՀԱԿՈԲՅԱՆ ԵՂԻՇԵ ՀԱԲԵԹԻ

Ծնվել է 1925 թ. օգոստոսի 9-ին, Օրջոնիկիձե քաղաքում: 1942 թ. Լենինականի Պուշկինի անվան դպրոցի 10-րդ դասարանի աշակերտ, Կոմերիտական Հակոբյանը կամավոր համալրել է կարմիր բանակի շարքերը: Իր մարտական մկրտությունը նաստացել է 320-րդ հրաձգային դիվիզիայի 478-րդ գնդի կազմում, աշնանը Մոլդովի շրջանում ծավալված մարտերում:

Այնուհետև, նույն դիվիզիայի 481-րդ գնդի կազմում մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասի և Դոնբասի մի շարք քաղաքների ու բնակավայրերի ազատագրմանը, աչքի ընկել Օդեսայի համար մղված մարտերում: Շարքային Հակոբյանը արիարար է մարտնչել նաև Յասսի-Քիշինևյան գործողության ժամանակ՝ 1944 թ. օգոստոսի 20—29-ին, որից հետո նրա մարտական ուղին ձգվել է Ռումինիայի, Բուլղարիայի, Հաբսվուլիայի, Հունգարիայի և Ավստրիայի հարյուրավոր քաղաքներով ու գյուղերով: Հաղթանակը նա դիմավորել է Վիեննայի մոտ:

1949 թ. Հակոբյանը զորացրվել է և ծառայել պետական անվտանգության համակարգում, ավարտել հատուկ դպրոց և ստացել սպայի կոչում: 1953 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1982 թ. Հակոբյանը ավարտել է ծառայությունը և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ արևելագիտության ինստիտուտում որպես արտաքին կապերի գծով գիտական քարտուղար:

Պահեստի գնդապետ Հակոբյանը պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով, «Մարտական ծառայությունների համար» երկու, «Կովկասի պաշտպանության համար», Բուդապեշտի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և այլ մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՀԱԿՈԲՅԱՆ ՄԻՔԱՅԵԼ ՆԱԿԱՍԱՐԴԻ

Ծնվել է 1925 թ. մարտի 10-ին, Ղափանի շրջանի Արծվանիկ գյուղում: 1943 թ. ավարտել է քաղաքի №1 միջնակարգ դպրոցը և նույն թվականին զորակոչվել բանակ: Ականանետային-գնդացրային ուսումնարանի կարճատև դասընթացներն ավարտելուց հետո, սերժանտ Հակոբյանը ծառայել է 105-րդ պահեստային գնդում, իսկ 1944 թ. փետրվարից՝ Ադրբեջանական

77-րդ, Սերգո Օրջոնիկիձեի անվան հրաձգային դիվիզիայի 276-րդ գնդի 3-րդ հրաձգային գումարտակում որպես կոմերիտական կազմակերպիչ: Աչքի է ընկել Դրիմի, հատկապես

Սևաստոպոլի աղատագրման մարտերում: Հակառակորդի դուռը ոչնչացնելու ժամանակ ցուցաբերած քաջության համար պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով*: Բեդիմյաննի բարձունքի գրավման մարտում ավագ սերժանտ Հակոբյանը ծանր վիրավորվել է և զորացրվել:

1945—1947 թթ. եղել է «Ավանգարդ» թերթի թղթակիցը Զանգեզուրում, 1947—1949 թթ. գրական աշխատող, ասպ պատասխանատու քարտուղար՝ Ղափանի «Պղնձի համար» թերթում: 1948 թ. ընդունվել է ՍՍԿԿ շարքերը: 1949—1954 թթ. Հակոբյանը սովորել է Երևանի պետական համալսարանի ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետում, միաժամանակ եղել «Սովետական ուսանողություն» թերթի խմբագիրը: Համալսարանն ավարտելուց հետո, 1955—1957 թթ. աշխատել է «Ավանգարդ»-ի խմբագրությունում՝ բաժնի վարիչ, պատասխանատու քարտուղար, խմբագրի տեղակալ: 1957—1959 թթ. «Առողջապահություն» ամսագրի պատասխանատու քարտուղարն էր: 1959—1961-ին սովորել է ՀՍՍՀ ԳԱ ասպիրանտուրայում: 1962—1965 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ «Տեղեկագիր հասարակական գիտությունների» ամսագրի, 1965—1969 թթ. «Սովետական Հայաստան» թերթի, 1966—1969 թթ.՝ Հայկական սովետական հանրագիտարանի պատասխանատու քարտուղարը, ասպ վերջինիս ավագ գիտական խմբագիրը, իսկ 1969—1973 թթ.՝ ՀՍՍՀ ԳԱ «Լրաբեր հասարակական գիտությունների» ամսագրի պատասխանատու քարտուղարը:

1973 թ. մինչև կյանքի վերջը եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի հայ պարբերական մամուլի պատմության բաժնի ավագ գիտաշխատող: 1974 թ. պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Հակոբյանը ՍՍՀՄ գրողների միության անդամ էր 1969 թ.: Հեղինակ է «Անհայտ կորած մարդիկ», «Որդու վերագարձը», «Օր առանց մայրամուտի», «Աստղերը չեն ընկնում» գրքերի, բազմաթիվ հոդվածների, որոնք նվիրված են Հայրենական մեծ պատերազմում հայ ժողովրդի զա-

* Տե՛ս Հավելված, № 49:

վականների, մասնավորապես պարտիզանների սխրագործություններին:

Արձակագիր, լրագրող, պատմաբան մարտիկի կյանքի թելը կտրվել է 1983 թ. դեկտեմբերի 25-ին, Նրեանում:

ՀԱԿՈՒՅԱՆ ՎԱԶԳԵՆ ԱՐՏԱՇԵՍԻ

Ծնվել է 1913 թ. փետրվարի 14-ին, Ղուկասյանի շրջանի Լեռնադյուղում: 1929—1934 թթ. սովորել է Լենինականի Ա. Մըռավյանի անվան մանկավարժական տեխնիկումում, միաժամանակ աշխատել քաղաքի փայտամշակման ֆաբրիկայում որպես բանվոր: Տեխնիկումն ավարտելուց հետո որպես ուսուցիչ աշխատել է Լենինականի №3 դըպրոցում: 1936 թ. ընդունվել է Նրե-

վանի պետական համալսարանի պատմություն ֆակուլտետ, որն ավարտել է 1941 թ.: Մինչև 1942 թ. փետրվարի 23-ը աշխատել է Հոկտեմբերյանի շրջանի Մեծ Շահրիար (այժմ՝ Նալբանդյան) գյուղի միջնակարգ դպրոցում որպես գիրենկատոր և պատմության ուսուցիչ, այնուհետև զորակոչվել կարմիր բանակ: Թշնամու դեմ մարտնչել է մինչև 1943 թ. մալիսը, վիրավորվել ոտքից և զորացրվել:

1944—1947 թթ. սովորել է Նրեանի պետական համալսարանի ասպիրանտուրայում՝ ակադեմիկոս Հ. Մանանդյանի ղեկավարությամբ: Միաժամանակ աշխատել է Նրեանի Գորկու անվան միջնակարգ դպրոցում որպես պատմության ուսուցիչ: 1947 թ. աշխատանքի է անցել ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում որպես կրտսեր, ապա ավագ գիտաշխատող, իսկ 1971 թ. մինչև իր կյանքի վերջը՝ միջին դարերի

պատմության բաժնի վարիչ: 1948 թ. պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1967 թ.՝ դոկտորական դիսերտացիաներ: 1957 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1972 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում, իսկ 1974 թ.՝ Մեսրոպ Մաշտոցի անվան մրցանակ: 1969—1974 թթ. միաժամանակ դասավանդել է Կիրովականի մանկավարժական ինստիտուտում:

Վ. Ա. Հակոբյանի գրչին են պատկանում շուրջ 100 գիտական աշխատություններ, որոնք վերաբերում են հայ ժողովրդի միջնադարյան պատմության, XVIII դարի հայ աղատագրական շարժման կենտրոնների ու ծրագրերի, տարբեր կարգի աղբյուրների քննության ու լուսաբանման հարցերին: «Մանր ժամանակագրություններ 13—18-րդ դդ.» գործում (հ. 1—2, 1951—1956) ղեկավարած են 85 մեծ և փոքր ժամանակագրություններ, որոնց մեծ մասն առաջին անգամ նրա շնորհիվ է մատչելի դարձել հայագիտությանը: Աղբյուրագիտական կարեւոր գործ է «Կանոնագիրք Հայոց»-ի երկու հատորների կազմումն ու հրատարակումը (1964—1971), որոնք Հակոբյանը իրականացրել է ավելի քան 50 գրչագրերի հիման վրա՝ ընդարձակ ուսումնասիրություններ, ծանոթագրություններով ու ցանկերով: Ա. Հովհաննիսյանի հետ Հակոբյանը կազմել և հրատարակել է XVII դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարանները (հ. 1, 2, 3, 1974, 1977, 1984): Մասնակցել է նաև XVIII դարի հայ-ռուսական հարաբերությունների պատմությանը նվիրված փաստաթղթերի (1964—1967) և «Մեսրոպ Մաշտոց» (1962) ժողովածուների հրատարակմանը:

Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում կատարած անձնուրաց աշխատանքի համար», «Աշխատանքային գերազանցության համար», «Անձնուրաց աշխատանքի համար՝ ի նշանավորումն Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Վ. Ա. Հակոբյանը մահացել է 1982 թ. մայիսի 6-ին, Երևանում:

Մնվել է 1912 թ. հունվարի 5-ին, Արևմտյան Հայաստանի Բասեն գյուղում: Մեծ եղեռնի օրերին զրկվել է ծնողներից, մեծ տառապանքով հասել Թիֆլիս, հանգրվան գտել որբանոցում: 1930 թ. տեղափոխվել է Երևան և սովորել լեռնային տեխնիկումում: Ավարտելուց հետո, 1934 թ. աշխատել է հանրապետության տարբեր շրջաններում, իսկ 1937 թ. մեկնել Դնեպրոպետրովսկ, սովորել

ալրադացի մասնագիտություն և մինչև 1941 թ. աշխատել Կրոպոտկին քաղաքի էլեկտրաալրադացում: Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին իսկ օրերին զորակոչվել է բանակ և թշնամու դեմ մարտնչել 129-րդ գնդի շարքերում որպես ռազմատ: Աչքի է ընկել Դոնի Ռոստովի համար մղված մարտերում, պարգևատրվել «Մարտական ծառայությունների համար» մեդալով, 1942 թ. հունվարի 3-ին վիրավորվել: Հոսպիտալում բուժվելուց հետո, մեկ ամիս անց վերադարձել է ռազմաճակատ և շարունակել մարտնչել թշնամու դեմ: 1943 թ. մարտի 10-ին շարքային Հայկազյանը ծանր վիրավորվել է և ապաքինվելուց հետո զորացրվել: Մինչև 1971 թ. նա աշխատել է Երևանում՝ Անդրերկաթուղու, ապա Դեղատնային վարչություններում որպես հաշվային աշխատող, այնուհետև՝ անցել կենսաթոշակի: 1981 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում որպես հյուան: Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում աշխատանքային արիություն համար», «Աշխատանքի վետերան», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Դերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 30 տարին», «ՍՍՀՄ դինված ուժերի 60 տարին» և մի շարք այլ մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՀԱՅՐՅԱՆ ԳԵՎՈՐԳ ԱՐՄԵՆՍԿԻ

Ծնվել է 1913 թ. սեպտեմբերի 18-ին, Ղափանի շրջանի Ծալ գյուղում: 1922 թ. փոխադրվել է Ալեքսանդրապոլ (այժմ՝ Լենինական), որտեղ և ստացել է միջնակարգ կրթություն, իսկ 1928 թ. ընդունվել կոմերիտ-միության շարքերը: 1929—1932 թվականներին եղել է Լենինականի տեքստիլ կոմբինատի բանվոր: 1932 թ. լրագրային աշխատողների կարճատև դասընթացներն ավարտելուց հետո աշխատել է Աշտարակի շրջանային թերթում որպես բաժնի վարիչ, պատասխանատու քարտուղար, ապա՝ խմբագիր: 1932 թ. լույս է տեսել նրա «Վերելքի երգեր» բանաստեղծությունների ժողովածուն, իսկ 1934 թ. ընդունվել է ՍՍՀՄ գրողների միության շարքերը: 1935—1938 թթ. սովորել է Մոսկվայի ժողովրդական համալսարանի լեզվաբանական կոմունիստական ինստիտուտում, այնուհետև աշխատել «Խորհրդային Հայաստան» թերթի խմբագրությունում: 1939-ին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1940—1941 թթ. աշխատել է ՀԿԿ Կենտկոմում որպես մամուլի սեկտորի վարիչ:

Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին իսկ օրերից դրակոչվել է բանակ: Սկզբում ծառայել է 39-րդ սահմանապահ ջոկատում, 406-րդ հրաձգային դիվիզիայում, Անդրկովկասյան ռազմաճակատի 45-րդ բանակի շտաբում և որպես

քաղղեկ, քաղբաժնի հրահանգիչ, պրոպագանդիստ, բանակի ռազմական գրաքննիչ մասնակցել Կովկասի պաշտպանությանը: Զորացրվել է 1946 թ. և աշխատանքի անցել ՀԿԿ Կենտկոմում որպես «Ագիտատորի բլոկնոտ»-ի խմբագիր: 1949 թ. ավարտել է ՍՄԿԿ Կենտկոմին առընթեր կուսակցական բարձրագույն դպրոցը և մինչև 1954 թ. եղել «Պրավդայի» սեփական թղթակիցը Սովետական Հայաստանում: 1954—1961 թթ. աշխատել է ՀԿԿ Կենտկոմի պրոպագանդայի և ագիտացիայի բաժնի վարիչ, 1961—1966 թթ. ՀՍՍՀ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստր, 1967—1979 թթ. ՀՍՍՀ կինեմատոգրաֆիայի պետական կոմիտեի նախագահ, 1979—1982 թթ.՝ «Սովետական գրող» հրատարակչության գիրեկտոր: 1982 թ. առ այսօր աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող:

1964 թ. պաշտպանել է զիսերտացիա և ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան, զասախոսել Երևանի պետական համալսարանում: 1969 թ. Հայրյանը պաշտպանել է «Գրականության գլխավոր պրոբլեմը» դոկտորական զիսերտացիա և ստացել բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: Նույն թվականին նրան շնորհվել է նաև պրոֆեսորի կոչում:

Անվանի գրող, գրականագետ, լրագրողը հրատարակել է 15 անուն գիրք, բաղմաթիվ հրապարակախոսական հոդվածներ, գրականագիտական ուսումնասիրություններ, գրել կինոսցենարներ:

1954—1974 թթ. եղել է ՀԿԿ Կենտկոմի անդամ, ՀՍՍՀ IV, VII և IX գումարումների Գերագույն սովետի ղեկավարատ: Պարգևատրվել է Հոկտեմբերյան հեղափոխության շքանշանով, մի շարք մեդալներով և պատվոգրերով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1911 թ. դեկտեմբերի 31-ին, Ղափանի շրջանի Արծվանիկ գյուղում՝ անտառապահի ընտանիքում։ Նախնական կրթությունը ստացել է գյուղի տարրական, ապա՝ Ղափանի 7-ամյա դպրոցում։ 1928—1930 թթ. սովորել և ավարտել է Գորիսի մանկավարժական տեխնիկումը, աշխատանքի անցել Ղափանում որպես դպրոցի վարիչ, ապա դիրեկտոր և պատմության դասատու։

Այդ տարիներին կոմերիտական Հարությունյանը ակտիվ մասնակցություն է ունեցել շրջանի հասարակական-քաղաքական կյանքին, կոլեկտիվացման տարիներին կատարել շրջկոմի պատասխանատու առաջադրանքները, եղել է ԿԿՄ շրջկոմի ագիտացիայի և պրոպագանդայի բաժնի վարիչ, ընթերցել և քննարկել բանդիտիզմի դեմ։ 1934 թ. աշնանը կամավոր մեկնել է կարմիր բանակ և ծառայել Հայկական լեռնահրաձգային դիվիզիայի հրետանային գնդում։

Ավարտելով պարտադիր զինվորական ծառայությունը, Հարությունյանը կրկին անցել է մանկավարժական աշխատանքի, եղել Երևանի № 41 միջնակարգ դպրոցի դիրեկտորը և բարձր դասարանների պատմության դասատու։ ՍՄԿԿ շաբերն է ընդունվել 1937 թ.։ 1939 թ. ավարտել է ի. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը, 1940 թ.՝ Անդրկովկասի զինվորական օկրուգի քաղաքական աշխատողների վերապատրաստման-կատարելագործման օկրուգային դասընթացները, որից հետո նրան տրվել է պահեստի կրտսեր քաղդեկի կոչում։

1941 թ. օգոստոսին նա նոր կազմավորվող Հայկական

408-րդ հրաձգային դիվիզիայի 633-րդ հրաձգային զնդի հակատանկային առանձին հրետանային մարտկոցի կոմիսար էր, այնուհետև՝ զնդի պրոպագանդայի ավագ հրահանգիչը: 1942 թ. սկզբին Հարությունյանը նշանակվեց Հայկական 409-րդ հրաձգային դիվիզիայի 684-րդ հրաձգային զնդի զինվորական կոմիսար: 1942 թվականի նոյեմբերից դիվիզիան փոխադրվել է Մոզդոկի շրջան և մասնակցել պաշտպանական ծանր մարտերին:

1943 թ. հունվարի սկզբներից մինչև ապրիլ ամիսը դիվիզիայի ղորամասերը կատաղի մարտերով անցան Թերեբից մինչև Կուբան, շուրջ 1000 կմ մարտական ուղի՝ ֆաշիստական լծից ազատագրելով Չեչենո-Ինգուշական ԻՍՍՀ-ի, Ստավրոպոլի և Կրասնոդարի երկրամասերի բազմաթիվ քաղաքներ, գյուղեր ու բնակավայրեր: Մարտական այդ գործողությունների ընթացքում կոմիսարը մշտապես գտնվում էր առաջին գծում մարտնչող վաշտերում, անձնական օրինակով ոգևորում մարտիկներին, զրոհի տանում նրանց:

1943 թ. գարնանից դիվիզիան Տափաստանային, ապա Ուկրաինական 2-րդ ռազմաճակատի կազմում համառ մարտեր է մղում եղբայրական Ուկրաինայի ազատագրման համար: Հատկապես դաժան էին Կուրսկի ճակատամարտի օրերին խարկովի ուղղությամբ տեղի ունեցած մարտերը, որին ակտիվ մասնակցություն ունեցավ դիվիզիան: Այդ մարտերում իր խիզախությամբ դարձյալ աչքի ընկավ մայոր Հարությունյանը: 1943 թ. օգոստոսի 29-ին Կլեմենովկա բնակավայրի ազատագրման ժամանակ հակառակորդը դիմեց ուժեղ հակազրոհի: Շարքից դուրս եկան 1-ին գումարտակի վաշտերի հրամանատարները, բացյց այդ վճռական պահին վաշտերի մարտակարգերում զնդի ԼԿՆՄ բյուրոյի քարտուղար Գ. Ուստաբաշյանի հետ Հարությունյանը իր վրա վերցրեց հրամանատարությունը և մարտիկներին ոգեշնչեց գրոհի: Թշնամու հակազրոհը ետ մղվեց: Կլեմենովկան ազատագրվեց: Մարտերում ցուցաբերած արիության համար մայոր Աշոտ Հարությունյանը պարգևատրվեց Հայրենական պատե-

րազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով*։ Խիզախ կոմիսարը արիաբար մարտնչեց նաև Դնեպրի գետանցման ժամանակ՝ Դնեպրոձերժինսկի ուղղությամբ։ Նա հակառակորդի տեղատարափ կրակի տակ հաղթահարեց լայնահուն գետը և մասնակցեց նրա աջ ափին հենակետ գրավելու մարտերին։ 1943 թ. նոյեմբերի 21-ին Հարավարևմտյան ռազմաճակատի քաղվարչությունը և «Советский восток» թերթը «Մարտական ողջուն ծաղկուն Հայաստանի աշխատավորությանը» թղթակցություն մեջ հիշատակում են Դնեպրի գետանցման հերոսների, այդ թվում մայոր Աշոտ Հարությունյանի անունները, ընդգծելով, որ «նրանց անունները ոսկ տառերով կգրվեն Հայրենական պատերազմի էջերում»։

Նոյեմբերի 14-ին Մալայա-Անուկլայի տակ տեղի ունեցած կատաղի մարտերում անվահեր կոմիսարը ծանր վիրավորվեց։ Ավելի քան երկու ժամ տևած վիրահատության շնորհիվ փրկվեց նրա կյանքը։ Նա եղել է դիվիզիայի քաղբաժնի տեղակալ, ավելի քան 7 տարի՝ Հայկական Թամանյան եռակի շքանշանակիր դիվիզիայի քաղբաժնի պետ, դիվիզիայի հրամանատարի քաղգծով տեղակալ, իսկ ծառայության վերջին 2 տարում վարել է Գվարդիական բանակի կուսակցական հանձնաժողովի պատասխանատու քարտուղարի պաշտոնը։

1952—1954 թթ. Հարությունյանը հաջողությամբ ավարտել է Մ. Վ. Ֆրունզեի անվան ակադեմիայի բարձրագույն ակադեմիական դասընթացները։

Գվարդիայի գնդապետ Աշոտ Հարությունյանը ղինվորական ծառայության հետ մեկտեղ ղբաղվել է գիտահետազոտական աշխատանքներով։ 1947—1950 թթ. առանց ծառայությունից կտրվելու, ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի ասպիրանտուրան և 1950 թ. պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա, ստացել պատմական գիտությունների թեկնածուի աստիճան։

* Տե՛ս Հավելված, № 9։

1963 թ. Հարությունյանը զորացրվել է և նշանակվել ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Գլխավոր արխիվային վարչության պետ, ուր աշխատել է մինչև իր էջանքի վերջը: 1968 թ. նա պաշտպանել է ղոկտոբրական դիտերտաքիա: և ստացել պատմական գիտությունների զոկտորի գիտական աստիճան: 1973 թ. նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում: 1965—1986 թթ. Աշոտ Հարությունյանը աշխատել է նաև ԳԱ պատմության ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող:

Հարությունյանը «Բաները Հայաստանի արխիվներին» հանդեսի գլխավոր խմբագիրն էր: «Բաները»-ի 72 հատորներից 68-ը լույս են տեսել նրա խմբագրությամբ: Նա վարում էր նաև դասախոսական աշխատանք:

Հարությունյանի մենագրությունները «Կովկասյան ռազմաճակատը 1914—1917 թթ.», «Առաջին համաշխարհային պատերազմի ռազմագիվանագիտական պատմությունից», «Քուրքական ինտերվենցիան 1918 թ. և ինքնապաշտպանական կոիվները Կովկասում», «Սովետական Միության նավատորմի ծովակալ Ի. Ս. Իսակով», «Պատերազմի և խաղաղության պրորլեմների մի քանի հարցեր» և այլ հետադոտությունները բարձր են գնահատվել: Նրա գրչին են պատկանում նաև մոտ 100 արժեքավոր հեղվածներ ու հրապարակումներ: Նրա նախաձեռնությամբ և խմբագրությամբ լույս են տեսել փաստաթղթերի ավելի քան 10 արժեքավոր ժողովածուներ:

Հարությունյանը բանակում ընտրվել է գիվիլիայի, կորպուսի, բանակի և Անդրկովկասյան Կարմրադրոշ ռազմական օկրուգի կուսհանձնաժողովի անդամ, եղել է ՀԿԿ Նրևանի քաղկոմի պլենումի անդամ, Նրևանի քաղսովետի գործկոմի անդամ: Նա գլխավորել է Գլխավոր արխիվային վարչության գիտխորհուրդը, անդամ էր բաղմաթիվ գիտական խորհուրդների, այդ թվում՝ Մատենադարանի, Հայկական սովետական հանրագիտարանի և այլն:

Նա պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին և 2-րդ աստիճանի, Կարմիր աստղի և Աշխատանքային Կարմիր դրոշի շքանշաններով, «Աշխատանքի վետերանի», «ՍՍՀՄ

դինված ուժերի վերականգնում», ավելի քան 15 մեղադրանքով, Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի յոթ պատվոգրերով, արժանացել պաշտպանության մինիստրության, ռազմական խորհուրդների և հրամանատարության կողմից բազմաթիվ արժեքավոր նվերների և մի քանի տասնյակ պատվոգրերի ու դոկտամանագրերի:

Մահացել է 1986 թ. հունիսի 21-ին, Երևանում:

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ ԳԵՎՈՐԳ ՄԱՄՎԵԼԻ

Ծնվել է 1924 թ. նոյեմբերի 8-ին, Երևանում: 1942 թ. ավարտել է Երևանի 26 կոմիսարների անվան միջնակարգ դրությունը, կամավոր մեկնել բանակ, սովորել Զելյաբինսկի կրտսեր հրամանատարական դպրոցում: Ավարտելով դպրոցը, սերժանտ Հարությունյանը նշանակվել է 25-րդ գվարդիական առանձին տանկային դնդում որպես «Տ-34» տանկի զնդացրորդ-ռադիստ:

Հարությունյանը մասնակցել է Դոնի Ռոստովի մարզի ազատագրմանը, աչքի ընկել Անիկինո, Դյակովո, Ստեպանովո դյուդերի շրջանում տեղի ունեցած մարտերում: 1943 թ. հուլիսի 17-ին մարտական առաջադրանքը կատարելիս ֆաշիստական արևել կպավ գվարդիայի ավագ սերժանտ Գ. Հարությունյանի տանկի բենզոբակին ու բոցավառվեց այն: Զոհվեցին տանկի հրամանատար լեյտենանտ Խարչենկոն (հետմահու նրան շնորհվեց Սովետական Միության հերոսի կոչում), թնդանոթաձիգ սերժանտ Բարսովը և մեխանիկավարորդ ավագ Տոլստոլուովը: Ծանր աչրվածքներ ստացավ Հարությունյանը, բայց մինչև գիտակցությունը կոր-

ցնելը նա շարունակեց զնդացրային կրակ տեղալ թշնամու վրա*։ Սանիտարները նրան տանկից հանեցին կիսակենդան վիճակում։ Երկարատե բուժվելուց հետո Հարությունյանը զորացրվեց որպես Հայրենական մեծ պատերազմի երկրորդ կարգի հաշմանդամ։

Հայրենիքը բարձր գնահատեց անվահեր տանկիստի սըլս-բանքը, նրան պարգևատրեց Կարմիր աստղի շքանշանով։ 1985 թ. Հարությունյանին հանձնվեց նաև Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշան։

1945—1949 թթ. Գ. Հարությունյանը սովորել և ավարտել է Երևանի ուսսական մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը։ 1949—1953 թթ. նա եղել է ՍՍՀՄ ԳԱ Լենինգրադի բաժանմունքի պատմության ինստիտուտի ասպիրանտ, որտեղ 1951 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը։ Ասպիրանտուրան ավարտելուց և թեկնածուական դիսերտացիա պաշտպանելուց հետո նա 1954—1959 թթ. աշխատել է ՄԼԻ Հայկական մասնաճյուղում որպես ավագ գիտաշխատող, «КОМУНИСТ» թերթի ագիտացիայի և պրոպագանդայի բաժնի վարիչ, Երևանի Կ. Մարքսի անվան պոլիտեխնիկական ինստիտուտի մարքսիզմ-լենինիզմի կաբինետի վարիչ և կուսպատմության դասախոս։ Գ. Հարությունյանը 1959 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ համակարգում, մինչև 1965 թ. նա եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ արևելագիտության, իսկ 1966 թ. մինչև այսօր՝ պատմության ինստիտուտի հայ գաղթավայրերի պատմության բաժնի ավագ գիտաշխատող։

Գ. Հարությունյանը ՍՍՀՄ ժուռնալիստների միության անդամ է, «КОМУНИСТ» թերթի քաղաքական մեկնաբան։ Հրատարակել է երկու մենագրություն («1905—1911 թթ. իրանական հեղափոխությունը և Անդրկովկասի բոլշևիկները», «Լենինը և արևելքը»), մասնակցել «Հայ ժողովրդի պատմության» VI հատորի ստեղծմանը, Հայկական սովետական հանրագիտարանում, գիտական ամսագրերում և պարբերական մամուլում տպագրել շուրջ հարյուր հոդված։

* Տե՛ս Հավելված, № 6։

Մնվել է 1912 թ. նոյեմբերի 21-ին Երևանում: Միջնակարգ դպրոցը ավարտելուց հետո ընդունվել է Մոսկվայի Վ. Վ. Կուլբիշևի անվան ռազմաինժեներական ակադեմիան, աչնուհետև ուսումը շարունակել Լենինգրադի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ասպիրանտուրայում: 1937—1941 թթ. դասավանդել է նույն ինստիտուտում: Պաշտպանել է թեկնածուական դիսեր-

տացիա և ստացել տեխնիկական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1941 թ. հունիսին զորակոչվել է բանակ և նշանակվել 233-րդ ռազմադաշտային շինարարական աշխատանքների տեղամասի շարասյան պետ:

Հյուսիսարևմտյան և Լենինգրադյան ռազմաճակատների կազմերում ակտիվորեն մասնակցել է մեր զորքերի պաշտպանական ծանր մարտերին: Մարտական առաջադրանքները օրինակելիորեն կատարելու համար հրամանատարությունը նրան նշանակում է 16-րդ ռազմաշինարարական ջոկատի հրամանատար: 1944—1945 թթ. սովետական զորքերի հարձակողական գործողությունների ժամանակ 6-րդ գվարդիական, 4-րդ հարվածային, 50-րդ համազորային և 5-րդ գվարդիայի տանկային բանակների համար ջոկատը նրա հրամանատարությամբ կառուցել է հարյուր կիլոմետր ռազմական ճանապարհ, վերակառուցել և վերանորոգել է 250-ից ավելի կամուրջ:

Մարտական առաջադրանքները կատարելու գործում ցույաբերաժ արիություն համար հրամանատարությունը նրան պարգևատրել է Հայրենական պատերազմի 1-ին* և 2-րդ աս-

* Տե՛ս Հավելված, № 39:

տիճանի, Կարմիր աստղի շքանշաններով և «Մարտական ծառայությունների համար» մեդալով: ՍՄԿԿ շարքերն է ընդունվել 1924 թ.: Հայրենական մեծ պատերազմի ավարտից հետո նա անցնում է գիտական աշխատանքի: 1950 թ. պաշտպանում է դոկտորական դիսերտացիա և ստանում տեխնիկական դիտությունների գոկտորի գիտական Վստիճան: 1950—1955 թթ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ տեխնիկական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղար, 1960—1961 թթ. ՀՍՍՀ ԳԱ փոխպրեզիդենտ, 1961—1963 թթ. Երևանի պետական համալսարանի ռեկտոր, 1962—1975 թթ. Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահի տեղակալ: Նա եղել է ՍՍՀՄ VI-IX գումարումների Գերագույն սովետի ղեկավար, ՍՄԿԿ ԿՎՀ-ի անդամ: 1950 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս է: 1961 թ. նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում: Ն. Խ. Հարությունյանը այժմ աշխատում է ՍՍՀՄ ԳԱ մեխանիկայի պրոֆեսորների ինստիտուտի բաժնի վարիչ: Նա 1952 թ. «ՀՍՍՀ ԳԱ տեղեկագիր, մեխանիկա» ամսագրի գլխավոր խմբագիրն է:

Ն. Խ. Հարությունյանը Հայաստանում մեխանիկայի ժամանակակից գիտական դպրոցի հիմնադիրներից է: Նրա աշխատանքները վերաբերում են առաձգականության մաթեմատիկական տեսության և սողքի տեսության բնագավառներին: Տվել է ծերացող նյութերի մաթեմատիկական տեսությունը, որը հայտնի է Մասլով-Հարությունյանի տեսություն անվամբ: Զարգացրել է բարակապատ տարրերից առաձգական մարմինների ուժի փոխանցման կոնտակտային խենդիրների տեսությունը:

Հետպատերազմյան տարիներին պարգևատրվել է Լենինի, Հոկտեմբերյան հեղափոխության, Աշխատանքային կարմիր դրոշի և Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշաններով:

Ծնվել է 1920 թ. օգոստոսի 7-ին, Ադրբեջանական ՍՍՀ Գանձակ (այժմ՝ Կիրովաբադ) քաղաքում: Միջնակարգ կրթությունը ստացել է տեղում, 1938 թ. ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետ, որն ավարտելուց հետո աշխատել է մայրաքաղաքի №36 միջնակարգ դպրոցում որպես հայոց լեզվի ու գրականության ուսուցիչ: 1943 թ. զորակոչվել

է կիրմիր բանակ և սովորել Բաքվի զենիթային հրետանու դպրոցում: Նույն թվականի մայիսին մեկնել է ռազմաճակատ, ծառայել 1805-րդ առանձին զենիթային-հրետանային գնդում որպես հրամանատար: Զորամասը դիրքավորված էր Վոլգայի աջ ափին, Կամիշլին քաղաքի շրջակայքում (Ստալինգրադից հյուսիս) և պաշտպանում էր ջրային ալդ կարևոր մայրուղին՝ թշնամու ինքնաթիռների ականապատումից: 1943 թ. օգոստոսից մինչև 1945 թ. դեկտեմբերը նա սովորել է Չկալովի (այժմ՝ Օրենբուրգ) զենիթային հրետանային դպրոցում, որն ավարտել է, ստանալով կրտսեր լեյտենանտի կոչում: Զորացրվելով նա 1946-ին վերադարձել է Երևան, աշխատել «Սովետական դպրոց» թերթի խմբագրությունում որպես հրական աշխատող, ապա ՀՍՍՀ ռադիոկոմիտեում՝ ավագ խմբագիր: 1948 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը, աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտում:

1951 թ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ արևելագիտության ինստիտուտում, մինչև 1963-ը՝ արևելագիտության սեկտորում: Այժմ նա ինստիտուտի հին արևելքի բաժնի վարիչն է: 1969 թ. նրան շնորհվել է պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: Հեղինակ է «Բիայնիլի (Ուրարտու)», «Ուրարտուի երկրագործությունը և անասնապահությունը»,

«Ուրարտական արձանագրություններ», «Ուրարտուի տոպոնոմիկա» մենագրությունների և մի քանի տասնյակ հոդվածների, որոնք հրապարակվել են հանրապետական, միութենական և արտասահմանյան զիտական ամսագրերում ու ժողովածուներում:

Ն. Հարությունյանը պարգևատրվել է Հայրենական մեծ պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով, «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի քսան տարին», «Սովետական բանակի և նավատորմի 30 տարին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 50 տարին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 60 տարին» և այլ մեդալներով:

ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ ՇԱՀԵՆ ՍԱՐԳՍԻ

Ծնվել է 1917 թ. օգոստոսի 16-ին, Կարսի մարզի Մեծ Պարկիտ գյուղում: Երեանի պետական համալսարանի ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետն ավարտելուց հետո, 1941 թ. հուլիսին զորակոչվել է կարմիր բանակ և սովորել Ֆ. է. Զերժինսկու անվան հրետանային ակադեմիայի եռամսյա դասընթացներում: Ավարտելուց հետո երկրորդ կարգի զինվորական տեխնիկի

կոչումով նշանակվել է Հարավային ռազմաճակատում և մասնակցել մարտական գործողություններին, պարգևատրվել «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ մեդալներով: Զորացրվել է 1946 թ.՝ ավագ տեխնիկ-լեյտենանտի կոչումով և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ Հիդրոմետ ծառայությունում որ-

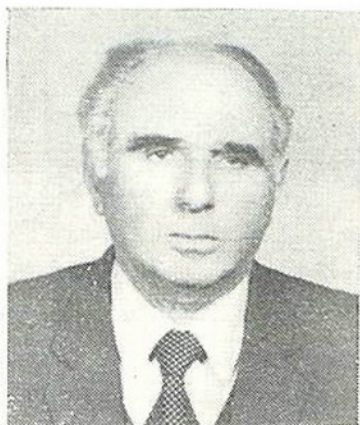
պէս ինժեներ-օգերևութաբան: 1947 թ. հունվարից աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում որպէս ինժեներ, կրտսեր, ավագ գիտաշխատող, ապա՝ գեոֆիզիկական խմբի վարիչ: 1961 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ գեոֆիզիկայի և ինժեներային սեյսմոլոգիայի ինստիտուտում որպէս ավագ գիտաշխատող, իսկ 1967 թ.՝ բաժնի վարիչ:

1958 թ. Լենինգրադի լեռնային ինստիտուտում պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և ստացել երկրաբանական-հանքաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Համատեղությամբ կարգով դասավանդել է Երևանի պետական համալսարանում և Լենինականի մանկավարժական ինստիտուտում: Հեղինակ է ավելի քան 40 գիտական աշխատությունների: 1981 թ. Շ. Ս. Հովհաննիսյանին շնորհվել է «Հայկական ՍՍՀ վաստակավոր երկրաբանի» պատվավոր կոչում:

ՍՄԿԿ անդամ է 1943 թվականից:

ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ ՍՏԵՓԱՆ ՆԻԿՈՂՈՍԻ

Ծնվել է 1920 թ. օգոստոսի 12-ին, Հոկտեմբերյանի շրջանի Բամբակաշատ գյուղում: Կարմիր բանակ է ղորակոչվել 1941 թ. հուլիսի 22-ին՝ Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի 4-րդ կուրսից: Մասնակցել է 133-րդ հրաձգային դիվիզիայի 654-րդ հրետանային գնդում երպէս դասակի հրամանատար, մարտկոցի հրամանատարի տեղակալ, մարտկոցի հրամանատար:

Կապիտան Հովհաննիսյանը մասնակցել է Կովկասի ճակատամարտին, պարգևատրվել «Կովկասի պաշտպանու-

թյան համար» մեղալով, աչքի ընկել Կվանտոնյան բանակի ջախջախման մարտերում, արժանացել «Ճապոնիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեղալի: 1946 թ. զորացրվել է և մինչև 1964 թ. աշխատել շինարարական տրեստում որպես աշխղեկ, շինարարական տեղամասի պետ, շինարարական վարչության գլխավոր ինժեներ, շինարարական վարչության պետ: 1965 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Բյուրականի աստղադիտարանում որպես գլխավոր ինժեներ, իսկ 1978-ից՝ ընդհանուր հարցերի գծով դիրեկտորի տեղակալ:

Պարգևատրվել է «Աշխատանքային արիության համար» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԵՍԱՅՈՒ

Ծնվել է 1906 թ. փետրվարի 13-ին, Ներքին Ախտայի (այժմ՝ Հրազդանի) շրջանի Ֆարուխ (այժմ՝ Կաբավաձոր) գյուղում: Մինչև Հայրենական մեծ պատերազմը աշխատում էր խնայողամարեղների վարչության ավագ տեսուչ: Բանակ է զորակոչվել 1941 թ. հունիսի 22-ին: Մարտնչել է Ղրիմի, Հյուսիս-Կովկասյան, Ուկրաինական 4-րդ, Լարելյան ռազմաճակատներում,

սպա մասնակցել միլիտարիստական Ճապոնիայի ջախջախմանը՝ Հեռավոր Արևելքում, արժանացել կառավարական մի շարք պարգևների: 1946 թ. զորացրվել է և վերադարձել նախկին աշխատանքին: 1953 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ընդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտի փորձնական գործարանում որպես ապարատավար:

Ծնվել է 1910 թ. հոկտեմբերի 20-ին Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար Մարզի Շուշի քաղաքում, արհեստավորի ընտանիքում: Միջնակարգ կրթությունն ստացել է Ստեփանակերտում:

1933-ին ավարտել է Մոսկվայի Վ. Ի. Լենինի անվան մանկավարժական ինստիտուտի բանասիրական ֆակուլտետը: Ուսանողական տարիներին հրատարակել է արձակ բանաստեղծությունների ծողովածու, վեպ: 1931 թ. ընդունվել է ՍՍԿԿ շարքերը:

1933—1935 թթ. սովորել է ասպիրանտուրայում: 1934 թվականից Հովնանը ՍՍՀՄ զրոզների միության անդամ է: 1935 թ. նա փոխադրվել է Երևան և աշխատել «Գրական սերունդ», «Գրական թերթ», «Սովետական գրականություն» պարբերականների խմբագրություններում որպես խմբագրի տեղակալ, միաժամանակ դասավանդել հայ գրականություն Երևանի ուսանկան մանկավարժական ինստիտուտում:

1938—1940 թթ. Հովնանը եղել է ՀԿԿ Կենտկոմի կուլտուրայի և լուսավորության բաժնի վարիչ, ինչպես նաև ՀԿԿ Կենտկոմին կից մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի Հայկական մասնաճյուղի դիրեկտոր: Այդ տարիներին խմբագրել է «Խորհրդային արվեստ», իսկ 1940—1941 թթ.՝ «Տեղեկագիր հասարակական գիտությունների» ամսագրերը:

Հայրենական պատերազմի առաջին օրերին նրա եռանդուն ջանքերով հրատարակվել է հակաֆաշիստական բնույթ կրող գեղարվեստական ժողովածու՝ «Հանուն սովետական հայրենիքի» խմբագրով, որտեղ տեղ էին գտել աշխարհի աշխարհավոր զրոզների հողվածները՝ ուղղված ֆաշիզմի դեմ:

1941 թ. սեպտեմբերին Հովնանը որպես կամավոր զորա-

կոչվել է կարմիր բանակ և նշանակվել Ղրիմի ռազմաճակատում լույս տեսնող «За правое дело» թերթի խմբագիր:

1942 թ. սկզբներին ավագ քաղղեկ Հովնանը գտնվում էր Կերչում մարտնչող 390-րդ Հայկական հրաձգային դիվիզիայում: Դժվարին պայմաններում նրա խմբագրությունը մարտի 13-ին լույս տեսավ դիվիզիայի «Հայկական սնայպեր» թերթը:

1942 թ. ամռանը և աշնանը աշխատել է Կովկասյան, ապա Անդրկովկասյան ռազմաճակատի քաղվարչության մամուլի բաժնում: Այդ շրջանում նա պաշտպանել է «Մաքսիմ Գորկին և հայ կուլտուրան» թեմայով դիսերտացիա և ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Մինչև պատերազմի հաղթական ավարտը որպես Բելոռուսական 2-րդ ռազմաճակատի 2-րդ հարվածային բանակի մամուլի գլխավոր հրահանգիչ նա ակտիվորեն մասնակցել է Ուկրաինայի, Բելոռուսիայի, Լեհաստանի ազատագրման մարտերին, եղել Բեռլինը գրոհողների շարքերում: Մարտերում ցուցաբերած սխրանքների համար մայոր Հովնանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին և 2-րդ աստիճանի շքանշաններով, ինը մեդալներով, մի շարք շնորհակալագրերով:

Զորացրվելուց հետո, 1946 թ. աշխատանքի է անցել ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող: 1954—1964 թթ. եղել է նույն ինստիտուտի դիրեկտորը: 1963 թ. Մոսկվայում պաշտպանել է «Ռուս-հայ գրական կապերը XIX—XX դարերում» դիսերտացիա և ստացել բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: Մեկ տարի անց նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: 1964—1976 թթ. Հովնանը աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԼ արվեստի ինստիտուտում որպես մշակութային և գիտական կապերի բաժնի վարիչ, իսկ 1976—1978 թթ. ՀՍՍՀ ԳԱ հիմնականում գրադարանային խորհրդի նախագահ: 1978 թ. առ այսօր աշխատում է Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում իբրև ավագ գիտաշխատող:

Հովնանը գրել է 30-ից ավելի գրքեր, բազմաթիվ հրապարակախոսական հոդվածներ, կատարել թարգմանություններ: Հետպատերազմյան շրջանում կատարած ստեղծագործական բեղմնավոր աշխատանքի համար նա արժանացել է «Պատվո նշան» շքանշանի, պարգևատրվել մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՂԱԶԱՐՅԱՆ ՌԱՖԱՅԵԼ ԱՎԵՏԻՄԻ

Ծնվել է 1924 թ. ապրիլի 14-ին, Կրասնոդարի երկրամասի Արմավիր քաղաքում: 1929 թ. բնակվել է Կրասնոդարում, որտեղ 1941 թ. ավարտել է № 24 հայկական միջնակարգ դպրոցը: Նույն տարում ընդունվել է տեղի մանկավարժական ինստիտուտի ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետը: 1943 թ. հունվարին զորակոչվել է բանակ և թշնամու դեմ մարտնչել Հյուսիս-Կով-

կասյան, Կալինինյան և Մերձբալթյան 1-ին ռազմաճակատներում: 33-րդ առանձին սահմանապահային Կարմիր աստղի շքանշանակիր զնդի կազմում ռազիստ, սերժանտ Ղազարյանը մասնակցել է Լիտվայի ազատագրմանը և Քյոնիգսբերգի գերավմանը, աչքի ընկել մարտերում, պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով, «Արիության համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «Քյոնիգսբերգի գրավման համար» և մի շարք այլ մեդալներով ու շնորհակալագրերով: 1945 թ. ամռանը զորամասի հետ փոխադրվել է Մանջուրիա, մասնակցել միլիտարիստական Ճապոնիայի ջախջախմանը: Զորացրվել

է 1946 թ. ապրիլին: Նույն տարում ընդունվել է Մոսկվայի Կապի էլեկտրատեխնիկական ինստիտուտը: Ավարտելուց հետո, 1952—1953 թթ. մասնակցել է Հայաստանում մեծ հզորությամբ ռադիոկայանի տեղակայմանը, 1953—1956 թթ. սովորել նույն ինստիտուտի ասպիրանտուրայում, 1956 թ. պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա: 1957 թ. հրավիրվել է Երևանի պետական համալսարան, որտեղ հիմնադրել և տարիներ շարունակ ղեկավարել է ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ամբիոնը: 1963 թ. աշխատանքի է անցել ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտում, որտեղ հիմնադրել և մինչև օրս էլ ղեկավարում է բվանտային էլեկտրոնիկայի բաժինը: 1973 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա, ստացել տեխնիկական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1978 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: 1976 թ. հասարակական կարգով Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում հիմնել է ռադիոտեխնիկայի հիմունքների ու կապի ամբիոնը և ղեկավարել նրա աշխատանքները մինչև 1983 թվականը:

Հեղինակ է տասնյակ գիտական աշխատությունների: Պարգևատրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ «Գովեստագրով», ՀՍՍՀ ԺՏՆՅ-ի մեդալով, մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

1986 թ. դեկտեմբերի 30-ին ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1918 թ. հունվարի 1-ին, Գորիսի շրջանի Խնձորենկ գյուղում: 1934 թ. ավարտել է Գորիսի մանկավարժական տեխնիկումը և ուսուցչական աշխատանքի նշանակվել Քարահունջ գյուղի միջնակարգ դպրոցում: 1936 թ. ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի կենսաբանական ֆակուլտետը, որն ավարտել է 1941 թ., գերազանց առաջադիմությամբ: Հուլիսի վերջերին զորակոչվել է կարմիր բանակ: Ավարտելով Թբիլիսիի հրետանային ուսումնարանը ստացել է լեյտենանտի կոչում և մեկնել Ղրիմի ռազմաճակատ որպես 825-րդ հրետանային գնդում մարտկոցի հրամանատարի տեղակալ, մարտկոցի հրամանատար, ապա գնդի կապի պետ: Լեյտենանտ Ղազարյանը ակտիվորեն մասնակցել է Կերչ-Թևոդոսյան ղեկավարության դործողությանը, որի հիմնական նպատակը Կերչ թերակղզու գրավումն էր, ամբողջ Ղրիմի ազատագրման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը: Մինչև 1942 թ. հունվարի 2-ը Կերչն ամբողջությամբ մարբրվեց թշնամուց: Գերմանական հրամանատարությունը Սևաստոպոլը պաշարած իր զորքերի մի մասը նետեց ղեկավարությանը: Ծայր տոռան դաժան ու արյունահեղ մարտեր, որոնք շարունակվեցին մինչև մայիսի 20-ը: Այդ մարտերում Ղազարյանի մարտկոցի կրակով կասեցվել են հիտլերյան բազմաթիվ գրոհներ, խորտակվել է մարտական տեխնիկան ու կենդանի ուժը: Միայն մեկ մարտում ոչնչացվեց հակառակորդի ավտոմատավորների վաշտը: Հրետանավորների այդ սխրանքի մասին ակնարկ տպագրվեց «Боевая Крымская» ռազմաճակատային թերթում: Մարտական առաջադրանքներն անբասիր կատարելու և ցուցաբերած սխրանքների համար

լեյտենանտ Ղազարյանը պարգևատրվեց «Արիության համար» մեդալով, արժանացավ դիվիզիայի և գնդի հրամանատարների շնորհակալությանը: Նա միաժամանակ եղել է զորամասի կոմերիտական կազմակերպության քարտուղար: Շնորհիվ նրա աշխատանքի, կոմերիտականները մշտապես առաջավորների շարքերում էին և ետ չէին մնում կոմունիստներից:

Մարտում լեյտենանտ Ղազարյանը ծանր վիրավորվել է և էվակուացվել հոսպիտալ: 1943 թ. վերջերին նա զորացրվել է, նշանակվել Երևանի № 17 հատուկ հրետանային դպրոցում որպես դասատու և հրետանավորների պատրաստելու օգնականի համար: Միաժամանակ Ղազարյանը սովորել և ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի ասպիրանտուրան՝ բույսերի ֆիզիոլոգիայի գծով: Նա 1944 թ. վերջերին աշխատանքի է անցել ՀՍՍՀ ԳԱ բուսաբանության ինստիտուտում, սկզբում կրտսեր, հետո՝ ավագ գիտաշխատող, իսկ 1946 թ.՝ բույսերի ֆիզիոլոգիայի լաբորատորիայի վարիչ, 1949 թ. նշանակվել է նույն ինստիտուտի և բուսաբանական ազգուղիրեկտոր: Վ. Ղազարյանը թեկնածուական դիսերտացիան պաշտպանել է 1945, իսկ դոկտորականը՝ 1951 թվականին: Մեկ տարի անց նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: 1945 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը:

1945—1948 թթ. Վ. Ղազարյանը աշխատել է նաև Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտում որպես բույսերի անատոմիայի և ֆիզիոլոգիայի ամբիոնի դոցենտ, իսկ 1948—1970 թթ.՝ Երևանի պետական համալսարանի բույսերի անատոմիայի և ֆիզիոլոգիայի ամբիոնի վարիչ: 1971 թ. նա ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ, իսկ 1974 թ.՝ ակադեմիկոս: 1946—1970 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ կենսաբանական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղարի տեղակալ, 1970թ.՝ ակադեմիկոս քարտուղար և ԳԱ նախագահության անդամ: 1974 թ. ընտրված պահպանության Հայկական ընկերության նախագահ է: Նա հեղինակ է 5 մենագրության և ավելի քան 240 գիտական հոդվածի:

Ղազարյանի գիտական աշխատանքները վերաբերում են բարձրակարգ բույսերի անհատական զարգացման պրոբլեմներին. մշակվել է նրանց ծերացման նոր տեսություն, շատ նորություններ է մտցվել բույսերի միամյականություն և երամյականության ըմբռնման, ցողունի ֆլորմեայի և ֆելոգերմայի ֆունկցիոնալ փոխհարաբերության ֆիզիոլոգիական բնույթի, գեներատիվ զարգացման փուլում բույսերի կենսագործունեության ակտիվացման, ինչպես և ցածրաբուն անտառների աճման և արդյունավետության վաղաժամ անկման պրոցեսների պարզաբանման մեջ: Նրա ղեկավարությամբ մշակվել են ՀՍՍՀ անտառապատման և կանաչապատման գիտական հիմունքները:

Վ. Հ. Ղազարյանը հետպատերազմյան շրջանում պարգևատրվել է «Աշխատանքային արիության համար» մեդալով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության երեք պատվոգրով, այլ մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՂԱՄԲԱՐՅԱՆ ԼԵՎՈՆ ՍԱՐԳՍԻ

Ծնվել է 1923 թ. սեպտեմբերի 10-ին, Նրևան քաղաքում: 1941 թ. ավարտել է Ա. Ս. Պուշկինի անվան միջնակարգ դպրոցը և ընդունվել բժշկական ինստիտուտ: Առաջին կուրսից զորակոչվել է կարմիր բանակ և ուղարկվել սովորելու Բաքվի հետևակային ուսումնարանում: 1942 թ. աշնանը, ուսումնարանի ունկնդիրների երթային ստորաբաժանման կազմում մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասում ծավալված մարտերին: Նա

մարտնչել է 165-րդ հրաձգային բրիգադի շարքերում, որը պաշտպանական հաջող մարտերով արգելակում էր գերմանա-ֆիշիստական զորքերի առաջընթացը Սև ծովի հարավարևելյան ափերում, Տուապսիի շրջանում: 1942 թ. դեկտեմբերին Լ. Ս. Ղամբարյանը ծանր վիրավորվել է Տուապսիից ոչ հեռու Ինդյուկ կայարանի մոտակայքում բռնկված մարտերում և էվակուացվել: Բուժվել է Սոչիի, Սուխումիի, Թբիլիսիի և Երևանի զինվորական հոսպիտալներում:

1943 թ. շարունակել է ուսումը Երևանի բժշկական ինստիտուտում, որն ավարտել է 1947 թ.: Աշխատել է որպես դեղագործ՝ ականավոր քիմիկոս Ա. Լ. Մնջոյանի գիտահետազոտական լաբորատորիայում (1947—1949), ապա՝ ֆիզիոլոգ Լենինգրադում՝ ականավորիկոս Լ. Ա. Օրբելու ղեկավարությամբ, ՍՍՀՄ ԳԱ ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտում:

Լ. Ս. Ղամբարյանը թեկնածուական դիսերտացիան պաշտպանել է 1952 թ.: Բժշկական գիտությունների դոկտոր է 1961 թ., 1962 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում:

Լ. Ս. Ղամբարյանը 1952 թ. մինչև այժմ աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ համակարգում ավագ գիտաշխատող, փորձարարական կենսաբանության ինստիտուտի զիրենկտոր, կենսաբանության, ապա կենդանաբանության ինստիտուտների լաբորատորիայի վարիչ: Նա հեղինակ է ավելի քան 150 գիտական աշխատության, ընդ որում 10 մենագրության, որոնք վերաբերում են ուղեղի ֆիզիոլոգիայի ժամանակակից հրատապ պրոբլեմներին: Նա 1962 թ. անդամ է ուղեղի ուսումնասիրության միջազգային ընկերության (ԻԲՐՕ, Փարիզ), 1967 թ.՝ կիբեռնետիկների միջազգային ընկերության (Հոոմ): Նրա գիտական ղեկավարությամբ պաշտպանվել է 30 թեկնածուական և 3 դոկտորական դիսերտացիա:

ՍՄԿԿ անդամ է 1975 թ.: Լ. Ս. Ղամբարյանը պարգևատրվել է «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Յաշխատական Դերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՂԱՐԻՔՅԱՆ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԱՍԱՏՈՒՐԻ

Ծնվել է 1925 թ. հունվարի 19-ին, Հայկական ՍՍՀ Սիսիանի շրջանի Աղբենդ (այժմ՝ Աշոտավան) գյուղում: 1933 թ. սովորել է Սիսիանի №1 միջնակարգ դպրոցում: 1942 թ. դեկտեմբերի 20-ին զորակոչվել է կարմիր բանակ: 1943 թ. նոյեմբերից մասնակցել է Հայրենական մեծ պատերազմին: Սկզբում, որպես ավտոմատավոր, մարտնչել է 77-րդ հրաձգային կարմրաշոր, Սևրգո Օրջոնիկիձևի անվան դիվիզիայի շարքերում, վիրավորվել: Ապարինվելուց հետո Ղարիբյանը շարունակել է մարտնչել 109-րդ գվարդիական հրաձգային դիվիզիայի շարքերում որպես նշանառու: Դնեպրի գետանցման ժամանակ ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների համար» մեդալով: Այնուհետև մասնակցել է Յասսի-Քիշինևյան գործողությանը, Բեսարաբիայի, Ռումինիայի, Բուլղարիայի և Հարավսլավիայի ազատագրմանը: Բելգրադի համար մղված մարտերում 1944 թ. հոկտեմբերին Ղարիբյանը ծանր վիրավորվել է և ալյևոչի մասնակցել մարտերին: Հայրենական պատերազմի հաղթական ավարտից հետո նա կարմիր բանակի շարքերում ծառայել է մինչև 1948 թվականը: Զորացրվելուց հետո երկար տարիներ աշխատել է Երևանի քաղաքային ավտոմատ հեռախոսակայանում: 1985 թ. թոշակի անցնելուց հետո աշխա-

տում է Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հիմնականում գրադարանում բու-
պես հեռախոսային կապի վարպետ:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի
40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական մեծ պա-
տերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մե-
դալով:

ՂԱՐԻՔԶԱՆՅԱՆ ԳԵՎՈՐԳ ԲԱԳՐԱՏԻ

Ծնվել է 1920 թ. մայիսի
5-ին, Ալեքսանդրապոլ (այժմ՝
Լենինական) քաղաքում, Մայիս-
յան ապստամբության ղեկա-
վարներից մեկի՝ Բագրատ Ղա-
րիբջանյանի ընտանիքում: 1937 թ.
ավարտել է Նրեանի Ն. Կ.
Կրուպսկայայի անվան միջնա-
կարգ դպրոցը և ընդունվել Նրե-
վանի պետական համալսարանի
պատմության ֆակուլտետ:

1941 թ. հուլիսին 4-րդ կուրսի
ուսանող, ՍՄԿԿ անդամության թեկնածու Գևորգ Ղարիբջան-
յանը կամավոր մեկնել է կարմիր բանակ: Ավարտելով Թելա-
վի ռազմահրետանային ուսումնարանը, նշանակվել է դասա-
չի, ապա վաշտի հրամանատար: Լեյտենանտ Գ. Ղարիբջան-
յանը 1942 թ. մայիսին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը որպես
անդամ: Մարտնչել է Անդրկովկասյան, Կալինինյան և Արև-
մուտյան ռազմաճակատներում: 1943 թ. հոկտեմբերի սկզբին
Սմոլենսկի և Բուդենյայի աղատագրման համար մղված մար-
տերում վիրավորվել է, ապաքինվելուց հետո ստացել է ա-
վազ լեյտենանտի կոչում և շարունակել զինվորական ծա-
ռայությունը Անդրկովկասյան ռազմաճակատի «ԲԳԿԲ մար-
տիկ» թերթի խմբագրությունում, որպես թղթակից-կազմա-

կերպիչ: Պատերազմից հետո կապիտան Ղարիբջանյանը մինչև 1948 թ. օգոստոսի վերջը եղել է սկզբում Անդրկովկասյան կարմրագրոշ զինվորական օկրուգի «Боец РККА» (այժմ՝ «Ленинское знамя») թերթի զինթղթակից, ապա Հայկական Բաժանյան եռակի շքանշանակիր հրաձգային դիվիզիայի «Կարմիր զինվոր» թերթի պատասխանատու քարտուղար, խմբագրի տեղակալ: ՀԼԿԵՄ Կենտկոմի քարտուղար ընտրվելու կապակցությամբ Ղարիբջանյանը 1948 թ. սեպտեմբերի 4-ին զորացրվել է:

1945 թ. վերջին Ղարիբջանյանը հանձնել է պետական քննությունները և ավարտել Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետը: 1946—1947 թթ. սովորելու ավարտել է ասպիրանտուրան, ուսանող տարիներին և ասպիրանտուրայում եղել է պետական թոշակառու: 1948 թ. պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1955 թ.՝ դոկտորական դիսերտացիա: Հաջորդ տարին նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում, 1968 թ.՝ ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում, 1965 թ. ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ, իսկ 1971 թ. մաբտին՝ իսկական անդամ:

Գ. Ղարիբջանյանը 1948—1950 թթ. եղել է ՀԼԿԵՄ Կենտկոմի քարտուղար, 1951—1954 թթ.՝ ՍՄԿԿ Կենտկոմին առընթեր մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի Հայկական մասնաճյուղ—ՀԿԿ Կենտկոմի կուսակցության պատմության ինստիտուտի ակտորի վարիչ, դիրեկտորի տեղակալ: 1954—1961 թթ. կուսակցական ղեկավար աշխատանք է տարել ՀԿԿ Կենտկոմում (բաժնի վարիչի տեղակալ, բաժնի վարիչ), 1961—1968 թթ. եղել է ՀԿԿ Լենինականի քաղաքային կոմիտեի առաջին քարտուղար, 1968—1977 թթ.՝ ՍՄԿԿ Կենտկոմին առընթեր ՄԼԻ Հայկական մասնաճյուղի դիրեկտոր, 1977—1982 թթ.՝ ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության և տնտեսագիտության բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղար, նախագահության անդամ, 1980—1985 թթ. ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի հայ հասարակական մտքի և պարբերական մամուլի բաժնի վարիչ: Նա միաժամանակ ՀՍՍՀ ԳԱ արտասահմանյան գաղափարական հոսանքների գիտխորհրդի (1978-ից)

և ՍՍՀՄ ԳԱ միջազգային բանվորական ու ազգային-ազատագրական շարժման պատմության կոմպլեքսային պրոբլեմների գիտխորհրդի հայկական բաժանմունքի (1979-ից) նախագահն է: 1985 թ. աշխատում է որպես ՀՍՍՀ ԳԱ հասարակական գիտությունների գիտական ինֆորմացիայի կենտրոնի գլխավոր:

Ղարիբջանյանը եղել է ՍՍՀՄ VI և VII, ՀՍՍՀ VIII և IX գումարումների Գերագույն սովետների դեպուտատ, 1954—1981 թթ.[՝] ՀԿԿ Կենտկոմի անդամության թեկնածու, ապա՝ անդամ, 1966—1969 թթ.[՝] ՀԿԿ Կենտկոմի բյուրոյի անդամության թեկնածու, ՍՄԿԿ XXII և XXIII համագումարների, ՀԿԿ XIV—XXVII համագումարների պատգամավոր: Նա Քուլթախի, Կիրովաբադի և Լենինականի պատվավոր քաղաքացի է, ՍՍՀՄ գրողների և ժողնալիստների միությունների, ՍՍՀՄ փիլիսոփայական ընկերության, Հայկական սովետական հանրագիտարանի, «Հայ ժողովրդի պատմության» ռուսերեն քառահատորյակի գլխավոր խմբագրությունների անդամ, Սովետահունգարական բարեկամության ընկերության հայկական բաժանմունքի նախագահ:

Գ. Ղարիբջանյանը պաշտոնաթող փոխգնդապետ է: Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի, Աշխատանքային կարմիր դրոշի (երկու), Ժողովուրդների բարեկամության, «Պատվո նշան» շքանշաններով, «Արիության համար», «Պետական սահմանի գերազանց պաշտպանության համար» և 16 այլ սովետական մեդալներով, ինչպես նաև բուլղարական՝ Գ. Դիմիտրովի մեդալով: 1979 թ. նա Երթնաչեղ է Ս. Շահումյանի անվան մրցանակի: Պարգևատրվել է նաև Ս. Ի. Վավիլովի, Խ. Աբովյանի անվան և «Բարեկամության գործում ավանդի համար» մեդալներով, հունգարական և չեխոսլովակյան պատվո նշաններով:

Գ. Ղարիբջանյանի աշխատությունները հիմնականում նվիրված են ՍՄԿԿ, Անդրկովկասի հեղափոխական շարժումների, հայ ժողովրդի նորագույն պատմության, ազգային-ազատագրական պայքարի պրոբլեմներին:

Ծնվել է 1919 թ. հունվարի 19-ին, Թուրքիայի Կոստանդնուպոլիս քաղաքում: 1922 թ. ընտանիքով տեղափոխվել են Բաղդադի և բնակություն հաստատել Յամբուլ քաղաքում: 1931 թ. ավարտել է Յամբուլի հայկական տարրական «Օշական» վարժարանը, 1940 թ. Պլովդիվի արդյունաբերական տեխնիկումը: 1939 թ. ընդունվել է ընդհատակում գործող բանվորական երիտասարդական միություն (ՌՄՍ) շարքերը: 1941 թ. ՌՄՍ-ի խմբակ է կազմակերպել Պլովդիվ քաղաքի «Արարատ» հայկական ֆուտբոլային թիմում, կատարել ՌՄՍ-ի Պլովդիվի երկրորդ շրջանի կոմիտեի պատասխանատու հանձնարարությունները:

1942 թ. նոյեմբերի 29-ին ոստիկանությանը հաջողվեց գտնել ընդհատակայինների հետքը և ձերբակալել շատերին. նրանց մեջ էր նաև Ղասաբյանը: Ռազմադաշտային դատարանը նրան դատապարտեց 15 տարվա ազատազրկման, բանտային խիստ պայմաններում: 1943 թ. ապրիլին Ղասաբյանին և մի խումբ ընդհատակայինների Պլովդիվից փոխադրեցին Սկոպլեի (Հարավսլավիա) բանտը: 1944 թ. օգոստոսի սկզբին հարավսլավական պարտիզանները հարձակվում են բանտի վրա և ազատում քաղբանտարկյալներին: Ազատված բուլղար բանտարկյալներից կազմակերպվում է «Վասիլ Կուլարով» պարտիզանական ջոկատը, որի կազմում խմբի կոմիսար է նշանակվել Ղասաբյանը: Զոկատը 3-րդ մակեդոնական և 8-րդ Պրեշովյան բրիգադների հետ մասնակցել է Մակեդոնիայի, Ռայկո, Ժենզիֆով, Դրաչևո, Սվետի Նիկոլա, Նեմանիցա շրջանների ազատագրման մարտերին, իսկ 1944-ի սեպտեմբերին՝ անցել Բուլղարիա: Ղասաբյանը Բուլ-

ղարական ժողովրդական առաջին բանակի 21-րդ «Սրեզնոգորսկի» հետևակային գնդի կազմում մեկնել է ռազմաճակատ և 3-րդ Ուկրաինական ռազմաճակատի ձախ թևում մասնակցել Հարավսլավիայի ազատագրման մարտերին: Պարգևատրվել է սովետական մեդալներով ու բուլղարական շքանշաններով:

Պատերազմի ավարտից հետո Ղասաբյանը կուսակցական աշխատանք է կատարել Պլովդիվի 2-րդ շրջանի ՌՄՍ-ի շրջանային, այնուհետև, քաղաքային և օկրուգային կոմիտեներում որպես բաժնի վարիչ: Միաժամանակ եղել է «Երևան» առաջագիմական կազմակերպության Պլովդիվի մասնաճյուղի վարչության անդամ, ակտիվորեն մասնակցել հայերի հայրենադարձությունը կազմակերպող ներգաղթ կոմիտեի աշխատանքներին:

1946 թ. Ղասաբյանը հայրենադարձվել է Սովետական Հայաստան: 1948 թ. ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետը, գերազանցությամբ ավարտել 1953 թ. և ուսումը շարունակել ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտուրայում: Ղասաբյանը ՍՄԿԿ անդամ է 1958-ից: Թեկնածուական դիսերտացիա պաշտպանելուց հետո նա մինչև 1960 թ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտում որպես կրտսեր, իսկ 1960—1970 թթ.՝ Մոսկվայի գիտահետազոտական ինստիտուտներից մեկում որպես ավագ գիտաշխատող: 1971 թ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի հայ գաղթավայրերի պատմության բաժնի ավագ գիտաշխատող: 1981 թ. մինչև այժմ աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ սփյուռքահայ համայնքների պատմության և մշակույթի բաժնում որպես ավագ գիտաշխատող, եվրոպական խմբի ղեկավար: 1985 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:

Ղասաբյանի աշխատությունները հիմնականում վերաբերում են Բուլղարիայի հայ գաղութի և բուլղարական կապերի պատմությանը:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԾԻՆԳՈՋՅԱՆ ԿԱՐՈ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆԻ

Ծնվել է 1920 թ. օգոստոսի 15-ին, Թուրքիայի Ռոդոստո քաղաքում: 1922—1946 թթ. ապրել է Բուլղարիայի Պլովդիվ քաղաքում, ավարտել է հայոց Ազգային վարժարանը, իսկ 1943 թ. բուլղարական արգյունաբերական պրոֆտեխնիկական ուսումնարանը: Աշխատել է տպարաններում որպես գրաշար և տպագրիչ: Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին եղել է բուլղարական կոմերիտմիության ընդհատակյա կազմակերպության անդամ, մասնակցել Բուլղարիայում՝ ֆաշիզմի դեմ ծավալված դիմադրական շարժմանը, ձերբակալվել է, խոշտանգվել, ռազմադաշտային դատարանի կողմից դատապարտվել բանտարկության: Բանտից ազատվել է 1944 թ. սեպտեմբերի սկզբներին՝ կարմիր բանակի Բուլղարիա մուտք գործելու օրերին և շարունակել կոմերիտական աշխատանքը: 1945 թ. ընդունվել է բուլղարական կոմերիտական կուսակցության շարքերը, 1946 թ. ներգաղթել հայրենիք՝ Սովետական Հայաստան: 1949—1954 թթ. սովորել և ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի հայոց լեզվի և գրականության բաժինը, մինչև 1960 թվականը աշխատել «Հայգրքի» ցանցում որպես հայ գրականության բաժնի վարիչ, պարգևատրվել է ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով:

1958 թ. նույնմբերին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը:

1961 թ. առ ալսօր աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբելյանի անվան գրականության ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող: 1966 թ. «Հայ-բուլղարական գրական կապերի պատմությունից» թեմայով պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1974 թ. հրատարակել է «Համառոտ ակնարկ հայ-բուլղարական գրական կապերի պատմության սկզբից մինչև մեր օրերը» մենագրությունը: Հեղինակ է մի շարք աշխատությունների և հոգվածների, որոնք վերաբերում են հայ-բուլղարական և հայ-արևմտասլավոնական գրական առնչություններին:

Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին Բուլղարիայում հակաֆաշիստական ընդհատակյա գործունեության և սովետաբուլղարական հասարակական-մշակութային հարաբերությունների ասպարեզում ցույց տված ծառայությունների համար ԲԺՀ կառավարության կողմից պարգևատրվել է «Կիրիլ և Մեթոդի» առաջին կարգի և «Ժողովրդական ազատություն 1941—1944» երկրորդ կարգի շքանշաններով, մի շարք մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1904 թ. մարտի 9-ին Մեղրու շրջանի Կարճեան գյուղում: 1923—1926 թվականներին որպես ուսուցիչ աշխատել է Մեղրու շրջանի Գուգեմնիս գյուղի, իսկ 1927—1930 թթ. Երևանի Նորբի 3-րդ դպրոցներում: Ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո, 1933 թ. որպես ասպիրանտ աշխատել է Հայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտի բուսաբանության ամբիոնում: 1937 թ.

թեկնածուական դիսերտացիան պաշտպանելուց հետո շարունակել է աշխատել որպես դոցենտ, ագրոնոմիկական ֆակուլտետի ղեկան, իսկ 1938—1941 թթ. հուլիսը՝ ուսումնական և գիտական աշխատանքների գծով դիրեկտորի տեղակալ: 1938 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը:

1941 թ. հուլիսին Ա. Ա. Մաթևոսյանը զորակոչվել է կարմիր բանակ և նշանակվել Հայկական 408-րդ հրաձգային դիվիզիայի 633-րդ հրաձգային զնգում որպես 2-րդ գումարտակի շտաբի պետ: 633-րդ հրաձգային գունդը և նրա 2-րդ գումարտակը բաղմիցս արժանացել են 45-րդ բանակի տեսչական հանձնաժողովի բարձր գնահատականին: Սեպտեմբերի 11—18-ը դիվիզիայի զորամասերը երկաթուղով փոխադրվեցին Փոթի, այնտեղից նավերով՝ Տուապսե, ելման դիրքեր գրավեցին Նովոռոսիյսկի շրջանում՝ Յեմեսի ու Ռիբացկի ծովախորշերում և Կաբարդինկա տեղամասում: Սեպտեմբերի 25-ին 47-րդ բանակի այլ միավորումների հետ միասին Հայկական 408-րդ հրաձգային դիվիզիան անցավ հարձակման: Գործելով գլխավոր ուղղությամբ՝ Աբին գետի երկայնքով դեպի Կրասնայա Պոբեդա և Սկաժյոննայա Բաբա բնակավայրերը, դիվիզիայի զորամասերը համառ մարտերում թշնամուն ուժեղ հարվածներ հասցրին և ծանր կորուստներ

պատճառելով ստիպեցին նրան հետ քաշվել Աբխեզիայի ուղղությամբ։ Այնուհետև, դիվիզիան թշնամու դեմ մարտնչեց Տուապսեի շրջանում։ Մինչև հոկտեմբերի 26-ը նրա դորամասերը համառ մարտերով Փշիշ գետի հովտում կասեցրել են հակառակորդի առաջխաղացումը Օստրովսկի կիրճ, Գոլթղ լեռնանցք, Շահումյան ավան ուղղությամբ։ 633-րդ հրաձգային գնդի հրամանատարի տեղակալ լեյտենանտ Մաթևոսյանը տեղատարափ կրակի տակ ոչ միայն կարողացավ ապահովել գնդի մատակարարման գործը, այլև Անաստասիկա գյուղը թիկունքի հետ կապող միակ ճանապարհով՝ լեռնային նեղ կաժանով կաղմակերպել նաև վիրավորների փոխադրումը։

Նոյեմբերի վերջերին Ա. Մաթևոսյանը նոր նշանակում է ստանում 18-րդ բանակի շտաբում։ 1943 թ. փետրվարի 15-ի գիշերը 27 ձկնորսական նավեր Գեկենջիկից պարենով և ռազմամթերքով ուղևորվեցին Նովոռոսիյսկ՝ «Մալաչա դեմլյա»։ Հետդարձի ճանապարհին պետք է փոխադրեին վիրավորներին։ Ա. Մաթևոսյանը նշանակված էր «Ռիոն» ձկնորսական նավի պետ։ Հակառակորդի ուժեղ ուժբազմության տակ միայն 7 ձկնորսանավի, այդ թվում «Ռիոն»-ին հաջողվեց կատարել մարտական առաջադրանքը։

1943 թ. աշնանը լեյտենանտ Մաթևոսյանը զորացրվեց և վերադարձավ ինստիտուտ՝ շարունակելու իր գիտական և մանկավարժական աշխատանքը։ 1948 թ. նա պաշտպանեց դոկտորական դիսերտացիա՝ ստանալով դոկտատնտեսական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան։ 1950 թ. Ա. Մաթևոսյանին շնորհվեց պրոֆեսորի, իսկ 1961 թ.՝ ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչումներ։ 1971 թ. մարտին ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ։ Հետպատերազմյան տարիներին Հայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտում վարել է դոցենտի, պրոֆեսորի, բուսաբուծության ամբիոնի վարիչի, ուսումնական և գիտական աշխատանքների գծով պրոռեկտորի պաշտոնները։ Այժմ թոշակառու է և բուսաբուծության ամբիոնի խորհրդատու։

Արտաշես Մաթևոսյանը հեղինակ է ավելի քան 170 գի-

տական աշխատությունների, մենագրությունների և բուհական-դասագրքերի: Հետպատերազմյան շրջանում կատարած գիտական և մանկավարժական բեղմնավոր աշխատանքի համար պարգևատրվել է Լենինի (1971), «Պատվո շան» (2) (1953 և 1966) շքանշաններով, «50 տարի ՍՄԿԿ շաբբերում» կրճառանով, ՀՍՍՀ ԳԱ «Վաստակագրով» (1979) և մի շարք մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՄԱԿԱՐՅԱՆ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՀԱՅԿԻ

Ծնվել է 1924 թ. օգոստոսի 18-ին, Երևանում, ծառայողի ընտանիքում: Սկզբնական կրթությունը ստացել է Երևանի № 6 միջնակարգ դպրոցում: Երբ ըսկըսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը, սովորում էր 9-րդ դասարանում: 1942 թ. նոյեմբերին կամավոր մեկնել է բանակ և մեկ տարի Հայաստանում գտնվող զորամասերից մեկում ծառայեց Վիմպերյուսոյ ՎՋԳԼ «սող» նախ

մեկնել ռազմաճակատ և մարտնչել 132-րդ հրաձգային դիվիզիայի 605-րդ հրաձգային դնդում որպես շաբաբային ղինվոր, հրաձիգ նշանառու: Աչքի է ընկել Բելոռուսիայի առատագրման, հատկապես Գոմելի, Բոբրույսկի և Ռեչիցայի մարտերում: 1944 թ. հունվարին մղած մարտերից մեկում ծանր վիրավորվել է և երկար ժամանակ բուժվել տարբեր քաղաքների հոսպիտալներում: Հայրենական պատերազմի հաղթական ավարտից հետո, 1945 թ. որպես 2-րդ կարգի հաշմանդամ

գլորացրվել է: Հետպատերազմյան տարիներին ավարտել է Երեկոյան միջնակարգ և մեկամյա հաշվապահական դպրոցներ, տարբեր հիմնարկ-ձեռնարկություններում աշխատել զլխավոր հաշվապահ և ավագ վերահսկիչ: 1978 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահությունում որպես ավագ վերահսկիչ-վերստուգող:

Վլադիմիր Մակարյանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և մի շարք մեդալներով:

ՄԱՂԱՔՅԱՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ (ԻՎԱՆ) ԳԵՎՈՐԳԻ

Ծնվել է 1914 թ. ապրիլի 6-ին, Բրիլիսիում: 1935 թ. ավարտել է Լենինգրադի լեռնային ինստիտուտը, աշխատել ՍՍՀՄ ԳԱ Տաջիկ-Պամիրյան արշավախմբում որպես երկրաբան, ջոկատի պետ, պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա: 1940 թ. սեպտեմբերին զորակոչվել է կարմիր բանակ: 1941 թ. հունիսի 22-ին նա պատերազմը դիմավորել է ՍՍՀՄ արև-

մուտյան սահմանում՝ Պերեմիշլ քաղաքի մոտ: Նա սակրային դասակի հրամանատար էր և պաշտպանական ծանր մարտերի ժամանակ ապահովում էր սովետական զորքերի նահանջը: Մաղաքյանը հատկապես աչքի է ընկել 1941 թ. հուլիսին՝ Արևմտյան Բուգ գետի շրջանում տեղի ունեցած մարտերում: Նա մարտական առաջադրանք ստացավ պայթեցնել գետի վրա մեացած միակ կամուրջը և կասեցնել հակառակորդի տանկերի ճանապարհը: Հրամանը պետք է կատարվեր անհապաղ: Սակայն հաշվի առնելով ստեղծված իրադրությունը

Նա հրամանատարությունը համոզեց հետաձգել պայթեցումը: Նախ՝ մեր զորամասերի մի մասը գտնվում էր գետի մյուս ափին: Ե, երկրորդ, հետախուզությունը պարզել էր, որ գերմանացիները գետն անցնելու են հաջորդ օրը: Երբ մեր զորքերի մնացորդները իրենց հետևում թողեցին կամուրջը, սակավորները գործի անցան: Առավոտյան հակառակորդի առաջապահ տանկերը հայտնվեցին կամուրջի վրա և գործի գրվեց «դժոխսային մեքենան»: Թշնամու մի քանի տանկ կամուրջի հետ միասին խորտակվեցին: Հակառակորդը այդ տեղամասում ստիպված էր հետաձգել հարձակումը: Դրանից օգտվելով մեր նահանջող զորամասերին հաջողվեց վերադասավորվել և գրավել պաշտպանական հարմար բնագիծ: Հրամանատարության առաջադրանքը գերազանց կատարելու համար լեյտենանտ Մաղաքյանը պարգևատրվեց Կարմիր աստղի շքանշանով: Այնուհետև նրա մարտական ուղին Ուկրաինայի տափաստաններով ձգվեց գետի Հյուսիսային Կովկաս: 1942 թ. հոկտեմբերին Մաղաքյանը մարտում ծանր կոնտուզիա ըստացավ և զորացրվեց բանակից: Այնուհետև նա աշխատանքի անցավ Արմֆանի երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող, ապա՝ բաժնի վարիչ: 1947—1957 թթ. եղել է այդ ինստիտուտի դիրեկտորի գիտական աշխատանքների գծով տեղակալ: 1948-ին ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս, 1957-ին՝ ՀՍՍՀ ԳԱ տեխնիկական գիտությունների, իսկ 1963 թ.՝ երկրի մասին գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղար, ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության անդամ:

Հ. Գ. Մաղաքյանը 1963—1966 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի դիրեկտորը: 1967 թ. ընտրվել է Հանքավայրերի ծագման միջազգային ասոցիացիայի անդամ: Դասախոսել է Լենինգրադի լեռնային ինստիտուտում, Երևանի պետական համալսարանում: 1948 թ. նրան շնորհվել է հանքաբանական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, պրոֆեսորի, իսկ 1961 թ.՝ ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչումներ: 1956—1957 թթ. խմբագրել է «ՀՍՍՀ ԳԱ տեղեկագիր, ֆիզ. մաթ. տեխն. և

բն. գիտ. սերիա» ամսագիրը: Եղել է ՀՍՍՀ V գումարման Գերագույն սովետի ղեկավարատ, ՍՍՀՄ (1950) և ՀՍՍՀ (1976) պետական մրցանակների դափնեկիր, պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի և «Պատվո նշան» շքանշաններով:

Ակադեմիկոս Հ. Գ. Մաղաբջանի աշխատությունները վերաբերում են մետաղաձևության, մետաղային հանքավայրերի ու ֆորմացիաների հանքաբանության, երկրաքիմիայի ու միներալոգիայի հարցերին: Մետաղային հանքավայրի մասին ուսմունքի, հրաբխային ֆորմացիաների մետաղաձևության, տեկտոնամագմատիկ համալիրների վերաբերյալ նրա հարցադրումները լայն արձագանք են գտել ինչպես ՍՍՀՄ-ում, այնպես էլ արտասահմանում: Մաղաբջանի գիտական մի շարք աշխատություններ թարգմանվել են օտար լեզուներով: Նրա «Մետաղային հանքավայրեր» ձեռնարկը ՍՍՀՄ բուհական հիմնական դասագրքերից է, թարգմանվել է չինարեն (ԶԺՀ, 1957 թ.) և անգլերեն (ԱՄՆ, 1968 թ.):

Հ. Գ. Մաղաբջանը մահացել է 1982 թ. նոյեմբերի 14-ին՝ Երևանում:

ՄԱՅԻԼՅԱՆ ՇԱՀԵՆ ՄԵԼԻՔԻ

Ծնվել է 1920 թ. սեպտեմբերի 23-ին, Հայկական ՍՍՀ Շամշադինի շրջանի Թովուզ գյուղում: 1938 թ. Երևանի Շահումյանի անվան միջնակարգ դպրոցըն ավարտելուց հետո ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի քիմիական ֆակուլտետը: 1941 թ. հուլիսին երրորդ կուրսից կամավոր մեկնել է բանակ և ծառայության անցել Վրացական ՍՍՀ-ում տեղաբաշխված

հրետանային պահեստային գնդում որպես շարքային: Այնու-

հետև հրամանատարությունը նրան ուղարկել է սովորելու՝ սկզբում Ս. Մ. Բուդյոննու անվան կապի էլեկտրատեխնիկական, ապա՝ Մ. Կալինինի անվան կապի զինվորական ուսումնարաններում: 1943 թ. նա կրտսեր լեյտենանտի կոչումով մեկնել է ռազմաճակատ: 4-րդ գվարդիական բանակի 40-րդ գվարդիական դիվիզիայի 116-րդ գվարդիական գնդի կազմում սկզբում որպես կապի դասակի հրամանատար, իսկ հետո՝ մոտոմեքենայացված գումարտակի շտաբի պետ՝ Ուկրաինական 4-րդ, 2-րդ և 3-րդ ռազմաճակատների կազմում մասնակցել է Ուկրաինայի, Մոլդավիայի, Ռումինիայի, Բուլղարիայի, Հարավսլավիայի, Հունգարիայի և Ավստրիայի ազատագրման մարտերին: Հակառակորդի դեմ մղած մարտերում ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել է Կարմիր աստղի* շքանշանով, «Արիության համար» երկու, «Վիեննայի գրավման համար», «Բուդապեշտի գրավման համար» և մի շարք այլ մեդալներով: Կուսակցության շարքերն է ընդունվել 1944 թ.: Հաղթանակը դիմավորել է Ավստրիայի Լինց քաղաքի մատուցներում: Պատերազմի ավարտից հետո 1945—1947 թթ. ծառայել է Հունգարիայում, տեղաբաշխման սովետական զորքերի կազմում որպես գնդի շտաբի պետի օգնական: 1947 թ. զորացրվելուց հետո վերականգնել է ուսանողական իրավունքները և 1949 թ. գերազանցիկի դիպլոմով ավարտել Նրեանի պետական համալսարանի քիմիական ֆակուլտետը: 1949—1952 թթ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիկաքիմիական լաբորատորիայում (կրտսեր գիտաշխատող), 1952—1959 թթ. ՍՍՀՄ ֆինանսների մինիստրության թանկարժեք մետաղների վարչության Նրեանի տեսչությունում (վերստուգող-վերահսկիչ), իսկ 1959 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում որպես գիտքարտուղար, այնուհետև (1962)՝ դիրեկտորի գիտական գծով տեղակալ: Հեղինակ է 13 գյուտերի, մեկ արտոնագրի (պատենտ), 5 գիտական հոդվածների, մասնավորապես պոլիմերային և օլիգոմերային վինիլացետատների նոր արգասիքների ստեղծման բնագավառում:

* Տե՛ս Հավելված, № 19:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական մեծ պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ ՍԱՐԻԲԵԿ ԱՐՄԵՆԱԿԻ

Ծնվել է 1917 թ. փետրվարի 10-ին, Երևանում: 1938 թ. ավարտել է տեղի բաներիտ միջնակարգ դպրոցը և նույն տարում ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետ: 1941 թ. հուլիսի 27-ին, շորթորդ կուրսից զորակոչվել է բանակ և ուղարկվել սովորելու Բաքվի Ս. Օրջոնիկիձեի անվան հետևակային ուսումնարանում, որը ավարտել է նույն տարվա

դեկտեմբերի 15-ին, ստացել լեյտենանտի կոչում և ուղարկվել Արևմտյան ռազմաճակատ: Որպես հրաձգային դասակի հրամանատար մասնակցել է Դոնեցկի մարզի Կրասնի Լիման քաղաքի մոտակայքում մղվող մարտական գործողություններին: 1942 թ. հունվարի 22-ին Դոնեցկ գետի ափին տեղի ունեցած մարտում վիրավորվել է և բուժվել Սարատովի մարզի Բալաշով քաղաքի հոսպիտալներից մեկում: Նույն թվականին, ապաքինվելուց հետո ուղարկվել է ռազմաճակատ և մարտնչել Վորոնեժի տակ իբրև հակատանկային հրացանակիրների դասակի հրամանատար, այնուհետև մասնակցել Բելոռուսիայի մի շարք քաղաքների և գյուղերի ազատագրմանը: 1943 թ. նոյեմբերի 21-ին Սոժի գետանցման ժամանակ թշնամու նետած նռնակից ծանր վիրավորվել է և զրկվել աջբից: 1944 թ. սկզբներին Բրյանսկի մարզի Օրջոնիկիձե քաղաքի հոսպի-

տալի բժշկական հանձնաժողովի կողմից ճանաչվել է որպես երրորդ կարգի հաշմանդամ, սակայն կամավոր մնացել է բանակում և շարունակել մարտնչել թշնամու դեմ: 1944 թ. գարնանը լեյտենանտ Մանուկյանը նշանակվել է Բելոռուսական 1-ին ռազմաճակատի 95-րդ հրաձգային դիվիզիայի 90-րդ հրաձգային գնդի տրանսպորտային վաշտի հրամանատար և մինչև պատերազմի հաղթական ավարտը մնացել զործող բանակում: Նա աչքի է ընկել բելոռուսական Օսովեց, Դրոզնո քաղաքների, Վարշավայի ազատագրման և Բեռլինի գրավման մարտերում: Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի երկրորդ աստիճանի և Կարմիր աստղի* շքանշաններով, մի շարք մեդալներով, արժանացել գերագույն գրվախավոր հրամանատարի շնորհակալագրին:

1945 թ. ավագ լեյտենանտ Մանուկյանը զորացրվել է և շարունակել ուսումը Նրեանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետում: 1946 թ. ավարտել է այն և ընդունվել ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի ասպիրանտուրան՝ սկզբում հայ նոր, ապա՝ սովետահայ գրականության մասնագիտությամբ: Ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո՝ 1949 թ. առ այսօր աշխատում է նույն ինստիտուտում, մինչև 1958 թ. կրտսեր, այնուհետև՝ ավագ գիտաշխատող: 1951 թ. շնորհվել է բանասիրական գիտությունների թեկնածուի, իսկ 1972 թ. դոկտորի գիտական աստիճան: 1955 թ. ապրիլին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը, իսկ 1958 թ.՝ դարձել ՍՍՀՄ գրողների միության անդամ:

Մանուկյանը հեղինակ է մի քանի տասնյակ գրականագիտական ծավալուն ուսումնասիրությունների, հոդվածների, գրախոսությունների ու մենագրությունների:

1980 թ. գրականագետ Մանուկյանին՝ «Հայ նոր գրականության պատմություն» (հ. 1—5, 1962—1979) կոլեկտիվ աշխատության ստեղծման գործին ակտիվ մասնակցելու համար շնորհվել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակ: 1970 թ. պարգևատրվել է «Աշխատանքային արիության համար» մեդալով, 1975 թ.՝ ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության «Գովեստագրով»:

* Տե՛ս Հավելված, № 43:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ ՀԱԿՈԲ ՕՆԻԿԻ

Ծնվել է 1922 թ. ապրիլի 22-ին, Բուլղարիայի Ռուսե քաղաքում: 1938—1940 թթ. աշխատել է որպես բանվոր Ռուսեի գրեխարկի, ապա տեքստիլ գործարանում: 1938 թ. ընդունվել է Բուլղարական կոմերիտմիության, իսկ 1940 թ. Բուլղարական կոմունիստական կուսակցության շարքերը: Կոմունիստական ընդհատակյա գործունեության համար մի քանի անգամ ձերբակալվել

ու արքայադուրբ է սկզբում՝ Պոպովոյի, ապա՝ Վառնայի համակենտրոնացման ճամբար, դիմել փախուստի ու 1941 թ. դեկտեմբերի 3-ից ղեկավարել կոմերիտմիության Ռուսեի ընդհատակյա մարզային կազմակերպությունը: Որպես մարզկոմի առաջին քարտուղար Մարգարյանը մտել է Բուլղարական կոմունիստական կուսակցության Ռուսեի մարզային կոմիտեի կազմի մեջ, միաժամանակ եղել Խոտանիցա գյուղի շրջանում գործող պարտիզանական խմբի հրամանատար, անձամբ ղեկավարել ու մասնակցել ֆաշիզմի դեմ կազմակերպված բազմաթիվ դիվերսիոն ու քաղաքական գործողություններին: 1943 թ. մայիսին ձերբակալվել է ֆաշիստական ոստիկանության կողմից և երկու ամիս տևած խոշտանգումներից հետո, ռազմադաշտային դատարանի կողմից դատապարտվել է ցմահ բանտարկության: Բանտից ազատվել է 1944 թ. սեպտեմբերի 8-ին, կարմիր բանակի՝ Բուլղարիա մտնելու շնորհիվ: Սեպտեմբերի 11-ին նշանակվել է կոմերիտմիության Ռուսեի օկրուգային կոմիտեի առաջին քարտուղար և այդ պաշտոնում

աշխատել մինչև 1946 թ. հուլիսը՝ Սովետական Հայաստան ներգաղթելը:

1947—1952 թթ. սովորել և ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը, այնուհետև ուսումը շարունակել ասպիրանտուրայում, պաշտպանել դիսերտացիա և ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1959 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում սկզբում որպես կրտսեր, իսկ 1964 թ.՝ ավագ գիտաշխատող:

Հրատարակել է՝ «Տիգրան Կամսարական (Կյանքը և ստեղծագործությունը)» (1964) մենագրությունը և «Գրական ժանրը» (1973) ուսումնասիրությունը, նաև՝ «Սովետահայ գեպի կոնֆլիկտը» (1980), «Ժամանակակից վեպը» (1981) և այլ ուսումնասիրություններ ու հոդվածներ: «Հայ նոր գրականության պատմության» ակադեմիական հրատարակություն: 4-րդ և 5-րդ հատորներում տպագրել է «Տիգրան Կամսարական», «Երուխան», «Ռուբեն Զարդարյան» և «Տիգրան Զյուկյուրյան» գլուխները:

Բուլղարիայի Ժողովրդական Հանրապետության կառավարությունը բարձր է գնահատել Հակոբ Մարգարյանի ծառայությունները ֆաշիզմի դեմ մղված ընդհատակյա պայքարում և նրան պարգևատրել «Ժողովրդական ազատություն 1941—1944» շքանշանով և մի շարք մեդալներով:

Սովետական միության և Բուլղարիայի Ժողովրդական Հանրապետության միջև կնքված համաձայնագրի համապատասխան, Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին Բուլղարիայում հակաֆաշիստական ընդհատակյա և պարտիզանական շարժման մասնակիցների, այդ թվում և Մարգարյանի, գործունեությունը գնահատվել է որպես Հայրենական մեծ պատերազմի մասնակցություն և նրանց տրվել համապատասխան վկայականներ:

Մարգարյանը 1956 թ. ՍՄԿԿ անդամ է:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հորելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1920 թ. ապրիլի 6-ին, Ստավրոպոլի երկրամասի Պլատիգորսկ բաղաքում: 1939 թ. Երևանի Ֆ. է. Զերժինսկու անվան միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո զորակոչվել է բանակ և ծառայության անցել Մոլդավիայում գործող 441-րդ հրաձգային գնդում, իսկ հետո՝ 16-րդ տանկային զիվիդիայում որպես տանկի մեխանիկ-վարորդ: Մասնակցել է թշնամու դեմ մղված

պաշտպանական ծանր մարտերին, Դնեպրոպետրովսկի շրջանում կոնտուզիա ստացել և անգիտակից վիճակում գերվել թշնամու կողմից: Երեք անգամ փորձել է փախչել, բայց չի հաջողվել: 1945 թ. ապրիլին դաշնակիցների զորքերը գրավում են Ֆլոսենբուրգի համակենտրոնացման ճամբարը: Ազատագրվածների մեջ էր նաև Մանվել Մարկոսյանը: 1946 թ. վերադարձել է Երևան, աշխատել տարբեր ավտոպարկերում որպես մեխանիկ: 1957 թ. ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի տնտեսագիտական ֆակուլտետի հեռակա բաժինը և աշխատանքի նշանակվել Երևանի էլեկտրամեքենաշինական գործարանում որպես տնտեսագետ: 1961 թ. աշխատանքի է ընդունվել ՀՍՍՀ ԳԱ ռադիոֆիզիկայի ինստիտուտում, սկզբում մատակարարման բաժնի վարիչ, իսկ հետո՝ ավագ ինժեներ: 1963 թ. աշխատել է ԳԱ էջմիածնի տպարանում որպես արտադրական բաժնի վարիչ, իսկ 1968—1985 թթ. ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության ղերեկտորի տեղակալ:

Պարգևատրվել է «Աշխատանքի վետերան» մեդալով:

Ծնվել է 1921 թ. մայիսի 15-ին, Ալեքսանդրապոլ (այժմ՝ Լենինական) քաղաքում: 1938 թ. ավարտել է տեղի միջնակարգ դպրոցը և նույն տարում ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետ: 1941 թ. հունիսի 22-ին կամավոր մեկնել է բանակ, սովորել Բաքվի հակատանկային-հրետանային ուսումնարանում: Նույն թվականի աշնանը ավարտել է ուսումնարանը, ստացել լեյտենանտի կոչում և իբրև ականանկոտային դասակի հրամանատար մեկնել ռազմաճակատ, մասնակցել Հյուսիսային Կովկասի պաշտպանությանը:

1942 թ. Մարտիրոսյանն իր զորամասի հետ փոխադրվել է Հարավարևմտյան ռազմաճակատ և ծառայել 51-րդ դործող բանակում որպես դասակի, ապա՝ մարտկոցի հրամանատար: Մասնակցել է Իզյում-Բարվենկովոյի համար մղված կատաղի մարտերին: 1942 թ. հարկովի տակ տեղի ունեցած մարտերից մեկում ծանր վիրավորվել և ուղարկվել է հոսպիտալ: Ապաքինվելուց հետո ավագ լեյտենանտ Մարտիրոսյանը մարտնչել է Հյուսիս-Կովկասյան, Անդրկովկասյան, Դոնի և այլ ռազմաճակատներում, աչքի ընկել Դենպրի գետանցման ժամանակ, պարզևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով, «Մարտական ծառայությունների համար», «Արիության համար» և մի շարք մեդալներով: 1944 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը:

1945 թ. դեկտեմբերին զորացրվել է և շարունակել ուսումը Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետում: 1946 թ. ավարտել և երկու տարի աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտական արշավախմբերում: 1948 թ. ընդուն-

վել է Լենինգրադի էրմիտաժին կից ասպիրանտուրան՝ հնագիտություն մասնագիտությամբ: 1951 թ. ավարտել է ասպիրանտուրան, պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա և իբրև կրտսեր գիտաշխատող աշխատանքի նշանակվել ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում: 1965 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: Մեկ տարի անց նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի կազմավորումից հետո Մարտիրոսյանը գլխավորել է ինստիտուտի վաղ հնագիտության բաժինը, միաժամանակ դասախոսել Երևանի պետական համալսարանում և Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտում:

1950 թ. Մարտիրոսյանը հնագիտական պեղումներ է կատարել Գուլովինոյում, Կարմիր բլուրում, Արմավիրում, հետազոտական աշխատանքներ՝ Լենինականում, Գեղարտում և այլուր: 1960 թ. ղեկավարել է Գեղամա լեռների ժայռապատկերների ուսումնասիրության աշխատանքները, 1962 թ.՝ Արգիշտիխինիլի քաղաքի պեղումները: Մարտիրոսյանի հետազոտությունները կարևոր ավանդ են Հայկական լեռնաշխարհի և Անդրկովկասի հնագույն մշակույթի, Ուրարտուի պատմության ուսումնասիրության, ինչպես նաև հնագույն դարաշրջանների ժամանակագրության գիտական պարբերացման և Հին Արևելքի ժողովուրդների հետ Հայկական լեռնաշխարհի ու Կովկասի հնագույն ցեղերի փոխհարաբերությունների հետազոտման ասպարեզում:

Մարտիրոսյանի գիտական աշխատություններից հիշատակության են արժանի՝ «Ուշ բրոնզեդարյան բնակավայրեր և դամբարանադաշտեր» (1969), «Գեղամա լեռների ժայռապատկերները» (1971), «Հայաստանի նախնադարյան նշանագրերը և նրանց ուրարտահայկական կրկնակները» (1973), «Գիտությունն սկսվում է նախնադարում» (1978), «Армения в эпоху бронзы и раннего железа» (1964), «Архистихии» (1974) մենագրությունները:

Վաստակաշատ պատմաբան-հնագետի կյանքի թելը կըտրվել է 1977 թ. հուլիսի 28-ին, Երևանում:

Ծնվել է 1925 թ. հունվարի 13-ին, Մարսելում (Ֆրանսիա): Սովետական Հայաստան ներգաղթելուց հետո բնակություն է հաստատել Երևանում, սովորել ն. Կրուպսկայայի անվան միջնակարգ դպրոցում: 1943 թ. զորակոչվել է բանակ և սովորել Ռյազանի հրետանային ուսումնարանում: 1944 թ. ավարտելուց հետո ստացել է կրտսեր լեյտենանտի կոչում և մեկնել ռազմա-

ճակատ: Ուկրաինական 3-րդ ռազմաճակատի 49-րդ գվարդիական ծանր-հատրիցային և հրետանային բրիգադի կազմում, որպես 1-ին դիվիզիոնի կրակային դասակի հրամանատար, նա ակտիվորեն մասնակցել է Հունգարիայի և Ավստրիայի ազատագրմանը, հատկապես աչքի ընկել Բալատոն և Վելենցե լճերի շրջակայքում տեղի ունեցած կատաղի մարտերում, պարգևատրվել «Արիության համար»* «Վիեննայի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով և 4 շնորհակալագրերով: 1947 թ. զորացրվել է և ընդունվել Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի մեխանիկական ֆակուլտետ: 1947 թվականին ընդունվել է ՍՄԿԵ շարքերը: 1952 թ. ինստիտուտն ավարտելուց հետո աշխատել է Նովոկրամատորսկի մեքենաշինական գործարանում: 1959 թ. վերադարձել է Երևան և աշխատել մետաղակոնստրուկցիաների գործարանում որպես կոնստրուկտորական բյուրոյի պետ, ապա՝ դիրեկտոր: 1960 թ. աշխատանքի է անցել ՀՍՍՀ ԳԱ մաթեմատիկայի և մեխանիկայի ինստիտուտում: 1980 թվականից ՀՍՍՀ ԳԱ մեխանիկայի ինստիտուտի հատուկ

* Տե՛ս Հավելված, № 44:

կոնստիտուցիոնալ սոցիալական բյուրոյի գիրեկտորն է։
 1967 թ. պաշտպանել է թեկնածուական գիտերտացիա
 և բուսական տնտեսական գիտությունների թեկնածուի գի-
 տական աստիճան։ 1973 թ. նրան շնորհվել է դոցենտի կո-
 շում։ Հեղինակ է ավելի քան 30 գիտական հոդվածների։
 Պարգևատրվել է նաև Հայրենական պատերազմի 2-րդ
 աստիճանի շքանշանով (1985) և մի շարք հոբելյանական
 մեդալներով։

ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆ ԷԴՈՒԱՐԴ ԱՐԳԱՐԻ

Ծնվել է 1921 թ. Թբիլիսիում։
 1939 թ. տեղի միջնակարգ դպրո-
 ցն ավարտելուց հետո զորակոչ-
 վել է բանակ։ Երբ սկսվեց Հայ-
 րենական մեծ պատերազմը,
 Մելիքսեթյանը ծառայում էր
 Մոնղոլական Ժողովրդական Հան-
 րապետության ժողովրդական 192-րդ
 առանձին մոտոհրաձգային գըն-
 դում։ Այդ զորամասը 1941 թվա-
 կանի հունիսի 22-ին տեղափոխ-
 վեց մեր երկրի հյուսիսարև-

մուտյան շրջանը։ Ֆաշիստական զորքերը մեծ զոհերի գնով
 շրջափակել էին Լենինգրադը, գրավել Տիլսիինը և ձգտում
 էին միանալ սպիտակ-ֆիններին և կրկնակի օղակել էին հոկ-
 տեմբերի օրրանը։ Սովետական զորքերի վճռական գործողու-
 թյունները ձախողեցին թշնամու մտադրությունը։ Տիլսիինը
 առաջագրվեց և Լենինգրադը մեծ երկրից լրիվ մեկուսաց-
 րելու պլանը խափանվեց։ Այդ մարտերին ակտիվորեն մաս-
 նակցեց էդուարդ Մելիքսեթյանը։ Հետախուզական դասակը
 նրա գլխավորությամբ առաջիններից էր, որ ներխուժեց թըշ-
 նամու խրամատը և շարունակելով հարձակումը, նպաստեց

գնդի առաջ դրված մարտական խնդրի կատարմանը: Մարտի ժամանակ էզուարդը թևթև վիրավորվեց: Բուժվելուց հետո, արդեն կրտսեր լեյտենանտի կոչումով նա մասնակցեց Մոսկվայի հերոսական պաշտպանությանը, Մոծայսկի, Գժատսկի, Վյազմայի, Յարցևոյի և Սմոլենսկի ազատագրմանը: Նորից վիրավորվեց: Ապաքինվելուց հետո լեյտենանտ Մելիքսեթյանը նշանակվեց 352-րդ հրաձգային դիվիզիայի 1162-րդ հրաձգային գնդի ավտոմատավորների վաշտի հրամանատար: Դիվիզիան Օրշայի շրջանում պատրաստվում էր սովետական զորքերի «Բազրյատիոն» հարձակողական գործողության: 1944 թ. հունիսի 23-ին Բելոռուսական ռազմաճակատի զորքերը հարձակման են անցնում, գետանցելով Բերեզինան, 1162-րդ գունդը Ժողինո կայարանի շրջանում հանդիպում է հակառակորդի համառ դիմադրությանը: Գնդի հրամանատար Վիտալի Անտոնիչ Կոնոնովի հրամանով է. Մելիքսեթյանը իր վաշտով շրջանցում է հակառակորդին և թևից գրոհում նրա զորքերի վրա: Մելիքսեթյանը պարզեցվում է Կարմիր աստղի շքանշանով: Մինսկի ազատագրումից հետո 1162-րդ գունդը գետանցում է Նեմանը և շարունակում հարձակումը դեպի Արևելյան Պրուսիա: Այդ մարտերում ցուցաբերած արիության համար հրամանատարությունը երկրորդ անգամ նրան պարգևատրեց Կարմիր աստղի շքանշանով: Նրան արտահերթ շնորհվեց կապիտանի կոչում և նշանակվեց գնդի գումարտականներից մեկի հրամանատարի տեղակալ: Մոգոժիցի գյուղի շրջանում 5 ինքնագնաց հրանոթով թշնամին գրոհում էր գումարտակի մարտակարգերը: Դրսևորելով դիմացկանություն և հնարամտորեն կազմակերպելով պաշտպանությունը, Մելիքսեթյանը ետ մղեց բոլոր գրոհները: Հրամանատարը պարգևատրվեց Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով*: Նա 1944 թ. ընդունվել է կուսակցության շարքերը: Որպես հնարամիտ, նախաձեռնող հրամանատարի ընդունակությունները դրսևորվեցին արևելապրուսական հարձակողական գործողությունների ժամանակ, երբ 1945 թ. Քյո-

* Տե՛ս Հավելված, № 21:

նիգբերգի ուղղությամբ, Յիտեն քաղաքի շրջանում 1162-րդ գունդը ընկավ շրջապատման մեջ: Զլատելով հակառակորդի ուժերը, գունդը շեշտակի գրոհով ձեղքեց օղակը և միացավ հիմնական ուժերին: Յուցաբերած արիության համար Մելիքսեթյանը պարգևատրվեց Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով: Այնուհետև մասնակցեց Բեռլինի գրոհին և հաղթանակը դիմավորեց Պրագայում: Բացի մարտական շքանշաններից, նրա կուրծքը զարդարում է նաև 16 մեդալ: Պատերազմի ավարտից հետո նա ղորացրվեց, ընդունվեց Երևանի պետական համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետը: Երեք տասնամյակից ավելի էգուարդ Մելիքսեթյանը հանրապետության վարչատնտեսական տարբեր մարմիններում վարել է ղեկավար պաշտոններ: Նա այժմ ղեկավարում է ՀՍՍՀ ԳԱ բաժիններից մեկը:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՄԵԼՔՈՒՄՅԱՆ ԿՈՆՍՍԱՆԴԻՆ ՆԻԿՈԼԱՅԻ

Ծնվել է 1915 թ. հունիսի 12-ին, Բաքվում: Միջնակարգ կրթությունն ստացել է տեղում: 1941 թ. հունիսի 25-ին զորակոչվել է կարմիր բանակ, սովորել պարաշյուտային և օդաչուական դպրոցներում, որտեղ նույն տարվա դեկտեմբերին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1942 թ. հունվարի սկզբներից մինչև մայիսի 15-ը 144-րդ կապի միացյալ ավիահետևազորի շարքերում մասնակցել է Կերչի մարտերին, կատարել 47 թռիչք և պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով: Մարտնչել է 238-րդ գրոհային ավիադիվիզիայի շարքերում որպես ավիաօդա-

կի հրամանատար, մասնակցել Հյուսիսային Կովկասի աղատագրման մարտերին, աչքի ընկել Լազարևսկի, Աղլերի, Տուսպսի շրջաններում կատարած թռիչքների ժամանակ, առաջ քաշվել դիվիզիայի շտաբի պետի պարաշյուտատղեսանության ծառայության գծով տեղակալի պաշտոնում: 1945 թ. 112 մարտական թռիչքների համար պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով: Նույն թվականին նրան շնորհվել է պարաշյուտային սպորտի վարպետի կոչում: 1946 թ. զորացրվել է և վերադարձել Նրևան, աշխատել պետական անվտանգության և ներքին գործերի մինիստրության մարմիններում: 1972 թ. անցել է քաղաքացիական աշխատանքի և մինչև 1978 թ. աշխատել ռազմափութների համամիութենական գիտահետազոտական ինստիտուտում որպես դիրեկտորի տեղակալ: Այժմ աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտում որպես կադրերի բաժնի պետ:

Պարգևատրվել է նաև հոբելյանական մեդալներով և մի շարք շնորհակալագրերով:

ՄԻՆԱՍՅԱՆ ՍԱՐԳԻՍ ՍԻՄՈՆԻ

Ծնվել է 1924 թ. ապրիլի 9-ին, Անիի շրջանի Լանջիկ գյուղում: Կարմիր բանակ է զորակոչվել 1942 թ. սեպտեմբերի 7-ին: Որպես շարքային ավտոմատավոր, ապա գնդացրորդ մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասի պաշտպանական մարտերին, 176-րդ հրաձգային դիվիզիայի 404-րդ հրաձգային գնդի կազմում աչքի ընկել «Մալայա դեմլյա»-ում, առաջ քաշվել հաստոցային գնդացրի հաշվարկի հրամանատարի պաշտոնում, ստացել սերժանտի կոչում, եղել Նովոռոսիյսկը աղա-

տագրողներին առաջին շարքերում: «Մալալա դեմլյա»-ի մարտերում ծանր վիրավորվել է, կոնտուզիա ստացել, բայց ապաքինվելուց հետո կրկին վերադարձել է դեսանտային ղեկավար և շարունակել մարտնչել թշնամու դեմ: Այնուհետև սովորել և ավարտել է զինվորական ուսումնարանը, ստացել քիմիական հրահանգչի մասնագիտություն և ավագ սերժանտի կոչում: Դասակի հրամանատար Մինասյանը ակտիվորեն մասնակցել է Կիևի, Ժիտոմիրի, Վիննիցայի, լեհական ժեշտով քաղաքի, Չեսոսլովակիայի մի շարք քաղաքների, այդ թվում Պրագայի ազատագրմանը: Մարտերում ցուցաբերած սրխրանքների համար պարգևատրվել է Փառքի 3-րդ աստիճանի շքանշանով, «Արիության համար» (2), «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Պրագայի ազատագրման համար» մեդալներով, մի շարք շնորհակալագրերով: Մարտերում նա երկու անգամ դարձյալ վիրավորվել է, բայց կրկին վերագարձել շարք:

1947 թ. լեյտենանտ Մինասյանը զորացրվել է, ընդունվել Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի քիմիկոս-տեխնոլոգիական ֆակուլտետ: 1952 թ. ավարտել է այն, ստացել ինժեներ-քիմիկոսի մասնագիտություն և աշխատել Քանաքեռի ալյումինի գործարանում: 1968 թ. տեղափոխվել է ՀՍՍՀ ԳԱ ընդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտի փորձնական գործարան՝ սկզբում ցեխի պետ, ապա՝ նախագծակոնստրուկտորական բաժնի պետ (մինչև 1975 թ.): Թոշակի անցնելուց հետո աշխատում է ինստիտուտի լաբորատորիաներից մեկում որպես 6-րդ կարգի փականագործ:

ՍՄԿԿ անդամ է 1949 թ.: Պարգևատրվել է նաև Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ծնվել է 1922 թ. դեկտեմբերի 12-ին, Երևանում: Միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո՝ 1940 թ. ղորակոչվել է կարմիր բանակ: Երբ սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը, Միրզաբեկյանը հրետանային ուսումնարանի կուրսանտ էր: 1942 թ. կրտսեր լեյտենանտ Միրզաբեկյանը մասնակցել է մարտերին Անդրկովկասյան, ապա՝ Հարավային ռազմաճակատներում: Հրետանային գործի հմուտ իմացություն և մարտավարական բարձր ունակությունների համար հրամանատարությունը առաջ է քաշել կոմերիտական սպային՝ նշանակելով կրաձային դասակի հրամանատար: Շուտով նրան շնորհվել է գվարդիականի, ինչպես նաև լեյտենանտի կոչում: Այնուհետև գվարդիայի լեյտենանտ Միրզաբեկյանը մարտնչել է 150-րդ գվարդիական հակատանկային հրետանային կործանիչ գնդում՝ 5-րդ գվարդիական Դոնի կազակային հեծյալ կորպուսի կազմում: 1943 թ. սեպտեմբերին Հարավային ռազմաճակատի ղորքերն ազատագրելով Դոնբասը, հարձակվում էին Մելիտոպոլի ուղղությամբ: Սեպտեմբերի 18-ին 150-րդ գվարդիական հակատանկային հրետանային կործանիչ գունդը, որը գործում էր 11-րդ գվարդիական հեծյալ ղիվիդիայի 37-րդ գվարդիական հեծյալ գնդի հետ միասին, առաջադրանք էր ստացել ազատագրել Մալաչա Տոկմակչա բնակավայրը, որտեղով անցնում էր Բերդյանսկ-Պոլոգի-Օրեսխով-Ձապորոժիե երկաթուղին: Հակառակորդը ոչ միայն համառորեն պաշտպանվում էր, այլև հաճախակի դիմում հակազդողների: Միրզաբեկյանն իր դասակի հրանոթները դուրս բերեց բաց տեղանք և դիպուկ նշանառությամբ խփեց թշնամուն: Ֆաշիստների հակազդողը ետ մղվեց: Այդ պահին օդից գվարդիական-

207

ների դիրքերը սկսեցին ուժեղանալ հակառակորդի ինքնաթիռները: Շարքից դուրս եկավ մարտկոցի հրամանատարը: Միրզաբեկյանը վայրկենապես գնահատելով ստեղծված իրադրությունը, անմիջապես իր վրա վերցրեց մարտկոցի հրամանատարությունը և կազմակերպեց հիտլերականների նոր հակադրոհի հետ մղումը, որն ուղեկցվում էր տանկերի ու ինքնագնաց հրանոթների աջակցությամբ: Երեկոյան դեմ հակառակորդի 27 ինքնաթիռ ուժեղանալիս գնդի շտաբը: Վառվեց շտաբի փակ թափքով ավտոմեքենան, որտեղ պահվում էր գնդի գլխարդիական դրոշը: Միրզաբեկյանը, արհամարհելով կյանքին սպառնացող վտանգը, նետվեց բոցերի մեջ և փրկեց գնդի դրոշը: Այդ սխրանքի համար նա պարգևատրվեց Կարմիր աստղի շքանշանով: Խիզախ հրետանավորը աչքի ընկավ նաև Յասսի-Քիշինևյան մարտական գործողության ժամանակ՝ Սլոբոդիյա, Բիրա բնակավայրերի և Օյտով (Ռումինիա) լեռնային կիրճի շրջաններում 1944 թ. օգոստոսի 22—30-ը տեղի ունեցած մարտերում և արժանացավ Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանի*:

Նույն տարում Միրզաբեկյանը անդամագրվեց լենինյան կուսակցությանը: Այնուհետև, կոմունիստ սպայի մարտական ուղին Ռումինիայի տարածքով ձգվեց դեպի Հունգարիա: Նա մասնակցեց Դեբրեցինյան, Բուդապեշտյան, Բալատոնյան մարտական գործողություններին, հաղթահարեց Տիսսա, Դանուբ գետերը, հասավ Բալատոն և Վելենցե լճերի շրջանը, որտեղ և 1945 թ. մարտի սկզբներին ծանր վիրավորվեց:

Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթական ավարտից հետո Միրզաբեկյանը զորացրվել է և ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետ: 1950 թ. ավարտելով, աշխատանքի է անցել Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտում: Հաջորդ տարվա դեկտեմբերին նա ընդունվել է այդ ինստիտուտի ասպիրանտուրան և գործուղվել ՍՍՀՄ ԳԱ Պ. Ն. Լեբեդևի անվան ֆիզիկայի ինստիտուտ: 1953—1955 թթ. նույն ինստիտուտում աշխատել է որպես

* Տե՛ս Հավելված, № 16:

կրտսեր գիտաշխատող: 1955 թ. է. Հ. Միրզաբեկյանը փոխադրվել է Երևան և աշխատանքի անցել Բյուրականի աստղագիտարանում, «կղերում որպես կրտսեր, ապա՝ ավագ գիտաշխատող, իսկ 1958—1960 թթ. ռադիոֆիզիկայի բաժնի վարիչ: 1960 թ. մինչև իր կյանքի վերջը եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտի ղերեկտոր: Նա միաժամանակ զասախոսել է Երևանի պետական համալսարանում: Որպես ղերեկտոր է. Հ. Միրզաբեկյանը մեծ աշխատանք է կատարել՝ ինստիտուտը դարձնելով մեր երկրի առաջատար հաստատություններից մեկը՝ ռադիոֆիզիկայի կիսահաղորդչային էլեկտրոնիկայի և էլեկտրոնային ավտոմատիկայի բնագավառում:

1971 թ. Միրզաբեկյանը ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ, 1974 թ.՝ ակադեմիկոս: Նույն տարում նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտություն և տեխնիկայի վաստակավոր գործչի կոչում: 1974—1976 թթ. նա ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիկատեխնիկական գիտությունների և մեխանիկայի բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղարն էր, ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահություն անդամ, 1976 թ.՝ ՀՍՍՀ ԳԱ փոխպրեզիդենտ: 1961 թ. ընտրվել է Միջազգային աստղագիտական միության անդամ:

Միրզաբեկյանի գիտական աշխատանքները նվիրված են գերբարձր հաճախականությունների տիրույթի գերզգայուն ռադիոընդունիչ համակարգերի ուսումնասիրությանը: Նա գերբարձր հաճախականությունների ռադիոֆիզիկայի հիմնադիրն է Սովետական Հայաստանում: Ստեղծել է էլեկտրամագնիսական ճառագայթման հետազոտման սարքերի նոր դաս, ուսումնասիրել Արեգակի ռադիոճառագայթման բևեռացումը: Նրա ուսումնասիրությունները գործնական լայն կիրառություն են գտել ժողովրդական տնտեսության տարբեր բնագավառներում: Աշխատակիցների հետ ստեղծած գերզգայուն ընդունիչ համակարգերը կիրառվում են տիեզերական հետազոտություններում:

Գիտամանկավարժական գործունեությանը ղուգընթաց է. Հ. Միրզաբեկյանը միաժամանակ հասարակական եռանդուն գործիչ էր. նա ՀԿԿ Աշտարակի շրջանային կոմիտեի, ՀԱՄԽ-ի

անդամ էր, ՀՍՍՀ X գումարման Գերագույն սովետի ղեկու-
տատ: Հետպատերազմյան բեղմնավոր աշատանքի համար
բազմավաստակ գիտնականը պարգևատրվել է Հոկտեմբերյան
հեղափոխության շքանշանով:

է. Հ. Միրզաբեկյանը մահացել է 1980 թ. սեպտեմբերի
16-ին՝ Մոսկվայում, թաղվել Երևանում:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ ԱՆՈՒՇԱՎԱՆ ՎՈԼՈՂՅԱՅԻ

Ծնվել է 1924 թ. մարտի
20-ին, ՀՍՍՀ Գուգարքի շրջանի
Համղաշիման (այժմ՝ Մարգահո-
վիտ) գյուղում: 1942 թ. միջնա-
կարգ դպրոցն ավարտելուց հետո
զորակոչվել է բանակ: 255-րդ
ծովային բրիգադի կազմում
մասնակցել է Հյուսիսային Կով-
կասի պաշտպանության մարտե-
րին: 1943 թ. փետրվարին Նովո-
ռոսիյսկի շրջանում ծանր վիրա-
վորվել է և տեղափոխվել թիկունք:

Ապաքինվելուց հետո զորացրվել է: Աշխատել է տարբեր հիմ-
նարկ-ձեռնարկություններում: 1978 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ
ԳԱ հիմնականում գրադարանում որպես շենքի պարետ:
Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պա-
տերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար»,
«1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած
հաղթանակի 30 տարին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 60 տարին»
մեդալներով:

Ցաշխատական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի
40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազ-
մի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1907 թ. սեպտեմբերի 1-ին, Նոր Բայազետում (այժմ՝ Կամո քաղաք)։ Սովորել է տեղի տարրական դպրոցում։ 1924 թ. կոմերիտմիության ուղեգրով ընդունվել է Ա. Մյասնիկյանի անվան հայկական միացյալ ռազմաքաղաքական դըպրոցը, այնուհետև ուսումը շարունակել Թբիլիսիի Անդրկովկասյան հետևակային դպրոցում։ 1928 թ. նշանակվել է Հայկական հրաձգային դիվիզիայի 2-րդ հրաձգային գնդի դասակի հրամանատար։ Նույն թվականին Միքայելյանն ընդունվել է կոմունիստական կուսակցության շարքերը։ 1932 թ. սովորել և ավարտել է Մոսկվայի ղինվորական օկրուգի Համամիութենական Կենտգործկոմի անվան դպրոցը, որից հետո, 1933 թ. նշանակվել Բաքվի ռազմական հետևակային ուսումնարանի Վարժական դասակի, ապա՝ վաշտի հրամանատար։ 1937 թ. Միքայելյանը տեղափոխվել է Հայաստան և նշանակվել Հայկական 76-րդ լեռնահրաձգային, Կ. Ե. Վորոշիլովի անվան կարմրագրոշ դիվիզիայի 227-րդ գնդի դպրոցի պետ։ 1939 թ. կապիտան Միքայելյանը Հայկական ՍՍՀ պաշտպանության կենտրոնական խորհրդի նախագահն էր։ Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին օրերին ակտիվորեն մասնակցել է հանրապետությունում աշխարհազորային ստորաբաժանումների կազմակերպմանը, 1941 թ. հուլիսին կամավոր մեկնել ռազմաճակատ։ Միքայելյանը սկզբում ծառայել է Բրյանսկի ռազմաճակատի 3-րդ բանակում որպես բանակի շտաբի պարետ, Օրյոլ-Տուլա շրջանում մասնակցել Մոսկվայի պաշտպանությանը։ Այնուհետև Միքայելյանը սովորել է Մ. Վ. Ֆրոնզեի անվան ռազմական ակադեմիայի արագացված դասընթացներում, 1943 թ. գերազանց ավարտել այն և ստանալով փոխ-

գնդապետի կոչում, նշանակվել 73-րդ գվարդիական հրաձգային դիվիզիայի 209-րդ գվարդիական հրաձգային գնդի հրամանատար: Նրա գունդն աչքի է ընկել Դնեպրի հաղթահարման ժամանակ, որի համար 1943 թ. հեկտեմբերի 26-ին գվարդիայի փոխգնդապետ Միքայելյանին շնորհվել է Սովետական Միության հերոսի կոչում*: Նա մասնակցել է աջափնյա Ուկրաինայի ազատագրման մարտերին, աչքի ընկել Կիրովոգրադի ազատագրման ժամանակ և պարգևատրվել Կարմիր դրոշի շքանշանով: 1943 թ. հեկտեմբերյան մարտերից մեկում ծանր վիրավորվել է և մեկ տարուց ավելի բուժվել հոսպիտալում: Երկրորդ կարգի հաշմանդամ Միքայելյանը նշանակվել է Անդրկովկասյան ռազմաճակատի 38-րդ հրաձգային դիվիզիայի 88-րդ հրաձգային գնդի հրամանատար: Պատերազմի հաղթական ավարտից հետո գլխավորել է Երևանի զեղարվեստաթատերական ինստիտուտի և պետական համալսարանի ռազմական ամբիոնները: Նա 1948 թ. պարգևատրվել է Լենինի երկրորդ շքանշանով, 1949 թ. ստացել գնդապետի կոչում: 1950-ին, ծառայությանը զուգընթաց, ավարտել է համալսարանի պատմության ֆակուլտետը:

1959 թ. Սովետական Միության հերոս, պաշտոնաթուղ գնդապետ Գ. Հ. Միքայելյանը աշխատանքի է անցել ՀՍՍՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտում որպես գիտաշխատող: Նա հեղինակ է մի շարք աշխատությունների, որոնցից հիշատակության են արժանի «Սևանի ավազանի կիկլոպյան ամրոցները» (1968) և «Նոր Բայազետ» (1980) մենագրությունները:

Գեղեոն Միքայելյանը ակտիվ հասարակական գործիչ էր: պատերազմի վետերանների Երևանի քաղաքային խորհրդի անդամ, սերտ կապեր ուներ համագնդեցիների և Կիրովոգրադի մարզի Պետրովո քաղաքի աշխատավորության հետ: Վերջիններս նրան ընտրել էին իրենց քաղաքի պատվավոր քաղաքացի:

Միքայելյանը ընտրվել է Հայկական ՍՍՀ II գումար-

* Տե՛ս Հավելված, № 10:

ման Գերագույն սովետի դեպուտատ, 1947—1951 թթ. եղել Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահի տեղակալ:

Պարգևատրվել է հոբելյանական մի շարք մեդալներով, Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության երկու պատվոգրով, բազմաթիվ այլ շնորհակալագրերով:

Մահացել է 1985 թ. դեկտեմբերի 1-ին, երևանում:

ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ ՎԱՐԴԳԵՍ ԱԼԵԿՍԱՆԻ

Ծնվել է 1924 թ. դեկտեմբերի 12-ին, ՀՍՍՀ Ղուկասյանի շրջանի Ղազանչի գյուղում: 1941 թ. ավարտել է գյուղի միջնակարգ դպրոցը և որպես ուսուցիչ աշխատել Քեֆլի և Քոռադբյուր գյուղերում: 1942 թ. սեպտեմբերին զորակոչվել է կարմիր բանակ և մինչև 1944 թ. մայիսի վերջերը ծառայել Սեծովյան ռազմածովային նավատորմում: 213-րդ առան-

ձին զենիթային հրետանային դիվիզիոնի կազմում որպես կոմենդոր (հրանոթի № 1-ին նշանառու), մասնակցել է Կովկասի առափնյա գծում մղված մարտերին՝ Գելենջիկ-Նովոռոսիյսկ շրջանում: Պարգևատրվել է «Կովկասի պաշտպանության համար» մեդալով:

1944 թ. մայիս-օգոստոս ամիսներին ավագ կարմիրնավատորմային Միքայելյանը մասնակցել է Օդեսայի արևմուտքով անցնող ռազմաճակատային գծի պաշտպանման, ապա նաև հարձակողական գործողություններին: 1944 թ. օգոստոսի 25-26-ին նա մասնակցել է Դնեստրի գետաբերանի ծովախորշի զննանտային գործողություններին և Ակերման (այժմ՝ Բել-

գորող-Դնեստրովսկ) քաղաքի ազատագրմանը: 1944 թ. օգոստոսից մինչև 1945 թ. մայիսի 9-ը Դանուբի ռազմական նավատորմիղի հրետանային լողացող մարտկոցի կազմում մասնակցել է Ռումինիայի, Բուլղարիայի ազատագրման համար մղված մարտերին, աչքի ընկել 1944 թ. հոկտեմբերի 20-ին Հարավսլավիայի մայրաքաղաք՝ Բելգրադի հերոսական գրոհի ժամանակ և պարգևատրվել «Բելգրադի ազատագրման համար» մեդալով:

Վ. Միրայելյանը 1947 թ. զորացրվել է և ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետ: 1951 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1952 թ. ուսումը շարունակել է ասպիրանտուրայում: 1955 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և մինչև 1959 թ. աշխատել «Սովետական Հայաստան» ամսագրի խմբագրությունում իբրև բաժնի վարիչ, 1959—1960 թթ.՝ «Պատմաբանասիրական հանդես»-ում: 1960—1972 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող: 1965 թ. նրան շնորհվել է պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աւետիճան: 1972 թ. նոյեմբերին նշանակվել է ՀՍՍՀ ԳԱ «Լրաբեր հասարակական գիտությունների» ամսագրի գլխավոր խմբագիր և այդ պաշտոնում աշխատել մինչև 1987 թ.: Գիտական գործունեությանը զուգընթաց նա դասավանդել է մի շարք բուհերում, ղեկավարել շատ ասպիրանտների ու դիսերտանտների աշխատանքները, որի համար 1978 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում:

Միրայելյանը հեղինակ է 7 մենագրության և ավելի քան 100 գիտական աշխատությունների: Նրա պատմագիտական ուսումնասիրություններն ընդգրկում են Հայաստանի գյուղացիության զրույթյան և պայքարի հարցեր, հայ-ուս հարաբերությունների, հայերի արտագաղթների և հայկական առանձին գաղութների պատմության, նշանավոր գործիչների կյանքի ու գործունեության լուսաբանում և այլն:

Պարգևատրվել է նաև «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «Բելգրադի

աղատագրման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 20-ամյակը», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 30-ամյակը», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 50-ամյակը», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 60-ամյակը» մեղալններով: Մեծ հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ Միքայելյանը արժանացավ Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանի: Այժմ ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի հայ գաղթավայրերի պատմության բաժնի վարիչն է:

ՄԽԻԹԱՐՅԱՆ ՎԱՀԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

Ծնվել է 1910 թ. նոյեմբերի 23-ին, Թբիլիսիում: 1926-ին ավարտել է տեղի №72 աշխատանքային դպրոցը: 1928 թ. ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի բժշկական ֆակուլտետը և 1932 թ. ավարտել բժշկական ինստիտուտը: Ուսումը շարունակել է նույն ինստիտուտի ասպիրանտուրայում: Այնուհետև աշխատել է ինստիտուտի կենսաքիմիայի ամբիոնում որպես ասիստենտ: 1938 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա, 1939 թ. ստացել դոցենտի կոչում: Նույն թվականին դորակոչվել է կարճի բանակ և մասնակցել սովետաֆիննական պատերազմին: Առաջին իսկ օրվանից ակտիվորեն մասնակցել է Հայրենական մեծ պատերազմին: Եղել է բժշկասանիտարական գումարտակի լաբորատորիայի վարիչ, զինվորական-սանիտարական զնացքի պետ, ստացել բժշկական ծառայության մայորի կոչում: Հրամանատարության մարտա-

կան առաջադրանքները օրինակելի կերպով կատարելու և ցուցաբերած քաջության համար պարգևատրվել է Հայրենական մեծ պատերազմի 2-րդ աստիճանի*, Կարմիր աստղի շքանշաններով, «Մոսկվայի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ մեդալներով:

Պատերազմի ավարտից հետո ղորացրվել է, վերադարձել Երևան և աշխատանքի անցել բժշկական ինստիտուտում որպես կենսաքիմիայի ամբիոնի դոցենտ, ֆակուլտետի դեկան (1952—1960), իսկ 1960 թվականից՝ ամբիոնի վարիչ: 1946—1950 թթ. համատեղությամբ աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտում: 1946 թ. շնորհվել է բժշկական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, իսկ 1965 թ.՝ պրոֆեսորի կոչում: 1968 թ. ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ, 1981 թ. արժանացել է ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչման: Անվանի կենսաքիմիկոսը հեղինակ է ավելի քան 100 գիտական աշխատությունների, որոնք հիմնականում վերաբերում են օրգանիզմի վրա քլորոպրենի ազդման ինտիմ կենսաքիմիական մեխանիզմների, քլորոպրենային թունավորման կանխարգելման և բուժման հարցերին: Նա բացահայտել է նաև ալրվաժքների, հեպատիտների, ինֆարկտի ժամանակ լիպիդային գերօքսիդացման պրոցեսի ինտենսիվացումը հյուսվածքներում, ինչպես նաև վիտամին E-ի զգալի նվազումը: Պարգել է, որ շաքարախտի ժամանակ արյան շաքարի քանակի ավելացմանը ղուգահեռ հյուսվածքներում վիտամին E-ի քանակը նվազում է, պերօքսիդները՝ ավելանում: Ուսումնասիրել է նաև գերօքսիդների, դերօքսիդացած չհագեցած ճարպաթթուների ազդեցությունը ուրոշ ֆերմենտների ակտիվության, բջջաթաղանթի թափանցելիության վրա, գերօքսիդների, ռենտգենյան ճառագայթների ազդեցությունը գլխուղեղի զանգվածի և ցերեբրոլիդների քանակական տեղաշարժի վրա:

* Տե՛ս Հավելված, № 45:

Վ. Գ. Մխիթարյանը ՀՍՍՀ կենսաքիմիկոսների գիտական ընկերության փոխնախագահն է, ՀՍՍՀ առողջապահության մինիստրության գիտաբժշկական խորհրդի պրոբլեմային հանձնաժողովի նախագահը:

Երկարատե և բեղմնավոր գիտական աշխատանքի համար նա պարգևատրվել է «Պատվո Նշան» շքանշանով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով, ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության «Վաստակագրով», «Առողջապահության գերազանցիկ» կրճքանշանով և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Վ. Գ. Մխիթարյանը ՍՄԿԿ անդամ է 1955 թվականից:

Մեծ հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆ ԱՂԱՋԱՆ ՇԱԲՍՈՒ

Ծնվել է 1912 թ. մարտի 12-ին, Վրացական ՍՍՀ Շուլավեր (այժմ՝ Շահումյան) ավանում: 1938 թ. Երևանի պետական համալսարանն ավարտելուց հետո նշանակվել է Վրացական ՍՍՀ կուլթսեմբուրգի (այժմ՝ Բոլնիս) շրջանի խաչեն գյուղի միջնակարգ դպրոցի դիրեկտոր: 1939 թ. հունվարին զորակոչվել է և ծառայել 87-րդ դիվիզիայի 293-րդ հրաձգային գնդում: 1939 թ.

մասնակցել է Արևմտյան Ուկրաինայի և Արևմտյան Բելոռուսիայի ազատագրմանը, իսկ 1940 թ.՝ որպես դասակի հրամանատար՝ սովետաֆիննական պատերազմին և մարտի 12-ին ծանր վիրավորվել:

Պարգևատրվել է «Պատվո իշան» շքանշանով, «Կովկասի պաշտպանության» և «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Աշխատանքային արիության համար» մեդալներով:

ՍՄԿԿ անդամ է 1939 թ.:

1941 թ. ընդունվել է ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղ՝ կադրերի բաժնի վարիչ, այնուհետև աշխատել է որպես ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության բաժնի պետ, գիտության կիրառական պրոբլեմների ու գիտության և տեխնիկայի պատմության խորհուրդների գիտական քարտուղար: 1969 թ.՝ կադրերի բաժնի վարիչ, 1984 թ.՝ կադրերի պատրաստման և կատարելագործման վարչության առաջատար տեսուչ, 1985 թ.՝ կադրերի գծով ավագ տեսուչ ԳԱ հրատարակչությունում:

ԱՄԽ հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով:

ՄՆԱՑԱԿԱՆՅԱՆ ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՆԱՎԱՍԱՐԴԻ

Ծնվել է 1919 թ. դեկտեմբերի 28-ին, Աշտարակի շրջանի Բյուրական գյուղում, որտեղ և ստացել է նախնական կրթությունը: Սովորել է Երևանի Խ. Աբովյանի անվան միջնակարգ դպրոցում, ավարտել ՀԿԿ Կենտրոնին առընթեր կոմունիստական համալսարանը, 1938 թ. ընդունվել ՍՄԿԿ շարքերը: 1940 թ. Մնացականյանը ավարտել է

Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը: Խմբագրել է «Հարվածային անասնապահ» (Դիլիջան), «Սոցիալիստական անասնապահություն» (Ստեփանավան) և «Կարմիր Զանգե-

ղուր» (Գորիս) շրջանային թերթերը: 1940 թ. նշանակվել է «Ավանգարդ» թերթի խմբագիր, մեկ տարի անց՝ «Սովետական Հայաստան» թերթի խմբագրի տեղակալ:

Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին շրջանում, ՀԿԿ Կենտկոմի բյուրոյի 1942 թ. հունվարի 26-ի որոշմամբ, Կուսակցական և սովետական աշխատանքի մեծ փորձ ունեցող 56 աշխատողներ, որոնց թվում և Մնացականյանը, մոբիլիզացվել և ուղարկվել են Ղրիմի ռազմաճակատ՝ Կերչի թերակղզի, որտեղ նորաստեղծ Հայկական 390-րդ հրաձգային դիվիզիան հերոսական մարտեր էր մղում թշնամու դեմ: Մնացականյանը նշանակվել է Ղրիմի ռազմաճակատի «Մարտական գրոհ» հայերեն թերթի խմբագիր և մինչև 1942 թ. մայիսի կեսերը մասնակցել Կերչի հերոսամարտերին: Այնուհետև Մնացականյանը խմբագրել է Հյուսիս-Կովկասյան ռազմաճակատի «ԲԳԿԲ մարտիկ» հայերեն թերթը:

Ավարտելով կարմիր բանակի քաղաշխատողների բարձրագույն դասընթացը, Մնացականյանը ստացել է գումարտակային կոմիսարի (մայորի) զինվորական կոչում, իսկ հրամանատարության մարտական առաջադրանքները օրինակելիորեն կատարելու համար պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով*:

Հայրենական մեծ պատերազմի ավարտից հետո մայոր Մնացականյանը մինչև 1946 թ. պատասխանատու աշխատանք է տարել Անդրկովկասյան Կարմրագրոշ զինվորական օկրուգում, ապա ղորացրվել: Տարիներ հետո պարզվել է, որ նրան շնորհվել էր փոխգնդապետի զինվորական կոչում:

Զորացրվելուց հետո Մնացականյանը անցել է Կուսակցական դեկամար աշխատանքի. եղել է ՀԿԿ Երևանի Կիրովյան շրջկոմի առաջին քարտուղար (մինչև 1950 թվականը), ՀԿԿ Կենտկոմի պրոպագանդայի և ագիտացիայի բաժնի վարիչ (1950—1951), ՀԿԿ Երևանի օկրուգային կոմիտեի առաջին քարտուղար (1952—1953):

1954—1958 թթ. Մնացականյանը եղել է ՍՄԿԿ Կենտ-

* Տե՛ս Հավելված, № 8:

կոմին առընթեր մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի Հայկական մասնաճյուղ—ՀԿԿ Կենտկոմի կուսպատմության ինստիտուտի ղիրեկտոր, անուհետե ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, Հայ պարբերական մամուլի պատմության բաժնի վարիչ, ՀՍՍՀ ԳԱ սոցիալիստական ազգերի զարգացման ու մերձեցման պրոբլեմների գիտական խորհրդի նախագահ:

Կուսակցության-պետական գործունեությանը զուգընթաց Մնացականյանը զբաղվել է գիտահետազոտական աշխատանքով, իսկ 1953 թ. ամբողջովին նվիրվել գիտական գործունեության: 1945 թ. պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1951 թ. դոկտորական դիսերտացիա՝ «Հայ ժողովուրդը Հայրենական մեծ պատերազմում» թեմայով, որն այդ պրոբլեմին նվիրված առաջին գիտական հետազոտությունն է: 1957 թ. ՍՍՀՄ բարձրագույն ատեստացիոն հանձնաժողովը նրան շնորհել է պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, իսկ 1966 թ.՝ պրոֆեսորի կոչում:

Ա. Մնացականյանի գրչին են պատկանում 32 մենագրություն և ավելի քան 200 գիտական, գիտապրոպագանդիստական հոգվածներ, որոնցում լուսաբանված են կոմունիստական կուսակցության, նրա մարտական ջոկատներից մեկի՝ Հայաստանի կոմկուսի, հայ ժողովրդի նոր ու նորագույն պատմության հարցերը: Մնացականյանի գործունեությանը բնորոշ են ընդգրկման լայնությունը, համարձակ հարցադրումները և վերլուծությունը, հայրենասիրական ուղղվածությունը, հրապարակախոսական կրքոտությունը: Նրա գիտական ժառանգության մեջ գլխավոր ուղղություններն են՝ Հայաստանի զավակների ավանդը բոլշևիկյան կուսակցության ստեղծման ու գործունեության ոռոսական երեք հեղափոխությունների, սովետական պետության հիմնադրման ու պաշտպանության գործում, հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարի պատմության դրվագները, Սովետական Հայաստանի ավանդը Հայրենական մեծ պատերազմում և այլն: Նրա գործուն մասնակցությամբ է հեղինակային կոլեկտիվը

պատրաստել և հրատարակել Հայաստանի կոմկուսի պատմության առաջին ուրվագծերը (1958):

Մնացականյանի աշխատությունները խարսխված են աղբյուրագիտական հարուստ նյութերի և վավերագրերի վրա և որոշակի ավանդ են սովետահայ պատմագիտության զարգացման գործում:

Մեծ են Ա. Մնացականյանի ծառայությունները գիտական կադրերի պատրաստման, աշխատավորության կոմունիստական դաստիարակության ասպարեզում: Նա, սկսած 1947 թ. դասախոսել է հանրապետության մի շարք բուհերում, եղել Երևանի պետական համալսարանի ժողնալիստիկայի ամբիոնի վարիչ, ՀՍՍՀ «Գիտելիք» ընկերության վարչության նախագահի տեղակալ, ՀՍՍՀ «Գիտելիք» ընկերության Երևանի քաղաքային բաժանմունքի նախագահ, մի շարք գիտական խորհուրդների անդամ:

ՀԿԿ XV—XVII համագումարներում ընտրվել է ՀԿԿ Կենտկոմի անդամ, եղել ՀՍՍՀ III—IV գումարումների Գերագույն սովետի դեպուտատ: Պարգևատրվել է Ս. Ի. Վավիլովի անվան, «Աշխատանքի վետերան», «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ մեդալներով ու պատվոգրերով:

Մահացել է 1984 թ. նոյեմբերի 16-ին, Երևանում:

Ծնվել է 1917 թ. նոյեմբերի 18-ին Նոր Բայազետ (այժմ՝ Կամո) քաղաքում: Տեղում ստացել է միջնակարգ կրթություն, ընդունվել Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի շինարարական ֆակուլտետ, որն ավարտել է Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին օրերին: 1941 թ. հուլիսին զորակոչվել է բանակ, սովորել Կուլբիշևի անվան ռազմաինժեներական ակադեմիայի եր-

կամյա դասընթացներում և ստացել լեյտենանտի կոչում: Այնուհետև, 19-րդ սակրային բրիգադի 1407-րդ սակրային գումարտակի կազմում, որպես կամրջաշինարարական վաշտի հրամանատար, մեկնել է ռազմաճակատ: Սկզբում Ստալինգրադի, ապա Ստալի Օսկոլի (Բելգորոդի մարզ) շրջանում լեյտենանտ Մնացականյանը ակտիվորեն մասնակցել է ամրությունների և կամուրջների կառուցման աշխատանքներին: 1943 թ. ամռանը Մոսկվայում սովորել ու ավարտել է հատուկ վերապատրաստման դասընթացներ, կրկին վերադարձել ռազմաճակատ, աչքի ընկել Իզդեշկովո կայարանի շրջանում Դենպրի վրա կամուրջ կառուցելու գործում: 1944 թ. օգոստոսից մինչև պատերազմի ավարտը ծառայել է Ուկրաինական 2-րդ ռազմաճակատի 126-րդ առանձին կամրջաշինարարական գումարտակում որպես վաշտի հրամանատար: Իր սակրավորների հետ լեյտենանտ Մնացականյանը 1944 թ. օգոստոսի վերջերին գործուն մասնակցություն է ունեցել Յասսի-Քիշինևյան գործողությունը, Ռումինիայի, Բուլղարիայի, Հարավսլավիայի, Հունգարիայի և Սլովաքիայի ազատագրմանը, աչքի ընկել Բուխարեստ, Վիդին, Բելգրադ, Պավլոգրադ, Սեգեդ, Բուդապեշտ, Սեկեշֆեխերվար, Վիեննա, Սանկտ-Պյոլտեն, Լինց քաղաքների համար մղված մարտե-

բում, ապահովել Պրոուտի, Տիսսայի, Դանուբի գետանցումները, պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով,* «Բուդապեշտի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և այլ մեդալներով, արժանացել Գերագույն գլխավոր հրամանատարի շնորհակալագրերի:

1946 թ. Մնացականյանը զորացրվել է և ընդունվել ՀՍՍՀ ԳԱ պատմություն ինստիտուտի ասպիրանտուրան՝ հայկական ճարտարապետության պատմության գծով: 1947 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1951-ին նա Լենինգրադի գեղարվեստական ինստիտուտում պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1966 թ. դոկտորական դիսերտացիաներ և ստացել ճարտարապետության թեկնածուի, ապա՝ դոկտորի գիտական աստիճաններ: Սկսած 1950 թ. նա աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ արվեստի ինստիտուտում, սկզբում՝ որպես ավագ գիտաշխատող, 1965 թ.՝ կերպարվեստի, իսկ 1983 թ.՝ ճարտարապետության բաժինների վարիչ:

Ի թիվս այլ պրոբլեմների, Մնացականյանը ուսումնասիրել է պատմական հայ ճարտարապետության կենտրոնագմբեթ կառույցների ձևերի էվոլյուցիան՝ հիմք ունենալով Զվարթնոցի համակարգը: Նրա գիտական աշխատանքների մյուս կարևոր արդյունքը հայ ճարտարապետության Սյունիքի դպրոցի հետազոտումն ու նրա գիտական հիմնավորումն է: Աշխատությունները հրատարակվել են նաև արտասահմանում:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

* Տե՛ս Հավելված, № 47:

Ծնվել է 1915 թ. հոկտեմբերի 15-ին, Ադրբեջանական ՍՍՀ Խանլարի շրջանի Գետաշեն գյուղում: Նախնական կրթությունը ստացել է տեղում, ապա սովորել և 1933 թ. ավարտել Կիրովաբադի մանկավարժական տեխնիկումը: Մինչև 1935 թ. գյուղում աշխատել է որպես հայոց լեզվի ուսուցիչ: 1935—1939 թթ. սովորել է Լենինգրադի օտար լեզուների ինստիտուտում, ավար-

տել ֆրանսերենի ֆակուլտետը, ուսումը շարունակել ասպիրանտուրայում: 1941 թ. հուլիսի 5-ին կամավոր մտել է աշխարհազորային զինվորի շարքերը և մասնակցել Լենինգրադի հերոսական պաշտպանությանը: Այնուհետև, լեյտենանտ Մնացականյանը 281-րդ հրաձգային զինվորի 1062-րդ հրաձգային գնդի շարքերում մարտնչել է Մերձբալթիկայի, Բելոռուսիայի, Լեհաստանի ազատագրման համար, պարգևատրվել Կարմիր աստղի* երկու շքանշանով, «Արիության համար», «Լենինգրադի պաշտպանության համար», «1941-1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և այլ մեդալներով: 1943 թ. անդամագրվել է Լենինյան կուսակցությանը:

Զորացրվելուց հետո վերադարձել է Նրեան և աշխատել ՀՍՍՀ արտաքին գործերի մինիստրությունում որպես քաղաքային պետի տեղակալ, 1947—1948 թթ.՝ Արտասահմանյան երկրների հետ բարեկամության ու մշակութային կապի հաստատման ընկերությունում որպես կուլտուրայի բաժնի վարիչ, մինչև 1958 թ.՝ Հայաստանի գրողների միությունում որպես գլխավոր գրական խորհրդատու: 1948-1953 թթ. միա-

* Տե՛ս Հավելված, № 48:

ժամանակ եղել է «Գրական թերթի» խմբագիր: 1958—1961 թթ. Մնացականյանը եղել է «Սովետական գրականություն» ամսագրի գլխավոր խմբագիր: 1961 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում, ըսկըղբում՝ ավագ գիտաշխատող, իսկ 1971 թ. առայսօր՝ ինստիտուտի դիրեկտորի տեղակալ գիտական գծով: 1962 թ. ստացել է բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

Գրականագետ-քննադատի ուսումնասիրությունների ասպարեզը սովետահայ գրականության արդիական խնդիրներն են: 1958 թ. տպագրվել է նրա «Գրական հարցեր» գիրքը: «Գեղամ Սարյանի պոեզիան» (1963, ռուս. հրատարակություն «Գեղամ Սարյան», 1964) աշխատությամբ Մնացականյանը արժեքավորել է բանաստեղծի գրական վաստակը: Հրատարակել է «Ժամանակի հետ» (1968), «Տարիներ և ճակատագրեր» (1978), «Քննադատի աշխարհը» (1981) քննադատական, գրականագիտական հոգվածների ժողովածուները: Երևանի Գ. Սունդուկյանի անվան պետական ակադեմիական թատրոնը 1975-ին բեմադրել է նրա «Նյուրնբերգյան վերջաբան» դրաման (հեղինակակից Հրաչյա Ղափլանյան): Հանդես է գալիս նաև Վաղգեն Դարբնի գրական անունով: ՍՍՀՄ գրողների միության անդամ է 1949 թվականից:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ լուրջ հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1920 թ. օգոստոսի 9-ին, Լենինական քաղաքում: 1937 թ. ավարտել է Երևանի շինարարական տեխնիկումը, 1937 — 1942 թթ. սովորել է Կ. Մարքսի անվան պոլիտեխնիկական ինստիտուտի քիմիական ֆակուլտետում և միաժամանակ աշխատել Երևանի բժշկական ինստիտուտի օրգանական քիմիայի ամբիոնում որպես լաբորանտ, ապա՝ դեղագործական

քիմիայի տեխնիկումում՝ ուսուցիչ:

1942 թ. զորակոչվել է և ծառայել 20-րդ լեռնահրաձգային դիվիզիայում, սկզբում որպես գնդի շտաբի պետի օգնական, իսկ հետո՝ նույն դիվիզիայի շտաբի վեցերորդ բաժանմունքի պետի օգնական:

Մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասի պաշտպանությանը, Կուրանի, Սևծովյան ափերի, Թամանյան թերակղզու, Ուկրաինայի ու Լեհաստանի ազատագրմանը, Արևելյան Պրոսիայում ձգված մարտերին, Քյոնիգսբերգի, Բեռլինի գրավման մարտերին և հաղթանակը դիմավորել Պրագայում: Ավագ լեյտենանտ Մնջոյանը պարգևատրվել է Կարմիր աստղի* շքանշանով, «Մարտական ծառայությունների համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «Քյոնիգսբերգի գրավման համար», «Բեռլինի գրավման համար» և այլ մեդալներով:

1946 թ. ապրիլին զորացրվել է և աշխատանքի բնդոնվել ՍՍՀՄ առողջապահության մինիստրության քիմիադեղագործական լաբորատորիայում: 1947 թ. ավարտել է Երևանի Կ. Մարքսի անվան պոլիտեխնիկական ինստիտուտի քիմիական ֆակուլտետը և 1948 թ. աշխատանքի անցել Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի դեղագործական քիմիայի

* Տե՛ս Հավելված, № 32:

լաբորատորիայում որպես կրտսեր գիտաշխատող, իսկ 1952 թ.՝
ավագ գիտաշխատող:

1951 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա
և ստացել քիմիական գիտությունների թեկնածուի գիտական
աստիճան: 1975 թ. կենսաբանական գիտությունների դոկտոր
է: 1957 թվականից նուրբ օրգանական քիմիայի ինստիտուտի
№3 սեկտորի վարիչն է:

Գիտություն բնագավառում ձեռք բերած նվաճումների
համար 1978 թ. նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակ:

Հ. Մնջոյանը 220 գիտական աշխատանքների և հեղինա-
կային իրավունքների հեղինակ է: Նրա կողմից ստացված
նոր զեղանյութերը ներդրվել են բժշկության մեջ (Դիտիլին,
Սուբիսոլին, Արփենալ, էթփենալ, Պուֆեմիդ): ՍՄԿԿ անդամ
է 1949 թվականից:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի
40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատե-
րազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդա-
լով:

ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ ԳԵՂԱՄ ԳՈՂՈՍԻ

Ծնվել է 1920 թ. փետրվարի
2-ին, Երևանում: Միջնակարգ
կրթությունն ստացել է Մ. Գոր-
կու անվան դպրոցում: Երբ ըս-
կրվեց Հայրենական մեծ պա-
տերազմը, Գ. Պ. Մովսիսյանը
գյուղատնտեսական ինստիտուտի
4-րդ կուրսի ուսանող էր և զբո-
սվում էր ուսումնական պրակ-
տիկայում՝ ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական
մասնաճյուղի կենսաբանական
ինստիտուտում: 1941 թ. դեկ-

տեմբերին կամավոր մեկնել է ռազմաճակատ և մարտնչել
Հայկական 409-րդ հրաձգային դիվիզիայի 964-րդ հրետա-

նային զնդի շարքերում որպես հրանոթի հրամանատար։ 1944 թ. մայիսի 31-ին Ռումինիայի Յասսի քաղաքից հյուսիս-արևելք ընկած Սպինեի վեկ, Բլանդեսչիի ազատագրման մարտերում ավագ սերժանտ Մովսիսյանը ծանր վիրավորվել է, զրկվել աջ ոտքից և նույն թվականի դեկտեմբերի 27-ին գորացրվել։ Մարտերում ցուցաբերած սխրանքների համար խիզախ հրետանավորը պարգևատրվել է Փառքի 3-րդ աստիճանի շքանշանով և մի շարք մեդալներով։ Զորացրվելուց հետո Գ.Պ. Մովսիսյանը շարունակել է ուսումը և 1945 թ. գերազանց առաջադիմությամբ ավարտել գյուղատնտեսական ինստիտուտը։ Մինչև 1950 թ. աշխատել է «Արարատ» տրեստում որպես գինեգործ, լաբորատորիայի, ապա՝ ցեխի վարիչ։

1950-1953 թթ. եղել է ՀՍՍՀ այգեգործության, գինեգործության և պտղաբուծության գիտահետազոտական ինստիտուտի ասպիրանտ՝ տեխնիկական միկրոբիոլոգիայի մասնագիտության գծով, ավարտելուց հետո, մինչև 1960 թ.՝ նույն ինստիտուտի գիտաշխատող։

1960 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ միկրոբիոլոգիայի ինստիտուտում։

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հորելյանական մեդալով։

ՍՄԿԿ անդամ է 1945 թվականից։

Ծնվել է 1919 թ. սեպտեմբերի 20-ին, Ալեքսանդրապոլ (այժմ՝ Լենինական) քաղաքում: Միջնակարգ կրթությունը ստացել է տեղում: Մինչև 1941 թ. նոյեմբեր ամիսը աշխատել է ՀՍՍՀ գյուղբանկի Լենինականի բաժանմունքում, միաժամանակ սովորել Լենինականի մանկավարժական ինստիտուտի պատմություն ֆակուլտետի երկույն բաժնում: Այնուհետև զորակոչվել է բանակ և մինչև 1942 թ. օգոստոսը սովորել Թբիլիսիի հրետանային ուսումնարանում: Ստացել է կրտսեր լեյտենանտի կոչում, մեկնել ռազմաճակատ և մարտնչել 320-րդ հրաձգային դիվիզիայի 985-րդ հրետանային գնդի շարքերում որպես հրետանու կրակային դասակի հրամանատար, մարտկոցի ավագ, մարտկոցի հրամանատարի տեղակալ և հրամանատար: Աչքի է ընկել Հյուսիսային Կովկասի, Դոնի Ռոստովի, Մելիտոպոլի, Պերեկոպի, Սիվաշի, Սիմֆերոպոլի, Սևաստոպոլի և այլ քաղաքների ազատագրման մարտերում: Ցուցաբերած խիզախության համար Մուշեղյանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի, Կարմիր աստղի* շքանշաններով, «Մարտական ծառայությունների համար», «Կովկասի պաշտպանության համար» և մի շարք այլ մեդալներով: 1943 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Կապիտան Մուշեղյանը զորացրվել է 1946 թ. օգոստոսին և շարունակել ուսումը: 1948 թ. ավարտել է Լենինականի մանկավարժական ինստիտուտի պատմություն ֆակուլտետը, հաջորդ տարին ընդունվել է ՀՍՍՀ ԳԱ ասպիրանտուրա և գործուղվել Լենինգրադ: Ասպիրանտական ուսումնառությունը

* Տե՛ս Հավելված, N 42:

կենտրոնացված է եղել Պետական էրմիտաժի դրամագիտության բաժնում, ինչպես նաև հնագիտության և արևելագիտության ինստիտուտներում: 1952 թ. ավարտել է ասպիրանտուրան և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ համակարգում որպես կրտսեր գիտաշխատող: 1955 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության որոշմամբ նշանակվել է Հայաստանի պատմության պետական թանգարանի դրամագիտության բաժնի վարիչ: 1958 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա: 1975 թ. նշանակվել է Հայաստանի պատմության պետական թանգարանի ղեկավար: 1976 թ. նրան շնորհվել է պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1978 թ. ի. Ա. Մուշեղյանը աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ տնտեսագիտության ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող: Միաժամանակ նա ղլխավորում է Հայաստանի պատմության պետական թանգարանի դրամագիտության բաժնի աշխատանքները:

Մուշեղյանը դրամագիտության թեմայով դասախոսություններ է կարդացել Նրևանի պետական համալսարանի և ի. Ա. Սբոլչանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի ուսանողության, մասնավորապես՝ հրեագետների, պատմաբանների, արևելագետների, մանկավարժների և ազգագրագետների համար: Նպաստել է ՀՍՍՀ դրամագիտական ֆոնդերի համալրմանը, որոնց աճը վերջին 40 տարիների ընթացքում տասնապատկվել է:

Հետպատերազմյան բեղմնավոր աշխատանքի համար պարգևատրվել է մի շարք հոբելյանական մեդալներով ու պատվոգրերով, իսկ ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ՝ Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և համապատասխան հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1920 թ. հունիսի 29-ին, Մեղրի քաղաքում: 1939 թ. նոյեմբերին Երևանի համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի առաջին կուրսից զորակոչվել է բանակ և մասնակցել սովետաֆիննական պատերազմին: Հայրենական մեծ պատերազմը դիմավորել է 1941 թ. հունիսի 22-ին, Բեսարաբիայում՝ Դանուբի ափին: Մարտնչել է ղեկիթային-հրետանային զորամասերում:

որպես ղեկիթային հրանոթի հաշվարկի հրամանատար՝ սերժանտի կոչումով: 1941 թ. սեպտեմբերին Հարավային ռազմաճակատից գործուղվել է Կրասնոդարի ղեկիթային հրետանու ուսումնարան, նույն տարվա դեկտեմբերին ավարտել այն և լեյտենանտի կոչումով մեկնել Հարավային ռազմաճակատ: Այնուհետև պատերազմի ընթացքում՝ ղեկիթային-կրակային դասակի, ապա մարտկոցի հրամանատարի պաշտոններում մարտնչել է Հյուսիս-Կովկասյան, Ուկրաինական 3-րդ և 4-րդ ռազմաճակատներում: Մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասի, Ղրիմի, Հունգարիայի, Ավստրիայի և Զեխտսլավակիայի ազատագրման մարտերին, պարգևատրվել «Արիության համար»*, «Վիեննայի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ մեդալներով ու շնորհակալագրերով: Զորացրվել է 1946 թ. գրվարդիայի ավագ լեյտենանտի կոչումով:

1947 թ. սեպտեմբերից շարունակել է ուսումը Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետում, որի լրիվ դասընթացը «Գերազանցության» դիպլոմով ավար-

* Տե՛ս Հավելված, № 31:

տել է 1952 թ.: Ավարտական կուրսում ընդունվել է ՍՍԿԿ շարքերը: Նույն տարում ընդունվել է ՀՍՍՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտի ասպիրանտուրան՝ ընդհանուր լեզվաբանություն մասնագիտությամբ, միաժամանակ որպես լաբորանտ աշխատել Երևանի անասնապահական-անասնաբուժական ինստիտուտի մարքսիզմ-լենինիզմի կաբինետում: 1958 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա, աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտում որպես կրտսեր, ապա ավագ գիտաշխատող, իսկ 1965—1972 թթ.՝ ինստիտուտի դիրեկտորի գիտական գծով տեղակալ: 1972—1986 թթ. ինստիտուտի բարբառագիտության բաժնի վարիչն էր: 1974 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա և ստացել բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: Նրան շնորհվել է նաև պրոֆեսորի կոչում: 1976—1984 թթ. ընթացքում համասեղության կարգով դասավանդել է Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի բանասիրական ֆակուլտետում:

Զբաղվել է բարբառագիտության, լեզվաբանական աշխարհագրության և հայոց լեզվի պատմության հարցերով: «Ակնարկներ միջին դրական հայերենի ուսումնության» (1972) կոլեկտիվ աշխատության «Ներածություն» և «Հնչյունաբանություն» բաժիններում Մուրադյանը քննում է հարցի պատմությունը, տերմինի («միջին դրական հայերեն») ըմբռնումը, միջին հայերենի բարբառային բաժանվածությունը, անդրադառնում ժամանակահատվածի դրավոր աղբյուրներին, միջին հայերենի ժամանակաշրջանում արձանագրված հնչյունական օրինաչափությունների առաջացման ժամանակագրությանը և տարածական բաշխման հարցերին: Հիշատակության են արժանի «Կարճեանի բարբառը» (1960), «Կաքավաբերդի բարբառը» (1967), «Հայերենի բարբառագիտական ատլասի նյութերի հավաքման ծրագիր» (1977), «Հայոց լեզվի պատմական քերականություն, հ. 1-ին, Հրնչյունաբանություն» մենագրությունները: Հեղինակ է նաև մի քանի տասնյակի հասնող հոդվածների:

Պարգևատրվել է հոբելյանական մի շարք մեդալներով,

երկու անգամ արժանացել է ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության «Գովեստագրի»:

Մահացել է 1986 թ. հունիսի 5-ին՝ երեանում:

ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ ՄԱԹԵՎՈՍ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԻ

Ծնվել է 1911 թ. մայիսի 5-ին, Վանի նահանգի Շատախի շրջանի Տղասպար գյուղում:

1921 թ. ծնողներից զրկված տասնամյա Մաթևոսը հանդերձան է գտել Երևանի որբանոցներից մեկում, սովորել է Մ. Գորկու անվան դպրոցում, 1930 թ. ավարտել Ստեփանավանի մանկավարժական տեխնիկումը: Մինչև 1932 թ. Մուրադյանը աշխատել է Երև-

վանի № 1 տպարանում որպես գրաշար: Երաժշտության նրկատմամբ ունեցած սերը և բուռն հակումները 1932 թ. նրան տարել են Երևանի երաժշտական ուսումնարան, որն ավարտել է 1937 թ.՝ ջութակահար-մանկավարժի մասնագիտությամբ: Նույն տարին ընդունվել է Երևանի պետական կոնսերվատորիայի պատմատեսական ֆակուլտետը, դուզահեռ աշխատել երաժշտական դպրոցում և ուսումնարանում որպես երաժշտության պատմության և ջութակի ուսուցման դասատու: 1937 թ. Մուրադյանը ընդունվել է ՍՄԿԿ շաբերը: 1940 թ. կոնսերվատորիայի 3-րդ կուրսից ղորակոչվել է բանակ և ծառայել Անգրկովկասյան զինվորական օկրուգի 415-րդ առանձին զենիթային-հրետանային գնդում որպես քաղաշխատող՝ քաղզեկի տեղակալ: 1942 թ. օգոստոսին որպես 127-րդ առանձին զենիթային-հրետանային մարտկոցի կոմիսար մասնակցել է Կովկասի համար մղվող ճակա-

տամարտին: Այնուհետև որպես հակաօդային պաշտպանության 3-րդ առանձին ղեկիթային-հրետանային դիվիզիոնի կուսբյուրոյի քարտուղար մարտնչել է Հյուսիս-Կովկասյան, Հարավարևմտյան, Ուկրաինական 1-ին և 2-րդ ռազմաճակատներում, աչքի ընկել Դնեպրոպետրովսկի շրջանում անվնաս մնացած միակ կամրջի պաշտպանության ժամանակ, ինչպես նաև Լեհաստանի ու Զեխոսլովակիայի ազատագրման մարտերում: Յուդաբերած արիության համար Մուրադյանը պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների համար» մեդալով*: Նրան շնորհվել է նաև կապիտանի էություն: Մուրադյանը հաղթանակը դիմավորել է Կոչիցև (Զեխոսլովակիա) քաղաքում:

1946 թ. շորացրվել է, վերադարձել Նրևան և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ համակարգում որպես երաժշտության պատմության և տեսության սեկտորի (1958 թ. արվեստի ինստիտուտ) գիտաշխատող: Միաժամանակ շարունակել է ուսումը Նրևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայում և 1948 թ. ավարտել՝ ստանալով երաժշտագետ-պատմաբանի դիպլոմ: 1950 թ. ավարտել է Նրևանի մարքսիզմ-լենինիզմի երկկույան համալսարանի երկամյա դասընթացները: 1953 թ. Մուրադյանը էքստենս հանձնել է թեկնածուական մինիմումները, պաշտպանել դիսերտացիա և տալիս արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճան: Նա ավելի քան 12 տարի արվեստի ինստիտուտում եղել է գիտական քարտուղար, երաժշտության բաժնի վարիչ (1958—1965), իսկ 1965—1987 թթ. ժողովրդական երաժշտության բաժնի վարիչ: 1967 թ. անվանի երաժշտագետին: շնորհվել է ՀՍՍՀ արվեստի վաստակավոր գործչի կոչում, 1972 թ.՝ արվեստագիտության դոկտորի գիտական աստիճան: Հեղինակ է մի շարք մենագրությունների և հոդվածների, որոնք նվիրված են հայ երաժշտության պատմությանը, Քրիստափոր Կարա-Մուրզայի, Արմեն Տիգրանյանի կյանքի ու ստեղծագործությունների ուսումնասիրությանը,

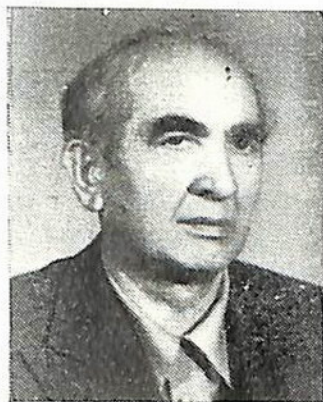
* Տե՛ս Հավելված, № 11:

հայկական երաժշտական մշակույթի պատմությանը և այլն: Մուրադյանը պարգևատրվել է նաև «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմի քսան տարին», «Սովետական բանակի և նավատորմի 30-տարին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 50 տարին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 60 տարին», «Անձնուրաց աշխատանքի համար՝ ի նշանավորումն Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի», «Աշխատանքի վետերան» մեդալներով, սոցիալիստական մրցության հաղթողի կրծքանշաններով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով, բազմաթիվ շնորհակալագրերով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով: Մահացել է 1987 թ. փետրվարի 27-ին:

ՆԱԶԻՆՅԱՆ ԱՐՏԱՇԵՍ ՄԿՐՏՉԻ

Ծնվել է 1924 թ. փետրվարի 23-ին, ՀՍՍՀ Իջևանի շրջանի Աշաջուր գյուղում: 1941 թ. ավարտել է միջնակարգ դպրոցը և ընդունվել Նրեանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետ: 1942 թ. կամավոր մեկնել է բանակ և ծառայել ՆԳժԿ-ի 64-րդ դիվիզիայում: Մինչև 1943 թ. հունվարը մարտական պատրաստություն է ստացել Ռտիշևո ավանում (Սարատովի մոտ), որից հետո Վորոնեժի մարզի Տալովայա կայարանում կատարել կայադորային ծառայություն: Նույն թվականի ապրիլին կամավոր մեկնել է ռազմաճակատի առաջին գիծ, որ-

տեղ 178-րդ գվարդիական հրաձգային գնդի առանձին սակ-
րավորների գումարտակի շարքերում մասնակցել է մարտե-
րին: Աչքի է ընկել Հյուսիսային Դոնեց գետի ավազանում
ճանապարհների, դաշտերի ականապատման և ականազերծ-
ման, շարժական գետանցումների և կամուրջների կառուց-
ման ժամանակ: 1943 թ. մայիսի 31-ին մարտական հերթա-
կան առաջադրանքի կատարման ժամանակ, Պրիվոլնոյի ա-
վանի (Հյուսիսային Դոնեց գետից ոչ հեռու) մոտ վիրավոր-
վել է ոտքից և բուժվել դաշտային հոսպիտալում: 1943 թ.
հուլիսից մինչև 1944 թ. հունվարի 15-ը հրամանատարության
հորժուղմամբ Դնեպրոձերժինսկ քաղաքում սովորել և ա-
վարտել է կրտսեր լեյտենանտների պատրաստման դասըն-
թացները և ստացել կրտսեր լեյտենանտի կոչում: 1944 թ.
հունվարի 17-ին նշանակվել է 3-րդ Ուկրաինական ռազ-
մաճակատի 47-րդ բանակի 28-րդ գվարդիական խարկովյան
հրաձգային դիվիզիայի 92-րդ գվարդիական հրաձգային
գնդի դասակի հրամանատար և մասնակցել Կրիվոյ Ռոդի
շրջանում տեղի ունեցած մարտերին: Փետրվարի 17-ին Վոդ-
յաննոյի գյուղի մոտ կրտսեր լեյտենանտ Նազիրյանի դասա-
կին հրամայված էր զրավել կարևոր բարձունքը: Նա հաջո-
ղությամբ կատարեց մարտական առաջադրանքը, բայց ար-
կի բեկորից ծանր վիրավորվեց: 1944 թ. մայիսի վերջերին
Նազիրյանը, որպես պատերազմի 2-րդ կարգի հաշմանդամ,
ընդացրվել է, որից հետո շարունակել է ուսումը Երևանի
պետական համալսարանում և 1948 թ. ավարտել բանասի-
րական ֆակուլտետը: 1948 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը,
սովորել Գ.Ա. Մ. Աբեղյանի անվան զրականություն ինստի-
տուտի ասպիրանտուրայում՝ բանահյուսության գծով: 1953 թ.
պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա, ստացել
բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական սս-
տիճան, աշխատել զրականության ինստիտուտում որպես
բանահյուսության բաժնի աշխատող, եղել է ինստիտուտի
գիտական քարտուղարը: 1960 թվականից Նազիրյանը ՀՍՍՀ
Գ.Ա. հնագիտության և աղագրության ինստիտուտի բանա-
հյուսության բաժնի վարիչն է:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աս-
տիճանի, Կարմիր աստղի շքանշանով և մի շարք հոբելյա-
նական մեդալներով:

ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ ՎԱՉԵ ՍՄԲԱՏԻ

Ծնվել է 1919 թ. փետրվա-
րի 25-ին, Նոր Բալազետ (այժմ՝
Կամո) քաղաքում: Կարմիր բա-
նակ է մեկնել 1941 թ. հուլիսին՝
Նրեանի պետական համալսարա-
նի բանասիրական ֆակուլտետի
4-րդ կուրսն ավարտելուց հետո:
Սովորել և ավարտել է Թեղավիի
ռազմական դպրոցը, ստացել լեյ-
տենանտի կոչում: 1942 թ. աշ-
նանը Հայկական 409-րդ հրաձը-
րային դիվիզիայի 648-րդ հրաձը-
րային զնդի կազմում որպես ականանետային դասակի հրա-
մանատար մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասի համար
մղվող մարտերին, վիրավորվել Մոզդոկ քաղաքի մոտ: 1942 թ.
ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Հոսպիտալում բուժվելուց
հետո Վ. Ս. Նալբանդյանը շարունակել է զինվորական ծա-
ռայությունը Կրասնոդարի (հետագայում՝ Կիրովաբադի)
ռազմական դպրոցում, սկզբում՝ կուրսանտների ականանե-
տային դասակի, ապա՝ վաշտի հրամանատար: Զորացրվել
է 1946 թ. հուլիսին որպես պահեստի սպա՝ ավագ լեյտենան-
տի կոչումով:

Պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների հա-
մար», «Կովկասի պաշտպանությունից համար» և մի շարք այլ
մեդալներով:

Վ. Ս. Նալբանդյանը զորացրվելուց հետո շարունակել
է ուսումը, ավարտել ասպիրանտուրան, այնուհետև անցել

կուսակցական աշխատանքի: 1948—1950 թթ. եղել է ՀԿԿ Երևանի Կիրովյան շրջկոմի քարտուղար, 1950—1952 թթ.՝ ՀԿԿ Երևանի քաղկոմի կադմբաժնի վարիչ, ՀԿԿ Կենտկոմի կուսակցական օրգանների բաժնի վարիչ: Նա 1954—1963 թթ. ընտրվել է ՀԿԿ Կենտկոմի անդամ, 1956—1958 թթ.՝ Կենտկոմի բյուրոյի անդամության թեկնածու է, շրջանային և քաղկոմի անդամ, ՀՍՍՀ IV—VII գումարումների Գերագույն սովետի դեպուտատ, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահի տեղակալ (երկու գումարումների): Վ. Ս. Նալբանդյանը միաժամանակ զբաղվել է գիտամանկաշխարհական գործունեությամբ: Նա աշխատել է Երևանի պետական համալսարանում որպես դոցենտ, այժմ զբաղեցնում է պրոֆեսորի պաշտոնը (համատեղության կարգով): 1952—1953 թթ. եղել է Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի գիրեկտոր, 1956—1965 թթ.՝ Երևանի համալսարանի պրոռեկտոր, 1965—1977 թթ. ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի գիրեկտոր: 1978 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահությանն աուրնթեր գրադարանային խորհրդի նախագահն է և հիմնականում գրադարանի գիրեկտորը:

Վ. Ս. Նալբանդյանը բանասիրական գիտությունների դոկտոր է (1969), պրոֆեսոր (1969), ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ (1971):

Վ. Ս. Նալբանդյանի աշխատությունները հիմնականում վերաբերում են հայ հին և միջնադարյան գրականության պատմությանը՝ «Վարդանանց պատերազմը և Դ. Դեմիրճյանի «Վարդանանքը» (1955), «Թբիլիսին հայ մատենագրության մեջ» (1958, հայերեն, ռուսերեն, վրացերեն), «Նղիշ» (1959) և այլն: Սովետահայ պատմավիպագրությանն է նվիրված նրա «Գրողը և պատմությունը» (1970) աշխատությունը: Ռուսերեն հրատարակվել է «Նղիշ» մենագրությունը (1972), համահեղինակ է «Հայ գրականություն» (1976, ռուսերեն) բուհական դասագրքի: Մասնակցել է «Հայ նոր գրականության պատմություն» ակադեմիական հրատարակության 4-րդ (1972) և 5-րդ (1979) հատորների խմբագրման աշխատանքներին:

1982 թ. Վ. Ս. Նալբանդյանն արժանացել է ՀՍՍՀ ԳԱ «Վաստակագրի»:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ ՄԿՐՏԻՉ ԳԵՂԱՄԻ

Ծնվել է 1910 թ. նոյեմբերի 25-ին, Աշտարակի շրջանի Փարպի գյուղում: Սկզբնական կրթությունը ստացել է ծննդավայրում, աչնուհետև ավարտել Երևանի Խ. Աբովյանի անվան միջնակարգ դպրոցը: 1927 թ. ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի պատմաբանասիրական ֆակուլտետը և ավարտել 1931 թ.:

1931—1937 թթ. աշխատել է ՀԿԿ Կենտկոմիձն կից կուտակեցության պատմության ինստիտուտում, իսկ 1937—1941 թթ. ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի (Արմֆան) պատմության և նյութական կուլտուրայի ինստիտուտում: 1940 թ. եղել է աչգ ինստիտուտի ղիրեկտորը: 1938 թ. Ներսիսյանը ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը:

1941 թ. օգոստոսին Ներսիսյանը նշանակվել է 408-րդ Հայկական հրաձգային դիվիզիայի քաղբաժնի ավագ պրոպագանդիստ: Ավագ քաղղեկ Ներսիսյանը մշտապես լինում էր գնդերում, գումարտակներում և վաշտերում, կարգում ղեկուցումներ, օգնում ղորամասերի կոմիսարներին ու ստորաբաժանումների քաղղեկներին՝ հաղթահարելու եղած դժվարությունները*: Մինչև 1942-ի սեպտեմբերը դիվիզիան

* Տե՛ս Հավելված, № 1:

պաշտպանում է սովետաթուրքական սահմանը, միաժամանակ երթալին վաշտեր պատրաստում գործող բանակի համար: Այնուհետև այն փոխադրվեց Փոթի, այնտեղից էլ Տուապսև և Գեղենջիկ: Դիվիզիայի հրամանատար, գնդապետ Պ. Ն. Կիցուեը սեպտեմբերի 18-ին ստեղծեց սպաներից կազմված մի օպերատիվ խումբ, որը պետք է ղեկավարեր Գեղենջիկ մտնող տրանսպորտի բեռնաթափման աշխատանքները: Խմբի ավագ նշանակվեց Մկրտիչ Ներսիսյանը: Ծովափնյա քաղաքների անընդհատ ոմբակոծությունների և հրետանային կրակի պայմաններում օպերատիվ խումբը պատասխանատվության մեծ ղգացումով կատարեց մարտական կարևոր առաջադրանքը: Նա կարողացավ ապահովել նավահանգստի պաշտպանությունը, կազմակերպել բեռնաթափման աշխատանքները: Սեպտեմբերի 23-ին հակառակորդի հերթական գրոհի ժամանակ շարքից դուրս եկավ բեռնաթափման տեղամասերից մեկը պաշտպանող ղեկիթային գնդացրի հաշվարկը: Ավագ քաղղեկ Մ. Ներսիսյանը լեյտենանտ Վ. Պողոսյանի հետ միասին անմիջապես փոխարինեցին դժված մարտիկներին և գնդացրի ղիպով կրակահերթերով ցած գցեցին թշնամու ինքնաթիռներից մեկը՝ ստիպելով մյուսին հեռանալ*: Գեղենջիկի շրջանում մարտական բարդ առաջադրանքի կատարման ժամանակ էլ Ներսիսյանը վիրավորվեց և զորացրվեց:

1943 թ. վերջերից Ներսիսյանը դասախոսական աշխատանքի է անցել Նրևանի պետական համալսարանում, միաժամանակ վարել պատմություն ֆակուլտետի ղեկանի պաշտոնը: 1944—1946 թթ. նա եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի դիրեկտորի տեղակալ, 1946—1950 թթ. ՀԿԿ Կենտկոմին առընթեր մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի Հայկական մասնաճյուղի դիրեկտորի տեղակալ, 1950—1960 թթ. ՀՍՍՀ ԳԱ փոխարևդիղենտ, 1960—1965 թթ. ՀՍՍՀ ԳԱ հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմի-

* См. С. М. Саркисян, 408-я Армянская стрелковая дивизия в битве за Кавказ, Е., 1985, с. 41.

կոս-քարտուղար, 1966—1977 թթ. Երևանի պետական համալսարանի ռեկտոր: 1977 թ. առ այսօր ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի հայ-ռուսական հարաբերությունների պատմության բաժնի վարիչն է: 1947 թ. նրան շնորհվել է պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, նույն թվականին՝ պրոֆեսորի, իսկ 1961 թ. ՀՍՍՀ գիտության ակադեմիկոսի գործչի կոչումներ:

1950 թ. նա ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս, 1950—1978 թթ. եղել ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության անդամ: Նրա նախաձեռնությամբ 1958 թ. հիմնադրվել է Պատմաբանասիրական հանդեսը, որի անփոփոխ խմբագիրն է: 1931—1968 թթ. նա մանկավարժական-դասախոսական աշխատանք է կատարել Երևանի բանֆակում, կոմհամալսարանում, ԽՍՍՀ-ում և օտար լեզուների պետական մանկավարժական ինստիտուտներում, Երևանի պետական համալսարանում:

Ներսիսյանը հեղինակ է ավելի քան 100 գիտական աշխատությունների, որոնք հիմնականում վերաբերում են հայ-ռուսական հարաբերությունների և հայ ազատագրական շարժումների պատմությանը: Սովետահայ պատմագիտության մեջ Ներսիսյանն առաջինն է անդրադարձել Անդրկովկասի նարոդնիկական խմբակների գործունեությանը և արևմտահայերի ազատագրական շարժումներին: Կազմել ու խմբագրել է «Հայերի ցեղասպանությունը Օսմանյան կայսրության մեջ» փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածուն: Նրա մի շարք աշխատություններ վերաբերում են XVIII դարի վերջի և XIX դարի I երեսնամյակի հայ-ռուսական ռազմաքաղաքական և մշակութային կապերի պատմությանը, 1812 թ. Հայրենական պատերազմին Կովկասի ժողովուրդներին մասնակցությանը:

Ակադեմիկոս Ներսիսյանը եղել է Հայաստանի կոմկոսի XV, XXIV, XXV և XXVI համագումարների պատգամավոր, քանիցս ընտրվել ՀԿԿ Կենտկոմի և Երևանի քաղկոմի անդամ, ՍՍՀՄ VII—IX գումարումների Գերագույն սովետի ղեկավարատ: Պարգևատրվել է Լենինի, Աշխատանքային

կարմիր դրոշի և Ժողովուրդների բարեկամության շքանշաններով, «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Աշխատանքի վետերան» և այլ մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՇԱՀՄՈՒՐԱԴՅԱՆ ՍԱՐԳԻՍ ՄԱԿԻՉԻ

Ծնվել է 1925 թ. մայիսի 17-ին, Ադրբեջանական ՍՍՀ Դաշքեսանի շրջանի Բաջան գյուղում: Կարմիր բանակ է զորակոչվել 10-րդ դասարանից, 1942 թ. հունվարին: Մարտնչել է հրետանային զորամասերում որպես հակատանկային հրանոթի հաշվարկի անդամ: 1943 թ. գեկտմբերի 1-ին Պոլտավայի տակ մղված մարտերում ծանր վիրավորվել է և 1944 թ. մայիսին զո-

րացրվել: Զորացրվելուց հետո վերադարձել է հայրենի գյուղ և մինչև 1952 թ. աշխատել կոլտնտեսությունում: 1952—1966 թթ. աշխատել է Դաշքեսանի հանքշին տրեստում որպես ավտոտնտեսության աշխատակից: 1966 թ. տեղափոխվել է ՀՍՍՀ Աբովյան քաղաք և մինչև 1975 թ. որպես ավտովարորդ աշխատել տարբեր ձեռնարկություններում: 1975 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ միկրոբիոլոգիայի ինստիտուտում որպես վարորդ:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ծնվել է 1914 թ. փետրվարի 4-ին, Ադրբեջանական ՍՍՀ Շամ-խորի շրջանի Բարսում գյուղում: Ստացել է ութամյա կրթություն, միաժամանակ աշխատել կոլտընտեսությունում: 1937—1940 թթ. սովորել է Երևանի առևտրի տեխնիկումում, ավարտելուց հետո վերադարձել Հայրենի շրջան: Հայրենական մեծ պատերազմ է զորակոչվել 1942-ի հունվարի 1-ին: Թշնամու դեմ

մարտնչել է 64-րդ հեծելազորային դիվիզիայի շարքերում. աչքի բնկել խարկովի տակ, Իզյում-Բարվենկովի ուղղությամբ: Զորացրվել է 1945-ի նոյեմբերի 2-ին: 1975 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտի հատուկ կոնստրուկտորական բյուրոյում որպես բանվոր:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և մի շարք հորեկյանական մեդալներով:

Ծնվել է 1906 թ. սեպտեմբերի 29-ին Սուլգա քաղաքում (ՌՍՖՍՀ-ի Սվերդլովսկի մարզ)։ 1941—1945 թվականներին, Հայրենական պատերազմի տարիներին, տարբեր զորամիավորումների կազմում հերոսաբար մարտնչել է թշնամու դեմ։ Մասնակցել է Սմոլենսկի մարզի, Բելոռուսիայի, Լեհաստանի ազատագրման մարտերին և պատերազմը ավարտել Բեռլինի մատույցներում։

Մարտերում ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել է Կարմիր դրոշի, Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի, Կարմիր աստղի շքանշաններով և մի շարք մեդալներով։ 1961—1981 թթ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ նուրբ օրգանական բիմիայի ինստիտուտում որպես մատակարարման բաժնի ավագ ինժեներ։ Մահացել է 1984 թվականին։

Ծնվել է 1915 թ. մայիսի 15-ին, Արևմտյան Հայաստանի Վան քաղաքում: Երկար տարիներ աշխատել է Վրաստանի կոմունիստական կուսակցության Կենտրոնի տպարանում: 1939 թ. զորակոչվել է բանակ և ծառայության անցել ՀՍՍՀ-ում տեղաբաշխված զորամասերից մեկում: Երբ սկսվել է Հայրենական մեծ պատերազմը, Շեկոյանը մեկնել է ռազմաճակատ և Հայկական

390-րդ հրաձգային զինվորիայի կազմում մասնակցել Դրիմի համար մղված մարտերին: 1942—1943 թթ. ալտիվորեն մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասում սովետական զորքերի պաշտպանական և հարձակողական գործողություններին: 1943 թ. ծանր վիրավորվել է և տեղափոխվել թիկունք: Բուժվելուց հետո, որպես 2-րդ կարգի հաշմանդամ, զորացրվել է և աշխատանքի ընդունվել ՀՍՍՀ ԳԱ Երևանի տպարանում: 1948 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1950—1987 թթ. լրջախառնել է տպարանում որպես տպագրական աբտսդուկմասի վաբպետ: Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. «Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «Հայրենական պատերազմի հաղթանակի 20 տարին», 1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթանակի 25 տարին», «Հայրենական մեծ պատերազմի 30 տարին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 60 տարին» մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեդալով:

Ծնվել է 1909 թ. սեպտեմբերի 1-ին, Ախալքալաքում: Սովորել է տեղի միջնակարգ դպրոցում, 1924 թ. ընդունվել կոմերիտմիության շարքերը և ակտիվորեն մասնակցել հասարակական աշխատանքներին: 1926-1927 թթ. աշխատել է ԿԵՄ Ախալքալակի գավկոմում: 1927—1930 թթ. սովորել է Թբիլիսիի գյուղատնտեսական, իսկ 1930—1931 թթ. Երևանի անասնաբու-

ժական-անասնաբուժական ինստիտուտում: Ավարտելուց հետո սովորել է ասպիրանտուրայում, 1932—1936 թթ. որպես զոցկետ աշխատել Թբիլիսիի Անգրիովկասյան բարձրագույն կոմունիստական գյուղատնտեսական դպրոցում: 1936—1940 թթ. եղել է Թբիլիսիի անասնաբուժական ինստիտուտի լաբորատորիայի վարիչ: 1939 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը, 1940 թ. պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա: Նույն թվականի աշնանը հրավիրվել է Երևան և նշանակվել հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի էկոնոմիկական ֆակուլտետի ղեկան, միաժամանակ էկոնոմաբանության ամբիոնի վարիչ: Զիլինգարյանը առաջ է քաշվել ՀԿԿ ԷՆԵՄԿ-ում քարտուղարի օգնականի պաշտոնում, միաժամանակ էլ աշխատել նախկին պարտականությունները մանկավարժական ինստիտուտում:

1942 թ. փետրվարին Ա. Հ. Զիլինգարյանը ՀԿ(Բ)Կ ԷՆԵՄԿ-ում քարտուղարի որոշմամբ պետական և կուսակցական աշխատանքի մեծ փորձ ունեցող 50 ղեկավար աշխատողների կազմում մեկնել է Ղրիմի ռազմաճակատ և նշանակվել Հայկական 390-րդ հրաձգային դիվիզիայի քաղաքային ավագ հրահանգիչ: Դիվիզիայի շարքերում մինչև նույն թվականի մայիսի է կեսերը մասնակցել է Կերչում տեղի ունեցած դաժան

մարտերին, ապա տեղափոխվել Հյուսիս-Կովկասյան ռազմա-
ճակատ և նշանակվել քաղվարչության ավագ տեսուչ:

Հայրենական մեծ պատերազմի: Հաղթանակի ավարտից հետո զորացրվել է և շարունակել աշխատանքը հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտում: 1946 թ. միա-
ժամանակ աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ կենդանաբանության ինս-
տիտուտում որպես կենդանիների գենետիկայի և բազմացման
լաբորատորիայի վարիչ: Աշխատանքին զուգընթաց նա 1948—
1950 թթ. ավարտել է ՀԿԿ Նրեանի քաղկոմին կից մաթեմատի-
կան ինստիտուտի երկրորդ կուրսը: 1952 թ. Ա. Հ. Զիլին-
գարյանը առաջ է քաշվել ՀՍՍՀ գյուղատնտեսության մինիս-
տրի տեղակալի, ապա՝ մինիստրի պաշտոնում: Սկսած 1957 թ.
մինչև իր կյանքի վերջը՝ 1985 թ. մայիսի 6-ը, աշխատել
է ՀՍՍՀ ԳԱ կենդանաբանության ինստիտուտում որպես լա-
բորատորիայի վարիչ, ապա՝ ինստիտուտի գլխավոր: 1969 թ.
շնորհվել է կենսաբանական գիտությունների դոկտորի գի-
տական աստիճան: Նրա գրչին են պատկանում ավելի քան
100 գիտական աշխատություններ, որոնք նվիրված են Հա-
յաստանի էկոլոգիական աշխարհի զարգացմանը և պահպան-
մանը, գյուղատնտեսության զարգացման հեռանկարներին,
անասնապահության, թռչնաբուծության և նման մի շարք այլ
հարցերի:

Ա. Հ. Զիլինգարյանը բազմիցս ընտրվել է Նրեանի օկ-
բուգային և քաղաքային սովետի ղեկավարատ, ՍՍԿԿ XXIV հա-
մագումարի պատգամավոր:

Ի. Վ. Միշուրինի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ նա պար-
գևատրվել է «Գիտական աշխատանքների հաջող լատար-
ման և արտադրության մեջ գիտական նվաճումների ներդր-
ման համար» մեդալով: Պարգևատրվել է նաև «Կովկասի
պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական
մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի
համար» և մի շարք այլ հոբելյանական մեդալներով, շնոր-
հակալագրերով և պատվոգրերով:

Ծնվել է 1912 թ. օգոստոսին, Ալեքսանդրապոլում (այժմ՝ Լենինական): 1938 թ. ավարտել է Թբիլիսիի ռազմական հրետանային դպրոցը, ծառայել 15-րդ հրաձգային դիվիզիայի 45-րդ հրաձգային գնդում որպես հրետանային զսպակի հրամանատար: 1939 թ. տեղափոխվել է 169-րդ հրաձգային դիվիզիա որպես մարտկոցի հրամանատար: 1939—1940 թթ. մասնակցել

է Արևմտյան Ուկրաինայի ազատագրմանը և սովետաֆիննական պատերազմին: Հայրենական մեծ պատերազմին մասնակցել է 1941 թ. հունիսի 22-ից, աչքի ընկել 1942—1943 թթ. Ստալինգրադյան ճակատամարտում՝ 62-րդ բանակի 112-րդ հրաձգային դիվիզիայի կազմում: Մարտերից մեկում ավագ լեյտենանտ Պապոյանը ծանր վիրավորվել է, 1943 թ. դորացրվել և մինչև 1948 թ. աշխատել Լենինականի ղինկոմիսարիատում: 1948—1970 թթ. աշխատել է Երևանի բազսովիտի շինվերանորոգման գրասենյակում որպես թիթեղագործ: 1982 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ մեխանիկայի ինստիտուտի հատուկ կոնստրուկտորատի խոշորագույն բյուրոյում որպես հաշվառու:

Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով, «Ստալինգրադի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում ցուցաբերած անձնվեր աշխատանքի համար» և մի շարք այլ մեդալներով:

ՊԱՐՈՆԻԿՅԱՆ ԳԱՌՆԻԿ ՄԻՋԱՅԵԼԻ

Ծնվել է 1917 թ. հոկտեմբերի 25-ին, Երևանում: Միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո ընդունվել է Երևանի բժշկական ինստիտուտ, բայց չի ավարտել: 1941 թ. հունիսի 23-ին մեկնել է բանակ և որպես շարքային ծառայության անցել դաշտային հոսպիտալում: Մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասի և Կերչի պաշտպանության ծանր մարտերին, ցուցաբերած խիզախության համար պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով և «Կովկասի պաշտպանության համար» մեդալով: 1943 թ. փետրվարին Կրասնոդարի շրջանում մարտական առաջադրանքը կատարելու պահին ծանր վիրավորվել է: Ապաքինվելուց հետո ղորացրվել է, վերադարձել Երևան և շարունակել ուսումը: 1946 թ. ավարտել է բժշկական ինստիտուտը և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ նուրբ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում, սկզբում՝ կրտսեր, իսկ 1961 թ. որպես ավագ գիտաշխատող: 1954 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Պարոնիկյանը զբաղվել է պատոգեն միաբջջիչների քիմիոթերապիայի հարցերով, հետազոտում՝ նոր քիմիա՝ան միացությունների գենետիկական ազդեցության ուսումնասիրությամբ: 1955 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա: 1967 թվականից նա ղեկավարում է ինստիտուտի քիմիական գենետիկայի լաբորատորիայի աշխատանքները: Հեղինակ է ավելի քան 50 հրատարակված գիտական աշխատությունների և ավելի քան 25 հեղինակային իրավունքի: Պարգևատրվել է հոբելյանական երեք և «Աշխատանքի վետերան» մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1902 թ. սեպտեմբերի 10-ին, Գորիսում: Տեղի միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո կոմերիտական Պետրոսյանը 1922 թ. ընդունվել է երևանի պետական համալսարան, 1925 թ. նոյեմբերին՝ ՍՄԿԿ շարքերը, ակտիվորեն մասնակցել հասարակական-քաղաքական կյանքին, կատարել կոմերիտական, կուսակցական պատասխանատու առաջադրանքներ: 1929 թ.

Պետրոսյանը ավարտել և աշխատանքի է անցել համալսարանում, սկզբում որպես դասախոս, պրոսեկտոր, ապա՝ ուղեւոր: Հայրենասեր՝ գիտնական-մանկավարժը մի քանի անգամ դիմել է ՀԿԿ Կենտկոմ՝ ռազմաճակատ ուղարկելու խնդրանքով: 1941 թ. սեպտեմբերին Պետրոսյանը նշանակվել է նոր կազմավորվող Հայկական 408-րդ հրաձգային դիվիզիայի քաղբաժնի հրահանգիչ, ապա՝ քաղբաժնի պետի տեղակալ: Մինչև 1942 թ. սեպտեմբերի 10-ը դիվիզիան գլխավորում էր Սովետական Հայաստանի տարածքում:

1942 թ. սեպտեմբերի 11—18-ը դիվիզիայի զորամասերը փոխադրվեցին Փոթի, այնտեղից Տուապսե, ապա ելման դիրքեր գրավեցին Նովոռոսիյսկի շրջանում՝ Ցեմեսի ու Ռիբայկի ծովախորշերում և Կարարդինկա տեղամասում: Սեպտեմբերի 25—27-ը կարմիր բանակի զորամասերը հակառակորդին հզալի կորուստներ պատճառեցին, որոնք ստիպեցին հիտլերյան հրամանատարությունը Նովոռոսիյսկի ուղղությամբ անցնել պաշտպանության և հարձակվելու փորձեր չկատարել:

Սեպտեմբերյան հարձակման ժամանակ իրենց արիության և խիզախության արժանիքներով ընկան դիվիզիայի բազմաթիվ ռազմիկներ, հրամանատարներ ու քաղաշխատողներ. վերջին-

Հերիս թվում էր նաև ավագ քաղցեկ Գարեգին Պետրոսյանը: Նա մարտերի թեժ և վճռական պահերին մշտապես հայտնվում էր առաջին գծում գործող զորամասերում ու ստորաբաժանումներում և իր անձնական օրինակով ոգևորում մարտիկներին, նրանց նորանոր խրանքների կոչում*:

Պետրոսյանը աչքի ընկավ նաև Տուապսեի պաշտպանական շրջանում զինվորիայի վարած մարտերի ընթացքում: Հոկտեմբերին դաժան մարտեր բորբոքվեցին Փշիշ գետի հովտում, Սեմաշխո լեռ, Գոյթղ և Շահումյան գյուղերի շրջանում: Ավագ քաղցեկ Պետրոսյանը զլխավորում էր աջթևյան ստորաբաժանումների նահանջն ապահովող խմբի գործողությունները՝ թույլ չտալով թշնամուն նրանց ամբողջովին գցել շրջապատման մեջ: Հոկտեմբերի 22-ին թշնամու դեմ հակադրոհի գնալիս մայոր Պետրոսյանը ծանր վիրավորվեց ու փոխադրվեց հոսպիտալ: 1943 թ. նա զորացրվել է և վերադարձել գիտամանկավարժական աշխատանքի: Մեկ տարի աշխատել է Նրեանի պետական համալսարանում որպես դոցենտ, 1944—1949 թթ. եղել ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության գիտական քարտուղարը: 1949—1957 թթ. Պետրոսյանը եղել է Նրեանի պետական համալսարանի ուսկուռ, միաժամանակ՝ ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների պատմության ամբիոնի վարիչ: 1955 թ. նրան շնորհվել է ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, 1964 թ.՝ պրոֆեսորի, իսկ 1967 թ.՝ ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչումներ: 1958 թ. Պետրոսյանը նշանակվել է ՀՍՍՀ ԳԱ բնագիտության և տեխնիկայի պատմության խորհրդի նախագահ, որտեղ աշխատում է առ այսօր:

Հայրենական մեծ պատերազմում ցուցաբերած սխրանքների համար Պետրոսյանը պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների համար» մեդալով: 1967 թ. Կրասնոդարի երկրամասի Տուապսեի շրջանի Շահումյան գյուղի գյուղատնտեսի որոշմամբ Գարեգին Բախշիի Պետրոսյանը ընտրվել է Շահումյանի պատվավոր քաղաքացի**:

* Տե՛ս Հավելված, № 2:

** Տե՛ս Հավելված, № 51:

Պետրոսյանի գիտական աշխատանքները հիմնականում վերաբերում են հայոց մաթեմատիկայի պատմության հարցերին՝ հնագույն ժամանակներից մինչև XVIII դարը: Համաժամանորեն ուսումնասիրել և արժեքավորել է հին և միջին դարերի հայ մաթեմատիկոսների ձեռագիր և տպագիր աշխատությունները:

Ընտրվել է ՀԿԿ Կենտկոմի անդամ (1950—1958), ՀԿԿ Կենտկոմի բյուրոյի անդամ (1953—1956), 1938—1947 և 1951—1955 թթ. ՀՍՍՀ, իսկ 1954—1958 թթ.՝ ՍՍՀՄ Գերագույն սովետների դեպուտատ, 1965 թ.՝ գիտության պատմության միջազգային ակադեմիայի (Փարիզ) թղթակից անդամ:

Պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով, «Աշխատանքի վետերան» և մի շարք այլ մեդալներով ու պատվոգրերով, «50 տարի ՍՄԿԿ շարքերում» կրծքանշանով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՊՈՂՈՍՅԱՆ ԳԱԼՈՒՍՏ ՄՆԱՑԱԿԱՆԻ

Ծնվել է 1923 թ., Հայկական ՍՍՀ Շամշադինի շրջանի Թուլուզ գյուղում: Սկզբնական կրթությունը ստացել է տեղի ոչ լրիվ միջնակարգ դպրոցում: Բերդի միջնակարգ դպրոցի 8-րդ դասարանն ավարտելուց հետո ընդունվել է Երևանի մանկավարժական ուսումնարանի 2-րդ կուրսը: 1939—1941 թթ. սովորելուն ընդգրկված աշխատել է ուսուցիչ: Բանակ է մեկնել որպես շար-

քային, հետո՝ կրտսեր լեյտենանտ, ապա լեյտենանտ՝ բրիգադիական պաշտպանության դասակի հրամանատարի պաշտո-

նով: Հակառակորդի դեմ մարտնչել է Հարավային ռազմա-
ճակատում, Հյուսիսային Կովկասում, Մոզդոկ—Դոնի Ռոստով
ուղղությամբ:

1942 թ. սեպտեմբերից մինչև 1943 թ. փետրվարը եղել
է համակենտրոնացման ճամբարներում: 1943 թ. փետրվա-
րի 10-ին նրան հաջողվել է փախչել և անցնել ռազմաճակա-
տի դիմը, որի համար պարգևատրվել է «Արիության համար»
մեդալով: Նույն թվականի նոյեմբերին գործուղվել է Մոսկ-
վայի քիմիական պաշտպանության ռազմական ակադեմիա՝
կատարելագործվելու, 1945 թ. սեպտեմբերին Վորադավա
է և անցել մանկավարժական աշխատանքի:

Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ
պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի հա-
մար» և մի շարք մեդալներով, արժանացել Գերագույն գըլ-
խավոր հրամանատարի շորս շնորհակալագրերի:

1946 թ. ընդունվել է Երևանի պետական համալսարա-
նի քիմիական ֆակուլտետ, 1951 թ. ավարտելուց հետո աշ-
խատանքի նշանակվել Վերոշիլովգրադի մարզի Ռուբեժնոյե
քաղաքի քիմիական գործարանում, գլխավոր տեխնոլոգիայի
բաժնում որպես ինժեներ: 1953-ից աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ
քիմիական ինստիտուտում որպես կրտսեր գիտաշխատող:
1954 թ. ընդունվել է ՍՍՀՄ ԳԱ էլեմենտօրգանական միացու-
թյունների ինստիտուտի ասպիրանտուրա, որն ավարտել է
1957 թ. և պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա: 1957 թ.
աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում:

Նա մշակել է դժվարամատչելի ֆունկցիոնալ խմբեր
պարունակող ստիրոլների ստացման եղանակներ, ուսումնա-
սիրել է նրանց ռադիկալային պոլիմերացման օրինաչափու-
թյունները և ի հայտ բերել մոնոմերների կառուցվածքի ու
ստացված պոլիմերների հատկությունների միջև գոյություն
ունեցող կապը: Այս ուղղությամբ կատարված հետազոտու-
թյուններն ամփոփված են նրա դոկտորական դիսերտացիա-
յում, որը պաշտպանել է 1973 թվականին:

Գ. Մ. Պողոսյանի կողմից ղեկավարվող մոնոմերների
քիմիայի լաբորատորիայի հիմնական ջանքերն ուղղված են

ժողովրդատնտեսական նշանակություն ունեցող հարցի լուծմանը՝ ջրամբարների և այլ ջրատնտեսական կառույցների համար հակաֆիլտրացիոն միջոցների ստեղծմանը:

Գ. Մ. Պողոսյանին պրոֆեսորի կոչում է շնորհվել 1981 թվականին: Հրատարակել է 150-ից ավել գիտական աշխատություն, որոնց թվում 30-ից ավելի էլյուտարաբական հեղինակային վեպագրեր և 2 մենագրություն:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ԶՐԱՍՇՅԱՆ ԷԴՈՒԱՐԴ ՄԿՐՏՁԻ

Ծնվել է 1923 թ. սեպտեմբերի 24-ին, Երևանում: 1941 թ. հունիսին ավարտել է Երևանի Շ. Ռուսթավելու անվան միջնակարգ դպրոցը և աշնանը ընդունվել է Բանակ: 1942 թ. ավարտել է Բաքվի առաջին հետևակային ուսումնարանը, ապա Ռբիլիսիի հրամանատարական կադմի կատարելագործման դասընթացները, ստացել լեյտենանտի կոչում: 1942—1944 թթ.

ծառայել է 90-րդ առանձին հրաձգային և 44-րդ ականանետային բրիգադի 157-րդ գնդերում որպես ջոկի, վաշտի մարտկոցի հրամանատար, մարտնչել է Հյուսիս-Կովկասյան և 3-րդ Բելոռուսական ռազմաճակատներում: Աչքի է ընկել Վլադիկավկազ (այժմ՝ Օրջոնիկիձե) քաղաքի, Բելոռուսիայի և Լիտվայի ազատագրման համար մղված մարտերում: Ականանետային էլակով թշնամուն անվրեպ հարվածելու և հետևակի հարձակումը ուղեկցելու գործում լեյտենանտ Զրբաշ-

յանը խիշախ հրամանատարի համբավ էր ձեռք բերել ոչ միայն գնդում, այլև ամբողջ բրիգադում: Անհանձնեցողությունները նրա հրամանատարությունում, հզոր կրակով ՍՍՀՄ պետական սահմանի շրջանում ապահովել են մեծ զորամասերի հաջող հարձակումը գեպի Արևելյան Պրուսիա, ոչնչացել հակառակորդի երկու դասակ և անհանձնեցողություն մարտկոց: Յուրաքանչյուր արիության և մարտկոցի գործողությունները հմտորեն ղեկավարելու համար Զրբաշյանը պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով*:

1944 թ. հոկտեմբերի 26-ին, Արևելյան Պրուսիայի պաշտպանական գծի ճեղքման ժամանակ խիղախ սպան ենթարկվում է 15 հիտլերականի հանկարծակի հաճախմանը: Փոխադարձ հրաձգության ժամանակ նա ոտքից ծանր վիրավորվում է և գլխակցությունը կորցրած վիճակում ընկնում թշնամու ձեռքը: Մարտկոցի հրամանատարին ուղեկցող կապավոր Գոլոմազան շփոթվելով, որ ինքը միայնակ չի կարող փրկել նրան, ճարպկորեն խույս է տալիս թշնամուց և, շատ չանցած, չուրախիների հետ օգնության հասնում այն ժամանակ, երբ ֆաշիստները թիկնոց-վրանի վրա գրված գեպի իրենց դիրքերն էին քարշ տալիս վիրավորին: Տեսնելով սովետական ռազմիկներին, հիտլերականները խուճապալար փախչում են, թողնելով սովետական սպային:

1945 թ. օգոստոսին որպես պատերազմի 1-ին կարգի հաշմանդամ Զրբաշյանը զորացրվել և ընդունվել է Երևանի պետական համալսարան, որտեղ 1946 թ. անդամագրվել է լենինյան էության կուսակցությանը:

1950 թ. Զրբաշյանը ավարտել է համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը և ընդունվել ասպիրանտուրա: 1954 թ. պաշտպանել է թեկնածուական գիտությունների և անցել դասախոսական աշխատանքի՝ դասավանդելով գրականության տեսություն, գեղագիտություն և հայ գրականության պատմություն: 1966 թ. նրան շնորհվել է բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, 1967 թ.՝ պրոֆեսորը,

* Տե՛ս Հավելված, № 22:

իսկ 1970 թ.՝ ՀՍՍՀ գիտություն վաստակավոր գործչի կոչում-
ներ: 1972 թ. ղեկավարել է համալսարանի գրականության
տեսություն և գեղագիտության, 1983 թ.՝ արտասահմանյան
գրականություն: և գրականության տեսության ամբիոնները:
1961—1962 թթ. Ջրբաշյանը եղել է «Սովետական գրակա-
նության», իսկ 1966—1977-ին՝ «Բանբեր երևանի համալսա-
րանի» հանդեսների գլխավոր խմբագիրը: ՀՍՍՀ ԳԱ համակար-
գում աշխատել է 1966—1970 թթ. որպես Մ. Աբեղյանի ան-
վան գրականության ինստիտուտի գրականության տեսության
բաժնի վարիչ, իսկ 1977 թ. առ այսօր՝ իբրև նույն ինստիտու-
տի դիրեկտոր: 1974 թ. Ջրբաշյանը ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղ-
թագից անդամ, իսկ 1982 թ.՝ ակադեմիկոս:

Նա հեղինակ է 15 գրքի և գիտական-գրական մամու-
լում ու ժողովածուներում տպագրված ավելի քան 300 հոդ-
վածի և ուսումնասիրության: Աշխատությունները հիմնակա-
նում նվիրված են գրականության ուսումնասիրության հար-
ցերին, արժարժում են հայ գրականության և պոետիկայի
հանգուցային պրոբլեմներ:

Հետպատերազմյան շրջանում պարգևատրվել է Աշխա-
տանքային կարմիր դրոշի շքանշանով (1983), մի շարք մե-
դալներով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատ-
վոգրով: Երկու անգամ (1974 թ. և 1980 թ.) արժանացել է
ՀՍՍՀ Պետական մրցանակի՝ «Գրականության տեսություն»
և «Հայ նոր գրականության պատմություն» աշխատություն-
ների համար: 1981 թ. արժանացել է ՀՍՍՀ ԳԱ «Վաստակա-
գրի»:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի
40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատե-
րազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մե-
դալով:

Ծնվել է 1920 թ. հունվարի 8-ին, Պոլտավայի նահանգի Կուզենկա գյուղում: Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին ծառայել է տանկային զորամասերում: Մասնակցել է Մոսկվայի պաշտպանությանը, Ռումինիայի, Հունգարիայի և Զեխտսլավիայի ազատագրմանը և միլիտարիստական ճապոնիայի ջախջախմանը: Պարգևատրվել է Կարմիր աստղի շքանշանով և մի շարք մեդալներով: 1972—1977 թթ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ նուրբ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում որպես քաղաքացիական պաշտպանության շտաբի պետ: Մահացել է 1977 թվականին:

ՌԻԶԱԵՎ ՍԱԲԻՐ ԱԼԵԿՊԵՐԻ

Ծնվել է 1924 թ. ապրիլի 17-ին, Երևանում: Ավարտելով Երևանի Ա. Ս. Պուշկինի անվան դպրոցի 7-րդ դասարանը, տեղափոխվում է Մոսկվա, որտեղ և ստանում է միջնակարգ կրթություն: 1942 թ. կամավոր մեկնել է գործող բանակ, սովորել Սարատովի զինվորական ուսումնարանում: 1942—45 թթ. մասնակցել է Հայրենական մեծ պատերազմին:

Պատերազմի ավարտից հետո վերադառնում է Երևան, ընդունվում «Կոմունիստ» թերթի խմբագրություն որպես գր-

րական աշխատող: 1947 թ. ընդունվում է Երևանի գեղարվեստաթատերական ինստիտուտի թատերագիտական բաժինը, որը գերազանց դիպլոմով ավարտում է 1951 թ.: Ուսումնառության տարիներին միաժամանակ աշխատել է Հայկական թատերական ընկերությունում որպես պատասխանատու քարտուղար:

1951 թ. ընդունվում է Լենինգրադի թատրոնի, Երաժշտության և կինեմատոգրաֆիայի գիտահետազոտական ինստիտուտի ասպիրանտուրան: Ասպիրանտության տարիներին, արտահերթ հանձնում է դիսերտացիոն աշխատանքը, ստանալով արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճան:

1954 թ. Սաբիր Ռիզաևը աշխատել է «Հայֆիլմ» կինոստուդիայի սցենարական բաժնում, նախ որպես խմբագիր, ապա՝ սցենարական բաժնի վարիչ: 1964—65 թվականներին եղել է Հայկական ՍՍՀ կինեմատոգրաֆիայի պետական կոմիտեի գլխավոր խմբագիր, 1955 թ. Հայկական ՍՍՀ ԳԱ արվեստի ինստիտուտի թատրոնի և կինոյի սեկտորի գիտաշխատակից, իսկ 1965 թ.՝ նույն ինստիտուտի գիրեկտորի տեղակալ: 1969 թ. նրան շնորհվել է արվեստագիտության դոկտորի գիտական աստիճան:

Ս. Ռիզաևը թատրոնի և կինոյի հարցերին նվիրված 17 գրքերի և ավելի քան 300 հոդվածների հեղինակ է: Միաժամանակ խմբագրել է կինոնկարներ, գրել սցենարներ: Սաբիր Ռիզաևը «Հայֆիլմ» կինոստուդիայի, Գ. Սունդուկյանի անվան թատրոնի գեղարվեստական խորհուրդների անդամ էր:

Ս. Ա. Ռիզաևը մահացել է 1978 թ. դեկտեմբերի 20-ին, Երևանում:

Ծնվել է 1913 թ. սեպտեմբերի 10-ին, Անիի շրջանի Սառնաղբյուր գյուղում, աշխատավոր գյուղացու ընտանիքում: 1933 թ. ավարտել է Լենինականի շինարարական տեխնիկումը և մեկ տարի ուսուցիչ աշխատելուց հետո ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետ: 1939 թ. ավարտել է համալսարանը և Մոսկվայում ընդունվել

ասպիրանտուրա: Մեկ ամիս հետո զբաղեցվել է կարմիր բանակ, ծառայել կապի շտաբում և 1944 թ. վերջերք մարտնչել է 7-րդ հատուկ բանակի կապի գնդի ռադիոկաշտում որպես միջին հզորության զինվորական ռադիոկայանի պետ: Կոչվել է Կարելյան, Ուկրաինական 1-ին, 2-րդ և 3-րդ ռազմաճակատներում, ակտիվ մասնակցություն ունեցել Լեհաստանի և Չեխոսլովակիայի ազատագրմանը: 9-րդ գվարդիական բանակի 29-րդ առանձին կապի գնդի շարքերում լեյտենանտ Սահակյանը իբրև «ՌԱՖ» ռադիոկայանի պետ մարտնչել է Հունգարիայում և Ավստրիայում: Բալատոնյան պաշտպանական և Վիեննայի հարձակողական գործողությունների ժամանակ նա անխափան կապ է ապահովել բանակի և 39-րդ գվարդիական հրաձգային կորպուսի շտաբների միջև: Բանակի հրամանատարությունը բարձր է գնահատել Սահակյանի ծառայությունը՝ նրան պարգևատրելով Կարմիր աստղի* շքանշանով և մի քանի մեդալներով:

Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթական ավարտից հետո Սահակյանը զորացրվել է և շարունակել սովորել Մոսկվայի Լեբեդևի անվան ֆիզիկայի ինստիտուտի ասպիրան-

* Տե՛ս Հավելված, № 35:

տուրայում: Նա պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և 1950 թ. աշխատանքի անցել Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետում: 1963 թ. Սահակյանին շնորհվել է ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, 1964 թ. պրոֆեսորի կոչում. մեկ տարի հետո ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ, իսկ 1982 թ.¹ ակադեմիկոս: 1970 թ. նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտության տեխնիկայի վաստակավոր գործչի կոչում: 1951 թ. Սահակյանը Երևանի պետական համալսարանի տեսական ֆիզիկայի ամբիոնի վարիչն է, 1967—1972 թթ. եղել է ֆիզիկայի ֆակուլտետի ղեկան:

Հիմնական աշխատությունները նվիրված են տարրական մասնիկներին և միջուկային ֆիզիկայի, ճառագայթման և տիեզերական ճառագայթների տեսություններին, տիեզերական ձգողականության տեսությանը և նրա աստղաֆիզիկական կիրառություններին, ալլասերված պլազմայի և գերխիտ երկնային մարմինների տեսությունների որոշ հարցերին: Առաջինն է առաջարկել և հիմնավորել հիպերոնային աստղերի գոյության գաղափարը: Յույց է տվել նյութի, նախկինում անհայտ, մի շարք նոր փուլային վիճակների գոյությունը:

Գիտամանկավարժական բեղմնավոր աշխատանքի համար Գ. Սահակյանը պարգևատրվել է Լենինի, Ժողովուրդների բարեկամության շքանշաններով, մեդալներով և պատվոգրերով, իսկ ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ՝ Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և համապատասխան հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1912 թ. նոյեմբերի 13-ին ՀՍՍՀ Ախուրյանի շրջանի Մուսայելյան գյուղում՝ չքավոր գյուղացու ընտանիքում: 1930 թ. ավարտել է Ախուրյանի կոլերիտ դպրոցը, նույն տարին անդամագրվել կոմունիստական կուսակցությանը: Այնուհետև սովորել է Լենինականի գյուղատնտեսական-դաշտավարական տեխնիկումում, որը 1933 թ. ավարտելուց հետո աշխատել է Լենինականի մեքենատրակտորային կայանում որպես ագրոտեխնիկ: 1934 թ. ապրիլին Գ. Հ. Սահակյանը նշանակվել է Ախուրյանի շրջանի Ոսկեհասկ գյուղի Լենինի անվան կոլտնտեսության կուսակցական կազմակերպության քարտուղար: Նույն տարվա նոյեմբերին նա զորակոչվել է կարմիր բանակի շարքերը և ծառայել սահմանապահ զորամասերում: 1936-ի հոկտեմբերին, զորացրվելով բանակից, աշխատել է ՀԿԿ Լենինականի քաղկոմում որպես հրահանգիչ, ապա ագիտացիայի և պրոպագանդայի բաժնի վարիչի տեղակալ: 1938 թ. ապրիլին Գ. Հ. Սահակյանը նշանակվել է Լենինականի «Բանվոր» թերթի պատասխանատու խմբագիր և այդ պաշտոնում աշխատել մինչև 1940 թ. մարտը: Այնուհետև նա տեղափոխվել է Երևան և աշխատել «Սովետական Հայաստան» թերթի խմբագրությունում որպես գրական աշխատող: Այդ շրջանում Գ. Հ. Սահակյանը սովորել է Անդրկովկասյան Կարմրադրոշ վինվորական օկրուգի քաղաքական աշխատողների երեքամսյա դասընթացներում և ստացել ավագ քաղղեկի կոչում: 1941 թ. հուլիսի սկզբներին նրան նշանակել են ՀԿԿ Ստեփանավանի շրջկոմի ագիտացիայի և պրոպագանդայի բաժնի վարիչ, որտեղ ակտիվ մասնակցություն է ունեցել Հայկական 409-րդ հրաձգային դիվիզիայի կազմավոր-

ման աշխատանքներին: Նույններին կամավոր մտել է զիվիլիզացի շարքերը, սկզբում ծառայել 684-րդ հրաձգային զբնդում որպես զնգացրային վաշտի կոմիսար, ապա 964-րդ հրետանային զնդում որպես մարտկոցի կոմիսար, աչնուհետև նույն զնդի կուսակցական կազմակերպիչ: 1942 թ. ղեկավարել է սկզբներին զիվիլիզացի Սովետական Հայաստանից մեկնել է ռազմաճակատ և մարտերի մեջ մտել թշնամու հետ՝ Մոզդոկի տակ: Ավագ բաղդեկ ապա՝ կապիտան Գ. Հ. Սահակյանը 409-բդ զիվիլիզացի շարքերում փառապանծ մարտական ուղի է տնցել՝ մասնակցելով Հյուսիսային Կովկասի, Ուկրաինայի, Մոլդավիայի, Ռումինիայի, Հունգարիայի, Չեխոսլովակիայի և Ավստրիայի ազատագրմանը: Մարտերում ցուցաբերած սխրանքների համար նա պարգևատրվել է Հայկական պատերազմի 1-ին աստիճանի, Կարմիր աստղի* շքանշաններով, «Արիության համար», «Մարտական ծառայության շնորհների համար», «Բուդապեշտի գրավման համար» և մի շարք այլ մեդալներով:

1946 թ. հոկտեմբերին, զորացրվելով կարմիր բանակի շարքերից, Գ. Հ. Սահակյանը նշանակվել է Լենինականի Մալիսյան ապստամբության անվան տեքստիլ կոմբինատի կուսակցական կոմիտեի քարտուղար, իսկ 1952—1954 թթ.՝ Լենինականի քաղաքային սովետի գործադիր կոմիտեի նախագահ: 1954—1956 թթ. Գ. Հ. Սահակյանը եղել է Լենինականի պետական դրամատիկական թատրոնի, 1956—1957-ին՝ Երևանի զինու կոմբինատի, իսկ 1957—1965-ին՝ Կլարա Ցետկինի անվան կարի ֆաբրիկայի ղեկավար: 1965 թ. մարտին նա նշանակվել է ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության գործերի կառավարիչ և այդ պաշտոնում աշխատել 20 տարի: 1986 թ. սկզբներից Գ. Հ. Սահակյանը աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչությունում որպես ղեկավարի՝ ընդհանուր հարցերի գծով տեղակալ:

* Տե՛ս Հավելված, № 18 (զիվիլիզացի շարքերում իր անցած մարտական ուղու մասին Գ. Հ. Սահակյանը պատմում է «Մասնակցի աշխատում» գրքում, որը լույս է տեսել 1984 թ. երևանում):

Հետպատերազմյան տարիներին կատարած անբասիր աշխատանքի համար Գ. Հ. Սահակյանը պարգևատրվել է «Պատվո նշան» շքանշանով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության 3 պատվոգրերով, «50 տարի ՍՄԿԿ շարքերում» կրծքանշանով և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պահեստի մայոր Գ. Հ. Սահակյանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով:

ՍԱՀԻՆՅԱՆ ԱԼԵԿՍԱՆԴՐ ԱՐԱՄԻ

Ծնվել է 1910 թ. Ստեփանավանի շրջանի Վարդաբլուր գյուղում: 1926 թ. ավարտել է Թբիլիսիի №76 աշխատանքային դպրոցը և մինչև 1930 թվականն աշխատել Ալավերդու շրջանի Ճոճկան գյուղում որպես ուսուցիչ, դպրոցի դիրեկտոր: 1930—1937 թթ. Սահինյանը սովորել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում: 1932 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1937—

1941 թթ. աշխատել է Երևանի «Հայպետնախագիծ» ինստիտուտում որպես ճարտարապետ: 1941 թ. Սահինյանը զորակոչվել է բանակ և մինչև 1941 թ. վերջերը հատուկ ծառայություն կատարել Երևանի Մոլոտովյան շրջանի (այժմ՝ Սպանդարյան) զինկոմիսարիատում, ապա սովորել ռազմական դպրոցում: 1942 թ. մեկնել է ռազմաճակատ և որպես 61-րդ հրաձգային դիվիզիայի հատուկ ուսումնական գումարտակի շտաբի պետ, մասնակցել Հյուսիսային Կովկասի մի շարք քաղաքների ու բնակավայրերի ազատագրմանը: Նեբերջանակա

առանհիցայի համար մղված ծանր մարտերի առաջին գծում էր նաև Սահինյանը:

Սահինյանը մասնակցել է Ուկրաինայի հարավային շերտանների ազատագրմանը, աչքի ընկել Մոլոչնայա գետը հաղթահարելու և Մեկիտոպոլի համար մղված մարտերում: Գիվի-զիայի անձնակազմը 1943 թ. սեպտեմբերին հերոսաբար է կատարել Դնեպրի գետանցը և գետի աջ ափին հենակետ զբաղվել: Վերջինիս պաշտպանության ժամանակ Սահինյանը ծանր վիրավորվել է և որպես երկրորդ կարգի հաշմանդամ զորացրվել: Վերագառնալով Նրեան, Սահինյանը ընդունվել է ՀՍՍՀ ԳԱ ասպիրանտուրան, որն ավարտել է 1946 թ. և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ արվեստի ինստիտուտում որպես կրտսեր գիտաշխատող: 1952 թ. պաշտպանել է դիսերտացիա, ստացել ճարտարապետության թեկնածուի գիտական աստիճան և մինչև 1958 թ. արվեստի սեկտորում աշխատել որպես ավագ գիտաշխատող: 1958 թ. մայիսից մինչև կյանքի վերջը՝ 1982 թ. նոյեմբերի 5-ը, եղել է նույն ինստիտուտի ճարտարապետության բաժնի վարիչը:

Մեծ է Սահինյանի ներդրումը Գառնիի տաճարի վերականգնման գործում: Դեռևս 1949 թ. նա որպես ճարտարապետի տեղակալ մասնակցել է Գառնիի հնագիտական արշավախմբի աշխատանքներին, 1968 թ. ավարտել տաճարի վերականգնման նախագիծը, իսկ 1969—1975 թթ. ղեկավարել վերականգնման շինարարության աշխատանքները, որի համար 1975 թ. արժանացել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակի: Սահինյանը 1962—1964 թթ. ակտիվ մասնակցություն է ունեցել նաև Արմավիրի հնագիտական արշավախմբի աշխատանքներին: Նա հեղինակ է մի շարք աշխատությունների, որոնք հիմնականում նվիրված են հայկական ճարտարապետության պատմությանը:

Հայրենական մեծ պատերազմին մասնակցելու և մարտերում ցուցաբերած սխրանքների համար Սահինյանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով, «Կոմկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ

տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ մեղալններով:

Հետպատերազմյան գիտական բեղմնավոր աշխատանքի համար պարգևատրվել է «Պատվո նշան» շքանշանով (1971), ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրերով (1945, 1971), ՀՍՍՀ ԳԱ «Վաստակագրով» (1976): 1961 թ. նրան շնորհվել է ՀՍՍՀ արվեստի վաստակավոր գործչի կոչում:

Ճարտարապետության բնագավառում ձեռք բերած հաջողությունների համար 1984 թ. նոյեմբերին ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահությունը Սահինյանին հետմահու շնորհել է Թորոս Թորամանյանի անվան մրցանակ, պարգևատրել համանուն հուշամեդալով:

ՍԱՐԴԱՐՅԱՆ ՌՈՒԲԵՆ ԹՈՎՄԱՍԻ

Ծնվել է 1926 թ. նոյեմբերի 4-ին, Աշտարակի շրջանի Եղվարդ գյուղում: Պատերազմից առաջ սովորել է տրակտորիստների դասընթացները, աշխատել Աշտարակի մեքենատրակտորային կայանում: Կարմիր բանակ է զորակոչվել 1944 թ. նոյեմբերին և որպես շարքային ամբողջատառվոր, ապա՝ զննչ-գրորդ մարտնչել Ուկրաինական 2-րդ ռազմաճակատի 63-րդ

մեքենայացված բրիգադում: Աչքի է ընկել Չելոստովակիայի ազատագրման մարտերում, պարգևատրվել «Արիության համար» մեդալով, վիրավորվել 1945 թ. ապրիլին: Պատերազմի հաղթական ավարտից հետո վերադարձել է նախկին աշխատանքին: 1953 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ընդհանուր և անօդայնական քիմիայի ինստիտուտի փորձնական գործարանում որպես ապարատավար: Պարգևատրվել է նաև մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ծնվել է 1924 թ. նոյեմբերի 14-ին, Երևանում: Ավարտել է տեղի հրետանային հատուկ միջնակարգ դպրոցը, սովորել Թբիլիսիի հրետանային ուսումնարանում: Բանակ է զորակոչվել 1942 թ. սեպտեմբերին, ծառայել 34-րդ բրիգադի, ապա՝ Հայկական Թամանյանի եռակի շքանշանակիր հրաձգային դիվիզիայի 154-րդ առանձին հակատանկային հրետանային դիվի-

զիոնում: Հրանոթի նշանաւու, հրամանատար, դիվիզիոնի էմբերիտական կազմակերպիչ սերժանտ Սարգսյանը մասնակցել է Կուբանի, Ղրիմի և Լեհաստանի ազատագրման մարտերին, պարգևատրվել «Արիության համար», «Մարտական ծառայությունների համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով: ՍՄԿԿ շարքերն է ընդունվել 1946 թ.: Բանակից զորացրվել է 1947 թ. և նույն տարում ընդունվել Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի մեխանիկական ֆակուլտետ: Ավարտելուց հետո աշխատել է Լենինգրադում, իսկ 1977 թ. Երևանի «Բազալտ» գործարանում որպես գլխավոր ինժեների տեղակալ: 1980 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ մեխանիկայի ինստիտուտի հատուկ կոնստրուկտորատի խնդրոգիական բյուրոյում որպես գլխավոր ինժեներ:

Հետպատերազմյան տարիներին պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի, Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշաններով, «Աշխատանքային գերազանցության համար» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ծնվել է 1924 թ. նոյեմբերի 17-ին, Լեռնային Ղարաբաղի Խնք-նավար Մարզի Ասկերանի շրջանի Սևիտշեն գյուղում: Միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո, 1941—1942 թթ. ուսուցչություն է արել հայրենի գյուղում: 1942 թ. օգոստոսին կոմերիտական Սարինյանը զորակոչվել է բանակ և ծառայել 165-րդ առանձին հրաձգային բրիգադում որպես հրետանային կապավոր:

1942 թ. նոյեմբեր-դեկտեմբերին նա մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասում մղված մարտերին: 1943 թ. փետրվարին շարքային Սարինյանը Նովոռոսիյսկի շրջանում եղել է «Մալալա ղեմլա»-ի պաշտպանների մեջ, ուր և վիրավորվել է փետրվարի 28-ին: Մարտերում ցուցաբերած սխրանքների և հրամանատարությունն առաջադրանքները ժամանակին կատարելու համար նա պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների համար» մեդալով:

1943 թ. նոյեմբերին զորացրվել է, այնուհետև ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետ, որն ավարտել է 1949 թ.: 1948 թ. անդամագրվել է Լենինյան կուսակցությանը: 1949—1952 թթ. սովորել է ՀՍՍՀ ԳԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի ասպիրանտուրայում, որն ավարտելուց հետո, 1953 թ. ստացել է բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Մինչև 1960 թվականը նույն ինստիտուտում աշխատել է որպես կրտսեր, ապա՝ ավագ գիտաշխատող: 1960 թ. առ ալսօր նա ինստիտուտի հայ նոր գրականության բաժնի վարիչն է: 1967 թ. շնորհվել է բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, 1970 թ.՝ պրոֆեսորի

կոչում, իսկ 1980 թ.՝ ՀՍՍՀ Պետական մրցանակ՝ «Հայ նոր գրականություն» կոլեկտիվ աշխատության համար:

Գրականագիտական բնույթի բազմաթիվ աշխատությունների հեղինակ է:

ՍՍՀՄ գրողների միության անդամ է 1957 թվականից:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՍԱՐԿԻՍՈՎ ԳԵՎՈՐԳ ՍՏԵՓԱՆԻ

Ծնվել է 1924 թ. օգոստոսի 8-ին, Բաքվում: 1943 թ. դպրոցն ավարտելուց հետո կամավոր մեկնել է բանակ և սովորել ռազմածովային ուսումնարանում: 1943 թ. հունիսին ուսումնարանը ժամանակավորապես փակվելու պատճառով Սարկիսովը նշանակում է ստացել Հյուսիսային նավատորմում և որպես շարքային մասնակցել մարտական գործողություններին: 1943 թ. նո-

յեմբերին հրամանատարությունը նրան ուղարկել է նորաբաց ուսումնարանում շարունակելու ուսումը: 1944 թ. հունիսին ավարտելով ուսումնարանը, կրտսեր լեյտենանտ Մարկիսովը նշանակվել է Հյուսիսային նավատորմի հակաօդային պաշտպանության 186-րդ դենիթային-հրետանային գնդի կազմում և ակտիվորեն մասնակցել մարտերին: 1945 թ. ապրիլին ծանր վիրավորվել է և որպես երկրորդ կարգի հաշմանդամ զորացրվել: Մարտերում ցուցաբերած սխրանքների հա-

մար պարգևատրվել է «Արիության համար» և մի շարք այլ մեդալներով:

Զորացրվելուց հետո ընդունվել է Ադրբեջանի պետական համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետը և ավարտել 1951-ին: 1952—1972 թթ. աշխատել է ՀՍՍՀ դատախազության մարմիններում, մինչև 1959 թ. եղել Նրևան քաղաքի, այնուհետև՝ հանրապետության դատախազի օգնական, 1962 թ.՝ բաժնի վարիչ, ՀՍՍՀ դատախազության կոլեգիայի անդամ: 1970 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա և ստացել իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի կոչում:

1972 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ փիլիսոփայության և իրավունքի ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող: Հեղինակ է չորս մենագրության և ավելի քան քսան հոդվածների: Ակտիվ հասարակական աշխատող է, եղել է ինստիտուտի արհկոմի նախագահ, ժողովրդական դրոժինայի հանրապետական շտաբի անդամ, ՀՍՍՀ Գերագույն դատարանի գիտակոնսուլտատիվ խորհրդի անդամ, երկու անգամ ճանաչվել է սոցիալիստական մրցության հաղթող, պարգևատրվել մի շարք պատվոգրերով ու հոբելյանական մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1905 թ. հոկտեմբերի 25-ին Արևմտյան Հայաստանի Վանի վիլայեթի Դարմանա գյուղում, գյուղացու ընտանիքում։ Առաջին համաշխարհային պատերազմի սկզբին, ծնողների մահից հետո, ուսւ գինվորների օգնությամբ, փոխադրվել է Երևան և տեղավորվել մանկատնում։ 1913-1921 թթ. Դիլիջանում աշխատել է որպես բաղրակ։ 1921—1923 թթ.

բնակվել է Երևանի մանկատանը և սովորել բանֆակում։ 1923 թ. ընդունվել է Երևանի ռազմական դպրոցը, որն ավարտելուց հետո երկար տարիներ ծառայել է կարմիր բանակի շարքերում։ Զինվորական ծառայության ընթացքում եղել է հեծյալ հետախույզության հրամանատար, 61-րդ էսկադրիլիայի օդաչու, 1-ին կովկասյան հրաձգային դիվիզիայի էսկադրոնի հրամանատարի տեղակալ, իսկ պատերազմի նախօրյակին վարել է Ամասիայի շրջանի գինկոմի պաշտոնը։ Հայրենական մեծ պատերազմի սկզբին նշանակվել է 88-րդ հրաձգային գնդի շտաբի պետի տեղակալ, իսկ հետո՝ 1942 թ. հունվարի 1-ից հայկական հրաձգային դիվիզիայի 526-րդ հրաձգային գնդի շտաբի պետ։ Մասնակցել է Կովկասի պաշտպանական մարտերին։ 1943 թ. հիվանդության պատճառով տեղափոխվել է թիկունք։ Ապաքինվելուց հետո նշանակվել է Իջևանի շրջանի գինկոմ։ Բանակից զորացրվել է 1952 թ., փոխգնդապետի կոչումով։ 1968—1982 թթ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության բաժնում։

Պարգևատրվել է Լենինի, Կարմիր դրոշի, Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշաններով և մի շարք մեդալներով։

Ծնվել է 1922 թ. օգոստոսի 15-ին Հայկական ՍՍՀ Գորիսի շրջանի Խնձորեսկ գյուղում: 1934 թ. ավարտելով գյուղի միջնակարգ դպրոցի 7-րդ դասարանը, Ա. Սիմոնյանը երկու տարի սովորել է Բաքվի լուսբաժնի մանկավարժական տեխնիկում, ապա փոխադրվել Գորիսի մանկավարժական տեխնիկում, որն ավարտել է 1938 թ.: Մինչև 1939 թ. ղեկտեմբերը աշխատել

է Խնձորեսկ, Խանածախ և Տանձատափ գյուղերում որպես ուսուցիչ, ուսմասվար, դիրեկտոր:

1940 թ. բանակում ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Ավարտելով Խարկովի ռազմական օկրուգում գտնվող 134-րդ հրաձգային դիվիզիայի 737-րդ զնդի դպրոցը, մինչև 1941 թ. մայիսը եղել է դասակի հրամանատար, ապա վաշտի քաղզեկի տեղակալ: 1941 թ. մայիսին գործուղվել է սովորելու Գորկի քաղաքի Մ. Վ. Ֆրունզեի անվան ռազմատանկային քաղաքական ուսումնարանում: 1941 թ. հոկտեմբերին նրան շքանորհվել է կրտսեր քաղզեկի կոչում և նշանակվել է 166-րդ առանձին տանկային զումարտակում որպես տանկային վաշտի կոմիսար: 1941 թ. նոյեմբերից մինչև 1942 թ. փետրվարը մասնակցել է մարտերին Արևմտյան ռազմաճակատում, Մոսկվայի տակ:

1942 թ. ապրիլ-հունիս ամիսներին 156-րդ առանձին տանկային բրիգադի կազմում որպես տանկային վաշտի կոմիսար կռվել է Հարավարևմտյան ռազմաճակատում: Մայիսի վերջերին, Խարկովից ոչ հեռու Չուգուե քաղաքի մերձակայքում բրիգադն առաջին գծով արշավող 38-րդ բանակի մի շարք այլ միավորումների հետ ընկել է շրջապատման մեջ: Վաշտի հրամանատարի զոհվելուց հետո Ա. Սիմոնյանը

փոխարինել է նրան, ղեկավարել վաշտի մարտական գործողությունները, դուրս եկել շրջապատումից: Նա նշանակվել է 38-րդ բանակի կուսճանձնաժողովի անդամ, ակտիվորեն մասնակցել կուսակցական-քաղաքական աշխատանքներին: Նրան շնորհվել է քաղզկեկի կոչում:

1942 թ. հունիսի 7-ին Նովալա Սերգեևկա գյուղի մոտ ծանր վիրավորվել և Սարատովի մարզի Ռտիշևո քաղաքի հոսպիտալում բուժվելուց հետո նշանակվել է 248-րդ առանձին տանկային բրիգադի գումարտակի կուսբյուրոյի քարտուղար: Արևմտյան ռազմաճակատում մասնակցել է Տյոմկինո, Վյալմա, Ժիզդրա և մի շարք այլ բնակավայրերի ազատագրմանը:

1943 թ. մայիս-օգոստոս ամիսներին կապիտան Ա. Սիմոնյանը սովորել է Մոսկվայում՝ զրահատանկային զորքերի սպայական կազմի վերապատրաստման ակադեմիական դասընթացներում: Նա էշանակվել է 15-րդ առանձին գվարդիական գնդի վաշտի, ապա՝ գումարտակի հրամանատար: 1944 թ. ամռանը գնդի կազմում հաջողությամբ մասնակցել է Մերձբալթյան 1-ին ռազմաճակատի գործողություններին, անցել ավելի քան 1000 կմ մարտական ուղի, պարգևատրվել Կարմիր դրոշի* շքանշանով:

1944 թ. սեպտեմբերի 5-ին Ա. Սիմոնյանը ծանր վիրավորվել է, բուժվել Դաուգավայիլս և Տամբով քաղաքների հոսպիտալներում: 1945 թ. մարտին վերադարձել է իր զունդը և մասնակցել Բելոռուսական 3-րդ ռազմաճակատի զորքերի կողմից Քյոնիգսբերգ քաղաքի գրավմանը: 1944 թ. սեպտեմբերին նրան շնորհվել է մայորի կոչում:

1946 թ. 2-րդ կարգի հաշմանդամ, փոխգնդապետ Ա. Պ. Սիմոնյանը զորացրվելուց հետո ընդունվել է Նրևանի պետական համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետ: Նա նույն տարում հանձնել է 2-րդ և 3-րդ կուրսերի քննությունները, համալսարանն ավարտել գերազանցությամբ՝ ղիպլոմով:

* Տե՛ս Հավելված, № 15:

Ա. Սիմոնյանը վարել է կուսակցական աշխատանք, դասավանդել բուհերում, աշխատել որպես լրագրող, Երևանի համալսարանի կուսակցական կոմիտեի առաջին քարտուղար (1950—1952), գիտնական քարտուղար (1956—1962), ՍՄԿԿ պատմության ամբիոնի վարիչ (1961—1964), ՀԿԿ Կենտկոմի օրգան «Պարտիական կյանք» ամսագրի գլխավոր խմբագրի տեղակալ (1952—1956), ՍՄԿԿ ԿԿ առընթեր ՄԼԻ Հայկական մասնաճյուղի ՀԿԿ ԿԿ կուսակցության պատմության ինստիտուտի գիրքկտորի գիտական գծով տեղակալ (1964):

1965—1979 թթ. Ա. Սիմոնյանը աշխատել է Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի խմբագրությունում՝ խմբագրի տեղակալ (1965—1969), առաջին տեղակալ (1969—1974), գլխավոր խմբագիր (1974—1979): Ա. Սիմոնյանը Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի հիմնադիրներից է, նրա ղեկավարությամբ են մշակվել հրատարակչության գիտամեթոդական սկզբունքները, կազմվել հանրագիտարանի բառացանկը՝ ըստ մասնագիտությունների, ընդհանուր ալբեհական և ըստ հատորների: Նրա ղեկավարությամբ են լույս տեսել հանրագիտարանի առաջին չորս հատորը:

1969 թ. նրան շնորհվել է պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, 1971 թ. պրոֆեսորի կոչում:

1979-ից Ա. Սիմոնյանը աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահությունում որպես ակադեմիկոս քարտուղարի տեղակալ: 1986 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի Հայրենական մեծ պատերազմի պատմության բաժնի վարիչն է:

Ա. Սիմոնյանի գիտական աշխատանքները նվիրված են հայ ժողովրդի պատմության, ՍՄԿԿ պատմության և ընդհանուր պատմության տարբեր հարցերին: Նա հանգամանորեն հետազոտել է սոցիալիստական Երևանի պատմությունը: Այդ թեմայով հրատարակել է մենագրություններ և գրեթե 30 գիտական հոդված: Նա ավելի քան 30 տարի Երևանի պետական համալսարանում դասավանդում է ՍՄԿԿ պատմություն, ինչպես նաև վարում հատուկ դասընթացներ՝ առաջին համաշխարհային պատերազմի դիվանագիտական նախապատրաստում,

ՍՄԿԿ պատմության պատմագրություն, ՍՄԿԿ պատմության աղբյուրագիտություն և այլն: Նրա ղեկավարությամբ պաշտպանվել է 7 թեկնածուական դիսերտացիա:

Բարձրագույն կրթությամբ մասնագիտական կադրերի պատրաստման գործում աչքի ընկնող ծառայության համար պարգևատրվել է «Աշխատանքային արիության համար» մեդալով:

Ա. Պ. Սիմոնյանը ընտրվել է Նրևանի քաղաքային սովետի ղեկավարատ, ՀԿԿ Նրևանի Կիրովյան շրջկոմի և շրջկոմի բյուրոյի, քաղկոմի, «Գիտելիք» ընկերության հանրապետական վարչության, ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության կուսբյուրոյի անդամ: Այժմ հասարակական կարգով ղեկավարում է ՀՍՍՀ ԳԱ Հայրենական մեծ պատերազմի վետերանների խորհրդի աշխատանքները, շնորհակալ աշխատանք տանում հայ գիտնականների աշխատանքային և մարտական ավանդությունների լուսաբանման, մատաղ սերնդի ուսման հայրենասիրական դաստիարակության գործում:

Հայրենական մեծ պատերազմում ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ սովետական ժողովրդի տարած պատմական հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ Ա. Պ. Սիմոնյանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և համապատասխան հոբելյանական մեդալով: Պարգևատրված է նաև 7 այլ մեդալներով:

Ծնվել է 1922 թ. հուլիսի 25-ին, Երևան քաղաքում: Երբ սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը, նա սովորում էր Երևանի բժշկական ինստիտուտի բուժական ֆակուլտետում: 1942 թ. սեպտեմբերի 11-ին կամավոր մեկնել է Կարմիր բանակ, մեկ ամիս նախապատրաստվել է Բաղուրիանիում գտնվող պահեստային զնդում, ապա 18-րդ բանակի 353-րդ հրաձգային դիվիզիայի 1145-րդ հրաձգային գնդի կազմում մասնակցել Կովկասի ճակատամարտին, աչքի ընկել Տուապսի շրջանի Ինդիուկ բնակավայրի մոտ տեղի ունեցած պաշտպանական մարտերում: 1943 թ. փետրվարից գնդացրային հաշվարկի հրամանատար, կրտսեր սերժանտ Ստամբոլյանը 47-րդ բանակի 111-րդ առանձին բրիգադի շարքերում մասնակցել է Նովոռոսիյսկի համար մղվող մարտերին:

1943 թ. հունիսին հիվանդության պատճառով զորացրվել է և շարունակել ուսումը: 1946 թ. Երևանի բժշկական ինստիտուտն ավարտելուց հետո աշխատել է մայրաքաղաքի 1-ին կլինիկական հիվանդանոցում որպես օրդինատոր, որտեղ և 1949 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1952 թ. Ստամբոլյանը աշխատում է Երևանի բժշկական ինստիտուտում, սկզբում՝ ասիստենտ, դոցենտ, ապա՝ ամբիոնի վարիչ: 1963 թ. բժշկական գիտությունների դոկտոր է: 1964 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի, իսկ 1967 թ.՝ ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում: 1971 թ. ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթաէից անդամ: 1980 թ. Ռ. Պ. Ստամբոլյանն արժանացել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակի:

Այժմ նա Երևանի պետական բժշկական ինստիտուտի ներքին հիվանդությունների 2-րդ ամբիոնի վարիչն է: Ստամ-

բուլցյանի գիտական աշխատությունները հիմնականում վերաբերում են սրտաբանության պրոբլեմներին: Մշակել է էլեկտրասրտագրության բանականական վերլուծության մեթոդների, սրտաբանությունում հաշվողական տեխնիկայի ներդրման, սրտի իշեմիկ հիվանդության ախտորոշման և բուժման ալթեմական մի շարք հարցեր: Հեղինակ է 3 մենագրության, 2 դասագրքի և 125 այլ աշխատությունների:

Հետպատերազմյան շրջանում գիտական բեղմնավոր գործունեության և գիտական կադրեր պատրաստելու համար արժանացել է «Պատվո նշան» շքանշանի, «Աշխատանքային արիության համար» մեդալի և ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրի: Նա պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 60 տարին» և մի շարք այլ մեդալներով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՄՏԵՓԱՆՅԱՆ ԱՎԵՏԻՔ ՍԱՄՍՈՆԻ

Ծնվել է 1924 թ. հունիսի 20-ին, Ապարանի շրջանի Քուչակ գյուղում: Մինչև կարմիր բանակ զորակոչվելը՝ 1943 թ. մարտի 1-ը, աշխատել է որպես ուսուցիչ: Սերժանտական 6-ամսյա դպրոցըն ավարտելուց հետո մեկնել է զործող բանակ: Մարտական գործողություններին մասնակցել է 179-րդ հրաձգային դիվիզիայի 215-րդ հրաձգային դնդի կազմում որպես հրետանային

մարտկոցի հակատանկային հրանոթի հաշվարկի հրամանա-

տար, ապա՝ կրակային դասակի հրամանատարի օգնական։ Մարտնչել է Բելոռուսիայի և Մերձբալթիկայի համար, աչքի ընկել Շաուլյայ, Կլայպեդա քաղաքների ազատագրման մարտերում, պարգևատրվել «Նրիտլյան համար»*, «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով, մի շարք շքանորհակալագրերով։ Հաղթանակի նախօրյակին՝ 1945 թ. մայիսի 8-ին ծանր վիրավորվել է և փոխադրվել հոսպիտալ։ Հորացրվել է 1947 թ., վերադարձել Հայաստան և շարունակել մանկավարժական աշխատանքը։ Սովորել և ավարտել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտը և 1961 թ. աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ Ընդհանուր և անօրգանական ֆիզիկայի ինստիտուտի փորձնական գործարանում որպես ապարատավար, ինժեներ, մեխանիկ, ապա՝ ավագ մեխանիկ։ Այժմ արտագրություն ավագ վարպետ է։

Պարգևատրվել է նաև մի շարք հոբելյանական մեդալներով։

Մեծ հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով։

* Տե՛ս Հավելված, № 25։

Ծնվել է 1909 թ. հունիսի 12-ին, Նախիջևանի ՀՍՍՀ Ջնաբերդ գյուղում: 1932 թ. ընդունվել է Երևանի №1 տպարանում որպես բանվոր և իր ամբողջ կյանքն ու աշխատանքային գործունեությունը նվիրել տպագրական գործին: 1936 թ. Հայաստանում ճանաչվել է առաջին ր. տախանովական բանվորներից մեկը: 1941 թ. հունիսի 23-ին կամավոր մեկնել է բանակ և

ծառայության անցել 511-րդ առանձին զենիթային դիվիզիոնում: Մասնակցել է սովետական զորքերի կողմից գերմանաֆաշիստական գործակալներին Իրանից դուրս շարժման գործողություններին: 1942 թ. հունիսին Կովկասի հերոսական պաշտպանության գործողություններից մեկի ժամանակ վիրավոր գերվել է հակառակորդի կողմից: 1943 թ. հունիսի սկզբին փախել, միացել է Կարինինյան 5-րդ պարտիզանական բրիգադին և նրա կազմում մինչև 1944 թ. հուլիսը, որպես հետախույզ, էովել թշնամու դեմ: 1944 թ. հուլիսի 24-ին պաշտիզանական բրիգադը միանում է սովետական զորքերին: Սուբխասյանը նշանակվում է հաստոցային գնդացրի հրամանատար՝ 207-րդ հրաձգային դիվիզիայում: Մասնակցել է Սովետական Մերձբալթիկայի ազատագրման մարտերին: Երկու անգամ վիրավորվել է: Ֆաշիստական զավթիչների դեմ մղված մարտերում ցուցաբերած արիության ու հերոսության համար պարգևատրվել է «Արիության համար» և մի շարք այլ մեդալներով: Հրամանատարությունը նրան 18 անգամ շնորհակալություն է հայտնել: Բանակից զորացրվել է 1945 թ. դեկտեմբերին և աշխատանքի ընդունվել ՀՍՍՀ ԳԱ տպահանում որպես գրաշար: Մի շարք նորարարական առաջարկների հեղինակ է, երկու անգամ ընտրվել է Երևանի քա-

ղաքային սովետի ղեկավարատ: Աբխասկ Սուքիասյանը այժմ նույն տպարանի լինոտիպի արտագրամասի վարպետ-մեխանիկն է:

ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ ԱՇՈՏ ՄՈՒՐԱԴԻ

Ծնվել է 1922 թ. օգոստոսի 18-ին Թբիլիսիում, բանվորի ընտանիքում: 1940 թ. գերազանց գնահատականներով ավարտել է Թբիլիսիի 89-րդ միջնակարգ դպրոցը և նույն թվականին ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի հայոց լեզվի և գրականության բաժինը:

1942 թ. փետրվարին ղերակոչվել է: 1942—1944 թ. մասնակցել է Հայրենական մեծ պատերազմին Հայկական 409-րդ հրաձգային դիվիզիայի, նախ՝ 196-րդ առանձին կործանիչ հակատանկային դիվիզիոնի, ապա 675-րդ հրաձգային գնդի կազմում: 1942—1943 թթ. եղել է քաղզկի տեղակալ, ապա՝ ջոկի հրամանատար: 1942 թ. ղեկտեմբերից—1943 թ. սեպտեմբերը մասնակցել է մարտական գործողություններին Հյուսիսային Կովկասում (Մոզդոկից մինչև Նովոռոսիյսկ), հետագայում Ուկրաինական ՍՍՀ Դոնեցկի և Խարկովի մարզերում: 1943 թ. սեպտեմբերին ծանր վիրավորվել է Խարկովի հարավային մատույցներում: 1943 թ. սեպտեմբերից—1944 թ. հունիս բռնվել է Վորոնեժի մարզի Ռոսսոշ ավանի, ապա՝ Չելյաբինսկի մարզի Կիշտիմ քաղաքի զինվորական հոսպիտալներում, հունիսին զորացրվել բանակից որպես Հայրենական պատերազմի երրորդ խմբի հաշմանդամ: Պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի առաջին աստիճանի շքանշանով և մեդալներով: 1945 թ. շարունակել է ուսումնառությունը Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի

Հայոց լեզվի և գրականության բաժնի 3-րդ կուրսում, 1948 թ. ավարտել հիշյալ բաժնի լրիվ դասընթացը: 1950 թ. ընդունվել է ՀՍՍՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտի ասպիրանտուրան՝ հայ բառարանագրության մասնագիտությամբ:

1954 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա: 1954—1966 թթ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում: 1966 թ. առ այսօր աշխատում է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետում: 1971 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա: 1974 թ. աշխատում է համալսարանի հայոց լեզվի ամբիոնում որպես պրոֆեսոր, 1976 թվականից նույն ամբիոնի վարիչ: 1981 թ. Ա. Մ. Սուքիասյանին շնորհվել է ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում:

Նրա հեղինակությամբ հրատարակվել են մենագրական և բառարանագրական մի շարք աշխատանքներ և մի քանի տասնյակ հոգվածներ: Աշխատանքները վերաբերում են հայերենի բառագիտությանը, հնչյունաբանությանը և բառաբանագրությանը:

ՎԱՀԱՆՅԱՆ ԳՎԻԴՈՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԻ

Ծնվել է 1919 թ. դեկտեմբերի 10-ին, Նոր Բայազետի (այժմ՝ Կամո) շրջանի Ղուլալի (այժմ՝ Կարմիր) գյուղում: Յոթնամյա դպրոցն ավարտելուց հետո տեղափոխվել է Երևան, ուսումը շարունակել Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետում: Չորրորդ կուրսից կամավոր մեկնել է կարմիր բանակ և սովորել Թբիլիսիի հրետանային ուսումնա-

բանում: Ստացել է լեյտենանտի կոչում և մեկնել ռազմաճակատ: Հրետանային դասակի հրամանատար Վահանյանը իր

մարտական մկրտությունը ստացել է 320-րդ հրաձգային դիվիզիայի 478-րդ հրաձգային գնդի շարքերում՝ Կովկասի պաշտպանության մարտերում: Մոզդոկի տակ մղված մարտերից մեկում ծանր վիրավորվել է, երկար ժամանակ բուժվել հոսպիտալներում և 1943 թ. օգոստոսին զորացրվել որպես երկրորդ կարգի հաշմանդամ:

Վերադառնալով Երևան, շարունակել է ուսումը և ավարտել համալսարանը: Աշխատել է «Սովետական Հայաստան» թերթի խմբագրությունում՝ գրական աշխատող, ռադիոկոմիտեում՝ թղթակից: 1945 թ. ընդունվել է համալսարանի առպիրանտուրան՝ լեզվաբանության գծով: Ավարտելուց հետո աշխատել է որպես ոճաբանության դասախոս՝ ժուռնալիստիկայի բաժնում: 1951 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Ստացել է բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1961 թվականից Վահանյանը աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ լեզվի ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող: Հեղինակ է հայոց լեզվի, խոսքի և մշակույթի հարցերին նվիրված մենագրության և 100-ից ավելի հոդվածների:

Պարգևատրվել է «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար, «Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 30 տարին», մի շարք այլ մեդալներով ու շնորհակալագրերով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և համապատասխան հոբելյանական մեդալով:

Ծնվել է 1915 թ. Երևանում։
Սովորել է Ալավերդու ֆաբրիկա-
գործարանային ուսումնարանում,
որտեղ և 1930 թ. ընդունվել է
կոմերիտի ուսման շարքերը։
1936 թ. հուլիսին ընտրվել
է Հայշինտրեստի ԼԿԵՄ կոմիտեի
քարտուղար։ 1937—1940 թթ.
սովորել է Երևանի պետական
համալսարանի տնտեսագիտա-
կան ֆակուլտետում։ 1940 թ.
ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը։

Նույն թվականից աշխատանքի է անցել Քանաքեռում կա-
ռուցվող ալյումինի գործարանի շինարարական տրեստում,
որտեղից էլ բռնակ է զորակոչվել 1941 թ. հունիսի 22-ին։
Մեկըրում ծառայել է 44-րդ բանակի 901-րդ կապի զնդում,
իսկ 1942 թ. փետրվարից՝ 47-րդ բանակի 501-րդ զնդում որ-
պես բազալիտառու։ Աչրի է ընկել Կովկասի պաշտպանության
և Կերչի համար մղված մարտերում, պարգևատրվել «Արիու-
թյան համար», «Կովկասի պաշտպանության համար» մե-
դալներով։ Մարտերից մեկում ծանր վիրավորվել է և 1943-ին
զորացրվել որպես 2-րդ կարգի հաշմանդամ։ Սկզբում աշ-
խատել է Երևանի ճաշարանների և ռեստորանների տրեստի
միավորման, ապա մթերման ու մատակարարման գրասեն-
յալի գիրեկտոր, 1945—1948 թթ. ՀԿԿ Կենտկոմի երկամյա
հանրապետական կուսակցական դպրոցի գիրեկտորի տեղա-
կալ, ապա՝ Ալյումինի գործարանի շինարարական տրեստի
մատակարարման, Շամպայն գինիների գործարանի մատակա-
րարման և իրացման բաժնի պետ։ 1957—1967 թթ. եղել է
Հայսննդառի բաղայի, միավորման գիրեկտոր, ապա՝ ՀՍՍՀ
առևտրի մինիստրության կուլտուրայի վարչության պետի
տեղակալ, 1967—1969 թթ.՝ Զերմուկ քաղաքի «Զերմուկ»
բաղայի գիրեկտոր։ Ընտրվել է քաղսովետի ղեկավարատ։

1969—1972 թթ. աշխատել է Երևանի «Փարոս» ռեստորանի, իսկ 1972—1977 թթ.՝ ճաշարանների միավորման ղեկավարը: 1977 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳՖ ուղիով ֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտի հատուկ կոնստրուկտորական բյուրոյում որպես մատակարարման բաժնի վարիչ:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԻ

Ծնվել է 1917 թ. սեպտեմբերի 20-ին, Վրացական ՍՍՀ Մանևուլիի շրջանի Շահումյան գյուղում: 1936 թ. ստացել է միջնակարգ կրթություն և մեկ տարի հետո՝ 1937 թ. ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի քիմիական ֆակուլտետ: 1941 թ. հունիսի վերջերին, ավարտական կուրսից, ղորակոչվել է կարմիր բանակ և ուղարկվել Կ. Ե. Վորոշիլովի անվան

ռազմաքիմիական ակադեմիա: Մեկ տարի անց ավարտելով ակադեմիայի արագացված դասընթացները, լեյտենանտ Վարդանյանը նշանակվել է Հյուսիս-Կովկասյան ռազմաճակատ, մաքտնչել Մոզդոկի շրջանում: Այնուհետև 5-րդ հարվածային բանակի շարքերում նա մասնակցել է Բատայսկի, Դոնի Ռոստովի, Մելիտոպոլի, Վորոշիլովգրադի, Նիկոլաևի, Օդեսայի, Քիշինևի ազատագրմանը: 1943 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Բելոռուսական 1-ին ռազմաճակատի ղորքերի կազմում, որպես գնդի քիմիական ծառայության պետ, կապիտան Վարդանյանը մասնակցել է Լվով-Սանդոմիրյան, Վիսլա-Օ-

դերյան և Բեռլինյան մարտական գործողություններին, աչքի ընկել Սանգոմիր, Վարշավա, Պոզնան, Լանսերդ, Զոնենբերգ, Կարլսհոբստ, Բեռլին քաղաքների գրավման մարտերում: Յուցաբերած արիության և առաջադրանքները օրինակելիորեն կատարելու համար պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին և 2-րդ տատիճանի, Կարմիր աստղի շքանշաններով, մեդալներով, 15 անգամ արժանացել Գերագույն գլխավոր հրամանատարի շնորհակալությանը:

Պատերազմի հաղթական ավարտից հետո մայոր Վարդանյանը զորացրվել է և շարունակել ուսումը: 1946 թ. ավարտելով Երևանի պետական համալսարանի քիմիական ֆակուլտետը, նա նույն տարում ընդունվել է ՀՍՍՀ ԳԱ քիմիական ինստիտուտ (1957 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ օրգանական քիմիայի ինստիտուտ), սովորել ասպիրանտուրայում, գործուղվել Մոսկվա՝ ՍՍՀՄ ԳԱ քիմիական ինստիտուտ: 1949 թ. Մոսկվայում Վարդանյանը պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1955 թ.՝ դոկտորական դիսերտացիա:

Սկսած 1950 թ. Ս. Վարդանյանը աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում սկզբում՝ կրտսեր, ապա՝ ավագ գիտաշխատող, այնուհետև՝ նրա ջանքերով ըստեղծված ացետիլենի քիմիայի լաբորատորիայի վարիչ, գիտելատրի գիտական դժով տեղակալ: Նա գիտական աշխատանքը զուգակցել է մանկավարժականի հետ: Երկար տարիներ դասախոսել է Երևանի պետական համալսարանի քիմիական ֆակուլտետում: 1964 թ. Ս. Վարդանյանին շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում:

1968 թ. Ս. Վարդանյանը աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Ա. Լ. Մնջոյանի անվան նուրբ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում որպես ացետիլենի և այլ չհագեցած միացությունների հիման վրա ֆիզիոլոգիական ակտիվ նյութերի սինթեզի լաբորատորիայի վարիչ, իսկ 1970 թ.՝ ինստիտուտի գիրեկտոր: 1971 թ. ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից, իսկ 1977 թ.՝ իսկական անդամ:

Ս. Վարդանյանը ղբադվում է չհագեցած միացությունների զանազան ռեակցիաների ուսումնասիրությամբ, օրգանա-

կան միացությունների կառուցվածքի ու նրանց կենսաբանական ակտիվության միջև եղած կապի բացահայտմամբ։ Այս ուսումնասիրությունների արդյունքների հիման վրա հրապարակված է շուրջ 400 գիտական աշխատություն, որոնց մի մասը ձեռագիրված է որպես հեղինակային իրավունք։ Մեծ աշխատանք է տանում գիտական բարձրորակ կադրերի պատրաստման գործում։ Նրա ղեկավարությամբ պաշտպանվել է 36 թեկնածուական և 4 դոկտորական դիսերտացիա։

Ս. Վարդանյանը ակտիվորեն մասնակցում է հասարակական աշխատանքներին։ Նա ՀՍՍՀ ԳԱ քիմիական բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղարն է, Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի քիմիական բաժանմունքի խմբագիրը, Հայկական քիմիական ամսագիր հանդեսի խմբագրական կոլեգիայի անդամ։

1964 թ. Ս. Վարդանյանը օրգանական քիմիայի հետաոտությունների բնագավառում կատարած անբասիր աշխատանքի համար արժանացել է ՀՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչման, իսկ 1977 թ. պարգևատրվել Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով։

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով։

Ծնվել է 1920 թ. մարտի 1-ին, Դիլիջան քաղաքում: 1938 թ. ավարտել է Երևանի Ն. Կրուպ-սկայայի անվան միջնակարգ դպրոցը և ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի կենսաբանական ֆակուլտետ: Երբ ըսկըսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը, նա շորթորդ կուրսի ուսանողուհի էր: 1941 թ. աշնանը համալսարանի կոմերիտական էադմակերպության հանձ-

նարարությամբ նա կադմակերպել է քույրական կարճատև դասընթաց, ուր ընդգրկվել են ոչ միայն կենսաբանական, այլև մյուս ֆակուլտետների սովորողները:

Դասընթացն ավարտելուց հետո Վարդիկյանը որպես բուժբույր նշանակվել է Երևանի № 2469 հոսպիտալում: Աշխատանքին զուգընթաց սովորել ու ավարտել է համալսարանը:

1942 թ. օգոստոսին ՀԼԿԵՄ Երևանի քաղկոմի կողմից ուղարկվել է ՍՍՀՄ անվտանգության մինիստրության բարձրագույն դպրոց, որը գերադանցությամբ ավարտելուց հետո ռադիատ-հրահանգիչ է նշանակվել № 64775 զորամասում: Առաջին կարգի կապավոր, ավագ Վարդիկյանը կապավորներ է պատրաստել պարտիզանական ջոկատների համար, անխափան և հուսալի կապ հաստատել «Մեծ երկրի» և պարտիզանական մի շարք ջոկատների միջև: Նա մի շարք անգամ թրոփչներ է կատարել դեպի թշնամու թիկունք, հետադուտել նրա ուժերը և արժեքավոր տեղեկություններ հաղորդել զործող բանակի հրամանատարությանը, արժանացել «Գերադանցիկ կապավոր» կրծքանշանի: 1945 թ. գարնանը ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Զորացրվել է 1945 թ. նոյեմբերին և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ կենդանաբանության ինստիտու-

տում որպէս գիտաշխատող: 1947—1950 թթ. սովորել և աւարտել է ասպիրանտուրան, պաշտպանել դիսերտացիա և ստացել կենսաբանական գիտութիւնների թեկնածուի գիտական աստիճան: Այժմ նույն ինստիտուտի դիրեկտորի գիտական աշխատանքների գծով տեղակալն է: Նրա գրչին են պատկանում ավելի քան 50 գիտական աշխատութիւն, այդ թվում 3 մենագրութիւն:

Պարգևատրւել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Անձնուրաց աշխատանքի համար՝ ի նշանավորումն Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի», «Աշխատանքի վետերան» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

ՎԱՍԻԼԿՈՎ ԴԱՎԻԹ ՄՈՎՍԵՍԻ

Ծնւել է 1910 թ. հունվարի 15-ին, Ելենովկայում (այժմ՝ ք. Սևան): Կարմիր բանակ է դորակուշվել 1941 թ. հունիսի 25-ին, մարտնչել 21-րդ տանկային գրնդի շարքերում որպէս վարորդ-մեխանիկ, պարգևատրւել «Կովկասի պաշտպանութեան համար» և «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով:

Պատերազմի հաղթական ավարտից հետո վերադարձել է Սևան և 1946—1950 թթ. որպէս վարորդ աշխատել «Սևանշին» տրեստում: 1950 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԴԱ Սևանի ջրակենսաբանական կայանում որպէս վարորդ, բանվոր: Պարգևատրւել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով (1985), «Աշխատանքի վետերան» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով, արժանացել շնորհակալագրերի:

Ծնվել է 1923 թ. մարտի 8-ին, Ուկրաինական ՍՍՀ Պոլտավայի մարզի Շիշակի շրջանի Բարանովկա գյուղում: 1941 թ. օգոստոսին՝ ավարտել է Պոլտավայի գյուղատնտեսական տեխնիկումը և մինչև տարվա վերջը Աստրախանի մարզի Կրասնոսլավսկի շրջանի Նիժնի-Լեբյաժյե գյուղում աշխատել որպես գյուղատնտես: 1941 թ. դեկտեմբերի 30-ին զորակոչվել է

կարմիր բանակ, ուղարկվել սովորելու Առաջին Աստրախանյան ռազմահետևակային ուսումնարանում, որն ավարտել է 1942 թ. օգոստոսին և ստացել լեյտենանտի կոչում: Այնուհետև, որպես Ստալինգրադյան ռազմաճակատի 13-րդ գվարդիական հրաձգային դիվիզիայի 39-րդ գվարդիական հրաձգային գնդի հրաձգային դասակի հրամանատար, մասնակցել Ստալինգրադյան ճակատամարտին: Նույն թվականի սեպտեմբերի վերջերից մարտնչել է 62-րդ մեքենայացված բրիգադի շարքերում, աչքի ընկել նոյեմբերի 19-ին սկսված պատմական հարձակման ժամանակ, վիրավորվել նոյեմբերի 24-ին՝ Ստալինգրադի մարզի Յիբենկո գյուղի համար մղված մարտում: Մինչև դեկտեմբերի 29-ը բուժվել է հոսպիտալում: 1943 թ. հունվար-մայիս ամիսներին եղել է 120-րդ առանձին Չապայևյան հրաձգային բրիգադի ավտոմատավորների վաշտի հրամանատարի տեղակալ: 1943 թ. մայիսին նշանակվել է 197-րդ հրաձգային դիվիզիայի 862-րդ հրաձգային գնդի հրամանատարի համհարգ: Մինչև 1944 թ. սեպտեմբերը մարտնչել է Բրյանսկի, Բելոռուսական 1-ին և Ուկրաինական 1-ին ռազմաճակատներում: Այնուհետև, որպես նույն գնդի հետախուզության սպա, ավագ լեյտենանտ Վիգորյան Ուկրաինական 1-ին ռազմաճակատի 3-րդ գվար-

դիական բանակի կազմում մասնակցել է Լեհաստանի ազատագրմանը, 1944 թ. օգոստոսի 24-ին երկրորդ անգամ վիրավորվել Վիսլան գետանցելիս, բայց բուժման չի գնացել և զորամասի կազմում գրոհել է Բեռլինը, եղել Պրագան ազատագրողների առաջին շարքերում: Գերմանաֆաշիստական զավթիչների դեմ մղված մարտերում հրամանատարութան մարտական առաջադրանքները օրինակելի կատարելու և այդ ընթացքում ցուցաբերած քաջության համար խիզախ սպան պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին* և 2-րդ աստիճանների, Կարմիր աստղի շքանշաններով, «Մարտական ծառայությունների համար», «Բեռլինի գրավման համար», «Պրագայի ազատագրման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով, բազմաթիվ շնորհակալագրերով:

Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթական ավարտից հետո ավագ լեյտենանտ Գ. Ի. Վիդրյան շարունակել է զինվորական ծառայությունը, վարել մի շարք պատասխանատու պաշտոններ և 1972 թ. զորացրվել գնդապետի կոչումով: Այդ ընթացքում անբասիր ծառայության համար նա պարգևատրվել է «Մարտական ծառայությունների համար», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի վետերան», «Զինվորական ծառայության մեջ աչքի ընկնելու համար» 2-րդ և 1-ին կարգի և մի շարք հորեկանական մեդալներով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով: Զորացրվելուց հետո, մինչև 1981 թ. հունիսը աշխատել է քաղաքացիական պաշտպանության ասպարեզում, այնուհետև նշանակվել ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության բաժնի պետ: 1985 թվականի մայիսին պահեստի գնդապետ Գ. Ի. Վիդրյան Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական մեծ պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և համապատասխան հորեկանական մեդալով:

Գ. Ի. Վիդրյան ՍՄԿԿ անդամ է 1944 թ.: Նա այսօր էլ

* Տե՛ս Հավելված, № 28:

երիտասարդական ավյուճում է կատարում իր առջև դրված պատասխանատու գործը, միաժամանակ հասարակական կարգով շնորհակալ աշխատանք տանում մատաղ սերնդի ռազմահայրենասիրական դաստիարակության բնագավառում:

ՎԻՐԱՔՅԱՆ ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Ծնվել 1918 թ. մայիսի 15-ին, Աղիզբեկովի շրջանի Կեչուտ գյուղում: Կարմիր բանակ է զորակոչվել 1939 թ.: Հայրենական մեծ պատերազմին մասնակցել է առաջին իսկ օրից, աչքի ընկել Կերչի է: Թևոդոսիայի ազատագրման մարտերում, Ուկրաինական 1-ին ռազմաճակատում, պարգևատրվել «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941-1945 թթ. Հայրենական մեծ

պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով, մի շարք շնորհակալագրերով: ՍՄԿԿ անդամ է 1945 թ.: Զորացրվելուց հետո, 1946 թ. աշխատանքի է ընդունվել ՀՍՍՀ ԳԱ քիմիայի ինստիտուտում: 1957 թ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ ընդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտում, 1970 թ. տեղափոխվել նույն ինստիտուտի փորձնական գործարան, որտեղ աշխատում է մինչև այսօր:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով և հորեկյանական մեդալով:

Մնվել է 1919 թ. սեպտեմբերի 1-ին, Թբիլիսիում: 1937 թ. ավարտել է տեղի հայկական 70-րդ միջնակարգ դպրոցը և նույն տարում ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի աշխարհաբանական ֆակուլտետ: 1941 թ. օգոստոսի 8-ին 5-րդ կուրսից զորակոչվել է կարմիր բանակ և ուղարկվել սովորելու Թեկավիի ռազմական ուսումնարանը: 1942 թ. մարտին

ավարտել է այն, ստացել լեյտենանտի կոչում և նշանակվել Բաքվի 3-րդ հետևակային ուսումնարանում որպես ականանետային դասակի հրամանատար: 1942 թվականի հոկտեմբերին, 165-րդ առանձին հրաձգային բրիգադի կազմում, որպես դասակի հրամանատար մասնակցել է Կովկասի պաշտպանությանը: Նոյեմբերի 15-ին վիրավորվել է և երկու շաբաթ անց, լրիվ չապաքինված, մասնակցել մարտերին: 1943 թ. փետրվարին նույն բրիգադի կազմում, ականանետային վաշտի հրամանատար, ավագ լեյտենանտ Փիջյանը մասնակցել է «Մալաթա գեմլայի» դեսանտային գործողությանը, նրա հերոսական պաշտպանությանը և այդ օրերին ընդունվել կուսակցության շարքերը: 1943 թվականի ապրիլի 17-ին կոնտուզիա է ստացել, բայց չի հեռացել մարտադաշտից:

1943 թ. հուլիս-օգոստոս ամիսներին Փիջյանը 218-րդ եռակի շքանշանակիր հրաձգային դիվիզիայի 372-րդ հրաձգային գնդի շարքերում մասնակցել է Կուրսկի ճակատամարտին, աշնան սկզբներին՝ Ջախափնյա Ուկրաինայի ազատագրմանն ու Դնեպրի գետանցմանը: Սեպտեմբերի 22-ին, Դնեպրի գետանցման ժամանակ ծանր վիրավորվել է և երկար ժամանակ բուժվել: Մարտերում ցուցաբերած սխրանքների

Համար պարգևատրվել է Կարմիր աստղի* երկու շքանշաններով, մի բանի մեդալներով:

1946 թ. մայիսին զորացրվել է և վերադարձել Երևան: Նույն թվականի հոկտեմբերին Համալսարանում հանձնել է պետական քննությունները, ստացել երկրաբանի որակավորում և աշխատանքի նշանակվել ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում: 1951 թ. պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1969 թ. դոկտորական դիսերտացիա: 1971 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: 1959 թվականից ղեկավարում է ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի գեոքիմիայի բաժինը: Դասավանդում է Երևանի պետական Համալսարանի երկրաբանական ֆակուլտետում: Հեղինակ է ավելի քան 100 գիտական աշխատությունների, որոնցից 5-ը՝ մենագրություններ:

Գիտական բեղմնավոր աշխատանքային գործունեության համար 1976 թ. Փիջյանին շնորհվել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակ: Պարգևատրվել է նաև «Աշխատանքային արիության համար», «Անձնուրաց աշխատանքի համար՝ ի նշանավորումն Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի» և մի շարք այլ մեդալներով ու պատվոգրերով:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

* Տե՛ս Հավելված, № 7:

Ծնվել է 1908 թ. մարտի 2-ին, Ղափանում: 1927 թ. Քա-
րամյանը ավարտել է Ղափանի
№ 1-ին դպրոցի յոթերորդ դա-
սարանը, տեղափոխվել Բաքու
և այնտեղ ավարտել միջնակար-
գը: 1930 թ. ընդունվել է Երևանի
բժշկական ինստիտուտի բուժ-
ֆակը, որն ավարտել է 1935 թ.
գերազանց առաջադիմությամբ:
Այնուհետև ուսումը շարունակել է
ինստիտուտի ասպիրանտուրա-
յում: 1936 թ. մեկնել է Լենինգրադ և ընդունվել Բեխտերևի
անվան ուղեղի հետազոտության պետական ինստիտուտի
ասպիրանտուրան: 1939 թ. զորակոչվել է բանակ և աշխատել
№ 2307 հոսպիտալում որպես բաժանմունքի պետ: 1940 թ.
ՍՍՀՄ Գ.Ս. Ի. Պ. Պավլովի անվան ֆիզիոլոգիայի ինստիտու-
տում պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել կենսաբանա-
կան գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Մինչ
Հայրենական մեծ պատերազմը աշխատել է Լենինգրադի
Բեխտերևի անվան ուղեղի հետազոտության պետական ինս-
տիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող: 1941 թ. հունիսի
23-ին կամավոր մեկնել է ռազմաճակատ և որպես սանիտա-
րական ծառայության պետ սկզբում ծառայել 126-րդ հատուկ
հրետանային-գնդացրային գումարտակում, ապա՝ 44-րդ հը-
րաձգային դիվիզիայի 122-րդ հրետանային գնդում: 1942 թ.
սեպտեմբերին նշանակվել է 17-րդ առանձին բժշկական ու-
ժեղացման վաշտում որպես բժիշկ-մասնագետ, այնուհետև՝
4-րդ բանակի № 3740 էվակոհոսպիտալի բաժանմունքի պետ
և 3-րդ հարվածային բանակի 19-րդ առանձին բժշկական ու-
ժեղացման վաշտի նեյրովիրաբուժական խմբի բժիշկ-մաս-
նագետ:

Մարտնչել է Լենինգրադյան, Վոլխովյան, Կալինինի,

Մերձբալթյան 2-րդ և Բելոռուսական 1-ին ռազմաճակատներում, մասնակցել Լենինգրադի հերոսական պաշտպանությանը, Տիխվինի ազատագրման, բլոկադայի լրիվ ձեղրման մարտերին, Մերձբալթիկայի և Լեհաստանի ազատագրմանը, Բեռլինի գրավմանը:

Ռազմաճակատային բարդ և դժվարին պայմաններում էլ մարտիկ-գիտնականը զբաղվել է գիտահետազոտական աշխատանքով: Հիշատակության է արժանի նրա մշակած բուժման նոր, հուսալի մեթոդը, որը կիրառվում էր գանգի հրազենային վերքի բարդացման և վնասվածքային ցնցակավածի ժամանակ:

Հազարավոր վիրավոր մարտիկների կյանքը փրկելու, մարտական առաջադրանքները հաջողությամբ կատարելու համար հայրենիքը բարձր է գնահատել բժիշկ-գիտնականի ծառայությունները՝ նրան պարգևատրելով Հայրենական պատերազմի 2-րդ աստիճանի շքանշանով*, «Մարտական ծառայությունների համար», «Լենինգրադի պաշտպանության համար», «Վարչապալի ազատագրման համար», «Բեռլինի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով, բազմաթիվ շնորհակալագրերով:

Հաղթանակից հետո Ա. Ի. Քարամյանը վերադարձել է Լենինգրադ և մինչև 1950 թ. աշխատել ՍՍՀՄ ԳԱ Ի. Պ. Պավլովի անվան ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտում՝ ակադեմիկոս Լ. Ա. Օրբելու ղեկավարությամբ: Ինստիտուտի վերակազմավորումից հետո՝ 1950—1959 թթ. աշխատել է ՍՍՀՄ բժշկական ԳԱ փորձառական բժշկական, իսկ 1959 թ.՝ Սեչենովի անվան էվոլյուցիոն ֆիզիոլոգիայի և կենսաբանության ինստիտուտներում որպես լաբորատորիայի վարիչ:

Ա. Ի. Քարամյանը 1951 թ. պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել բժշկական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1956 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: 1963 թ. ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ, իսկ 1970 թ.՝ ՍՍՀՄ ԳԱ թղթակից անդամ:

* Տե՛ս Հավելված, № 34:

Ա. Ի. Քարամյանը 1940 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շահբերը: Նա մի շարք ընկերությունների և գիտական խորհուրդների անդամ է (Ի. Մ. Սեչենովի անվան ֆիզիոլոգիական ընկերության (Լենինգրադ), Յունեսկոյին կից ուղեղի հետազոտության միջազգային կազմակերպության, Ի. Պ. Պավլովի և Լ. Ա. Օրբելու անվան մրցանակներ շնորհող էքսպերտ հանձնաժողովի և այլն):

Ա. Ի. Քարամյանը հեղինակ է 100-ից ավելի գիտական աշխատությունների, որոնք հիմնականում վերաբերում են ուղեղաշարավորների ուղեղիկի և գլխուղեղի գոյացությունների էվոլյուցիայի հարցերին: Նա «Эволюция функции мозечка и полушарий переднего мозга» մենագրության համար 1985 թ. արժանացել է Ի. Պ. Պավլովի անվան մրցանակի:

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՔԱՐԱՄՅԱՆ ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

Ծնվել է 1923 թ. դեկտեմբերի 7-ին, Նրեանում: 1941 թ. հունիսին Ա. Ս. Պուշկինի անվան միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո կամավոր մեկնել է ռազմաճակատ, սովորել Թբիլիսիի հրետանային ուսումնարանում: Ստանալով կրտսեր լեյտենանտի կոչում, նշանակվել է 167-րդ հրաձգային դիվիզիայում որպես կրակային դասակի հրամանատար: Այնուհետև, մինչև պատերազմի ավարտը մասնակցել է մարտական գործողություններին, աչքի ընկել Ղրիմի, Ստալինգրադյան, Հա-

ըավային Ուկրաինական 4-րդ և Մերձբալթյան ռազմաճակատներում, պարգևատրվել Կարմիր աստղի* երկու շքանշանով, «Ստալինգրադի պաշտպանության համար», «Քյոնիգսբերգի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» ու մի շարք այլ մեդալներով ու շնորհակալագրերով:

1946 թ. զորացրվել է և ընդունվել Երևանի պետական համալսարանի երկրաբանական ֆակուլտետ, որտեղ և 1948 թ. անդամագրվել է լենինյան կուսակցությանը: Համալսարանն ավարտելուց հետո 1951 թ. աշխատել է ՀՍՍՀ ԳԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում: 1954 թ. ավարտել է ասպիրանտուրան, 1956 թ. պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա՝ «Դաստակերտի պղնձամոլիբդենային հանքավայրի կառուցվածքը և առաջացման պայմանները» թեմայով: 25 տարի շարունակ եղել է Զանգեզուրի գիտահետազոտական բաղայի պետ: 1976 թ. հաջողությամբ պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա, 1982 թ. նշանակվել օգտակար հանածոների բաժնի վարիչ: Հեղինակ է 5 մենագրության և 100-ից ավելի գիտական այլ աշխատությունների:

Հետպատերազմյան գիտական բեղմնավոր աշխատանքի համար պարգևատրվել է «Աշխատանքային արիության համար» մեդալով, երկու անգամ արժանացել ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության «Գովեստագրի» (1971 և 1984):

Ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

Մահացել է 1986 թ. ապրիլի 3-ին, Երևանում:

* Տե՛ս Հավելված, № 14:

Ծնվել է 1911 թ. մայիսի 25-ին, Դերեկ գյուղում (Թուրքիա): 1927 թ. ծառայել է կարմիր բանակի շարքերում: 1942 թ. օգոստոսի 8-ին Քոչարյանը Հայկական Թամանյան հրաձգային դիվիզիայի շարքերում մեկնել է ռազմաճակատ և այդ միավորման կազմում Կովկասյան նախախոնքներից մարտերով հասել Բեռլին: Մարտերում ցուցաբերած արիության ու խիզախության համար առանձին ղենիթային-գնդացրային վաշտի հրամանատար, կապիտան Քոչարյանը պարգևատրվել է Հայրենական պատերազմի 1-ին* և 2-րդ աստիճանների, Կարմիր աստղի շքանշաններով, «Մարտական ծառայությունների համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «Վարչավայի ազատագրման համար», «Բեռլինի գրավման համար» և «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Դերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով: Զորացրվել է 1956 թ. մայրի կոչումով և աշխատել տարբեր հիմնարկ-ձեռնարկություններում: 1969 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ նուրբ օրգանական քիմիայի ինստիտուտում, սկզբում՝ հակահրդեհային պաշտպանության, իսկ հետո՝ քաղաքացիական պաշտպանության պեռք: ՍՄԿԿ անդամ է 1931 թվականից:

Հետպատերազմյան տարիներին պարգևատրվել է Կարմիր դրոշի (1954), Կարմիր աստղի (1948) շքանշաններով, մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ֆաշիստական Դերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 40-ամյակի առթիվ պարգևատրվել է Հայրենական պատե-

* Տե՛ս Հավելված, № 40:

րազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով և հոբելյանական մեդալով:

ՕՀԱՆՅԱՆ ՌԱՖԻԿ ՎԱՂԱՐՇԱԿԻ

Ծնվել է 1925 թ. նոյեմբերի 5-ին, Երևանում: Աշխատել է էինոստուղիայում: 1942 թ. դեկտեմբերի 22-ին կամավոր մեկնել է ռազմաճակատ և 26-րդ գվարդիական հրաձգային դիվիզիայի շարքերում որպես գնդացրորդ մասնակցել մարտական գործողություններին, վիրավորվել: Ապաքինվելուց հետո նշանակվել է 150-րդ հրաձգային դիվիզիայում և մարտնչել Բելոռուսական

1-ին ռազմաճակատում: Աչքի է ընկել Օդերի հենակետից Բեռլինի ուղղությամբ 1945 թ. ապրիլի 16-ին սկսած հարձակման ժամանակ: Ապրիլի 18-ին, երբ շարքային Օհանյանը ձեռքի գնդացրով ճանապարհ էր հարթում ստորաբաժանման համար, կրկին վիրավորվում է, բայց չի հեռանում մարտադաշտից և շարունակում է մարտը մինչև հաղթական վախճան: Հաղթանակից հետո ծառայել է սահմանապահական զորամասում: Զորացրվել է 1950 թ. և որպես էլեկտրափականագործ աշխատանքի անցել «Կավէլեկտրամոնտաժ» տրեստում: 1953 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ ընդհանուր և անօդաչուական քիմիայի ինստիտուտի փորձնական գործարանում որպես ապարատավար:

Պաշտոնավարել է Հայրենական պատերազմի 1-ին աստիճանի շքանշանով, «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Բեռլինի գրավման համար» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ծնվել է 1920 թ. Ախալքա-
լաբում: Տեղի միջնակարգ դըպ-
րոցի 8-րդ դասարանն ավարտե-
լուց հետո աշխատել է տպարա-
նում որպես գրաշարի օգնական,
ապա՝ գրաշար: 1941 թ. օգոստոս-
ի 25-ին զորակոչվել է կարմիր
բանակ և ծառայել Անդրկովկաս-
յան ռազմաճակատի սեծովյան
զորախմբի՝ «Առաջ հանուն հայ-
րենիքի» թերթի խմբագրությու-
նում՝ իր մասնագիտությունը:
1942 թ. սեպտեմբերի 10-ին տեղափոխվել է Հայկական
հրաձգային դիվիզիա և որպես գրաշար աշխատել «Կար-
միր զինվոր» թերթի շարժական տպարանում: Կովկա-
սի նախալեռներ, Թաման, Կերչ, Ղրիմ, Լեհաստան, Բելոլին-
ա հա սերժանտ Բզոյանի անցած մարտական ուղին: Առաջա-
դրանքները դաշտային ծանր պայմաններում հաջողությամբ
կատարելու համար նա պարգևատրվել է Կարմիր աստղի
շքանշանով, «Կովկասի պաշտպանության համար», «Բեռ-
լինի գրավման համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ
պատերազմում ֆաշիստական Գերմանիայի դեմ տարած
հաղթանակի համար» մեդալներով և վերադաս հրամանա-
տարության ութ շնորհակալագրերով:

Պատերազմի ավարտից հետո բնակություն է հաստատել
Երևանում և մինչև իր կյանքի վերջը (1984) աշխատել
ՀՍՍՀ ԳԱ տպարանում որպես գրաշար, ապա գրաշարական
ցեխի վարիչ: Երկարամյա անբասիր աշխատանքի համար
պարգևատրվել է Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի պատ-
վոգրով (1961) «Անբասիր աշխատանքի համար՝ ի նշա-
նավերումն Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի» (1970),
«Աշխատանքի վետերան» (1977) մեդալներով ու բազմա-
թիվ հոբելյանական կրծքանշաններով:

ԱՌՐԱՀԱՄՅԱՆ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԼԵՎՈՆԻ

Ծնվել է 1913 թ. փետրվարի 16-ին, Արդահան քաղաքում (Արևմտյան Հայաստան): 1940 թ. ավարտել է Մոսկվայի պետական համալսարանի մեխանիկամաթեմատիկական ֆակուլտետը, այնուհետև աշխատել Երևանի №3 երկրորդ դպրոցում որպես մաթեմատիկայի և ֆիզիկայի ուսուցիչ: 1941 թ. հունիսի 16-ին Արահամյանը զորակոչվել է կարմիր բանակ և ծառայել

Անդրկովկասյան ռազմաճակատի ռազմաօդային ուժերի բազավորման 37-րդ շրջանի օդանավակայանային ըսպասարկման 501-րդ գումարտակում: Նրան շնորհվել է կրտսեր լեյտենանտի, ապա՝ տեխնիկ-լեյտենանտի կոչում: Մինչև 1943 թ. եղել է ավիատեխնիկական մատակարարման բաժանմունքի պետի տեղակալ, իսկ 1943 թ., մինչև զորացրվելը՝ նույն բաժանմունքի պետ: 1942 թ. ընդունվել է ՍՍԿԿ շարքերը: 1946 թ. փետրվարի 27-ին զորացրվել է և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ մաթեմատիկայի և մեխանիկայի սեկտորում որպես գիտաշխատող: 1961 թ. պաշտպանել է դոկտորական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1965 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: Նույն թվականին ստանձնել է ՀՍՍՀ ԳԱ մեխանիկայի և մա-

թեմատիկայի (1971 թ. մեխանիկայի) ինստիտուտի մաթեմատիկական առաձգականության տեսության բաժնի վարիչի պաշտոնը, որտեղ աշխատում է առայսօր:

Լ. Բ. Արրաճամյանը 1971 թ. ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթթակից անդամ:

Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Աշխատանքային արիության համար» և այլ մեդալներով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի պատվոգրով (1973):

Հիմնական հետազոտությունները վերաբերում են առաձգականության տեսությանը՝ պրիզմատիկ ձողերի ծրմանն ու ոլորմանը, հարթ և տարածական, ինչպես նաև խառըն ու կոնտակտային խնդիրներին: Նա զարգացրել է առաձգականության տեսության հարթ և տարածական խնդիրների լուծելու նոր եղանակ:

ԱՌՈՆՑ ՀՐԱՆՏ ՏԻԳՐԱՆԻ

Ծնվել է 1914 թ. սեպտեմբերի 15-ին, Բաքվում: 1930 թ. ավարտել է տեղի №25 միջնակարգ դպրոցը, ապա սովորել ՍՍՀՄ կապի ժողկոմատի Անդրկովկասյան էլեկտրակապի տեխնիկումի ռադիոբաժնում: 1933 թ. ավարտել է տեխնիկումը և ստացել ռադիոտեխնիկի մասնագիտություն: Այնուհետև աշխատանքի է անցել Բաքվի ռադիոհաղորդումների կենտրոնում: 1934 թ.

ընդունվել է Ադրբեջանի ինդուստրիալ ինստիտուտի էներգետիկ ֆակուլտետը: Սովորելու տարիներին աշխատել է Բաքվի ռադիոհաղորդումների կենտրոնում և էլեկտրակապի տեխնիկումում: 1940 թ. ինստիտուտը ավարտելուց հետո ու-

սումը շարունակել է նույն բուհի ասպիրանտուրայում և 1941 թ. ապրիլին պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա: 1941 թ. օգոստոսին զորակոչվել է կարմիր բանակ և մինչև 1942 թ. հուլիսը ծառայել Անդրկովկասյան ռազմաճակատի 13-րդ ինժեներական պահեստային գնդում որպես դասակի հրամանատար: Այնուհետև առաջ է բաշխվել նույն ռազմաճակատի ավագ ինժեներ-էլեկտրիկի, իսկ 1945 թ. մարտից՝ ինժեներական օպերման մոնտաժաշահագործող բաժնի վարիչ: 1943 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը, ստացել ինժեներ-մայորի կոչում:

Զորացրվելուց հետո 1946 թ. ապրիլից աշխատել է Ազգային հեռուստատեսության ՍՍՀ ԳԱ Ի. Գ. Նսմանի անվան էներգետիկ ինստիտուտում, սկզբում՝ ավագ գիտաշխատող, ապա՝ լաբորատորիայի վարիչ: 1955 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա և ստացել տեխնիկական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1956 թ. օգոստոսին հրավիրվել է Սովետական Հայաստան և նշանակվել ՀՍՍՀ ԳԱ էլեկտրատեխնիկական լաբորատորիայի վարիչ, որտեղ աշխատել է մինչև 1959 թ.: 1959—1961 թթ. եղել է այդ լաբորատորիայի վերակազմավորման հետևանքով ստեղծված ՀՍՍՀ ԳԱ էլեկտրատեխնիկական, իսկ 1961—1963 թթ.՝ էներգետիկայի ինստիտուտի գիրեկտորը: 1963—1978-ին եղել է ՍՍՀՄ էլեկտրիֆիկացիայի և էներգետիկայի մինիստրության էներգետիկայի ինստիտուտի գիրեկտորը: 1977 թ. ապրիլին ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ ֆիզիկատեխնիկական գիտությունների և մեխանիկայի բաժանմունքի ակադեմիկոս բարտուղար, այդ պաշտոնում աշխատել մինչև 1985 թ.: 1956—1982 թթ. համատեղությամբ աշխատել է Նրեանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում որպես էլեկտրաէնէրգետիկայի, համակարգերի և ցանցերի ամբիոնի վարիչ:

1963 թ. մարտին Հ. Տ. Ազոնցը ընտրվել է ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից, իսկ 1982 թ. իսկական անդամ: 1959 թ. նրան շնորհվել է պրոֆեսորի, իսկ 1970 թ.՝ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում: 1977—1985 թթ. եղել է ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահության անդամ:

Հ. Տ. Ադոնցը էներգահամակարգերի ու ժիւմների ճանաչված մասնագետ է: Նա հեղինակ է ավելի քան 60 գիտական աշխատությունների, որտեղ մշակվել են էներգահամակարգերի հաստատուն ու ժիւմների հաշվարկման տեսությունը և մեթոդներն ըստ բաժանված հավասարումների, օպտիմալ ոչ սիմետրիկ ու ժիւմների տեսությունը, բաղմաբեւոնների տեսությունը և նրա օգտագործման եղանակները բարդ կառուցվածքով էներգահամակարգերի հաստատուն ու ժիւմների հաշվարկման համար:

Պարգևատրվել է «Պատվո իշան» շքանշանով, «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և մի շարք այլ մեդալներով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով:

1985 թ. հունվարից Հ. Տ. Ադոնցը անցել է կենսաթոշակի:

Մահացել է 1987 թ. ապրիլի 24-ին:

ԱԶԻԶԵԿՅԱՆ ԼԵՆԴՐՈՇ ԱՔԻՍՈՂՈՍԻ

Ծնվել է 1926 թ. փետրվարի 20-ին, Էջմիածնի շրջանի Հայթաղ գյուղում: Ավարտել է Սամաղար (այժմ՝ Գեղակերտ) գյուղի միջնակարգ դպրոցը: 1944 թ. զորակոչվել է բանակ և ծառայության անցել սովետաթուրքական պետական սահմանում տեղաբաշխված Հայկական 261-րդ հրաձգային դիվիզիայի 978-րդ հրաձգային գնդում, իսկ 1945 թվականից՝ Հայկական Թա-

մանյան Լուսկի շքանշանակիր հրաձգային դիվիզիայում: 1947 թ. ծառայել է նույն դիվիզիայի «Կարմիր զինվոր» թերթի խմբագրությունում որպես գրաշար:

Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Սովետական բանակի և ռազմածովային նավատորմի 30 տարին», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթանակի 30 տարին» և «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 40 տարին» մեդալներով: 1950 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Նույն թվականին ղորացրվել է և աշխատանքի անցել ՀՍՍՀ ԳԱ Երևանի տպարանում որպես գրաշար: 1952 թ. նշանակվել է տպարանի գիրքկտորի տեղակալ, 1953 թ. տեղափոխվել ԳԱ հրատարակչության և որպես տեխնիկական խմբագիր աշխատել մինչև 1960 թ.: Նույն թվականին նշանակվել է գրաշարական ցեխի վարիչ: Աշխատանքին ղուգընթաց, 1964 թ. ընդունվել և 1970 թ. ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը: Երկարամյա ու անբասիր աշխատանքի համար պարգևատրվել է Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով: 1970 թ. ՀՍՍՀ ԳԱ Երևանի տպարանի գիրքկտորն է:

ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ ՍՈՍ ԳԵՂԱՄԻ

Ծնվել է 1904 թ. դեկտեմբերի 20-ին, Նոր Բայազետի (այժմ՝ Կամո) շրջանի Սարուխան գյուղում: 1924—1932 թթ. եղել է կոմերիտական ղեկավար աշխատանքներում՝ Նոր Բայազետի գավկոմի հրահանգիչ և գավկոմի նախագահության անդամ, վարել է ՀԼԿԵՄ Մարտունու, Բասարզեղարի (այժմ՝ Վարդենիս) և էջմիածնի շրջկոմների քարտուղարների պաշտոնները: 1930—1934 թթ. եղել է ՀամԼԿԵՄ Անդրերկրոմի պլենումի

անդամ: 1925 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1932—1937 թթ. աշխատել է ՀԿԿ ԿՎՀ և բանգյուղտեսչությունում որպես պատասխանատու տեսուչ, այնուհետև՝ ՀԿԿ Կենտկոմին առընթեր կոմհամալսարանում, Երևանի պետական համալսարանում և գյուղչինտրեստում՝ կուսակցական կոմիտեների ազատված քարտուղար: 1937—1942 թթ. աշխատել է ՀԿԿ Երևվանի Կիրովյան շրջկոմի քարտուղար: 1942 թ. սկզբին զորակոչվել է բանակ և ծառայել սկզբում № 1569 հոսպիտալում որպես պետի քաղզոմ տեղակալ, այնուհետև, մինչև պատերազմի ավարտը, Վրաստանում գտնվող 370-րդ հրաձգային պահեստային գնդում որպես գումարտակի կոմիսար: 1946 թ. վերջին հորացրվել է կապիտանի կոչումով: Պարգևատրվել է «Կուլկասի պաշտպանության համար» և «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով:

1947—1949 թթ. աշխատել է Համամիութենական միերումների հայկական գրասենյակի կառավարչի տեղակալ, 1950—1984 թթ.՝ ՀՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի հրատարակչությունում որպես գիրքկտոր, իսկ այժմ՝ ավագ խմբրագիր:

X հնգամյակի առաջագրանքների կատարման գործում ձևոր բերած հաջողությունների համար ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի 1981 թ. մայիսի 13-ի հրամանագրով պարգևատրվել է «Աշխատանքային արիության համար» մեդալով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի պատվոգրով: Երկարամյա աշխատանքի համար նրան շնորհվել է Հայկական ՍՍՀ կուլտուրայի վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում: Ս. Գ. Գեորգյանը չորս անգամ ընտրվել է Երբաղսովետի դեպուտատ: Հայկական ՍՍՀ ԳԱ պրեզիդենտ, Սոցիալիստական աշխատանքի կրկնակի հերոս Վիկտոր Համաղասպի Համբարձումյանը՝ նրան տրված բնութագրում գրել է. «Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման առաջին օրվանից մինչև այսօր ընկ. Գեորգյանն ակտիվ մասնակցություն է ունեցել հանրապետության հասարակական-քաղաքական կյանքին, ընտրվել է

պետական, կուսակցական ու հասարակական ղեկավար օրգաններում:

1950 թ. օգոստոսից մինչև 1984 թ. օգոստոսը (34 տարի) ընկ. Գեորգյանն անընդմեջ աշխատել է որպես Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի հրատարակչության ղիրեկտոր: Այդ աշխատանքում նա հանդես է բերել եռանդ ու կազմակերպչական ընդունակություններ: Տարիների ընթացքում զգալի չափով բարելավվել է հրատարակչության գործունեությունը և ակադեմիայի նախագահությունը բաղմիցս նշել է ընկ. Գեորգյանի բարեխիղճ, ջանասեր, օրինակելի աշխատանքը:»

ԹԱՎԱԶԱԼՅԱՆ ՆԻԿՈԼԱՅ ԱՎԵՏԻ

Ծնվել է 1914 թ. օգոստոսի 27-ին, Ադրբեջանական ՍՍՀ Դաշբեսանի շրջանի Զադլիկ գյուղում: 1933 թ. ավարտել է Գանձակի (այժմ՝ Կիրովաբադ) ինտերնացիոնալ մանկավարժական տեխնիկումը և որպես հայոց լեզվի ու գրականության ուսուցիչ աշխատել Զադլիկի յոթնամյա դպրոցում: 1935 թ. Թավաբալյանը ընդունվել է Մոսկվայի Ն. Գ. Զեռնիշևսկու անվան

պատմության, փիլիսոփայության և գրականության ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը, որն ավարտել է 1940 թ. և զորակոչվել կարմիր բանակ: Պատերազմի ժամանակ ծառայել է 1-ին Մոսկովյան Կարմրադրոշ կապի ղեկավար: Այլագ լեյտենանտի կոչումով նա եղել է քաղաշխատող, քաղբաժնի պետի կոմերիտիության գծով օգնական, քաղբաժնի հրահանգիչ, Մոսկվայի Միխայիլ Ֆրունզեի ան-

վան կենտրոնական Կարմրադրոշ օդանավակայանի պրոպագանդիստ: Նա միաժամանակ եղել է Մոսկվայի Վինավորական օկրուգի «Красный воин» թերթի արտահատիքային թղթակիցը, պարզեցնելով օկրուգի ռազմական խորհրդի պատվոգրով, «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» և այլ մեղալիներով: 1948 թվականին ղեկավարվել է և ընդունվել Մոսկվայի Վ. Ի. Լենինի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտի ասպիրանտուրան: 1950 թ. պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա, աշխատանքի անցել Գրոզնու մանկավարժական ինստիտուտում: Ավելի քան 24 տարի նա վարել է ավագ դասախոսի, դոցենտի, ՍՍՀՄ պատմության ամբիոնի վարիչի, գիտական գծով պրոռեկտորի պաշտոնները: Գիտամանկավարժական և հասարակական անբասիր աշխատանքի համար Չեչենո-Ինգուշական ԽՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության հրամանագրով նրան 1964 թ. շնորհվել է Չեչենո-Ինգուշական ԽՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում: 1974 թ. պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան, ապա՝ պրոֆեսորի կոչում: Նույն թվականի ապրիլի 1-ից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում որպես ավագ գիտաշխատող:

Գիտամանկավարժական բեղմնավոր գործունեության համար նա պարգևատրվել է «Աշխատանքային արիության համար» մեդալով (1970), սոցիալիստական մրցության հաղթողի 2 կրճքանշանով (1973, 1978):

Ն. Ա. Թավաքալյանը հեղինակ է երկու մենագրության և մի շարք այլ աշխատությունների: ՍՄԿԿ անդամ է 1943 թ.:

Ծնվել է 1921 թ. Թբիլիսիում, ծառայողի ընտանիքում: 1924 թ. Խաչատրյանների ընտանիքը տեղափոխվել է Բաքու: Այնտեղ նա 1938 թ. ավարտել է Ստ.Շահումյանի անվան 9-րդ հայկական միջնակարգ դպրոցը և նույն թվականին ընդունվել Բաքվի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետ:

Դեռ չէր ավարտել համալսարանը, երբ սկսվեց Հայրենական մեծ պատերազմը և ուսանող Ռ. Խաչատրյանը զորակոչվեց կարմիր բանակ: 1942 թ. ավարտել է Բաքվի զենիթային հրետանու դպրոցը և ստացել լեյտենանտի կոչում: Դպրոցի առաջին շրջանավարտները լրիվ կազմով ուղարկվեցին Անդրկովկասյան ռազմաճակատի կազմի մեջ մտնող Բաքվի հակաօդային պաշտպանության զորքերի: Խաչատրյանը տրամադրության տակ՝ Բաքվի նավթարդյունաբերությունը գերմանական ուժերի թուլմանը պաշտպանելու համար: Լեյտենանտ Խաչատրյանը բանակում ծառայել է մինչև պատերազմի ավարտը որպես դասակի հրամանատար, դիվիզիոնի կապի պետ, մարտկոցի հրամանատար: Միևնույն ժամանակ նա սպայական կազմի համար դասախոսություններ էր կարդում ռազմական արվեստի պատմությունից: «На страже» թերթում հանդես էր գալիս հոդվածներով: Մարտական և քաղաքական պատրաստության գերազանց ցույցանիշների համար պատերազմի տարիներին պարգևատրվել է ՀամլԿԵՄ Կենտկոմի պատվոգրով: 1945 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը:

1945 թ. գեկտեմբերին Ռ. Խաչատրյանը զորացրվել է, շարունակել ուսումը Բաքվի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետում, որն ավարտել է 1946 թ. հունիսին:

1946 թ. Ռ. Խաչատրյանը տեղափոխվել է Երևան և աշխատանքի անցել Հայկական ՍՍՀ արտաքին գործերի մինիստրությունում: 1947 թվականից նա աշխատել է ՀԿԿ Կենտկոմում որպես հրահանգիչ, սեկտորի վարիչ և բաժնի վարիչի տեղակալ: 1953—1964 թ. Ռ. Խաչատրյանը աշխատել է ՀԿԿ Կենտկոմի գիտություն, կուլտուրայի և ուսումնական հաստատությունների բաժնի վարիչ, ինչպես նաև ՀԿԿ Կենտկոմի արդյունաբերության և շինարարության ղեկավարման բյուրոյի գաղափարական աշխատանքի բաժնի վարիչ: 1964 թ. նա նշանակվել է Հայկական ՍՍՀ կուլտուրայի մինիստր, իսկ 1966 թ. ընտրվել ՀԿԿ Կենտրոնական կոմիտեի քարտուղար և այդ պոստում աշխատել մինչև 1973 թ.:

Կուսակցական և պետական աշխատանքը Ռ. Խաչատրյանը համատեղել է գիտամանկավարժական աշխատանքի հետ: 1946 թ. դասավանդել է Ադրբեյջանի պետական հեռակա մանկավարժական ինստիտուտում, 1947—1952 թթ. և՛ դել է Երևանի պետական համալսարանի դասախոս, իսկ 1952—1957 թթ. եռամյա կուսակցական դպրոցի դասախոս: 1964 թ. պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

1973 թ. Ռ. Խաչատրյանն անցել է գիտական աշխատանքի: Եղել է Երևանի Բրյուսովի անվան մանկավարժական ինստիտուտի ռեկտոր, ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, 1979—1985 թթ. ՀՍՍՀ ԳԱ սփյուռքահայ համայնքների պատմության և մշակույթի բաժնի վարիչ, իսկ 1985 թվականից մինչև այսօր աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում որպես հայ հասարակական մտքի և մամուլի պատմության բաժնի վարիչ:

1982 թ. Ռ. Խաչատրյանը պաշտպանել է դիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի աստիճան: Հեղինակ է «Սրտասահմանի հայ կոմունիստական մամուլի պատմությունից» և «Ռուսական պատմագիտական միտքը և Հայաստանը» մենագրությունների և 50-ից ավելի գիտական հոդվածների ու ուսումնասիրությունների: Զեկուցումների

րով հանդես է եկել միջազգային գիտական կոնգրեսում (Բուլղարիա, Իտալիա)։

Ռ. Խաչատրյանը 1966—1973 թթ. եղել է ՀԿԿ Կենտկոմի բյուրոյի անդամ, 1954—1975 թթ. անընդմեջ եղել է ՀԿԿ Կենտկոմի անդամ, իսկ 1955—1975 թթ. ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի ղեկավարատ։ Պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի երկու շքանշանով, «Պատվո ճան» և «Կիրիլի ու Մեֆոդիի» առաջին կարգի (Բուլղարիայի Ժողովրդական Հանրապետություն) շքանշաններով, «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», Հայրենական մեծ պատերազմի 25, 30 և 40-ամյակներին նվիրված մեդալներով, ինչպես նաև քաղաքացիական ալյ մեդալներով ու պատվոգրերով։

ՀԱԿՈՐՅԱՆ ՍՏԵՓԱՆ ՄԿՐՏՁԻ

Ծնվել է 1925 թ. դեկտեմբերի 14-ին, Երևանում։ Սովորել է Մ. Գորկու, ապա Ա. Ս. Պուշկինի անվան միջնակարգ դպրոցներում։ 1942 թ. սեպտեմբերին ընդունվել է Երևանի №17 հրետանային դպրոցը, ավարտել 1944 թ. մայիսին։ Այնուհետև զինվորական ծառայության է զորակոչվել և ուղարկվել Սև վաստոսյուլյան Կարմրադրոշ գնդի թային-հրետանային ու-

սումնարան և ակտիվ մասնակցություն ունեցել ռազմաճակատի համար հրետանավորների պատրաստման գործին։ Հետագայում նույն գործը շարունակել է Օրջոնիկիձեի անվան գնդի թային-հրետանային ուսումնարանում։ Այնուհետև

լեյտենանտ Հակոբյանը ծառայությունը շարունակել է Հայկական Ռաժանյան եռակի շքանշանակիր հրաձգային դիվիզիայի 569-րդ առանձին ղեկիթային-հրետանային դիվիզիոնի շարքերում: 1951 թվականի հունվարին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը, 1953 թ. ղորացրվել: Զինվորական ծառայության տարիներին էքստեռն ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետը, որն ավարտել է 1954 թ.: Մինչև 1958 թ. աշխատել է «КОММУНИСТ» թերթի և «Երևանյան ռադիո»-ի խմբագրություններում, միաժամանակ հանգիսացել ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի գիտերտանտ: 1958 թվականից աշխատել է պատմության ինստիտուտում՝ լաբորանտ, կրթսեր գիտաշխատող, գիտական քարտուղար, ավագ գիտաշխատող: 1964 թ. պաշտպանել է գիտերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1967-ին հրատարակել է «Սերևոյան Հայաստանը իմպերիալիստական տերությունների պլաններում՝ առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին» մենագրությունը: Զբաղվել է սփյուռքահայ գաղթօջախների, մասնավորապես ֆրանսահայ գաղութի պատմության հարցերի ուսումնասիրությամբ:

Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում անձնուրաց աշխատանքի համար» և մի շարք հոբելյանական մեդալներով:

Ս. Մ. Հակոբյանը մահացել է 1987 թ. մայիսի 24-ին՝ Երևանում:

ՄԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՍՏՂԻԿ ՍԱՄՎԵԼԻ

Ծնվել է 1920 թ. փետրվարի 20-ին, Կրասնոդարի երկրամասի Արմավիր քաղաքում: Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին ծառայել է հակաօդային պաշտպանության տարբեր զորամասերում, ստացել Լեյբենտորի զինվորական կոչում. 1945 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ Երևանի տպարանում որպես կադմարար: Պարգևատրվել է «Վուկասի պաշտպանու-

թյան համար» և մի շարք այլ մեդալներով:

ՇԱՀՈՒՄՅԱՆ (ՄԵԼԻՔ-ՕՍԻՊՈՎԱ) ԼՅՈՒԴՄԻԼԱ ՄԻՔԱՅԵԼԻ

Ծնվել է 1913 թ. փետրվարի 3-ին, Բաքվում: 1934 թ. հունվարից աշխատել է Հայկական լեռնահրաձգային դիվիզիայի՝ Լիսյարիտ Մխչյանի անվան հայկական 1-ին լեռնահրաձգային շնչում որպես ավազ գրագիր, 1938 թ. մարտ-հունիս ամիսներին՝ ՀԿԿ Կենտկոմի կուսակցական ելուցիկում իբրև մեքենագրուհի, 1938 թ. հունի-

սից Հայկական 76-րդ լեռնահրաձգային դիվիզիայում՝ որպես բազրածնի կուսակցական հաշվառման տեխնիկական քարտուղար: 1940 թ. Շահումյանը կամավոր զինվորական ծառայության է անցել կարմիր բանակում և մինչև 1941 թ.

Հուլիսը աշխատել Երևանի կայազորի հոսպիտալում: 30-ական թվականներին նա ակտիվորեն մասնակցել է զինվորական զինծառայողների կանանց ռազմականացված բազմաթիվ արշավներին, գեղարվեստական ինքնագործունեության շրջանակներին, արժանացել հրամանատարության խրատ-սանճին: 1941 թ. մայիսին Շահումյանը անդամագրվել է լենինյան կուսակցությանը:

Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին օգոստոսից ելել է Անդրկովկասյան ռազմահակատի 372-րդ տեսակավորող հոսպիտալի անձնակազմի շարքերում, վարել գործավարական մասի, հոսպիտալի ակումբի, ապա ֆինանսական մասի պետի պաշտոնը: Անբասիր ծառայության համար արժանացել է վերադաս հրամանատարության շնորհակալագրերին, ասացել ինտենդանտական (համբարակալին) ծառայության ավագ լեյտենանտի կոչում: Անձնվեր աշխատանքով նպաստել է հարյուրավոր զինվորների ու սպաների կազդուրման, ներանց շարք վերադառնալու գործին:

Պատերազմի հաղթական ավարտից հետո վերադարձել է տուն և մինչև 1952 թ. նվիրվել շորս երեխաների դաստիարակության գործին, միաժամանակ ակտիվորեն մասնակցել մայրաքաղաքի հասարակական-քաղաքական կյանքին, ընտրվել է քաղսովետի ղեկավար: 1952 թ. ղեկավարել է կրկին աշխատանքի է անցել Երևանի կայազորի հոսպիտալում, իսկ 1957 թ. նոյեմբերից տեղափոխվել ՀՍՍՀ ԳԱ համակարգ, սկզբում, մինչև 1972 թ., աշխատել պատմության, ապա՝ արևելագիտության ինստիտուտներում որպես ղեկավարի տնտեսական գծով տեղակալ:

Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին էլատարած ծառայության և հետպատերազմյան աշխատանքային գործունեության համար Լ. Մ. Շահումյանը պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 20 տարին», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 30 տարին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 50

տաբին», «ՍՍՀՄ զինված ուժերի 60 տարին», «Աշխատանքի
վեժնական» և այլ մեդալներով, մի շարք պատվոգրերով ու
շնորհակալագրերով:

ՉԱՏՈՒՎ ԽԱԼԻՏ ՄՈՒՐԱՆԻ

Ծնվել է 1913 թ. մայիսի
15-ին, Կարսում: 1918 թ. բնա-
կություն է հաստատել Թբիլիսի-
ում, սովորել տեղի 103-րդ
բրգական դպրոցում: 1928 թ.
ուսմանը ղուգընթաց աշխատել է,
1930 թ. ընդունվել կոմերիտմիու-
թյան շաբբերը: 1931 թ. սովո-
րել է ՍՍՀՄ Կենտգործկոմին
էից Լենինգրադի արևելագիտու-
թյան ինստիտուտի բանֆակում:
1932—1935 թթ. կոմերիտա-

կան մոբիլիզացիայով ծառայել է կարմիր բանակում, ձեռք
բերել տանկի մեխանիկ-վարորդի մասնագիտություն: 1935 թ.
չորացրվել է, Լենինգրադում շարունակել ուսումը և 1936 թ.
ավարտելով, ստացել ֆիզիկայի և մաթեմատիկայի ուսուցչի
դիպլոմ: Մինչև 1938 թ. աշխատել է Նրեանի Անդրկովկաս-
յան բրգական մանկավարժական տեխնիկումում որպես ու-
սուցիչ: 1938 թ. ընդունվել է Նրեանի ուսումնական մանկա-
վարժական ինստիտուտ, որտեղ և 1940 թ. մայիսին անդա-
մազրվել կոմունիստական էության կցությանը: Նույն թվակա-
նին ՀԿԿ Կենտկոմի գործուղմամբ մեկնել է Մոսկվա և սո-
վորել ՍՄԿԿ Կենտկոմին առընթեր կուսակցական բարձրա-
դույն դպրոցում: Մասնակցել է Մոսկվայի պաշտպանությա-
նը (խթամատների և հակատանկային խանդակների փորում,
հեծիք ուղիների վնասազերծում, պարեկություն, կարևոր օբ-
յեկտների պահպանում և այլն), պարգևատրվել «Մոսկվայի

պաշտպանության համար» մեղալու: Չատուեր 1941 թ. վերջերին գործուղվել է Հայաստան՝ ՀԿԿ Կենտկոմի տրամադրության տակ: Եղել է ՀԿԿ Կենտկոմի հրահանգիչ, Ալագյազի մեքենատրակտորային կայանի քաղբաժնի պետ, իսկ 1943 թ. ՀԿԿ Կենտկոմի կազմակերպչական բաժնի հրահանգիչ: 1947 թ. օգոստոսին նա ընտրվել է ՀԿԿ Ալագյազի շրջկոմի առաջին քարտուղար, իսկ 1949 թ.՝ ՀԿԿ Կենտկոմի պատասխանատու կազմակերպիչ:

1951—1954 թթ. սովորել և ավարտել է ՍՄԿԿ Կենտկոմին առընթեր Հասարակական գիտությունների ակադեմիան, 1954 թ. պաշտպանել դիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Վերադառնալով Հայաստան, շարունակել է աշխատել նախկին պաշտոնում, 1957 թ. ընտրվել է ՀԿԿ Ռալինի շրջկոմի առաջին քարտուղար: 1961 թ. աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ արևելագիտության սեկտորում (1971 թ. ինստիտուտ), որպես գիտաշխատող, քրդագիտության բաժնի վարիչ, 1981 թ. ավագ գիտաշխատող:

Կուսակցական պատասխանատու աշխատանք կատարելու տարիներին Խ. Մ. Չատուեր ընտրվել է ՀԿԿ վերստուգիչ հանձնաժողովի անդամ, Կենտկոմի անդամության թեկնածու, ՀՍՍՀ 5-րդ գումարման Գերագույն սովետի դեպուտատ:

Նա հեղինակ է երեք տասնյակից ավելի գիտական աշխատությունների, որոնք հիմնականում նվիրված են Սովետական Հայաստանում ապրող քրդերի ապրելակերպին և Հայրենական մեծ պատերազմում քրդերի կատարած սխրանքներին:

Խ. Մ. Չատուեր պարգևատրվել է նաև «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 30 տարին», «Անձնուրաց աշխատանքի համար՝ ի նշանավորումն Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի» և մի շարք այլ հոբելյանական մեդալներով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության 3 պատվոգրով:

Ծնվել է 1924 թ. մարտի 8-ին, Երևանում: 1927 թ. տեղափոխվել է Կոտայքի շրջանի Ավդալար (այժմ՝ Հացավան) գյուղը, ուր ավարտելով տարրական դպրոցը, 1934—1938 թթ. ուսումը շարունակել է Երևանի Նաբ-Դոսի անվան դպրոցում: 1938—1940 թթ. սովորել և աշխատել է Գառնիի միջնակարգ դպրոցը և ընդունվել Խ. Աբովյանի անվան մանկավարժական

ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետ: 1941 թ. թողել է ուսումը և աշխատել Հացավան գյուղի դպրոցում որպես ուսուցիչ: 1942 թ. սեպտեմբերին զորակոչվել է կարմիր բանակ, ուր մի քանի ամիս ծառայել է 45-բզ պահեստային զնդում, ապա՝ մինչև 1945 թ. օգոստոսը՝ Հայկական 261-րդ հրաձգային դիվիզիայի 974-բզ հրաձգային զնդի առաջին գումաբտակի զնդացրային վաշտում: 1945 թ. մի քանի ամիս ծառայել է 55-րդ ամրացված շրջանի 168-բզ առանձին հրանոթագնդացրային գումարտակում, իսկ նոյեմբերին որպես բուհի ուսանող զորացրվել է: Բանակում եղած տարիներին եղել է վաշտի քաղղեկի օգնական, կոմերիտական կազմակերպիչ: 1945 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: Առանց զինծառայությանից կտրվելու սովորել և ավարտել է Հայկական 261-րդ հրաձգային դիվիզիայի 6-ամսյա կուրսակցական դպրոցը:

1945 թ. նոյեմբերին վերականգնել է իր ուսանողական իրավունքները: 1948 թ. ընդունվել է մանկավարժական ինստիտուտի ասպիրանտուրան: Ուսանելու տարիներին ընտրվել է ինստիտուտի էության միջոցառումների և արձանագրությունների առաջին քարտուղար: 1951—1952 թթ. աշխատել է նույն ինստիտուտում որպես ավագ լաբորանտ, իսկ հետո՝ ա-

սխտենտ: 1952—1953 թթ. աշխատել է ՀԿԿ Երևանի օկրուգային կոմիտեի պրոպագանդայի և ագիտացիայի բաժնում՝ սեկտորի վարիչ, բաժնի վարիչի տեղակալ: 1953 թ. աշխատանքի է անցել ՀԿԿ Երևանի կենտրոնական շրջկոմում որպես ագիտացիայի և պրոպագանդայի բաժնի վարիչ, 1954—1957 թթ.՝ երկրորդ քարտուղար: Մինչև 1959 թ. վերջը աշխատել է ՀԿԿ Երևանի Կիրովյան շրջկոմում որպես առաջին քարտուղար: 1960—1962 թթ. եղել է ՀԿԿ Կենտկոմի կուսակցական օրգանների բաժնի վարիչի տեղակալը: 1961—1962 թ. աշխատել է ՀԿԿ Արտաշատի շրջկոմի առաջին քարտուղար, 1962—1975 թ.՝ ՀՍՍՀ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության կոմիտեի նախագահ, իսկ 1965 թ.՝ մինիստրի առաջին տեղակալ: 1975—1979 թ. աշխատել է Երևանի Խ. Աբովյանի անվան հայկական մանկավարժական ինստիտուտում որպես ռեկտոր, 1979 թ. հուլիսի սկզբներից մինչև այժմ՝ ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի նոր պատմության բաժնում որպես ավագ գիտաշխատող: Հ. Մ. Պողոսյանը 1953 թ. նույնիսկ պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 1971 թ. մալիսին դոկտորական դիսերտացիա և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան (1972), իսկ 1973 թ.՝ պրոֆեսորի կոչում:

Հ. Մ. Պողոսյանի աշխատությունները նվիրված են Հայաստանի լենինյան կոմերիտմիության, հայ ազգային-ազատագրական շարժումների, Արևմտյան Հայաստանի պատմության և այլ հարցերի:

Հ. Մ. Պողոսյանը պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի (1976) շքանշանով, «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար», «Անձնուրաց աշխատանքի համար՝ ի նշանավորումն Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի 30 տարին», մի շարք հոբելյանական մեդալներով, ինչպես նաև ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրով:

Ծնվել է 1913 թ. սեպտեմբերի 13-ին, Սիսիանի շրջանի Բրունակոթ գյուղում: Միջնակարգ կրթությունն ստացել է Բաքվում, բարձրագույնը՝ Լենինգրադի Համալսարանի պատմության ֆակուլտետում՝ արևելագիտության մասնագիտությամբ: Համալսարանն ավարտելուց հետո սովորել է ՍՍՀՄ ԳԱ արևելագիտության ինստիտուտի ասպիրանտուրայում: Նա պատերազ-

մի առաջին իսկ օրից ակտիվորեն մասնակցել է Լենինգրադի և նրա մատույցներում պաշտպանական հզոր ամբուսյուններ ստեղծելու գործին: Ե. Ղ. Սարգսյանը վտանգի ենթարկելով կյանքը, գործընկերների հետ գիշեր-ցերեկ հերթապահել է ինստիտուտում՝ միջոցներ ձեռնարկել հրձիգ ռումբերի վնասազերծման և հրդեհի օջախների վերացման ուղղությամբ: 1942 թ. փետրվարի 7-ին Լադոգա լճի վրայի «կյանքի ճանապարհով» էվակուացվեցին Լենինգրադի պետական Համալսարանը, ԳԱ ինստիտուտները, նրանց թվում և արևելագիտության ինստիտուտը, որի կազմում և Ե. Ղ. Սարգսյանը: Լենինգրադից գալով Երևան նա աշխատանքի է անցել ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի պատմության ինստիտուտի արևելագիտության խմբում, 1945 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը: 1946 թ. Լենինգրադում ՍՍՀՄ ԳԱ արևելագիտության ինստիտուտում պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա՝ «Օսմանյան կայսրության ազդարարյին քաղաքականությունը Արևմտյան Հայաստանում 19-րդ դարի երկրորդ կեսին» թեմայով և ստացել պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1958 թ., երբ ստեղծվել է ՀՍՍՀ ԳԱ արևելագիտության սեկտորը, Ե. Ղ. Սարգսյանը պատմության ինստիտուտից տեղափոխվել է

այնտեղ, հիմնադրել թուրքագիտության բաժինը և մինչև 1984 թ. ղեկավարել նրա աշխատանքները:

1963 թ. ՍՍՀՄ ԳԱ արևելագիտության ինստիտուտում նա պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա՝ «Օսմանյան կայսրության նվաճողական քաղաքականությունն Անդրկովկասում առաջին համաշխարհային պատերազմի նախօրյակին և պատերազմի տարիներին» թեմայով (հրատարակվել է 1962-ին ռուսերեն և 1964-ին՝ հայերեն) և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1971 թ. արևելագիտության սեկտորի բաղաչի վրա ստեղծվել է ՀՍՍՀ ԳԱ արևելագիտության ինստիտուտ, որտեղ մինչև այսօր էլ նա աշխատում է:

Լայն արձագանք է գտել Ե. Ղ. Սարգսյանի (հեղինակակից Ռ. Գ. Սահակյան) «Հայ ժողովրդի նոր շրջանի պատմության նենգափոխումը թուրքական պատմագրության մեջ» գիրքը (1963): Այն վերահրատարակվել է Թեհրանում, թարգմանվել անգլերեն և 1965 թ. հրատարակվել ԱՄՆ-ում:

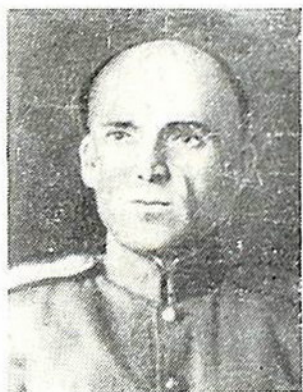
Ե. Ղ. Սարգսյանի մի քանի աշխատություններ գերմաներեն լույս են տեսել ԳԴՀ-ում և հայերեն՝ Բեյրութում: Նրա ծավալուն մենագրություններից է 1972-ին ռուսերեն լույս տեսած «Օսմանյան կայսրության քաղաքականությունը Արևմուտքյան Հայաստանում և մեծ պետությունները 19-րդ դարի վերջին քառորդում և 20-րդ դարի սկզբին»: Նա հեղինակակից է ՍՍՀՄ ԳԱ արևելագիտության ինստիտուտի կողմից 1968-ին հրատարակած «Թուրքիայի նորագույն պատմությունը» (ռուսերեն) աշխատությանը: Նրա գրչին են պատկանում «Հայ ժողովրդի պատմության» բաղմահատորյակի 6-րդ հատորի «Հայաստանը առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին», ռուսերեն հրատարակվող «Հայ ժողովրդի պատմության» քառահատորյակի 3-րդ հատորի «Արևմտյան Հայաստանը 1900—1917 թթ.» բաժինները, բաղմամթիվ այլ աշխատություններ:

1942 թ. սկսած Ե. Ղ. Սարգսյանը մանկավարժական բեղուն գործունեություն է ծավալել հանրապետության մի շարք քոլեջերում, զգալի գործ կատարել թուրքագետ երիտասարդ

էազրեր աճեցնելու աստիճանով: 1965-ին նրան շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: Նա համամիութենական միջազգային գիտաժողովներում ներկայացրել է հայ թուրքագիտության նշանավորները, միաժամանակ ՀԿԿ Կենտկոմի դասախոսական արտահաստիքային խմբի և «Գիտելիք» քննկերության շրջանակներում ակտիվ մասնակցություն է ցուցաբերում հանրապետությունում տարվող գիտապրոպագանդիստական աշխատանքներին:

Ն. Ղ. Սարգսյանը պարգևատրվել է «Լենինգրադի պաշտպանության համար», «Աշխատանքի վետերան», «Աշխատանքային արիության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում կատարած անձնուրաց աշխատանքի համար» և մի շարք այլ հոբելյանական մեդալներով, ՀՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության 2 պատվոգրով, ՀՍՍՀ ԳԱ «Դոփեստագրով» և «Վաստակագրով»:

ՍՈՐԻ-ՄԵԼԻՔՅԱՆ ԲՈՐԻՍ ՀԱԿՈԲԻ

Ծնվել է 1912 թ. մարտի 3-ին, Իրանի Սալմաստ գավառի Հավթվան գյուղում: 1922 թ. ներգաղթել է Սովետական Հայաստան, ապա տեղափոխվել Թբիլիսի: 1926 թ. ավարտել է տեղի 80-րդ աշխատանքային դպրոցի յոթերորդ դասարանը, սովորել հողաշինարարական հատուկ դասընթացներում, որն ավարտել է 1929 թ.: Նույն թվականին տեղագրողի պաշտո-

նով աշխատանքի է ընդունվել Հայաստանի երկրաբանական-հետախուզական վարչությունում: 1936—1941 թթ. սովորել է հայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտում: Ավարտա-

կան քննությունները հանձնելուց հետո, 1941 թ. հունիսի 26-ին ղորակոչվել է բանակ և ծառայության ուղարկվել Անդրկովկասյան ռազմաճակատի 50-րդ մեքենայացված տեղագրական արշավախումբ որպես ավագ տեղագիր։ Մասնակցել է Հյուսիսային Կովկասի և Իրանի բարձր լեռնային պայմաններում տեղագրական քարտեզներ կազմելու աշխատանքներին և մարտական առաջադրանքները հաջողությամբ կատարելու համար պարգևատրվել Կարմիր աստղի շքանշանով, «Մարտական ծառայությունների համար», «Կովկասի պաշտպանության համար», «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով։ 1943 թ. ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը։

1946 թ. ավագ տեխնիկ-լեյտենանտ Սորի-Մելիքյանը ղորացրվել է և մինչև 1968 թ. հուլիսը աշխատել Հայկական ՍՍՀ երկրաբանական վարչությունում որպես բուսո-արշավախմբի պետ, ապա տոպո-բաժնի գլխավոր ինժեներ։ Այնուհետև, մինչև 1983 թ. հունվարի 17-ը նա աշխատել է «Հայպետհողշիննախագիծ» ինստիտուտի տեղագրական, ապա տեխնիկական բաժիններում որպես գլխավոր մասնագետ։ 1983 թվականից աշխատում է ՀՍՍՀ ԳԱ գեոֆիզիկայի և ինժեներային սեյսմոլոգիայի ինստիտուտի գեոմեխանիկայի լաբորատորիայում որպես 6-րդ կարգի մասնագետ։ Հետպատերազմյան տարիներին արժանացել է «Աշխատանքային արիության համար» և «Աշխատանքային գերադանցության համար» մեդալների։

Ծնվել է 1913 թ. հոկտեմբերի 15-ին, Լոռու Դսեղ գյուղում: Յոթնամյակը ավարտել է գյուղում, ապա մեկնել Թբիլիսի և ընդունվել Անդրկովկասյան Լրկրաբանական հետախուզական տեխնիկում: 1934 թ. ավարտել է այն և ուսումը շարունակել Երևանի պետական համալսարանի Լրկրաբանական ֆակուլտետում: 1940 թ. ավարտել է համալսարանը և աշխատանքի

անցել ՍՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղի Լրկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում: 1943 թ. հունիսի 21-ին զորակոչվել է բանակ և ծառայել Անդրկովկասյան ռազմաճակատի ինժեներային զորքերի շտաբի ռազմաերկրաբանական չոկատում որպես ռազմաերկրաբան: Պարգևատրվել է «Կուլյասի պաշտպանության համար» և «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում կատարած անձնվեր աշխատանքի համար» մեդալներով: 1945 թ. շարունակել է աշխատել ՀՍՍՀ ԳԱ Լրկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում: Նույն թվականին ընդունվել է ՍՄԿԿ շարքերը, պաշտպանել թեկնածուական դիսերտացիա և ստացել Լրկրաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1970 թ. Լրկրաբանական-հանքաբանական գիտությունների դոկտոր է, 1971 թ. պրոֆեսոր: Նրան շնորհվել է նաև ՀՍՍՀ վաստակավոր Լրկրաբանի կոչում: Հեղինակ է 4 մենագրության և 50-ից ավելի գիտական այլ աշխատությունների: 1970—1986 թ. եղել է ինստիտուտի գիրեկտորի գիտական գծով տեղակալ: Պարգևատրվել է նաև «Աշխատանքային արիության համար» և «Անձնուրաց աշխատանքի համար՝ ի նշանավորումն Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի» մեդալներով:

Մահացել է 1986 թ. հուլիսի 31-ին:

ПРИЛОЖЕНИЕ

№ 1

ИЗ СЛУЖЕБНОГО ОТЗЫВА

НА СТАРШЕГО ИНСТРУКТОРА ПО ПРОПАГАНДЕ
ПОЛИТОТДЕЛА 408-й АРМЯНСКОЙ СРЕЛКОВОЙ
ДИВИЗИИ ПОЛИТРУКА НЕРСИСЯНА
МКРТЫЧА ГЕГАМОВИЧА

15 мая 1942 г.

... Нерсисян Мкртыч Гегамович, политрук, старший инструктор по пропаганде политотдела 408-й стрелковой дивизии, 1910 года рождения, социальное происхождение—из крестьян, социальное положение—служащий, член ВКП(б) с 1938 года, образование—высшее, доцент, кандидат исторических наук, в РККА с августа 1941 года, призван по мобилизации.

Утвержден на должности старшего инструктора по пропаганде политотдела 408-й стрелковой дивизии приказом ЗакВО за № 0104 от 6 марта 1942 года.

Партийных взысканий не имеет, партийно-политическая характеристика положительна.

Политически подготовленный, дисциплинированный работник. За последнее время проявляет инициативу и более оперативно руководит работой подразделений. Изучает военное дело. Оправдывает себя на должности старшего инструктора по пропаганде политотдела 408 сд...

Командир 408 сд полковник Кицук.

Военный комиссар дивизии старший батальонный комиссар Амирджанов

Начальник политотдела дивизии старший политрук Мурадян.

ЦАМО СССР, ф. 408-й стрелковой дивизии, оп. 2, д. 44, лл. 24—25. Подлинник.

ИЗ БОЕВОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ

НА ЗАМЕСТИТЕЛЯ НАЧАЛЬНИКА
ПОЛИТОТДЕЛА 408-й АРМЯНСКОЙ
СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ СТАРШЕГО ПОЛИТРУКА
ПЕТРОСЯНА ГАРЕГИНА БАХШИЕВИЧА

24 сентября 1942 г.

... 1902 года рождения, член ВКП(б) с 1925 года, депутат Верховного Совета Армянской ССР, в РККА с сентября 1941 года по мобилизации. Политически подготовленный. Имеет опыт партийно-политической работы. Инициативный, энергичный, скромный. Пользуется авторитетом среди личного состава дивизии. Проделал немалую работу в деле воспитания личного состава в духе беспредельной преданности Социалистической Родине. С работой справляется. Систематически работает над повышением своих военных знаний. Предан делу партии Ленина и Социалистической Родине. В частях бывает на передовой линии.

Достоин присвоения звания «Майор» с использованием на политработе.

Начальник Политотдела 408-й стрелковой дивизии старший батальонный комиссар Саркисян.

ЦАМО СССР, ф. 408-й стрелковой дивизии, оп. 2, д. 44, л. 59. Подлинник.

ИЗ БОЕВОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ

**НА ВОЕНКОМА 485-го ОТДЕЛЬНОГО
МЕДИЦИНСКО-САНИТАРНОГО БАТАЛЬОНА
408-й АРМЯНСКОЙ СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ—СТАРШЕГО
ПОЛИТРУКА ХАЛЕЯНА ЕРВАНДА МКРТИЧЕВИЧА**

24 сентября 1942 г.

... 1905 года рождения, член ВКП(б) с 1939 года, в РККА с августа 1941 года, образование—высшее, политически подготовленный, скромный, энергичный политработник. Умело сочетая партийно-политическую работу с конкретными задачами батальона, умеет сколотить личный состав батальона на выполнение боевых задач.

Хороший организатор, пользуется авторитетом. Предан делу партии Ленина и Социалистической Родине.

Достоин присвоения звания «Капитан» с использованием на политработе.

Начальник Политотдела 408-й стрелковой дивизии старший батальонный комиссар Саркисян.

ЦАМО СССР, ф. 408-й стрелковой дивизии, оп. 2, д. 44, л. 61. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

НАЧАЛЬНИКА ХИРУРГИЧЕСКОЙ ГРУППЫ 35-й
ОТДЕЛЬНОЙ РОТЫ МЕДИЦИНСКОГО
УСИЛЕНИЯ (ОРМУ) 21-й АРМИИ ДОНСКОГО ФРОНТА
ВОЕНВРАЧА 2-го РАНГА ГЕВОРКЯНА ИВАНА
ХРИСТОФОРОВИЧА, 1907 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 24
ИЮНЯ 1941 г., ПРИЗВАН ЕРЕВАНСКИМ ГВК

9 декабря 1942 г.

...В последнюю наступательную операцию (19 ноября 1942 г., Клетское направление) тов. Геворкян с возглавляемой группой усиливал ППГ 503. Несмотря на ряд трудностей, связанных с массовым поступлением раненых, угрозой воздушной бомбардировки, недостатком помещения и т. д., все нуждающиеся в квалифицированной помощи получили ее под руководством этого опытейшего хирурга и организатора. Большевикская стойкость, упорство и удивительная работоспособность и на этот раз характеризовали работу тов. Геворкяна. Большое количество раненых обязаны ему жизнью за своевременное хирургическое вмешательство. Работа была проведена большая. Тов. Геворкян не считался с усталостью и отдыхом, все силы отдавал раненым, и он честно выполнил свою задачу.

В прошлом, во время Майской наступательной операции 21-й Армии (1942 г.), тов. Геворкян проделал большую работу в госпитале 1-й линии (124 ППГ). Она была также напряженной, эффективной. Госпиталь вышел из затруднений благодаря энергичной деятельности группы усиления.

В августе с. г. тов. Геворкян дважды своими силами вынес всю работу по оказанию медпомощи раненым, поступившим с разбитых военно-санитарных поездов 124 ППГ и ЭП 38 (500—900 человек). Тогда он возглавлял всю работу, так как ведущих хирургов данных учреждений в то время не было на месте.

За время пребывания в ОРМУ 35 (с 2.05.42 г.) тов. Геворкян провел основательную работу по подготовке кадров в ППГ и медсанбатах. Его работа как врача-хирурга, организатора и преподавателя оценивается на отлично. За 7 месяцев не менее 3000—3500 раненых непосредственно прооперированы или обработаны тов. Геворкяном.

Достоин награждения орденом Красной Звезды.

Командир ОРМУ 35 военврач 2-го ранга Ермолаев.

Приказом командующего Донского фронта № 0126/н от 6 марта 1943 г. военврач 2-го ранга ГЕВОРКЯН И. Х. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 682525, д. 193, л. 452. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ЛЕИТЕНАНТА БАРСЕГЯНА ХИКАРА АКОПОВИЧА,
ОТВЕТСТВЕННОГО СЕКРЕТАРЯ БЮРО ВЛКСМ 400-го
СТРЕЛКОВОГО ПОЛКА 89-й АРМЯНСКОЙ
СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ, 1918 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА
С 23 НОЯБРЯ 1941 г., ЧЛЕН ВКП (Б) С 1940 г., МЕСТО
РОЖДЕНИЯ—СЕЛО ШИНУАИР ГОРИССКОГО РАЙОНА
АРМЯНСКОЙ ССР

3 марта 1943 г.

... Тов. Барсегян Х. А. как политработник проявил себя на фронте преданным, отчаянным, самоотверженным командиром. С 20 ноября 1942 года, руководя в полку комсомольским бюро, выдал рекомендации 105 человекам для вступления в члены и кандидаты ВКП(б). Тов. Барсегян Х. А. участвовал в организации силовых разведок в районе Малгобека четыре раза и умело организовал политмассовую работу.

В бою в районе Поды (Краснодарский край) тов. Барсегян Х. А. вместе с заместителем командира полка по политчасти майором Багдасаряном Суреном Мкртычевичем принимали участие в бою на переднем крае и проводили политмассовую работу. Когда был ранен майор Багдасарян С. М., тов. Барсегян Х. А. сейчас же организовал эвакуацию раненого, но вторичным ударом майор Багдасарян был убит. Тов. Барсегян вынес с поля боя тело майора Багдасаряна под сильным минометным и пулеметным огнем. Ко-

мандование 400-го стрелкового полка представляет к ордену Красной Звезды лейтенанта Барсегяна Х. А.

Командир 400-го стрелкового полка майор Саркисян.

Приказом командира 89-й стрелковой дивизии № 01/Н от 8 марта 1943 г. лейтенант БАРСЕГЯН Х. А. награжден медалью «ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ».

ЦАМО СССР, ф. 89-й стрелковой дивизии, оп. 2, д. 5, л. 11.
Подлинник.

№ 6

ПИСЬМО

НАЧАЛЬНИКА ШТАБА 25-го ОТДЕЛЬНОГО
ГВАРДЕЙСКОГО ПОЛКА ГВАРДИИ СТАРШЕГО
ЛЕИТЕНАНТА ФИЛАТОВА ОТЦУ РАДИСТА-СТРЕЛКА
ТАНКА Т-34, СЕРЖАНТА АРУТЮНЯНА ГЕВОРГА
САМБЕЛОВИЧА—МАЙОРУ АРУТЮНЯНУ С. Д. О ПОДВИГЕ
ЕГО СЫНА

13 августа 1943 г.

На Ваше письмо сообщаю, что Ваш сын Георгий, будучи радистом-стрелком гвардейского танкового полка, показал себя беспримерным героем Отечественной войны. За образцовое выполнение заданий командования на фронте борьбы с немецкими захватчиками Ваш сын представлен к правительственной награде, ордену Отечественной войны 2-й степени. Я должен от лица своего командования передать спасибо за воспитание такого героя, который на всем протяжении службы показал образцы дисциплины, организованности и мужества. Он, будучи в горящем танке, не прекратил огня до тех пор, пока не был ранен. Прошу не беспокоиться, он направлен в госпиталь, скоро выздоровеет, ему оказана медицинская помощь—ранение у него не серьезное. К сожалению, его адреса сейчас не могу сообщить. Экипаж, в котором он находился, представлен к наградам, а командиру машины присвоено звание Героя Советского Союза посмертно. Что будет интересовать Вас о Вашем сыне, пишите, с удовольствием отвечу.

Начальник штаба 25 ОГТП гвардии старший лейтенант Филатов.

Наш адрес: Полевая почта 28295.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА МИНОМЕТНОЙ РОТЫ 1-го СТРЕЛКОВОГО
БАТАЛЬОНА 372-го СТРЕЛКОВОГО ПОЛКА 218-й
СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ, СТАРШЕГО ЛЕЙТЕНАНТА
ПИДЖЯНА ГРИГОРИЯ ОГАНЕСОВИЧА, 1919 г.
РОЖДЕНИЯ, В РККА С 1941 г., ЧЛЕН ВКП (Б),
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
ПРИНИМАЛ УЧАСТИЕ В БОЯХ: НА ЗАКАВКАЗСКОМ
(1942 г.) И ВОРОНЕЖСКОМ ФРОНТАХ (1943 г.),
НАГРАЖДЕН ОРДЕНОМ КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ, ПРИЗВАН
КИРОВСКИМ РВК г. ЕРЕВАН

28 августа 1943 г.

... 17 августа 1943 г. при прорыве немецкой обороны тов. Пиджян огнем своей минометной роты подавил 4 огневых точки противника, уничтожив и рассеяв батальон пехоты противника, тем самым дал возможность стрелковым ротам прорвать линию обороны. При взятии станции Баромля подавил огнем роты 2-х огневых точек противника, в результате правый фланг батальона быстро овладел станцией Баромля. Под городом Зиньково Полтавской области тов. Пиджян отразил минометным огнем 2 танковых атаки противника, то есть отрезал вражескую пехоту от танков противника.

Заслуживает правительственной награды--ордена Красная Звезда.

Командир 372-го стрелкового полка подполковник Коронов.

Приказом командира 218-й стрелковой дивизии № 04/Н от 8 сентября 1943 г. старший лейтенант ПИДЖЯН Г. О. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

МАГИОРА МНАЦАКАНЯНА АРАМАИСА
 НАВАСАРДОВИЧА, ЗАМЕСТИТЕЛЯ ОТВЕТСТВЕННОГО
 РЕДАКТОРА «БОЕЦ РККА» НА АРМЯНСКОМ
 ЯЗЫКЕ ЗАКАВКАЗСКОГО ФРОНТА 1911 г. РОЖДЕНИЯ.
 В РККА С ДЕКАБРЯ 1941 г., ЧЛЕН ВКП (Б) С
 1938 г., МЕСТО РОЖДЕНИЯ—СЕЛО БЮРАКАН
 АШТАРАКСКОГО РАЙОНА АРМЯНСКОЙ ССР

1 сентября 1943 г.

... По решению ЦК КП(б) Армении Мнацаканян А. Н. был мобилизован в действующую армию Крымского фронта, в качестве редактора фронтовой газеты, выходящей на армянском языке. В Керчи организовал армянскую типографию и боевую газету, хорошо освещал подвиги защитников Севастополя, десантов, штурмующих Керчь и Феодосию. Тов. Мнацаканян А. Н., выполняя задание Политуправления и Военного Совета Крымского фронта, систематически писал и издал множество листовок, лозунгов, обращений, писем, составлял брошюры, которые распространялись среди защитников Севастополя и Керченского полуострова, воодушевляя на боевые подвиги, воспитывали самоотверженность, мужество и отвагу.

За отважную работу тов. Мнацаканян два раза получил благодарность заместителя наркома обороны и представителя Главной ставки Мехлиса и члена Военного совета дивизионного комиссара Шаманина.

Затем он отлично учился на высших курсах усовершенствования политсостава РККА, находясь в Москве в распоряжении Глав. ПУРККА, выполнял ряд спецзаданий.

В октябре 1942 г., в дни ожесточенных боев за Кавказ, Мнацаканян А. Н. был назначен заместителем редактора газеты Закавказского фронта. Тов. Мнацаканян систематически ездил в действующие части фронта, организовывал материалы, помогал политорганам и командованию в деле воспитания бойцов-армян. Находясь в 89-й Армянской стрелковой дивизии, с 400-м стрелковым полком участвовал во внезапном наступлении и овладении городом Малгобеком.

В своих очерках и статьях освещал подвиги героических защитников Кавказа и воодушевлял их на новые подвиги.

Редактор газеты «Боец РККА» подполковник Лаврухин И. М.

Приказом командующего Закавказским фронтом № 85 от 8 сентября 1943 г. майор МНАЦАКАНЯН А. Н. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686044, д. 823, л. 145. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

МАЙОРА АРУТЮНЯНА АШОТА ОСИПОВИЧА,
 ЗАМЕСТИТЕЛЯ КОМАНДИРА 684-го СТРЕЛКОВОГО
 ПОЛКА 409-й СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ ПО
 ПОЛИТЧАСТИ, 1911 г. РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВКП (Б)
 С 1937 г., В РККА В 1934—1936 гг. И С 22 ИЮНЯ 1941 г.,
 МЕСТО РОЖДЕНИЯ—СЕЛО АРЦВАНИК КАФАНСКОГО
 РАЙОНА АРМЯНСКОЙ ССР

12 сентября 1943 г.

... Майор Арутюнян Ашот Осипович—смелый, отважный и героический офицер-политработник, энергичный и стойкий организатор партийно-политической работы красноармейской массы, выполняет приказы и поручения своего начальника точно и своевременно. Всегда находился в боевых порядках части и своим личным примером воодушевлял бойцов и обеспечивал авангардную роль коммунистов и комсомольцев.

29 августа 1943 года, сильно укрепившись в селе Клеменовка, противник предпринял сильную контратаку. Некоторым подразделениям угрожало расстройство боевых порядков. В этот момент майор Арутюнян своим большевистским словом сумел организовать и сплотить подразделения и во главе 7-й стрелковой роты (где отсутствовал командир роты) ворвался в село и занял его. Задача была выполнена. Майор Арутюнян достоин правительственной награды ордена Александра Невского.

Начальник политотдела 409-й сд подполковник Добровольский

Приказом командующего 46-й Армии № 038/н от 6 октября 1943 г. майор АРУТЮНЯН А. О. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2-й степени.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 682526, д. 1657, л. 302. Подлинник.

№ 10

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ГВАРДИИ ПОДПОЛКОВНИКА МИКАЕЛЯНА ГЕДЕОНА
АИРАПЕТОВИЧА, КОМАНДИР 209-го АБГАНЕРОВСКОГО
ГВАРДЕЙСКОГО СРЕЛКОВОГО ПОЛКА 73-й
СТАЛИНГРАДСКОЙ ГВАРДЕЙСКОЙ СРЕЛКОВОЙ
ДИВИЗИИ, 1907 г. РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВКП (Б)
С 1928 г., В РККА С 1924 г., В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ С 7.1941 ПО 8.1942 гг. БРЯНСКИЙ, ЗАПАДНЫЙ
ФРОНТ, С 8.1942 г.—СТАЛИНГРАДСКИЙ ФРОНТ, МЕСТО
РОЖДЕНИЯ—НОР-БАЯЗЕТ АРМЯНСКОЙ ССР

30 сентября 1943 г.

... 24 сентября 1943 года 209-й гвардейский Абганеровский стрелковый полк 73-й гвардейской Сталинградской стрелковой дивизии с боями вышел к реке Днепр и очистил ее левый берег от остатков отступающих на правый берег частей противника (с. Старый Орлик, Царичанский район, Днепропетровской области).

В ту же ночь полк на плечах противника, преодолевая его сильное огневое сопротивление и отбивая многочисленные контратаки, форсировал р. Днепр и во взаимодействии с другими частями дивизии овладел островом Глинск-Бородаевск. Форсирование реки проходило в исключительно трудных условиях. Не имея никаких средств усиления, подразделения полка сумели форсировать реку на бревнах, небольших плотах и рыбацких лодках.

В ночь на 26 сентября 1943 года полк тов. Микаеляна переправился через озеро Глинск-Бородаевск и овладел южной частью с. Бородаевка. В этот день полк отбил 5 ожесточенных и яростных контратак про-

тивника. На следующий день противник перебросил с другого участка дивизию, пытаясь ее силами вернуть остров и с. Бородаевку. Полк тов. Микаеляна отразил в южной части с. Бородаевка яростную контратаку до полка пехоты, 15 танков и самоходных орудий противника. Спецподразделениями полка во взаимодействии с другими частями дивизии был очищен остров. 28 сентября 1943 года полк тов. Микаеляна после решительного штурма полностью овладел с. Бородаевка, тем самым окончательно закрепил за собой плацдарм на правом берегу Днепра.

За успешное и решительное форсирование р. Днепр, за отличное умение управлять подразделениями по закреплению плацдарма на правом берегу реки, за личную храбрость и героизм, проявленные при решениях этой сложной боевой задачи, командир 209-го гвардейского Абганеровского стрелкового полка тов. Микаелян достоин высшей правительственной награды—присвоения звания Героя Советского Союза.

Командир 73-й гвардейской стрелковой дивизии гвардии полковник Козак.

Указом Президиума Верховного Совета Союза ССР от 26 октября 1943 г. гвардии подполковнику МИКАЕЛЯНУ Г. А. присвоено звание ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА с вручением ордена ЛЕНИНА и медали «ЗОЛОТАЯ ЗВЕЗДА».

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 793756. д. 31, л. 131. Подлинник.

№ 11

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ПАРТОРГА 3-го ОТДЕЛЬНОГО
ЗЕНИТНО-Артиллерийского дивизиона ПРОТИВО-
ВОЗДУШНОЙ ОБОРОНЫ СТАРШЕГО ЛЕЙТЕНАНТА
МУРАДЯНА МАТЕВОСА ОГАНЕСОВИЧА, 1911 г.
РОЖДЕНИЯ, В РККА С 1940 г., ЧЛЕН ВКП (Б), ПРИЗВАН
СПАНДАРЯНСКИМ РВК г. ЕРЕВАН

13 февраля 1944 г.

... Тов. Мурадян проявил отвагу и мужество во время боя, всегда находясь среди бойцов и мобилизуя на борьбу с немецко-фашистскими пиратами, занимаясь воспитанием коммунистов и внутрипартийной работой. Парторганизация под руководством тов. Мурадяна растет из месяца в месяц. Коммунисты являются передовиками учебы и боя. Во время боя 15 декабря 1943 г. тов. Мурадян, находясь на 2-й батарее, воодушевлял личный состав на подвиги.

Достоин правительственной награды—медали «За боевые заслуги».

Командир 3-го отдельного зенитно-артиллерийского дивизиона ПВО майор Туров.

Приказом командующего войсками Донбасского корпусного района противовоздушной обороны Красной Армии № 01/н от 3 марта 1944 г. старший лейтенант МУРАДЯН М. О. награжден медалью «ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ».

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686044, д. 3043, л. 145. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ВЗВОДА РАЗВЕДКИ БАТАРЕИ
УПРАВЛЕНИЯ 15-й ЗЕНИТНОЙ ДИВИЗИИ
РЕЗЕРВЫ ГЛАВНОГО КОМАНДОВАНИЯ,
ЛЕЙТЕНАНТА АВАНЕСОВА ИСААКА БАЛАБЕКОВИЧА,
1916 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 1937 г., ЧЛЕН ВКП (Б),
ПРИЗВАН БАКИНСКИМ ГВК

20 апреля 1944 г.

... За период боевых действий дивизии по прикрытие переправ через Сиваш с ноября 1943 года по апрель 1944 г. лейтенант Аванесов четко организовал службу разведки на командном пункте дивизии, в результате чего части дивизии своевременно оповещались о направлении, числе и типах самолетов противника, что дало возможность успешно отразить ожесточенные налеты вражеской авиации на переправы и боевые порядки частей.

За этот период части дивизии отразили 287 налетов, сбив при этом 95 самолетов противника.

Вывод: за четкую организацию службы разведки на командном пункте дивизии в условиях интенсивного воздействия авиации противника, проявленное при этом мужество и отвагу, лейтенант Аванесов достоин правительственной награды—ордена Красной Звезды.

Командир батареи управления 15-й Зенитной дивизии РККА старший лейтенант Гатаулин.

Приказом командира 15-й Зенитной дивизии РККА № 03/н от 26 апреля 1944 г. лейтенант АВАНЕСОВ И. Б. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

№ 13

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ИНЖЕНЕРА ОТДЕЛЕНИЯ СНАБЖЕНИЯ
СТРОИТЕЛЬНЫМИ МАТЕРИАЛАМИ УПРАВЛЕНИЯ
13-й ЖЕЛЕЗНО-ДОРОЖНОЙ БРИГАДЫ, СТАРШЕГО
ТЕХНИКА-ЛЕЙТЕНАНТА ДУРГАРЯНА СУРЕНА
МАРУГЕЕВИЧА, 1919 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 1941 г.,
КАНДИДАТ В ЧЛЕНЫ ВКП (Б), НАГРАЖДЕН МЕДАЛЯМИ
«ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ» И «ЗА ОБОРОНУ СТАЛИНГРАДА»,
ПРИЗВАН ЛЕНИНСКИМ РВК г. ТБИЛИСИ

6 мая 1944 г.

... Старший техник-лейтенант тов. Дургарян исполнял должность начальника снабжения восстановительными материалами на строительстве железнодорожного моста на реке Южный Буг у г. Первомайск. Своей оперативной и энергичной работой обеспечил все участки строительства лесом, пиломатериалом, железом и другими восстановительными материалами. Несмотря на трудности и недостаток восстановительных материалов тов. Дургарян обеспечил быструю их подачу, экономное расходование и правильное распределение по объектам строительства. Такое обеспечение восстановительными материалами дало возможность построить большой железнодорожный мост длиной 300 м и высотой 24 м, точно в указанный командованием срок, благодаря чему было своевременно открыто сквозное движение на железнодорожном участке Хировка-Котовск, крайне необходимое 2-му и 3-му Украинским фронтам.

Старший техник-лейтенант тов. Дургарян достоин правительственной награды—ордена Красной Звезды.

Начальник строительства моста Южный Буг 141 км, помощник командира 13-й железнодорожной бригады подполковник Данилин.

Приказом командующего войсками 3-го Украинского фронта № 088/н от 10 июля 1944 г. старший техник-лейтенант ДУРГАРЯН С. М. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 690155, д. 5915, л. 35. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ВЗВОДА УПРАВЛЕНИЯ БАТАРЕИ
76 мм ОРУДИИ 72-го ГВАРДЕЙСКОГО СТРЕЛКОВОГО
ПОЛКА 24-й ГВАРДЕЙСКОЙ СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ,
ГВАРДИИ ЛЕЙТЕНАНТА КАРАМЯНА КОНСТАНТИНА
АНДРАНИКОВИЧА, 1923 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С
ИЮНЯ 1941 г., ЧЛЕН ВКП (Б) С 1943 г., РАНЕН
4.10.1942 г. И 8.5.1944 г., НАГРАЖДЕН ОРДЕНОМ
КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ 30.8.1943 г., ПРИЗВАН ИЗ г. ЕРЕВАН

20 мая 1944 г.

... 7 мая 1944 г. в наступательном бою с немецкими захватчиками при штурме высоты Безымянная южнее г. Белебей, находясь на передовом НП, сам лично корректировал огонь батарей, отражал контратаку противника, уничтожил 40 гитлеровцев.

8 мая 1944 г. в бою в районе железнодорожной станции Мекензевне Горы заменил выбывшего из строя командира огневого взвода, огнем своего взвода прямой наводкой уничтожил НП противника, 2 пулеметных точки и 10 гитлеровцев.

Достоин представления к правительственной награде ордена Красной Звезды.

Командир 72-го гвардейского стрелкового полка гвардии майор Тимошенко.

Приказом командира 24-й гвардейской стрелковой дивизии № 043/н от 25 мая 1944 г. гвардии лейтенант КАРАМЯН К. А. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ГВАРДИИ КАПИТАНА СИМОНЯНА АБЕЛА ПОГОСОВИЧА,
КОМАНДИРА 1-й ТАНКОВОЙ РОТЫ 15-го ОТДЕЛЬНОГО
ГВАРДЕЙСКО-ТАНКОВОГО ПОЛКА, РОЖДЕНИЯ 1922 г.,
В РККА С ДЕКАБРЯ 1939 г., ЧЛЕН ВКП (Б) С 1940 г. В
ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ ПРИНИМАЛ УЧАСТИЕ
В БОЯХ: НА ЗАПАДНОМ ФРОНТЕ (XI.1941—I.1942 гг. И
VIII.1942—V.1943 гг.), НА ЮГО-ЗАПАДНОМ ФРОНТЕ
(IV.1942—VI.1942 гг.), НА 1-м ПРИБАЛТИЙСКОМ
ФРОНТЕ (VII. 1944—ПО НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ). РАНЕН
В БОЯХ: 7.VI.1942 г., 3.III.1943 г., МЕСТО РОЖДЕНИЯ—
СЕЛО ХНДЗОРЕСК ГОРИССКОГО РАЙОНА
АРМЯНСКОЙ ССР

24 августа 1944 г.

... Тов. Симонян, командуя ротой, проявил себя мужественным, смелым и решительным офицером.

В боях за мз. Румбу тов. Симонян показал умение управления ротой на поле боя. Лично сам, на своем танке, управляя ротой, стремительной атакой овладел перекрестком дорог и тем самым отрезал пути выхода противнику. В результате этого противник в паническом состоянии оставил на поле боя технику и раненых солдат и отступил.

В боях за мз. Румбу рота тов. Симоняна уничтожила: 1 танк «Пантера», 45 автомашин с разными грузами и пехотой и до 80 солдат и офицеров противника; подбито 2 танка «Пантера», 1 тягач, 9 мотоциклов и 15 автомашин противника.

На танк тов. Симоняна двигалось три танка про-

тивника. Тов. Симонян вступил в неравный бой, в результате чего был подбит 1 танк и уничтожено до 35 автоматчиков. После этого от прямого попадания снаряда противника танк тов. Симоняна загорелся, но тов. Симонян не растерялся, вытащил из горящего танка раненых членов экипажа, оказал им помощь и продолжал командовать ротой.

Достоин правительственной награды—ордена Александра Невского.

Командир 15 ОГТТП гв. подполковник Кутин.

Начальник штаба 15 ОГТТП гвардии подполковник Морозов.

Приказом командующего войсками 51-й армии за № 133/н от 20 сентября 1944 г. гвардии капитан СИМОНЯН А. П. награжден орденом КРАСНОГО ЗНАМЕНИ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 690155, д. 6918, л. 112. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ГВАРДИИ ЛЕЙТЕНАНТА МИРЗАБЕКЯНА ЭМИЛЯ
ГАЙКОВИЧА, КОМАНДИРА ВЗВОДА УПРАВЛЕНИЯ
5-й БАТАРЕИ 150-го ГВАРДЕЙСКОГО
ИСТРЕБИТЕЛЬНОГО ПРОТИВОТАНКОВОГО
АРТИЛЛЕРИЙСКОГО КОРСУНСКОГО КРАСНОЗНАМЕННОГО
ПОЛКА, 1922 г. РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВКП (Б) С 1944 г.,
НАГРАЖДЕН ОРДЕНОМ КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ 30.9.1943 г.,
В РККА С 1940 г., ПРИЗВАН СПАНДАРЯНСКИМ РВК
г. ЕРЕВАН, МЕСТО РОЖДЕНИЯ—г. ЕРЕВАН

2 сентября 1944 г.

... В бою 22 августа 1944 года при прорыве сильно укрепленной полосы противника в горном ущелье у села Слобозия (Румыния) гвардии лейтенант Мирзабекян для выявления действующих дзотов и огневых точек противника, мешавших продвижению танков и казачьих эскадронов, вынес НП вперед переднего края, вызвав на себя огонь противника и тем самым, обнаружив действующие дзоты, засек их, передав целеуказание на батарею, благодаря чему орудия, выставленные на прямую наводку, в этом бою прямыми попаданиями разбили 5 дзотов и уничтожили до 60 солдат и офицеров, а оборонительная линия была прервана.

В бою 28 августа 1944 года у села Быра помогал командованию батареи засекать огневые точки противника, находясь сам на открытой местности под сильным огнем танков и пулеметов. Выполнил задание командования по подноске под огнем неприятеля

силами взвода боеприпасов на орудия, чем помог отражению атаки противника.

Во время бомбежек большим количеством неприятельских самолетов батарен в горном ущелье Ойтоз 30 августа 1944 года, несмотря на опасность, ежеминутно угрожавшую его жизни, гвардии лейтенант Мирзабекян, презирая смерть, оказал медицинскую помощь 18 раненым казакам и сержантам, некоторых из них вынес в укрытие.

За проявленное бесстрашие, мужество и отвагу в боях с немецко-фашистскими захватчиками ходатайствую о представлении к награждению гвардии лейтенанта Мирзабекяна Э. Г. правительственной наградой орденом Александра Невского.

Командир 5-й батарен 150-го Гвардейского истребительно-противотанкового артиллерийского полка, гвардии старший лейтенант Луговской.

Командир 150-го Гвардейского истребительно-противотанкового артиллерийского полка гвардии подполковник Казанков.

Приказом командующего артиллерией 2-го Украинского фронта за № 034/н от 4 октября 1944 г. гвардии лейтенант МИРЗАБЕКЯН Э. Г. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2-й степени.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 690155, д. 4768, л. 43. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

РАЗВЕДЧИКА ВЗВОДА ПЕШЕЙ РАЗВЕДКИ 526-го
СТРЕЛКОВОГО ПОЛКА 89-й АРМЯНСКОЙ ТАМАШСКОЙ
СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ, КРАСНОАРМЕЕЦА
АДИБЕКЯНА МЕСРОПА ГАРНИКОВИЧА,
1922 г. РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВЛКСМ, МЕСТО РОЖДЕНИЯ—
С. ОШАКАН АШТАРАКСКОГО РАЙОНА АРМЯНСКОЙ ССР.

5 октября 1944 г.

... В боях за освобождение г. Керчь, будучи в разведке уничтожил 15 немецких солдат и офицеров, метким броском гранаты уничтожил вражеский пулемет и его расчет—7 немецких солдат.

Достоин награждения медалью «За отвагу».

Командир 526-го стрелкового полка гвардии подполковник Бабаян.

Приказом командира 526-го стрелкового полка № 017/н от 6 октября 1944 г. красноармеец АДИБЕКЯН М. Г. награжден медалью «ЗА ОТВАГУ».

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 717037, д. 1366, л. 68. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ПАРТОРГА 964-го АРТИЛЛЕРИЙСКОГО ПОЛКА 409-й
СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ КАПИТАНА СААКЯНА ГЕВОРГА
АРУТЮНОВИЧА, 1912 г. РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВКП (Б) С
1930 г., В РККА С 1941 г., ПРИЗВАН СТЕПАНАВАНСКИМ
РВК АРМЯНСКОЙ ССР, НАГРАЖДЕН ОРДЕНОМ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1-й СТЕПЕНИ (1944 г.)
МЕДАЛЬЮ «ЗА ОТВАГУ» (1943 г.), МЕСТО РОЖДЕНИЯ—
с. МУСАЕЛЯН АХУРЯНСКОГО РАЙОНА АРМЯНСКОЙ ССР

15 октября 1944 г.

В период длительного марша по территории Румынии и Венгрии своим личным примером и систематической организацией партполитработы в подразделениях сумел добиться дисциплины, организованности и порядка на марше. В бою тов. Саакян находился в подразделениях на самых ответственных участках и личным примером воодушевлял состав полка на бесстрашие и героизм в борьбе против фашистских захватчиков.

8.10.1944 г., при встрече с противником у аэродрома в районе Ракоци, когда противник пытался обстрелять нашу колонну с бронетранспортеров, тов. Саакян лично сам быстро открыл огонь из захваченного у противника орудия, в результате чего транспортер противника отошел и была предотвращена опасность для нашей колонны. В этот же день тов. Саакян вел огонь по отступающему в город Сольнок противнику.

9.10.1944 г. тов. Саакян в числе первых, совместно с 7-й батареей, переправился через реку Тисса, где

возглавлял переправой, и батарея, без потерь полностью переправившись на правый берег, в течение 2-х суток поддерживала нашу пехоту своим огнем и отбивала все контратаки противника.

За умелую организацию партполитработы в полку в боевых условиях, за смелость и отвагу, достоин правительственной награды орденом Красной Звезды.

Командир 964-го артиллерийского полка гвардии полковник Тяпкин.

Заместитель командира полка по политчасти майор Трамбовецкий.

Приказом командующего 7-й гвардейской армии № 0217/н от 31.12.1944 г. капитан СААКЯН Г. А. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 690306, д. 933, л. 204. Подлинник.

№ 19

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ВЗВОДА СВЯЗИ 1-го
СТРЕЛКОВОГО БАТАЛЬОНА 116-го ГВАРДЕЙСКОГО
СТРЕЛКОВОГО ПОЛКА 40-й ГВАРДЕЙСКОЙ
СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ, ГВАРДИИ ЛЕПТЕНАНТА
МАИЛЯНА ШАЕНА МЕЛИКОВИЧА, 1920 г. РОЖДЕНИЯ,
В РККА С 1942 г., ЧЛЕН ВКП (Б), НАГРАЖДЕН ДВУМЯ
МЕДАЛЯМИ «ЗА ОТВАГУ» (18.4.1944 г. И 3.8.1944 г.),
ПРИЗВАН ИЗ г. ЕРЕВАН

23 октября 1944 г.

... Тов. Маилян при форсировании реки Тиса, проявляя смелость и находчивость, несмотря на контратаки и минометно-пулеметный огонь противника собрал на левом берегу реки имеющиеся подручные средства: 1 лодку, лес и т. д., соорудил средства передвижения—плотик и переправил на них взвод связи на правый берег, где немедленно установил телефонную связь между полком и батальоном. Кроме того в период наступления на населенный пункт АДА неоднократно имели место порывы линии снарядами противника, тов. Маилян не считаясь со сложностью обстановки сам лично пошел по линии, трижды попадал под обстрел противника, однако, не считаясь с этим и рискуя личной жизнью, устранил все порывы и обеспечил бесперебойную телефонную связь. В момент проверки линии на тов. Маиляна напала отступающая группа противника, где тов. Маилян не растерялся открыл огонь из автомата и уничтожил 2-х гитлеровцев. Остальные в панике бежали.

Достоин правительственной награды—ордена
Красной Звезды.

Командир 116-го гвардейского стрелкового полка
гвардии подполковник Пичугов.

Приказом командира 40-й гвардейской стрелковой
дивизии № 081/н от 2 ноября 1944 г. МАИЛЯН Ш. М.
награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 690306, д. 1525, л. 303. Подлинник.

№ 20

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

СТАРШЕГО ИНСТРУКТОРА ПОЛИТОТДЕЛА 83-й
СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ 14-й ОТДЕЛЬНОЙ
АРМИИ, КАПИТАНА БЕГИЯНА АРМЕНАКА
ЗУЛЬФИГАРОВИЧА, 1906 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С
1942 г., ЧЛЕН ВКП (Б), ПРИЗВАН САРАТОВСКИМ ГВК,
МЕСТО РОЖДЕНИЯ—СЕЛО ПАРАГА НАХИЧЕВАНСКОЙ
АССР

26 октября 1944 г.

... В условиях стабильной обороны на Кистенском направлении в 1943—1944 гг. тов. Бегиян сумел организовать учебно-методическую программу среди войск противника. Ежемесячно на сторону противника проводились сотни передач через ЗВС и забрасывались десятки тысяч листовок из агитминомета, который вместе с миной был изобретен в дивизии при активном участии тов. Бегияна. Производство и зарядка агитмин проводились в агитмастерской, созданной при политотделе по инициативе тов. Бегияна. В распространении листовок и организации передач через ЗВС и рупора тов. Бегиян принимал личное участие. Несмотря на ожесточенный огонь противника по нашим станциям, тов. Бегиян сохранял спокойствие, воодушевлял тем самым своих подчиненных. В результате работы ЗВС и рупоров были 2 случая перехода противника на нашу сторону. Приобретенный опыт в условиях обороны, а также заранее придуманный план действий в условиях наступательных боев позволили организовать бесперебойную работу по разложению

войск противника. Положительный опыт работы агит-
группы дивизии в августе месяце 1944 г. был обоб-
щен и передан в другие части фронта. Участвуя в боях
по разгрому войск противника в районе Петсамо в
114 сд тов. Бегиян, работая на ЗВС, способствовал
массовой сдаче в плен групп немцев.

За умелую организацию работы по разложению
войск противника, личное мужество и отвагу тов. Бе-
гиян достоин правительственной награды—ордена
Красной Звезды.

Начальник политотдела 83 сд гвардии подпол-
ковник Беляков.

Приказом командующего 14-й отдельной Армии
№ 0319/н от 27 ноября 1944 г. капитан БЕГИЯН А. З.
награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 610155, д. 1264, л. 131. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КАПИТАНА МЕЛИКСЕТЯНА ЭДУАРДА АБГАРОВИЧА,
ЗАМЕСТИТЕЛЯ КОМАНДИРА БАТАЛЬОНА
1162-го СТРЕЛКОВОГО МИНСКОГО ПОЛКА
352-й ОРШАНСКОЙ КРАСНОЗНАМЕННОЙ ДИВИЗИИ,
1921 г. РОЖДЕНИЯ, КАНДИДАТ В ЧЛЕНЫ ВКП (Б) С
ИЮЛЯ 1944 г., В РККА С ОКТЯБРЯ 1939 г., НА ФРОНТАХ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОИНЫ С 25 АВГУСТА 1941 г.,
ТЯЖЕЛО РАНЕН 11 НОЯБРЯ 1941 г. ПОД г. ТИХВИНОМ
ЛЕГКО РАНЕН 27 ИЮЛЯ 1943 г. ПОД г. ЯРЦЕВЫМ,
НАГРАЖДЕН 2-мя ОРДЕНАМИ КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ,
МЕСТО РОЖДЕНИЯ—г. ТБИЛИСИ

30 октября 1944 г.

... В боях 18—23 ноября, находясь все время в боевых порядках, лично руководил действиями подразделений батальона и приданных средств. В результате умелых и решительных действий с 8-й стрелковой ротой он прорвал оборону противника, отразил неоднократные контратаки и непрерывно преследовал противника, не давая ему закрепиться на промежуточных рубежах. В районе деревни Междобожницы противник контратаковал боевые порядки батальона с пятью самоходными пушками. Проявив стойкость и умело организуя оборону, он отразил эту атаку и продолжал преследовать противника. Благодаря его решительности, проявленной личной храбрости и умелому руководству батальоном, выполнил все поставленные боевые задачи.

За образцовое выполнение заданий командования представляется к награде—ордену Александра Невского.

Командир 1162-го Минского стрелкового полка
подполковник Коненко.

Приказом командующего 31-й Армии за № 0227/н от 28 ноября 1944 г. капитан МЕЛИКСЕТАН Э. А. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1-й степени.

ЦАМО СССР. ф. 33, оп. 690155, л. 374. л. 145. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ЛЕЙТЕНАНТА ДЖРБАШЯНА ЭДУАРДА МКРТЫЧЕВИЧА,
КОМАНДИРА ОГНЕВОГО ВЗВОДА 157-го МИНОМЕТНОГО
ПОЛКА, 1923 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 1941 г.,
МЕСТО РОЖДЕНИЯ—г. ЕРЕВАН

4 ноября 1944 г.

... Командир огневого взвода лейтенант Джрбашян Э. М. за период боев проявил себя смелым и решительным командиром. Всегда его взвод в трудных условиях, под артиллерийским огнем вел огонь для выполнения боевой задачи. Тов. Джрбашян после ранения командира 2-й батареи был назначен командиром 2-й батареи и с этой задачей справился. Его батарея подавила до 2-х взводов пехоты и одну 150 мм батарею противника.

Командир 157-го минометного полка подполковник Асатиани.

Приказом командира 44-й минометной бригады от 7 ноября 1944 г. лейтенант ДЖРБАШЯН Э. М. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 687572, д. 1228, л. 404. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КАПИТАНА КАГРАМАНОВА НЕРСЕСА ВОСКАНОВИЧА,
РЕДАКТОР ГАЗЕТЫ «ВПЕРЕД, ЗА РОДИНУ!» 233-й
СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ 57-й АРМИИ 3-го
УКРАИНСКОГО ФРОНТА, 1910 г. РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН
ВКП (Б) С 1938 г., В РККА С ИЮНЯ 1941 г., МЕСТО
РОЖДЕНИЯ—г. БАКУ

6 декабря 1944 г.

... Капитан Каграманов сумел добиться хорошей организованности в работе редакции, вдумчиво руководит сотрудниками редакции, правильно ставит им задания и оказывает повседневную помощь в их работе. Дивизионная газета стала политически острой, целеустремленной, оказывающей большую помощь командованию в политическом обеспечении боевых задач и в воспитании личного состава.

Тов. Каграманов систематически занимается популяризацией лучших людей дивизии, не оставляя без освещения в газете ни одного выдающегося подвига. Часто бывает в частях, изучает жизнь и запросы бойцов, сержантов и офицеров, изучает людей и дает в газету содержательный материал. Тов. Каграманов старается, чтобы газета во время боевых действий своевременно доходила до личного состава и способствовала бойцам в выполнении боевых задач. Во время боев за плацдарм на правом берегу Дуная в районе Батина, на отдельных подвигах бойцов, сержантов и офицеров воспитывал у личного состава высокий

наступательный порыв и стремление беспощадно громить врага.

Начальник политотдела 233-й стрелковой дивизии
подполковник Прохоров.

Приказом командующего 57-й Армии за № 025/н от 28 января 1945 г. капитан КАГРАМАНОВ Н. В. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2-й степени.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 690306, д. 2065, л. 146. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

СТАРШЕГО ЛЕЙТЕНАНТА ТАШЬЯНА ИВАНА
БАГРАТОВИЧА, НАЧАЛЬНИКА ХИМИЧЕСКОЙ
СЛУЖБЫ 1305-го ПУШЕЧНОГО АРТИЛЛЕРИЙСКОГО
ПОЛКА, 61-й ПУШЕЧНОЙ АРТИЛЛЕРИЙСКОЙ
ПЛОЕШТИНСКОЙ БРИГАДЫ, 16-й АРТИЛЛЕРИЙСКОЙ
КИРОВОГРАДСКОЙ КРАСНОЗНАМЕННОЙ ОРДЕНА
СУВОРОВА ДИВИЗИИ, 1916 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА
С 7 МАРТА 1942 г. МЕСТО РОЖДЕНИЯ—г. МЕГРИ
АРМЯНСКОЙ ССР

16 декабря 1944 г.

... В период наступательных боев восточнее г. Будапешта хорошо организовал химическую разведку, сам выезжал с передовой разведкой. В связи с опасностью химнападения усилил подготовку личного состава полка к химобороне, проводя занятия на огневых позициях. Проявляя большую заботу о химимуществе, он добился приведения химимущества полка в полную боевую готовность.

В период подготовки к артнаступлению 5 декабря 1944 года, когда недостаток боеприпасов угрожал срывом выполнения плана, он по заданию командира полка организовал вывоз 600 шт. снарядов для полка со станции Ясберень, несмотря на бездорожье и пробки.

Ведя колонну с боеприпасами, 3 декабря 1944 года попал под бомбардировку. Одна машина была выведена из строя, шедшая впереди машина другой части с боеприпасами загорелась. Он, несмотря на опасность для жизни, используя буксир, увел поврежден-

ную машину из опасной зоны рвущихся боеприпасов горячей машины, умело провел всю колонну мимо горячей машины и своевременно доставил боеприпасы на огневые позиции полка. Этим обеспечил выполнение плана арто наступления при прорыве обороны противника 5 декабря 1944 года.

За мужество и отвагу достоин правительственной награды—ордена КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

Командир 1305-го пушечно-артиллерийского полка майор Маслов.

Приказом командира 16-й артиллерийской дивизии за № 01/н от 19 января 1945 г. старший лейтенант ТАШЬЯН И. Б. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 690306, д. 1548, л. 49. Подлинник.

№ 25

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ОРУДИЯ БАТАРЕИ 45 мм
ПУШЕК 215-го ПОЛКА 179-й СРЕЛКОВОЙ
ДИВИЗИИ, СЕРЖАНТА СТЕПАНЯНА АВЕТИКА
САМСОНОВИЧА, 1924 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 13 МАРТА
1944 г., ЧЛЕН ВЛКСМ С 1943 г., МЕСТО РОЖДЕНИЯ—
с. КУЧАК АПАРАНСКОГО РАЙОНА АРМЯНСКОЙ ССР

3 января 1945 г.

... Находясь в обороне в районе м. Каркельбек Мельской области с 13 октября по 4 декабря 1944 года совместно со своим расчетом, огнем из орудия уничтожил 2 ДЗОТ-а противника и до 9 немцев.

Достоин награждения медалью «За отвагу».

Командир 215-го стрелкового полка подполковник Бастрков.

Приказом командира 215-го стрелкового полка № 02/н от 4 января 1945 г. сержант СТЕПАНЯН А. С. награжден медалью «ЗА ОТВАГУ».

ЦАМО СССР, ф. 33. оп. 717037, д. 764, л. 224. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ОТДЕЛЕНИЯ 33-го ОТДЕЛЬНОГО
БАТАЛЬОНА ЭЛЕКТРОЗАГРАЖДЕНИЯ 41-й
МОТОИНЖЕНЕРНОЙ БРИГАДЫ РККА СТАРШЕГО
СЕРЖАНТА ГЕВОРГЯНА КАРЛЕНА АНАСТАСОВИЧА
1920 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 9.1940 г., В
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ С 22.6.1941 г., ЧЛЕН ВКП (Б),
НАГРАЖДЕН ОРДЕНОМ СЛАВЫ 3-й СТЕПЕНИ
МЕДАЛЬЮ «ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ», МЕСТО РОЖДЕНИЯ—
г. ЕРЕВАН

18 января 1945 г.

Старший сержант Геворгян К. А. 14 января 1945 г. в разгаре боя мужественно и умело командовал отделением разграждения. Его отделение быстро обнаружило 2 противотанковых минных поля противника, установленных по летнему на дороге маршрута 41-го стрелкового корпуса.

В минных полях были быстро сделаны проходы, по которым своевременно, вслед за пехотой, прошли танки и артиллерия 41-го стрелкового корпуса. При работе Геворгян применил свой способ обнаружения мин простукиванием грунта, что ускорило успех разграждения.

За быстрое обеспечение прохода боевой техники и артиллерии через минные поля и умелое управление отделением в бою достоин награждения орденом Красной Звезды.

Командир 33-го отдельного батальона электрозаграждений майор Хайло.

Приказом командующего 3-й Армии № 575/П от 5.2.1945 г. старший сержант ГЕВОРГЯН К. А. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, д. 6173, л. 294. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

МАЙОРА АРАКЕЛЯНА БАБКЕНА НИКОЛАЕВИЧА,
ЛЕКТОРА ПОЛИТОТДЕЛА 33-й АРМИИ 1-го
БЕЛОРУССКОГО ФРОНТА, 1912 г. РОЖДЕНИЯ,
ЧЛЕН ВКП (Б) С 1940 г., В РККА С 1941 г.,
РАНЕЕ НАГРАЖДЕН ОРДЕНОМ КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ
И МЕДАЛЬЮ «ЗА ОТВАГУ», МЕСТО РОЖДЕНИЯ—СЕЛО
ГЕЧРЛУ (НЫНЕ МРГАШАТ) ОКТЕМБЕРЯНСКОГО
РАЙОНА АРМЯНСКОЙ ССР

30 января 1945 г.

... Майор Аракелян Б. Н. в период подготовки к боям находился во втором батальоне 696-й сп 383-й сд. Батальон, в котором находился тов. Аракелян, прорвал оборону противника у деревни Шляхостский ляс. Тов. Аракелян вместе с подразделением двинулся вперед и выполнял боевую задачу. Весь дальнейший путь боев пробыл с войсками 362-й сд. Лично, проявляя мужество и храбрость, тов. Аракелян непрерывно в тяжелые минуты боя воодушевлял бойцов своим большевистским словом, и подразделения, выполняя боевой приказ, громили врага. Тов. Аракелян достоин правительственной награды—ордена Красного Знамени.

Начальник отделения агитации и пропаганды политотдела 33-й Армии подполковник Рутэс.

И. о. начальника политотдела 33-й Армии полковник Осадчий.

Приказом командующего 33-й Армии № 034/н от 10 февраля 1945 г. майор АРАКЕЛЯН Б. Н. награжден орденом КРАСНОГО ЗНАМЕНИ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, л. 2364, л. 5. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ПОМОЩНИКА НАЧАЛЬНИКА ШТАБА ПО
РАЗВЕДКЕ 862-го СТРЕЛКОВОГО ПОЛКА 197-й
СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ, СТАРШЕГО ЛЕЙТЕНАНТА
ВЫДРЯ ГРИГОРИЯ ИГНАТЬЕВИЧА, 1923 г. РОЖДЕНИЯ,
В РККА С ЯНВАРЯ 1942 г., ЧЛЕН ВКП (Б) С ИЮНЯ
1944 г., НАГРАЖДЕН ОРДЕНАМИ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОИНЫ 2-й СТЕПЕНИ (7.9.1944 г.), КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ
(5.8.1944 г.) И МЕДАЛЬЮ «ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ»
(17.10.1945 г.), МЕСТО РОЖДЕНИЯ—с. БАРАНОВКА
ШИШАКСКОГО РАЙОНА ПОЛТАВСКОЙ ОБЛАСТИ
УКРАИНСКОЙ ССР

10 февраля 1945 г.

... На протяжении боевого пути полка от Вислы до Одера старший лейтенант Выдря старательно и умело организовал разведку противника и правильно руководил деятельностью разведподразделения полка, находясь все время с разведгруппой в зоне противника. Его правдивые данные о месте нахождения противника, поведении противника и огневой мощи врага, с указанием расположения огневых точек, способствовали организации планомерной и четкой работы штаба полка и успешному развертыванию боевых операций стрелковыми подразделениями, висевшими на плечах отступающего противника и не позволявшими закрепляться ему на промежуточных рубежах. Лично им организованная разведка противника под городом Фрауштадт позволила стрелковому подразделению в составе стрелковой роты войти во фланг, а за-

тем в тыл противника, что позволило разгромить группировку, оборонявшую город, и овладеть немецким городом.

Вывод: достоин награждения орденом Отечественной войны 1-й степени.

Командир 862-го стрелкового полка майор Никулин.

Приказом командующего 3-й гвардейской Армии № 027/н от 5 марта 1945 г. старший лейтенант ВЫДРЯ Г. И. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1-й степени.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 690153, д. 6502, л. 159. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ГВАРДИИ СТАРШЕГО ЛЕЙТЕНАНТА БАБЛОЯНА
 МАНВЕЛА АВЕТИКОВИЧА, СТАРШЕГО АДЪЮТАНТА
 (НАЧАЛЬНИКА ШТАБА) 1-го СТРЕЛКОВОГО
 БАТАЛЬОНА 400-го СТРЕЛКОВОГО ПОЛКА 89-й
 АРМЯНСКОЙ ТАМАНСКОЙ СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ,
 1910 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 15 ИЮНЯ 1941 г., НАГРАЖДЕН
 ОРДЕНОМ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2-й СТЕПЕНИ,
 МЕСТО РОЖДЕНИЯ—СЕЛО ПАЯДЖУК САЛМАСТСКОЙ
 ПРОВИНЦИИ (ИРАН)

17 февраля 1945 г.

... Старший адъютант 1-го стрелкового батальона тов. Баблоян М. А. умело организовал боевые действия батальона по уничтожению вражеской группировки в районе Руски-Бруд с 18—20 января 1945 года. В бою у селения Врона, с превосходящими силами противника, благодаря умелой организации и доставке сил батальона, врагу были нанесены огромные потери: убитыми и ранеными до 250 солдат и офицеров, около 30 машин, 1 танк и 1 самоходное орудие.

После боя у села Врона тов. Баблоян М. А. организовал вместе с командиром батальона оборону в районе села Руски-Бруд и отразил 6 яростных контратак противника.

Вывод: тов. Баблоян М. А. достоин правительственной награды—ордена Красной Звезды.

Командир 400-го стрелкового полка гвардии подполковник Шаповалов.

Приказом командующего 33-й Армии № 066/н от 16 марта 1945 г. гвардии старший лейтенант БАБЛОЯН М. А. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

СТАРШЕГО ЛЕЙТЕНАНТА БАБАЯНА ЛЕВОНА
ОГАНЕСОВИЧА, СТАРШЕГО АДЪЮТАНТА
(НАЧАЛЬНИКА ШТАБА) 2-го СТРЕЛКОВОГО БАТАЛЬОНА
526-го СТРЕЛКОВОГО ПОЛКА 89-й АРМЯНСКОЙ
ТАМАНСКОЙ СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ, 1917 г.
РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВКП (Б) С 1943 г., В РККА С ЯНВАРЯ
1942 г., ИМЕЕТ 2 РАНЕНИЯ, НАГРАЖДЕН ОРДЕНАМИ
КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ, ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2-й
СТЕПЕНИ, МЕДАЛЬЮ «ЗА ОТВАГУ», МЕСТО РОЖДЕНИЯ—
г. ТБИЛИСИ

24 февраля 1945 г.

... В боях за освобождение Польши старший лейтенант Бабаян Л. О. показал мужество, отвагу. При столкновении с противником 31 января 1945 г., когда противник перерезал хват колонны, старший лейтенант Бабаян, собрав мелкие подразделения и оставших бойцов из рот, принял бой, поддерживая 1-й стрелковый батальон. В этом бою группа бойцов под руководством Бабаяна отбила контратаки противника. Лично сам Бабаян уничтожил 10 немецких солдат, взял в плен 3-х офицеров. Умеет управлять и четко руководить штабом батальона в боевой обстановке.

Достоин представления к правительственной награде орденом Красной Звезды.

Командир 526-го стрелкового полка гвардии подполковник Бабаян.

Приказом командира 38-го стрелкового корпуса № 017/н от 4 марта 1945 г. старший лейтенант БАБАЯН Л. О. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ПОМОЩНИКА НАЧАЛЬНИКА 6-го ОТДЕЛЕНИЯ
ШТАБА 20-й СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ, СТАРШЕГО
ЛЕЙТЕНАНТА МНДЖОЯНА ОНИКА ЛЕВОНОВИЧА,
1920 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 1942 г., КАНДИДАТ
В ЧЛЕНЫ ВКП (Б) С 1944 г., НАГРАЖДЕН
ОРДЕНОМ КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ И МЕДАЛЬЮ «ЗА
БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ», ПРИЗВАН КИРОВСКИМ РВК
г. ЕРЕВАНА

4 марта 1945 г.

... Старший лейтенант Мнджоян в период прорыва и дальнейшего продвижения наших войск в Восточной Пруссии в своей работе по разработке шифротелеграмм и своевременным доведением их до командира дивизии способствовал успешно проведенным операциям и продвижению наших войск.

Тов. Мнджоян помог полкам составить более продуктивные переговорные таблицы, благодаря чему хорошо организованное скрытое управление войсками обеспечило внезапный удар по противнику, который, неся большие потери, отступал вглубь своей страны.

В период боевых действий тов. Мнджоян неоднократно выезжал в полки по проверке секретного делопроизводства и на тех местах оказал помощь и давал указания по учету и хранению секретных и совершенно секретных документов.

Старший лейтенант Мнджоян достоин награждения орденом...

Начальник 6-го отделения штаба 20 сд капитан
Дроздов.

Приказом командира 20-й стрелковой дивизии
№ 028/н от 21 апреля 1945 г. старший лейтенант
МНДЖОЯН О. Л. награжден орденом КРАСНОЙ
ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР. ф. 33. оп. 690306, д. 1615, л. 118. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА 154-го ВОЕННО-СТРОИТЕЛЬНОГО
ОТРЯДА 7-ГО ФРОНТОВОГО УПРАВЛЕНИЯ
ОБОРОНИТЕЛЬНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА ИНЖЕНЕРА-
КАПИТАНА БАГРАМЯНА ГРИГОРИЯ АЛЕКСАНДРОВИЧА,
1915 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С АВГУСТА
1941 г., ЧЛЕН ВКП (Б), НАГРАЖДЕН ОРДЕНАМИ:
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2-й СТЕПЕНИ, КРАСНОЙ
ЗВЕЗДЫ, МЕДАЛЬЮ «ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ», ПРИЗВАН
ИЗ г. ЕРЕВАН, МЕСТО РОЖДЕНИЯ—г. ШУША
(НАГОРНЫЙ КАРАБАХ)

6 марта 1945 г.

... В ходе наступления от р. Висла до р. Одер капитан Баграмян, командуя 154-м Военно-строительным отрядом, выполнял задачи по обеспечению разминирования и восстановления армейского маршрута непосредственно вслед за боевыми порядками наступающих войск. В условиях стремительного наступления отряд, не имея никаких механизмов и пользуясь только трофейным транспортом, вел дорогу вслед за наступающими полками. Выполняя задачу по обеспечению маршрута, отдельным подразделениям отряда приходилось отражать атаки мелких групп противника. Капитан Баграмян, двигаясь вместе с ротами отряда, руководил их работой на месте. В районе Радом под его командованием отряд отразил атаку противника. За успешные действия отряд награжден орденом Красной Звезды.

Капитан Баграмян достоин награждения орденом Отечественной войны 1-й степени.

Начальник инженерных войск 69-й Армии генерал-майор танковых войск Шапиро.

Приказом командующего 69-й Армии № 0177/н от 17 мая 1945 г. инженер-капитан БАГРАМЯН Г. А. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1-й степени.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, д. 6515, л. 120. Подлинник.

369

№ 33

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ВРАЧА-СПЕЦИАЛИСТА 19-й ОТДЕЛЬНОЙ РОТЫ
МЕДИЦИНСКОГО УСИЛЕНИЯ 3-й УДАРНОЙ
АРМИИ, КАПИТАНА МЕДИЦИНСКОЙ СЛУЖБЫ
КАРАМЯНА АРТАШЕСА ИВАНОВИЧА, 1908 г. РОЖДЕНИЯ,
В РККА С 1939 г., ЧЛЕН ВКП (Б) С 1940 г., В ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ ПРИНИМАЛ УЧАСТИЕ В
БОЯХ: НА ЛЕНИНГРАДСКОМ, ВОЛХОВСКОМ, 2-м
ПРИБАЛТИЙСКОМ И 1-м БЕЛОРУССКОМ ФРОНТАХ,
НАГРАЖДЕН МЕДАЛЯМИ «ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ»
(30.6.1942 г.), «ЗА ОБОРОНУ ЛЕНИНГРАДА» (5.9.1943 г.),
МЕСТО РОЖДЕНИЯ—г. КАФАН АРМЯНСКОЙ ССР

30 марта 1945 г.

... Капитан медицинской службы Карамян А. И., бывший старший работник Ленинградского Института мозга, кандидат наук, работает врачом-специалистом нейрохирургической группы 19-й отдельной роты медицинского усиления с сентября 1944 года. За это время им оказана помощь свыше 2-х тысячам контуженным и тяжело раненым в череп. Лично им произведено свыше 200 сложных операций на центральной нервной системе. Будучи участником Великой Отечественной войны с 1941 года тов. Карамян не прекращал проводить научные наблюдения, в результате им написаны и сданы в печать 4 научных работы по вопросу шока. Культурный, дисциплинированный, он с исключительной заботой и отзывчивостью относится к раненым и больным. В дни больших потоков раненых, не зная отдыха, он сутками не покидает опе-

рационально-перевязочной, отдавая все свои знания в борьбе за жизнь тяжело раненных с повреждением центральной нервной системы.

Достоин награждения орденом Отечественной войны 2-й степени.

Командир ОРМУ 19 капитан медицинской службы Пшеничный.

Приказом командующего 3-й Ударной Армии № 063/н от 30 апреля 1945 г. капитан медицинской службы КАРАМЯН А. И. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2-й степени.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, д. 5865, л. 10. Подлинник.

№ 34

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ЛЕЙТЕНАНТА СААКЯНА ГУРГЕНА СЕРОБОВИЧА,
НАЧАЛЬНИКА РАДИОСТАНЦИИ «РАФ» 29-го ОТДЕЛЬНОГО
ПОЛКА СВЯЗИ 9-й ГВАРДЕЙСКОЙ АРМИИ, 1913 г.
РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВКП (Б) С 1941 г., В РККА С
1939 г., МЕСТО РОЖДЕНИЯ—СЕЛО САРНАХПЮР
АНИЙСКОГО РАЙОНА АРМЯНСКОЙ ССР

17 апреля 1945 г.

... 19 марта 1945 года во время передачи боевого приказа вышла из строя радиостанция 39-го гвардейского стрелкового корпуса. Тов. Саакян лично вошел в связь по корпусной сети и передал боевой приказ без задержки.

20 марта обеспечил на своей рации «РАФ» передачу за 16 часов 82 особо важных радиogramм в 4011 групп без задержек и искажений.

За 1944—1945 гг. лично подготовил 3-х радистов II-го класса и 2-х—III-го класса.

Командир 29-го отдельного полка связи полковник Ротов.

Приказом командующего 9-й гвардейской Армии № 091/н от 28 августа 1945 г. лейтенант СААКЯН Г. С. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 5639, д. 60, л. 97. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ЗАМЕСТИТЕЛЯ КОМАНДИРА ПО ПОЛИТЧАСТИ
2-го ДИВИЗИОНА 100-го АРТИЛЛЕРИЙСКОГО
ПОЛКА 93-й СРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ 104-го
СРЕЛКОВОГО КОРПУСА 26-й АРМИИ ЛЕЙТЕНАНТА
ХАРМАНДАРЯНА СЕГВАРДА ВАГАРШАКОВИЧА,
1919 г. РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВКП (Б) С 1942 г., В
РККА С 18 ДЕКАБРЯ 1941 г., РАНЕН: 5 МАРТА
1942 г. НА КАЛИНИНСКОМ ФРОНТЕ И 3 ЯНВАРЯ
1945 г. НА 3-м УКРАИНСКОМ ФРОНТЕ, ПРИЗВАН ИЗ
г. ЕРЕВАН

18 апреля 1945 г.

... За время наступательных боев он показал себя мужественным и храбрым офицером.

В районе населенного пункта Сент-Петерфак при отражении контратак противника он лично стрелял из орудия и уничтожил 1 автомашину и несколько гитлеровцев.

Действуя вместе с пехотой в бою за деревню Раухварт (Австрия), он огнем из автомата уничтожил 9 гитлеровцев и вместе с разведчиками взял в плен 6 немецких солдат.

Представляется к правительственной награде—ордену Красной Звезды.

Командир 100-го артиллерийского полка майор Григорьев.

Заместитель командира полка по политчасти майор Татарченко.

Приказом командующего 26-й Армии № 0139/н от 10 мая 1945 г. лейтенант ХАРМАНДАРЯН С. В. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, д. 1181, л. 174. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ОГНЕВОГО ВЗВОДА 112-го
ГВАРДЕЙСКОГО ЗЕНИТНО-Артиллерийского
ПОЛКА 5-й ГВАРДЕЙСКОЙ ЗЕНИТНО-
Артиллерийской дивизии РКГ ГВАРДИИ
СТАРШЕГО ЛЕЙТЕНАНТА МУРАДЯНА ОГАНЕСА
ДАВЫДОВИЧА, 1920 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 1939 г.,
ЧЛЕН ВЛКСМ, МЕСТО РОЖДЕНИЯ—г. МЕГРИ
АРМЯНСКОЙ ССР

26 апреля 1945 г.

Гвардии старший лейтенант МУРАДЯН в бою 14 апреля 1945 г. в районе Вольфебах, отражая массированные налеты вражеской авиации, под артиллерийским обстрелом, командуя взводом, сбил самолет противника типа ФВ-190.

Всего на боевом счету его взвода 4 сбитых самолета противника.

Вывод: за 4 сбитых самолета противника и проявленные при этом отвагу и мужество достоин награждения медалью «За отвагу».

Командир 112 гв. зен. ап. гвардии подполковник Корчевский.

Приказом командира 5-й гвардейской зенитно-артиллерийской дивизии № 08/н от 1.5.1945 г. гвардии старший лейтенант МУРАДЯН О. Д. награжден медалью «ЗА ОТВАГУ».

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, д. 6885, л. 37. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

МАЙОРА АКОПЯНА АРШАВИРА МНАЦАКАНОВИЧА,
ЗАМЕСТИТЕЛЯ КОМАНДИРА 526-го СТРЕЛКОВОГО
ПОЛКА 89-й АРМЯНСКОЙ ТАМАНСКОЙ
СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ ПО ПОЛИТЧАСТИ, 1908 г.
РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВКП(Б) С 1918 г., В РККА С ИЮЛЯ
1941 г., РАНЕЕ НАГРАЖДЕН ОРДЕНАМИ: ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЫ 2-й СТЕПЕНИ, ДВУМЯ ОРДЕНАМИ КРАСНОЙ
ЗВЕЗДЫ, МЕСТО РОЖДЕНИЯ—СЕЛО СТААН
САРЫКАМЫШСКОГО УЕЗДА КАРСКОЙ ГУБЕРНИИ

3 мая 1945 г.

...Тов. Акопян А. М. в период уличных боев сумел организовать партийно-политическую работу по выполнению боевой задачи для воспитания у личного состава наступательного порыва. Непосредственно бывал в боевых порядках полка. Мобилизовал партийно-политическую организацию коммунистов и комсомольцев, штурмовые группы для решительных действий в уличных боях за город Берлин.

В ожесточенных боях за железную дорогу и метро, под сильным огнем противника проходил все подразделения, своим большевистским словом и личным примером воодушевлял личный состав на боевые подвиги.

В результате его энергичной работы полк успешно выполнил поставленную перед ним задачу, в упорных боях взял 13 кварталов, захватил в плен более 120 немецких солдат и офицеров, 12 орудий разных калибров, минометов—18, автоматов и винтовок—800.

Одновременно проводил работу по обеспечению полка боеприпасами, по своевременному выносу с поля боя раненых и погибших бойцов.

Достоин правительственной награды—ордена Красного Знамени.

Командир 526-го стрелкового полка полковник Улановский.

Командир 89-й стрелковой дивизии генерал-майор Сафарян.

Приказом командующего 33-й Армии за № 0132/н от 14 мая 1945 г. майор АКОПЯН А. М. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1-й степени.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 699306, д. 2114, л. 38. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

СТАРШЕГО ТЕХНИКА ТЕХ. ЧАСТИ 39-го ОТДЕЛЬНОГО
БАТАЛЬОНА МЕХ. ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫХ РАБОТ 13-й
ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ БРИГАДЫ, СТАРШЕГО ТЕХНИКА,
ЛЕЙТЕНАНТА КАРАПЕТЯНА КАРАПЕТА САРКИСОВИЧА,
1918 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 27 ИЮНЯ 1941 г., ЧЛЕН ВКП (Б),
НАГРАЖДЕН МЕДАЛЯМИ «ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ» И
«ЗА ОБОРОНУ СТАЛИНГРАДА», ПРИЗВАН ЛЕНИНСКИМ
РВК г. ЕРЕВАН

5 мая 1945 г.

... Тов. Карапетян, находясь техником старшим батальона на протяжении всей службы в батальоне с февраля 1942 года показал себя дисциплинированным, инициативным, высокограмотным офицером.

При заграждении железнодорожного узла Купянск в июне 1942 года тов. Карапетян под огнем противника взрывал мосты и обустройства, задерживая продвижение противника.

При восстановлении Сталинградского железнодорожного узла в период декабрь 1942—февраль 1943 г. он организовал досрочное выполнение задания командования. На восстановлении мостов через реку Северский Донец у Чугуева, Лисичанска, Белой Калитвы и железнодорожного узла Харьков в 1943 г. тов. Карапетян руководил отдельными работами, где перевыполнял задания с отличным качеством работ.

Восстанавливая депо и обустройства на станциях Резекне, Елгава, Гульбене в период сентябрь 1944 г.—январь 1945 г. тов. Карапетян осуществлял техниче-

ское руководство восстановительными работами и нормированием. Благодаря правильной организации труда, работы закончены досрочно с отличным качеством, общая производительность труда 130%.

Тов. Карапетян, будучи начальником команд по подготовке к пропуску весенних вод и ледохода на 3-х больших и средних мостах, в период февраль—апрель 1945 г. обеспечил нормальную работу движения поездов, не имея ни одного случая нарушения движения поездов и повреждения искусственных сооружений и пути.

Достоин награждения правительственной наградой—орденом Красной Звезды.

Командир 39-го отдельного батальона мех. жд работ подполковник Волков.

Приказом командира 13-й железнодорожной бригады № 06/н от 11 июля 1945 г. старший техник-лейтенант КАРАПЕТЯН К. С. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ИНЖЕНЕРА-МАЙОРА АРУТЮНЯНА НАГУША ХАЧАТУРОВИЧА,
КОМАНДИРА 16-го ВОЕННО-СТРОИТЕЛЬНОГО ОТРЯДА 6-го
УПРАВЛЕНИЯ ВОЕННО-ПОЛЕВЫХ СТРОИТЕЛЬСТВ
21-го УПРАВЛЕНИЯ ОБОРОНИТЕЛЬНЫХ СТРОИТЕЛЬСТВ
РЕЗЕРВА ГЛАВНОГО КОМАНДОВАНИЯ, 1912 г.
РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВКП (Б) С 1942 г., В РККА С ИЮНЯ
1941 г., НАГРАЖДЕН ОРДЕНАМИ КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ,
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2-й СТЕПЕНИ И МЕДАЛЬЮ
«ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ», МЕСТО РОЖДЕНИЯ—г. ЕРЕВАН

6 мая 1945 г.

... Инженер-майор Арутюнян на оборонительном строительстве с первых дней Отечественной войны. В период наступательных операций фронта военно-строительный отряд, возглавляемый инженер-майором тов. Арутюняном, не раз отличался в выполнении боевых заданий.

За время наступательных операций фронта отрядом тов. Арутюняна восстановлено до 300 километров дорог, восстановлено и построено до 100 труб и мостов, построено до 30 километров колейных дорог. Отряд офицера тов. Арутюняна отличился при наступлении 6-й гвардейской армии, 4-й ударной армии, 5-й танковой армии и 50-й армии.

Особо отряд тов. Арутюняна отличился в подготовке путей движения в период наступления войск в районе Кенигсберга и наступлении 50 армии на Кенигсберг.

Отряд, которым командует тов. Арутюнян, все боевые задания выполнял в срок. Особо отряд отличился своей организованностью, слаженностью при восстановлении железнодорожного моста в г. Бартенштайне. Заданные три пролета ж. д. моста военно-строительным отрядом тов. Арутюняна закончены досрочно, с хорошим качеством работ.

Благодаря личной инициативе и находчивости инженер-майора тов. Арутюняна, рядовой и офицерский состав Военно-строительного отряда сколочен, подготовлен к выполнению любого боевого задания.

Инженер-майор тов. Арутюнян много внимания уделяет вопросу подготовки и воспитания рядового и офицерского состава. В отряде тов. Арутюняна нет ни одного бойца, не выполняющего задания. В отряде тов. Арутюняна большое количество военных строителей, выполняющих задание на 250—300%.

Инженер-майор тов. Арутюнян заботлив о подчиненных.

За умелое руководство отрядом, за выполнение боевых заданий инженер-майор тов. Арутюнян представляется к ордену Отечественной войны 1-й степени.

Командир 6-го управления военно-полевых строителей гвардии подполковник Косырев М. Г.

Приказом командующего 3-го Белорусского фронта № 0586 от 3 июня 1945 г. инженер-майор АРУТЮНЯН Н. Х. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1-й степени.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ОТДЕЛЬНОЙ ЗЕНИТНОЙ ПУЛЕМЕТНОЙ
РОТЫ 89-й АРМЯНСКОЙ ТАМАНСКОЙ СТРЕЛКОВОЙ
ДИВИЗИИ КАПИТАНА КОЧАРЯНА АЛЬБЕРТА ОГАНЕСОВИЧА,
1911 г. РОЖДЕНИЯ. В РККА С 1926 г., В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ С 8.8.1942 г., ЧЛЕН ВКП (Б), НАГРАЖДЕН
ОРДЕНАМИ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2-й СТЕПЕНИ,
КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ, МЕДАЛЬЮ «ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ»,
МЕСТО РОЖДЕНИЯ—СЕЛО ДЕРЕК (ТУРЦИЯ)

6 мая 1945 г.

Капитан КОЧАРЯН в период прорыва позиционной обороны противника на плацдарме на западном берегу р. Одер, южнее города Франкфурта и с развитием боя в глубине обороны противника (с 14 по 23.4.45 г.) непрерывным сопровождением огнем стрелковых подразделений, способствовал успешному их продвижению и захвату крупного опорного пункта г. Франкфурт.

В уличных боях в г. Берлине огнем зенитно-пулеметной роты было уничтожено 5 пулеметных точек, до 70 гитлеровцев.

За вышеуказанные боевые заслуги и проявленные при этом мужество и отвагу капитан КОЧАРЯН А. О. достоин награждения орденом.

Командующий артиллерией 89 сд. подполковник Паязатян.

Приказом командира 38-го стрелкового корпуса № 042/н от 16.5.1945 г. капитан КОЧАРЯН А. О. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 1-й степени.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ОГНЕВОГО ВЗВОДА 2-й БАТАРЕИ 877-го
ТАУБИЧНОГО АРТИЛЛЕРИЙСКОГО ПОЛКА 25-й ГАУБИЧНОЙ
АРТИЛЛЕРИЙСКОЙ БРИГАДЫ, МЛАДШЕГО ЛЕЙТЕНАНТА
БАБАЯНА ГРИГОРИЯ БУГДАНОВИЧА, 1924 г. РОЖДЕНИЯ,
В РККА С АВГУСТА 1943 г., ЧЛЕН ВЛКСМ, ПРИЗВАН
ИЗ г. ЕРЕВАНА

10 мая 1945 г.

... В районе Шергельеш противник после артил-
лерийской подготовки перешел в наступление на уча-
стке, где взвод младшего лейтенанта Бабаяна стоял
на прямой наводке.

12 танков противника двигались на орудия тов.
Бабаяна. Подпустив танки на расстояние 400 метров,
он открыл по ним огонь. Первым же снарядом был
пожжен тяжелый танк противника. Выведя из строя
еще несколько танков, он заставил противника отка-
таться назад.

Достоин правительственной награды—ордена Крас-
ной Звезды.

Командир 877-го гаубичного артиллерийского пол-
ка подполковник Ермаков.

Приказом командира 25-й гаубичной артиллерий-
ской бригады № 017/н от 20 мая 1945 г. младший лей-
тенант БАБАЯН Г. Б. награжден орденом КРАСНОЙ
ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, д. 1532, л. 285. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ОГНЕВОГО ВЗВОДА 6-й БАТАРЕИ 907-го
Артиллерийского полка 347-й стрелковой
дивизии лейтенанта МУШЕГЯНА ХАЧИКА
АРТАШЕСОВИЧА, 1919 г. РОЖДЕНИЯ, ЧЛЕН ВКП (Б) С
1943 г., В РККА С 1.12.1941 г., ПРИЗВАН ЛЕНИНАКАНСКИМ
ГВК, НАГРАЖДЕН ОРДЕНОМ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОИНЫ
2-й СТЕПЕНИ (1945 г.) И МЕДАЛЬЮ «ЗА БОЕВЫЕ
ЗАСЛУГИ» (1943 г.), МЕСТО РОЖДЕНИЯ—г. ЛЕНИНАКАН

11 мая 1945 г.

В боях за освобождение Советской Прибалтики в
районе мз. Калету, Приэкули в труднейших боях и
климатических условиях под сильным артиллерийско-
минометным огнем, рискуя своей жизнью, своим взво-
дом уничтожил 5 дзотов, 3 блиндажа, 8 пулеметных
точек, подавил огонь 2 минометных батарей противни-
ка, чем обеспечивал выполнение боевой задачи.

За самоотверженную, инициативную работу лейте-
нант Мушегян достоин правительственной награды...

Командир 907-го артиллерийского полка подпол-
ковник Чистяков.

Приказом командира 347 сд № 33/н от 16.5.1945 г.
лейтенант МУШЕГЯН Х. А. награжден орденом
КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

№ 43

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ТРАНСПОРТНОГО ВЗВОДА
ТРАНСПОРТНОЙ РОТЫ 90-го СТРЕЛКОВОГО
ПОЛКА 95-й СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ ЛЕЙТЕНАНТА
МАНУКЯНА САРИБЕКА АРМЕНАКОВИЧА, 1917 г.
РОЖДЕНИЯ, В РККА С 1941 г., РАНЕН: 10.1.1942 г.
И 15.5. 1942 г., НАГРАЖДЕН ОРДЕНОМ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЫ 2-й СТЕПЕНИ, ПРИЗВАН ИЗ г. ЕРЕВАН

12 мая 1945 г.

... В период боевых действий полка с 14 января 1945 года бесперебойно обеспечивал полк в целом боеприпасами и продовольствием, чем способствовал выполнению боевых заданий. Хорошо подготовил транспорт к боевым действиям. В прошлых боях транспортный взвод, возглавляемый тов. Манукяном, также успешно выполнял задания, несмотря на отсутствие подвоза. Представляется к правительственной награде—ордену Красной Звезды.

Командир 90-го стрелкового полка майор Ломакин.

Приказом командира 95-й стрелковой дивизии № 058/н от 24 мая 1945 г. лейтенант МАНУКЯН С. А. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, д. 5267, л. 205. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ОГНЕВОГО ВЗВОДА 1-го ДИВИЗИОНА
49-й ГВАРДЕЙСКОЙ ТЯЖЕЛОЙ ГАУБИЧНОЙ
Артиллерийской бригады, гвардии
МЛАДШЕГО ЛЕЙТЕНАНТА МАРТИРОСЯНА МАРСЕЛА
МАРТИРОСОВИЧА, 1925 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С МАРТА
1943 г., ЧЛЕН ВЛКСМ, ПРИЗВАН КИРОВСКИМ РВК
г. ЕРЕВАН

24 мая 1945 г.

... В боях у озера Веленце (Венгрия), находясь на прямой наводке у селения Гордонь взводом отбил 4 танковых атаки. В этом бою подбил 2 танка и уничтожил до роты пехоты.

В боях за г. Вену (Австрия), когда батарея подверглась артиллерийскому обстрелу, было повреждено орудие. Тов. Мартирисян тут же под огнем взялся вместе с артмастером ремонтировать орудие. И через час орудие снова вело огонь по врагу и подбило 4 автомашины и 8 повозок, а также до взвода пехоты.

Достоин награждения медалью «За отвагу».

Командир 49-й гвардейской тяжелой гаубичной артиллерийской бригады гвардии полковник Писарев.

Приказом командира 49-й гвардейской тяжелой гаубичной артиллерийской бригады № 015/н от 25 мая 1945 г. гвардии младший лейтенант МАРТИРОСЯН М. М. награжден медалью «ЗА ОТВАГУ».

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 690306, д. 2725, л. 198. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

НАЧАЛЬНИКА ВРЕМЕННОГО ВОЕННОСАНИТАРНОГО
ПОЕЗДА № 1025 2-го БЕЛОРУССКОГО ФРОНТА МАЙОРА.
МЕДИЦИНСКОЙ СЛУЖБЫ МХИТАРЯНА ВАГАНА
ГРИГОРЬЕВИЧА, 1910 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 1939 г.,
26.2.1945 г. НАГРАЖДЕН ОРДЕНОМ КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ,
ПРИЗВАН ЕРЕВАНСКИМ ГВК

30 мая 1945 г.

... Майор медицинской службы Мхитарян В. Г. — начальник временного санитарного поезда № 1025, за годы Отечественной войны вложил массу труда и энергии для создания хороших материальных бытовых условий транспортируемых им тяжелораненных бойцов и офицеров Красной Армии. Своей повседневной кропотливой работой тов. Мхитарян В. Г. переоборудовал подвижной состав санитарного поезда, добившись отличных показателей работы поезда. За время Отечественной войны руководимой тов. Мхитаряном ВВСП-1025 эвакуировал 43281 человек раненых, из них до 20% раненых ввезено непосредственно из армейского района.

Под руководством тов. Мхитаряна В. Г. проведена большая медицинская работа в поезде, результатом чего за все годы Отечественной войны в ВВСП-1025 не имело места ни случая смертности. Тов. Мхитарян В. Г. требователен к себе и к подчиненным.

Достоин правительственной награды — ордена Отечественной войны 2-й степени.

Начальник фронтового Эвакопункта № 77 полковник медицинской службы Невский.

Приказом командующего 2-го Белорусского фронта № 0903н от 3 августа 1945 г. майор медицинской службы МХИТАРЯН В. Г. награжден орденом ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ 2-й степени.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, д. 4151, л. 163. Подлинник.

№ 46

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ВЗВОДА 364-й ОТДЕЛЬНОЙ
РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНОЙ РОТЫ 267-й СТРЕЛКОВОЙ
ДИВИЗИИ ЛЕЙТЕНАНТА ХАЧАТУРЬЯНА АЛЕКСАНА
СЕДРАКОВИЧА, 1923 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 25.11.1941 г.,
РАНЕН ДВАЖДЫ, НАГРАЖДЕН МЕДАЛЬЮ «ЗА БОЕВЫЕ
ЗАСЛУГИ», МЕСТО РОЖДЕНИЯ—СЕЛО ДЗИТАНҚОВ
ТАЛИНСКОГО РАЙОНА АРМЯНСКОЙ ССР

31 мая 1945 г.

В боях за мз. Приэкули Латвийская ССР в феврале месяце 1945 г., будучи командиром разведроты тов. Хачатурьян, выполняя боевую задачу, первый ворвался в траншею противника, вовлекая за собой разведчиков, гранатами и из автомата лично уничтожил 8 солдат противника и захватил в плен офицера и вывел из строя станковый пулемет противника с его расчетом. Тов. Хачатурьян достоин награды...

Командир 364 ОРР, старший лейтенант Мартовичский.

Приказом командира 267 сд № 31/н от 4. 6. 1945 г. лейтенант ХАЧАТУРЬЯН А. С. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, л. 383, л. 115. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КОМАНДИРА ВЗВОДА 2-й МОСТОВОЙ РОТЫ 126-го
ОТДЕЛЬНОГО МОСТОСТРОИТЕЛЬНОГО БАТАЛЬОНА 3-го
УКРАИНСКОГО ФРОНТА, ЛЕЙТЕНАНТА МНАЦАКАНЯНА
СТЕПАНА ХАЧАТУРОВИЧА, 1917 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С
10 ИЮЛЯ 1941 г., ЧЛЕН ВЛКСМ С 1937 г., ПРИЗВАН
ЕРЕВАНСКИМ ГВК

1 июня 1945 г.

... Лейтенант Мнацаканян за время службы в батальоне проявил себя волевым и энергичным офицером, способным выполнить любое задание.

При выполнении боевых заданий в условиях боевой обстановки по наведению переправ через р. Дунай в районе г. Будапешт тов. Мнацаканян всегда находился на самых опасных участках. Особенно проявил себя при выполнении боевого задания по строительству моста через канал Дунай в г. Вена. В трудных условиях строительства он организовал работу вверенного ему взвода так, что задания систематически перевыполнялись.

Руководя работами, тов. Мнацаканян целыми сутками не уходил с работы и личным примером увлекал бойцов на быстрейшее выполнение задания, что во многом способствовало окончанию строительства моста в срок.

Партии Ленина и Советскому правительству предан.

Достоин награждения орденом Красной Звезды.

Командир 126-го отделения мостостроительного батальона подполковник Манкевич.

Приказом Командующего Южной группы войск № 052/н от 25 июля 1945 г. лейтенант МНАЦАКАНЯН С. Х. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, д. 5168, л. 27. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ПЕРЕВОДЧИКА 2-го РАЗРЯДА 1062-го СТРЕЛКОВОГО
ПОЛКА 281-й СТРЕЛКОВОЙ ДИВИЗИИ, ЛЕЙТЕНАНТА
АДМИНИСТРАТИВНОЙ СЛУЖБЫ МНАЦАКАНЯНА ВАЗГЕНА
МИХАЙЛОВИЧА, 1915 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С ИЮНЯ
1941 г., ЧЛЕН ВКП (Б) С 1943 г., НАГРАЖДЕН МЕДАЛЯМИ
«ЗА ОТВАГУ» (26.6.1944 г.) И «ЗА ОБОРОНУ ЛЕНИНГРАДА»
(1943 г.) МЕСТО РОЖДЕНИЯ—с. ГЕТАШЕН ХАНЛАРСКОГО
РАЙОНА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

7 июня 1945 г.

... За период наступательных боев дивизии с 14 января 1945 года лейтенант а/с Мнацаканян проявил себя инициативным, смелым, волевым офицером.

При опросе военнопленных при умелой постановке вопросов тов. Мнацаканян добывал ценные, подробные и достоверные данные о группировке противника, его вооружении, инженерных заграждениях и укреплениях противостоящего противника, намерениях. После тщательной обработки военнопленных полученные сведения тов. Мнацаканян своевременно докладывал командованию, что способствовало правильному принятию решений по уничтожению упорно обороняющегося противника.

Умелым опросом военнопленных были установлены пути и направления отступающего противника. Все добытые данные подтвердились в последующих боях.

За хорошо поставленную работу по получению важной информации о противнике лейтенант а/с Мна-

цаканян достоин правительственной награды и представляется к награждению орденом Красной Звезды.

Командир 1062-го стрелкового полка подполковник Семерич.

Приказом командира 281-й стрелковой дивизии № 080/и от 14 июня 1945 г. лейтенант а/с МНАЦАКА-НЯН В. М. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 690306, д. 830, л. 138. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

ПОМОЩНИКА КОМАНДИРА 1-го ВЗВОДА 2-й
РОТЫ 254-го ОТДЕЛЬНОГО РАБОЧЕГО
БАТАЛЬОНА 2-го БЕЛОРУССКОГО ФРОНТА СТАРШЕГО
СЕРЖАНТА АКОПЯНА МИХАИЛА НАВАСАРДОВИЧА,
1925 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА С 7.4.1943 г., ЧЛЕН ВЛКСМ,
ПРИЗВАН КАФАНСКИМ РВК, ИМЕЕТ ОДНО ТЯЖЕЛОЕ
РАНЕНИЕ, МЕСТО РОЖДЕНИЯ—СЕЛО АРЦВАНИК
КАФАНСКОГО РАЙОНА АРМЯНСКОЙ ССР

18 июля 1945 г.

Акопян М. Н. в РККА с 1943 г. На фронтах Отечественной войны с 1943—1944 г. В 279 сп 77 сд участвовал в штурме Севастополя. В ночь на 7 мая 1944 г. ему было дано задание взорвать немецкий дзот, который препятствовал наступлению полка. Задание было выполнено с честью. В бою в первом ряду во время прорыва обороны немцев, первый вошел на гору Сапун, водрузив Красное знамя.

Находясь в 254 ОРБ, на демонтаж предприятия Верхней Силезии, отделением которой командует тов. Акопян является передовым.

Достоин представления к награде.

Приказом командующего 2-го Белорусского фронта № 01003/н от 8.9.1945 г. Старший сержант АКОПЯН М. Н. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 686196, д. 5650, л. 120. Подлинник.

ИЗ НАГРАДНОГО ЛИСТА

КЛАДОВЩИКА ДОП-а ВХС 320-й СТРЕЛКОВОЙ
ЕНАКИЕВСКОЙ КРАСНОЗНАМЕННОЙ ОРДЕНА
СУВОРОВА ДИВИЗИИ РЯДОВОГО АВАКЯНА
ГУРГЕНА ДАВИДОВИЧА, 1906 г. РОЖДЕНИЯ, В РККА
С 28.6.1941 г. ЧЛЕН ВКП (Б) С 1943 г., ПРИЗВАН
СПАНДАРЯНСКИМ РВК г. ЕРЕВАНА, НАГРАЖДЕН
МЕДАЛЬЮ «ЗА БОЕВЫЕ ЗАСЛУГИ»

15 сентября 1945 г.

Красноармеец Авакян Гурген Давидович с ноября 1942 г. в действующей армии в составе 320 сд. В тяжелых условиях боевых действий дивизии, исключительно честно, самоотверженно выполняя свой долг, сохранял имущество.

В Будапеште под Будапештом в момент прорыва группы немцев проявил мужество и отвагу. С группой бойцов, сапожников и портных организовал оборону. Вывез его и полностью сохранил, не покидая поста. Во время боев собирал трофейное имущество. Вместе с этим по своей инициативе организовал эвакуацию 140 раненых из 622 отдельного медсанбата.

Достоин правительственной награды орденом Красной Звезды.

Начальник интендантского снабжения 320 сд. старший лейтенант и/с Чернышев.

Приказом командира 320 сд. № 041/и от 16.9.1945 г. рядовой АВАКЯН Г. Д. награжден орденом КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ.

ЦАМО СССР, ф. 33, оп. 687572, д. 1937, л. 181. Подлинник.

ПОЗДРАВИТЕЛЬНОЕ ПИСЬМО

ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ШАУМЯНСКОГО СЕЛЬСОВЕТА
ТУАПСИНСКОГО РАЙОНА КРАСНОДАРСКОГО КРАЯ
ПЕТРОСЯНУ ГАРЕГИНУ БАХШИЕВИЧУ О ЗАЧИСЛЕНИИ
ЕГО ПОЧЕТНЫМ ГРАЖДАНИНОМ СЕЛА

25 октября 1967 г.

Дорогой наш Гарегин Бахшиевич Петросян!

Рады сообщить Вам о том, что решением общего собрания граждан села Шаумян в связи с пятидесятилетием Великого Октября, столетием основания Шаумяна и 25-летием освобождения Туапсинского района от немецко-фашистских захватчиков, Вы, как активный участник героической обороны нашего села в суровые годы Великой Отечественной войны, зачислены Почетным гражданином села Шаумян.

Поздравляю Вас со званием Почетного гражданина, 50-летием Великого Октября и 25-летием разгрома немецко-фашистских захватчиков под Шаумяном.

Желаем Вам успехов в работе, доброго здоровья и большого счастья.

Приглашаем Вас в Шаумян в гости для встречи с Вами.

Председатель Исполкома Шаумянского
сельского Совета

Багдасарян Т. С.

Зав. музеем Боевой Славы

Хайкян А.

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Սովետական Հայաստանի զիտովյունը Մեծ Հայքենականի տարիներին	5
Իսակով Հովհաննես (Իվան) Ստեփանի	27
Համբարձումյան Վիկտոր Համազասպի	31
Օրբելի Լևոն Արզարի	33
Օրբելի Հովսեփ Արզարի	36
Ալեքսանդրով Անատոլի Պետրովիչ	38
Արաճաճյան Սևրգիյ Գյանջումի	39
Ադիրեկյան Մեարոպ Գառնիկի	41
Ալեքսանդրյան Ռաֆայել Արամի	42
Ալեքսանյան Ռուբեն Արշակի	44
Ալիխանյան Արտեմ Իսահակի	46
Ալիխանով Արթուր Համահակի	47
Աղաբաբյան Սուրեն Բարդուղի	48
Ամիրջան Միրզաի Հակոբի	50
Անանիկյան Հովհաննես Տիգրանի	51
Առաքելյան Արտաշես Արկադիի	52
Առաքելյան Բարկեն Նիկոլայի	54
Առաքելյան Թորգոմ Տիգրանի	56
Առատրյան Մուշեղ Արմենակի	57
Ասլանյան Աշոտ Տիգրանի	58
Ավագյան Գուրգեն Դավթի	60
Ավանեսով Իսահակ Բալաբեկի	62
Ավետիսյան Խաչիկ Անդրեասի	63
Ավետիսյան Հրաչ Շավարշի	65
Ավետիսյան Միրզաի Տիգրանի	66
Արարատյան Արարատ Կոստանդինի	67
Արխարովա Մարիա Տիխոնովնա	68
Բաբայան Գրիգոր Բուդղանի	69
Բաբայան Լևոն Հովհաննեսի	70
Բաբաջանյան Գուրգեն Հմայակի	72
Բաբլոյան Մանվել Ավետիսի	74
Բազրազյան Մակար Կարապետի	76

Բաղասյան Արամ Բյուզանդի	.	.	.	.	.	77
Բալայան Բորիս Պավելի	.	.	.	.	.	78
Բաղդասարյան Գևորգ Պետրոսի	.	.	.	.	.	80
Բաղրամյան Գրիգոր Ալեքսանդրի	.	.	.	.	.	82
Բարսեղյան Խիկար Հակոբի	.	.	.	.	.	84
Բեդիյան Արմենակ Զուֆիգարի	.	.	.	.	.	88
Գալստյան Գալուստ Կարապետի	.	.	.	.	.	89
Գյուլնազարյան Խաժակ Մկրտչի	.	.	.	.	.	90
Գործակալյան Հայկ Նիկողոսի	.	.	.	.	.	93
Գրիգորյան Ահարոն Վաղարշակի	.	.	.	.	.	95
Գրիգորյան Պարզե Հովհաննեսի	.	.	.	.	.	96
Գևորգյան Գայանե Գևորգի	.	.	.	.	.	97
Գևորգյան Կապեն Անաստասի	.	.	.	.	.	98
Գևորգյան Իվան Քրիստափորի	.	.	.	.	.	99
Դավթյան Հակոբ Դուլարի	.	.	.	.	.	102
Դելալյան Էդուարդ Գրիգորի	.	.	.	.	.	103
Դիլանյան Լաւրա Արամայիսի	.	.	.	.	.	104
Դովլաթյան Վահագն Վաղինակի	.	.	.	.	.	105
Դուրգարյան Սուրեն Մարութի	.	.	.	.	.	107
Եղիգարյան Արամ Ավետիսի	.	.	.	.	.	109
Եսայան Արաքսյա Առաքելի	.	.	.	.	.	110
Երվանդյան Ալեքսան Հմայակի	.	.	.	.	.	111
Զատիկյան Գնունի Հմայակի	.	.	.	.	.	112
Զարարյան Գևորգ Սարգսի	.	.	.	.	.	113
Զոհրաբյան Լևոն Ներսեսի	.	.	.	.	.	114
Թադևոսյան Ալեքսանդր Գրիգորի	.	.	.	.	.	115
Թադևոսյան Գառնիկ Շահրադի	.	.	.	.	.	117
Թադևոսյան Գուրգեն Տիգրանի	.	.	.	.	.	117
Թաշյան Իվան Բաղրատի	.	.	.	.	.	119
Թովմասյան Ներսես Ռաֆայելի	.	.	.	.	.	120
Թումանյան Գևորգ Գարուշի	.	.	.	.	.	122
Ինճիկյան Արամ Մկրտչի	.	.	.	.	.	123
Ինճիկյան Հովհաննես Գրիգորի	.	.	.	.	.	125
Իշխանյան Սերգեյ Թովմասի	.	.	.	.	.	127
Խալեյան Երվանդ Մկրտչի	.	.	.	.	.	129
Խանդաղյան Զատիկ Հակոբի	.	.	.	.	.	131
Խաչատրյան Ալեքսան Սևորակի	.	.	.	.	.	132
Խարմանդարյան Սեդվարդ Վաղարշակի	.	.	.	.	.	133
Կաղրամտնով Ներսես Ոսկանի	.	.	.	.	.	136
Կարապետյան Արտղ Համբարձումի	.	.	.	.	.	138
Կարապետյան Կարապետ Սարգսի	.	.	.	.	.	139
Կարապետյան Մկրտիչ Մակարի	.	.	.	.	.	141

Կարապետյան Տիգրան Արշամի	.	.	.	.	142
Կարճիկյան Էդուարդ Բազրատի	.	.	.	.	143
Կոստանյան Գուրգեն Բազրատի	.	.	.	.	144
Կրկյաշարյան Սիմոն Մխակի	.	.	.	.	145
Հակոբյան Ալեքսանդր Մկրտչի	.	.	.	.	146
Հակոբյան Արշավիր Մնացականի	.	.	.	.	148
Հակոբյան Եղիշև Հարևի	.	.	.	.	151
Հակոբյան Միրայել Նավասարդի	.	.	.	.	152
Հակոբյան Վաղգին Արտաշեսի	.	.	.	.	154
Հայկազյան Իշխան Հայկազի	.	.	.	.	156
Հայրյան Գևորգ Արմենակի	.	.	.	.	157
Հարությունյան Աշոտ Հովսեփի	.	.	.	.	159
Հաբուսյան Գևորգ Սամվելի	.	.	.	.	163
Հարությունյան Նազուշ Խաչատուրի	.	.	.	.	165
Հարությունյան Նիկողայ Վասիլի	.	.	.	.	167
Հովհաննիսյան Շահեն Սարգսի	.	.	.	.	168
Հովհաննիսյան Ստեփան Նիկողոսի	.	.	.	.	169
Հովհաննիսյան Վլադիմիր Եսայու	.	.	.	.	170
Հովնան (Հովհաննիսյան) Գուրգեն Ներսեսի	.	.	.	.	171
Ղազարյան Ռաֆայել Ավետիսի	.	.	.	.	173
Ղազարյան Վահան Հովսեփի	.	.	.	.	175
Ղամբարյան Լևոն Սարգսի	.	.	.	.	177
Ղաբիրյան Վլադիմիր Ասատուրի	.	.	.	.	179
Ղարիրջանյան Գևորգ Բազրատի	.	.	.	.	180
Ղասարյան Զուհար Մարկոսի	.	.	.	.	183
Ճինգոզյան Կարո Հարությունի	.	.	.	.	185
Մաթևոսյան Արտաշես Ալեքսանդրի	.	.	.	.	187
Մակարյան Վլադիմիր Հայկի	.	.	.	.	189
Մաղարյան Հովհաննես (Իվան) Գևորգի	.	.	.	.	190
Մայիլյան Շահեն Մելիքի	.	.	.	.	192
Մանուկյան Սարիբեկ Արմենակի	.	.	.	.	194
Մարգարյան Հակոբ Օնիկի	.	.	.	.	196
Մարկոսյան Մանվել Գրիգորի	.	.	.	.	198
Մարտիրոսյան Հարություն Արտաշեսի	.	.	.	.	199
Մարտիրոսյան Մարսել Մարտիրոսի	.	.	.	.	201
Մելիրսեթյան Էդուարդ Արգարի	.	.	.	.	202
Մելրոմյան Կոստանդին Նիկողայի	.	.	.	.	204
Մինասյան Սարգիս Սիմոնի	.	.	.	.	205
Միրզաբեկյան Էմիլ Հայկի	.	.	.	.	207
Միրաչեկյան Անուշավան Վոլոդյայի	.	.	.	.	210
Միրաչեկյան Գեղեոն Հայրապետի	.	.	.	.	211
Միրաչեկյան Վարդգես Ալեքսանի	.	.	.	.	213

Մխիթարյան Վահան Գրիգորի	.	.	.	.	215
Մնացականյան Աղաջան Շաբարի	.	.	.	.	217
Մնացականյան Արամայիս Նավասարդի	.	.	.	.	218
Մնացականյան Ստեփան Խաչատուրի	.	.	.	.	222
Մնացականյան Վաղգեն Միրայելի	.	.	.	.	224
Մնջոյան Հովհաննէս Լեոնի	.	.	.	.	226
Մովսիսյան Գեղամ Պողոսի	.	.	.	.	227
Մուշեղյան Խաչիկ Արտաշէսի	.	.	.	.	229
Մուրադյան Հովհաննէս Դավթի	.	.	.	.	231
Մուրադյան Մամեոս Հովհաննէսի	.	.	.	.	233
Նազինյան Արտաշէս Մկրտչի	.	.	.	.	235
Նալբանդյան Վաչէ Սմբատի	.	.	.	.	237
Ներսիսյան Մկրտիչ Գեղամի	.	.	.	.	239
Շահմուրադյան Սարգիս Մակիչի	.	.	.	.	242
Շահնազարյան Արշակ Վասիլի	.	.	.	.	243
Շաշկին Գրիգորի Ալեքսեևիչ	.	.	.	.	244
Շեկոյան Հակոբ Սահակի	.	.	.	.	245
Չիլինգարյան Աղասի Հակոբի	.	.	.	.	246
Պապոյան Գեորգ Նիկոլայի	.	.	.	.	248
Պարոնիկյան Գառնիկ Միրայելի	.	.	.	.	249
Պետրոսյան Գարեգին Բախշի	.	.	.	.	250
Պողոսյան Գալուստ Մնացականի	.	.	.	.	252
Ջրբաշյան Էդուարդ Մկրտչի	.	.	.	.	254
Թադևո Վասիլի Անդրեևիչ	.	.	.	.	257
Թիզան Սարիբ Ալեքսեևի	.	.	.	.	257
Սահակյան Գուրգեն Սերորի	.	.	.	.	259
Սահակյան Գեորգ Հարությունի	.	.	.	.	261
Սահինյան Ալեքսանդր Արամի	.	.	.	.	263
Սարգսրյան Ռուբեն Թովմասի	.	.	.	.	265
Սարգսյան Վլադիմիր Գեորգի	.	.	.	.	266
Սարինյան Սերգէյ Ներսեսի	.	.	.	.	267
Սարկիսով Գեորգ Ստեփանի	.	.	.	.	268
Սեդրակյան Գուրգեն Մանուկի	.	.	.	.	270
Սիմոնյան Արել Պողոսի	.	.	.	.	271
Ստամբուլցյան Ռաֆայել Պարույրի	.	.	.	.	275
Ստեփանյան Ավետիք Սամսոնի	.	.	.	.	276
Սուքիասյան Արիսակ Հարությունի	.	.	.	.	278
Սուքիասյան Աշոտ Մուրադի	.	.	.	.	279
Վահանյան Գվիգոն Հովհաննէսի	.	.	.	.	280
Վանեցյան Լեոն Հովհաննէսի	.	.	.	.	282
Վարդանյան Սարգիս Համբարձումի	.	.	.	.	283
Վարդիկյան Սեդա Ավագի	.	.	.	.	286

Վասիլիով Գավիթ Մովսեսի	.	.	.	.	.	287
Վիդրյա Գրիգորի Իգնատևիչ	.	.	.	.	.	288
Վիրաբյան Վարդգաս Հայրապետի	.	.	.	.	.	290
Փիջյան Գրիգոր Հովհաննեսի	.	.	.	.	.	291
Քարամյան Արտաշես Իվանի	.	.	.	.	.	293
Քարամյան Կոնստանդին Անդրանիկի	.	.	.	.	.	295
Քոչարյան Ալբերտ Հովհաննեսի	.	.	.	.	.	297
Օհանյան Ռաֆիկ Վաղարշակի	.	.	.	.	.	298
Բզդյան Խաչիկ Ստեփանի	.	.	.	.	.	299

ԹԻԿՈՒՆՔԱՅԻՆ ԶՈՐԱՄԱՍԵՐՈՒՄ

Արբաշամյան Բենիամին Լևոնի	.	.	.	.	.	300
Ազոնց Հրանտ Տիգրանի	.	.	.	.	.	301
Ազիզբեկյան Լենգրոշ Արսողոմի	.	.	.	.	.	303
Գևորգյան Սոս Գեղամի	.	.	.	.	.	304
Բավարայան Նիկոլայ Ավետի	.	.	.	.	.	306
Խաչատրյան Ռուբեն Հրաչյայի	.	.	.	.	.	308
Հակոբյան Ստեփան Մկրաչի	.	.	.	.	.	310
Մարտիկյան Աստղիկ Սամվելի	.	.	.	.	.	312
Շահումյան (Մելիք-Օսիպովա) Լյուդմիլա Միքայելի	.	.	.	.	.	312
Չատուր Խալիս Մուրադի	.	.	.	.	.	314
Պողոսյան Հայկազ Մանուկի	.	.	.	.	.	316
Սարգսյան Երվանդ Ղազարի	.	.	.	.	.	318
Սորի-Մելիքյան Բորիս Հակոբի	.	.	.	.	.	320
Քոչարյան Արմենակ Եղեկի	.	.	.	.	.	322
Հ Ա Ե Լ Վ Ա Ծ	.	.	.	.	.	323

ԿԼԻՄԵՆՏ ԱՄԱՍԻԱՅԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
ՄԱՐԱՏ ԳՈՒՐԴԵՆԻ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ԿՐԱՆՔ ՄՈՐՏՆՁԵԼ ԵՆ ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

Հրատ. խմբագիրներ Ա. Հ. Շաղգամյան, Ռ. Ա. Բաղդասարյան
Նկարչական ձեւավորումը Հ. Ն. Գործակալյանի
Տեխ. խմբագիր Լ. Կ. Հաբուրյունյան
Արրագրիչ Է. Ա. Սոյեիկյան

H/K

Հանձնված է շարվածքի 21.04.1987 թ.: Ստորագրված է տպագրության
20.04.1988 թ.: ՎՋ 07888: Չափը $84 \times 108^{1/32}$: Թուղթ N 1: Տառատեսակ՝
«գրքի սովորական»: Բարձր տպագրություն: Պայմ. 21,0 մամ., տպագր.
25,0 մամուլ: Ներկ. մամուլ 21, 0: Հրատ.-հաշվարկ. 16,53 մամուլ: Տպա-
րանակ 3000: Հրատ. N 7239: Պատվեր N 685: Գինը 2ս. 35կ.:

ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, 375019, Երևան,

Մարշալ Բաղրամյան պող. 24 գ.:

Издательство АН Арм. ССР, 375019, Ереван, пр. Маршала
Баграмяна, 24 г.

ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության տպարան, 378310, ք. Էջմիածին:

Типография Издательства АН Арм. ССР, 378310, г. Эчмиадзин.

1031

A $\frac{11}{76484}$